

H A S Z N O S
M U L A T S Á G O K.

A' HAZAI 'S KÜLFÖLDI
TUDÓSÍTÁSOKHOZ
TOLDALÉKÚL

ALAPÍTOTTA

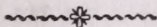
NÉHAI TÁBLABIRÓ

TT. KULTSÁR ISTVÁN ÚR,

'S FOLYTATVA ADJA ÖZVEGYE

SZÜLETETT

PERGER ANNA MÁRIA.

1833.

Második Félévztendő.

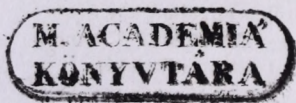

PESTEN,

TRATTNER-KÁROLYI NYOMTATÁSA.

URAK UTSZÁJA 612.

304298

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

I. szám.

Julius 3-kán.

Z ü r z a v a r.

Mint tengert szélvész felháborgatja, az édes
Mustot az új forrás; népeket úgy a' zavar.
Tenger csillapodik kis időn, must végre kitisztúl;
Egymást váltják fel — — — népi dühös viharok!

K ö n n y v i r á g.

Lánámnak angyalárnya
Mosolygva tűn elém,
Sírok' sötét homályán
Reményt lehell belém;
Örök nyugalma' éjjét
Igérr' esend — honút,
Hol éltem' alkonyára
Halotti gyász vonul.

Legyen jutalmad e' könny!
Utánna nem vadon
Sohajtat áll meg édes
Nyugalmu hamvadra;
'S ha sorsom álmaiddal
Örökre békesül
Porod' szelid ölében
Halálom édesül!

Legyen jutalmad e' könny!
'S habár titokba' húl —
Szerelmed' e' javát ne —
Ne féltsd, nem árvahúl!
Belölle rózsa támad
Vidítva kínodon:
Hogy ezt örök szerelmem
Nevelte — sírodon! —

Kapuy.

Felelet a' Társalkodó idej 51d. számában történt megtámadtatásomra.

J-ey ur furtsa (drollig) feleletében e' kérdésre: „Mikor boszankodik a' magyar olvasó?“ a' többek között (mert Dr. Kováts ur, a' Muzarion és Ekhó nevében felelni nem akarok) ezt állítja: „Boszankodik: Midőn a' „Bothe v. u. f. U-g-n“ hétszakírás idej 24 számában „egy el nem fogult *) Magyarnek hazafiui elmélkedését“ R-y urtól német fordításban olvassa; — 's alatt négy — csillagos jegyzékben a' fordítónak hazafiui lelkét tükröző imez ohajtására bukik: „Faxit Deus!“ — De miért hallgatja el J-ey ur azon hazafiui elmélkedésnek czimét „Mi és a' többiek“ (Hasznos Multságok idej 7k számában) — 's miért nem említi, hogy engem' annak fordítására egy hazáját és nemzetét hiven szerető magyar szóllita fel? Mi okon boszankodnék a' magyar, ha jó a' fordítás? — Nem fordítottam én magyar, de német olvasók számára. — Vagy talán meg van tiltva jeles magyar munkákat német nyelvre áttenni? És éppen nekem miért nem volna szabad a' magyar szerző ezen utolsó szavaira: „Édes álmak, ne repüljetekek-el valósulatlanul!“ hazafiui lélekel 's lánctal e' szókra fakadnom: Faxit Deus! — Mint gyantom J-ey ur azon setétitők (obscuranten) sorában áll, kik azért, mert P y r k e r L á s z l ó Érseket mint német költőt, 's annak magyar fordítóját a' halhatatlan K a z i n c z y t védelmeztem, a' hazafiui lelket tőlem elítélni törnek, 's engemet „két nyelvű, két czélű“ embernek kiáltanak — mint K- ur az idej Jelenkor 30dik számában. Attól azonban legkevésbé sem tartok, hogy J-ey ur, vagy bár ki is, hazafiui lelkemet a' polgári életben, ugy szinte cosmopolitusi gondolkozásomat a' tudományok országában (mert mind a' kettő lehet együtt) elragadozhassa.

Továbbá J-ey urnak hamis állítása szerint boszankodik még a' magyar olvasó: „Midőn R-y ur a'

*) Miért nem inkább „előítélettől ment,“ mert ezt teszi a' német *unbefangene*. „El nem fogult“ igen homályos neologismus.

főntebbi számban 's cikkelyben két-csillagos jegyzék alatt azt mondja: „hogy néhány év óta sok száz magyar új könyvből több ezer új szót jegyzett fel 's gyűjtött össze; — 's közepett még is záradékdan e' szavakat leli: „a' dolgot nem nagyítom.“ — Miért boszankodnék a' részre hajlás nélkül való magyar olvasó, midőn mind a' kettő igaz. Jöjön J-ey ur Esztergomba, és lássa meg a' tudományok minden ágából mennyi magyar könyvekkel bir könyvtáram még most is, bár 8 esztendő előtt magyar nyelvészi könyveimet, a' magyar költeményeket 's a' t. nagy részint londoni barátomnak a' tudós Bowring urnak küldém el, hogy magyarul tanulhasson 's a' magyar költeményeket angol nyelvre fordithassa; — jöjön és számolja fel egyszersmind hány ezer magyar új szót jegyeztem ki. Hiszem, maga J-ey ur is csupán a' Jelenkor és Társalkodóból ezer új szót gyűjthetne össze (én a' J-ey ur fent említett „el nem fogult“ neologismusát is feljegyzém); de erre munka és sok türes kívántatnék! — J-ey ur erköltsi characteremet nem ismeri 's éppen azért az erköltsiségnek eme' reguláját kellene követnie: quisque tamdiu bonus reputandus est, donec probetur contrarium. Ekkor szabad kiáltani: Hic niger est! —

Végre bátorkodom J-ey urat arra figyelmetessé tenni, hogy valamint ő a' Hasznos Mulatságokban, Kassai Botében és Muzarionban ollyakat talált, melyeken boszankodott, én is másokkal együtt sok boszankodni valókra akadtam a' Társalkodóban p. o. ez idei 51k számában: „Boszankodik: Midőn a' legközelebb kijött M...onban ismét 's ismét olvassa: „Sz...től ez 's ez 's ez B...ának ez 's ez 's ez-ze ellen; — 's ismételt olvasás után is kénytelen kérdezni: mit? mit? mit?“ Figyelemmel olvassa meg csak J-ey ur a' Muzariont, bizony nem lesz kénytelen kérdezni: mit? mit? mit?

Durius indignam reddere nolo vicem!

Dr. Rummy.

S a v a r y

(a' parisi Moniteur 1833. Jun. 11d. számából.)

Savary (Anna, János, Maria Renát) rovigo herczeg, az afrikai hadsereg vezére, egy francia hadi tisztnek fia volt. 1790ben még alig 16 esztendőskorában egy lovas ezrednél alhadnagyá neveztetett, 's 1794ben a' hires rhenusi hadi testnél szolgált, melly Francia országnak annyi hőseket adott, ő vezérlé Moreau seregének a' Rhénuson átkelését fedező csapatot. A' friedbergi ütközetben különösen kitüntetésén vitézségét, későbbben Desaix osztályának a' Rhénuson átvitelét reá bizá, mit ő fényes nappal vitézül teljesítvén, az ifju kapitány al-ezredessé neveztetett. Desaixt mint segéd (adjutans) követé Egyiptomba, innen a' marengói győzedelemre, hol ő fogá karjai közé hős generalját, midőn ezt — a' halállal küzdöt — Napoleon könnyezte! Sietve a' kedvelt Desaix eránt volt barátságát bizonyítani, tüstént az ütközet helyén nevezte őt Napoleon ön segédjévé. Mint general látta Napoleonnak császárságra emeltetését, 's 1805ben az austerliczi ütközet előtt és után Sándor császárhoz ő küldetett. Jelesen viselte magát az 1806 táborozáskor is, 's 1807ben az Eylau csata után az 5d hadi osztálynak Lannes betegsége miatt megürült vezérlése bízott rá. Februarius 16d az Oroszokon Osztrolenkánál nyert győzedelme a' becsület rend nagy keresztét tűzé mellére, 's a' heilsbergi és friedlandi ugyan azon évi hires ütközetekben a' császári testőrsereg egy brigádaja előtt vitézül harczolt, melly utóbbi szolgálatai a' rovigo herczegi czimre, 's régi Burkus ország kormányára érdemesíték. Még inkább bizonyítá a' császár iránta bizodalját a' tilsiti békekötés után őt Pétervárba küldvén, honnan hét hónap mulva — a' vicencei herczeg váltván föl — Spanyol országba az ottani francia sereg vezérletére, 's egyszermind a' madridi junta előlülőségére hivatott. Jósef király megérkezte után a' császárt az erfurthi conferenciára, innen Spanyol országba, majd 1809ben

az austriai véres háborúba kísérte. E' nevezetes táborozásban Napoleon őt egy olly fontos mint veszélyes katonai küldetés teljesítésére választá; ugyan is a' császár munkálatit egyedül sikeresithető rendeleteket Davousthoz 100 lovaggal a' tájékokt elborított ellenség közt merészen és szerencsével megvitte, — 's az eckmühli ütközet meg vala nyerve. A' bécsi béke után a' győzedelmes Napoleon Párisba vissza tért, 's Savaryt 1810 Junius 3d politia ministerévé tette. Baráti féltették e' nehéz hivatalban, mert az ügyes otrantei herczeg helyét betölthetni egy katonát képesnek lenni nem tartottak; de az emberismerő Napoleon meg nem elégedve a' roppant birodalomra vigyázatot ügyes kezekre bizni, első föltételnek 's biztosításnak tette a' hűséget, mellynek a' rovigoi herczeg eránta a' hadban, palotái belsejében 's terhes küldetésekben annyi zálógait adta. E' tekintetben nem is érdemlette senki nagyobb jussal Napoleon bizodalját, 's négy esztendei ministeriuma alatt e' hivatalra méltó voltát meg is mutatta. Hiv maradt Savary a' szerencsétlen császárhoz is, ki őt Elbából visszatértekor pairnek, 's a' politia örök első felügyelőjének nevezé.

A' száz napok után kivezett ismét a' számüzöt-tel elszánva élte hátra lévő napjait vele tölteni; de a' britanni kormány parancsolata elszakasztván tőle a' Bellerophonon, mint fogoly Maltába vitetett. Innen 7 hónapi fogság után Smyrnába szabadult, hol értesítetvén a' restauratioi kormány által halálra íteltetéséről — itt is háborgattatva már — menedéket Austriában keresett, de ezt is csak hamar elhagyni és Smyrnába vissza térni kénytelen volt, honnan végre 1810ben Angliába ment. Ugyan azon esztendő végén — szándékát minden előtt titkolva — Ostendenél kiszállott, 's Párisba tért, hol fogságra vettetett, de a' hadi tanács Dec. 27d szabadon bocsátotta a' föltétel alatt, hogy privat életet éljen.

A' juliusi revolutio után ismét szolgálatra hivatván azon nagy férfiak, kiket a' megbukott kormány hasz-

nálni nem akart, közülök a' rovigói herczeg 1831 végén az afrikai hadi sereg fő vezérévé tétetett. Algierban érte el a' nyavalya, melly honjának szentelt életét folyó eszt. Junius elején 59. esztendő's korában számos familiája könnyei között elöltotta.

Réti.

Természeti különösség.

Kis Ásiában Karamania tenger partjain látható a' természetnek egy ritka tüneménye, melly örök tűznek neveztetik. A' tenger partot borító hegyekben egy romba dült épületnek omladékai közt, vulkánhoz hasonló, 's körülbelöl három lábnyi szélességü nyílásból, szakadatlan forró láng lobog ki, minden füst nélkül, körülte pedig, és bent a' nyílásban is, bokrok, vad füvek láthatók, mellyek vigan tenyésznek. A' hegy alján e' tájékat egy csergő patakotska öntözi 's a' láng terméketlenítő heve ellen védelmezi. Sehoh az egész vidéken vulkáni maradványok vagy mivek nem találatnak. Régi monda szerint, mit azonban magok a' lakosok sem hisznek, hajdan bizonyos távolságra egy más nyílás hasonló nézetet tüntetett elő. A' ma is meg lévő forrás hallatlan idő óta ugy ösmeretes mint egyetlen örök tűz, és nem emlékeznek, hogy kirontott, vagy köveket szórt, vagy csak veszélyes gőzek emelkedtek volna is ki belőle; azért sem a' vidék lakosai, sem a' megtekintő utazókra nézve soha félelmes nem volt.

Rejtett szó.

Hárman az erdőkben a' fák seregébe' találod,
És meg némelly kéz-művesek udvarain.
Négym birtokaid megváltoztatja ha tetszik.
Romlandóságod adja egészem elő.

Kóris J.

Jegyzet: Az 52-dik számbeli Rejtett szó: Ég. (Vég)

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(*A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.*)

1833.

2. szám.

Julius 6-kán.

A r a t á s.

Szép köz példabeszéd : a' ki mit vete, azt arat', — 's ollykor
Megvalosul ; többször még is az ellen igaz.

Mert nem arat mindig, ki vetett ; nem vetve arat sok
Vígan ; 's a' ki vetett, bú özönében eped.

A' czigányótzsi fördő Unghvár mellett.

Ki egyszer az Unghvártól öt negyed órányira fekvő
czigányótzsi fördőben volt, és fördött, egyedül az
foghatja meg mi legyen a' regényes tály ; de, hogy
a' szivet, érzést, gyönyört, így érdeklő helyet va-
laki le irhassa voltaképpen, majd lehetetlen, mert
felül múlja a' tollnak lehető tehetségeit. E' för-
dőt látogató el hagyván az Ungot, s' a' város mel-
lett fekvő Radvántz helysége alatt a' gerényi határba
jövén, végetlen hegy völgynek sirjába kell le eresz-
kednie, majd ismét kellemes bérczekre föl emelkednie.

Tompa agynak, 's érzéketlennek kellene annak
lenni, ki e' bájos, kies tályt, a' természet remek mű-
vének nem ösmerné, alélt hideg vérünek annak, ki-
ben semmi andalodást nem élesztene a' gyönyörű hely!
Elmondhatja itt a' költő : „Mi szép, mi pompás vagy
te anyatermészet !“ Feljutván a' czigányótzsi legmagasbb
bérczre, alant lehet Unghvárt, 's vidékét szemlélni,
's ismét a' tenger idomú síkságra tekintvén, faluk,
helységek tűnnek elő ; kigyózdó medrekben csörge-
nek-le a' rákokkal, pisztrángokkal teljes patakok ; 's
ugy látszik az egész tály, mintha ecsettel a' szürkülő köd-
nek távolában ide 's oda festettek volna tárgyai ; hijában
keressük szemünkkel Sztripát, 's magát Czigányótztot,
mert az ároki sűrűn benőt hegyek, mellyek mint láncz

Második Féllesztendő

szemek egymásba forradnak ezeket mély völgybe rejtik. Ha festő volnék, 's Apelles ügyes kezével birnék, még akkor sem lehetne ezen természet művét lefestenem, — nekem úgy látszik mintha az egész föld golyónak varázsló tályait egyben foglalva itten szemlélném.

Valóban nem érdeméhez képest látogatják még is Czigányótzot, noha az ungvári kir. kam. uradalom, mellynek birtokában esik, elég jó, és czélerányos épületeket tétetett, mellyek jó rendben is tartatnak. Ezen bájos völgyben vagyon tehát még a' természetnek más remek műve is a' szem gyönyörködtetésén kívül; vagyon itten t. i. olly csuda erejü forrás, melly mind ivásra, mind fürdésre kellemetes vizet nyújt; különös ereje által csudálatosan gyógyítja meg a' különböző aranyeret, görcsnyavalyát, bárhonnét származot 's mi nemü köszvényt, epesárt, sárgaságot, és pedig ezeket gyökerestül kiirtja; a' viznek állató részei: vas, magnesia, konyhasó. Kár, hogy nagyobb figyelemmel nem vagyunk Czigányótz eránt.

Szalay Mihály.

Az én boszuságim.

Kedv, boszuság ellenkező indulatok, melyekből kisebb nagyobb mértékben minden embernek osztott rendeltetése. A' millióknak parancsoló örömet leli vezérlettei boldogságában; 's ennek kell lenni legédesb gyönyörüségének! De mi sokféle okok zavarják örömet? hányszor mutat arcza komor vonásokat a' boszuság miat? A' nyomorult gunyhóra kárhoytatott éhelhaló szegény, ki még a' mellett, hogy mindennapi kenyerét kinos fáradsággal szeresheti meg, többféle szolgálatokat tenni köteles hazájának, urának, papjának, ollykor érez örömet, 's ha terhes napszáma után száraz ro's vagy málé-kenyerével az elégig tömheti gyomrát, már föllelte szerencsés pillanatit. Röviden szólva nincs éden vagy paradicsom földvilágunk körében, mellynek legkényelmesebb birtokosát is néha boszuság ne prüszszentetné; nincs nyomo-

rult, kit legalább a' szelid remény boldogabb jövedővel, örömmel ne biztatna. Egy elmés franczia (nevét nem tudom, mivel az avult kéziratnak, melly előttem hever, czimlapját föl nem találhatám) ekkép irta le a' szerencse fiját: „szerencsés az uraim, ki pastétomot eszik, 's a' világ folyására semmit nem ügyel, ki védangyalától, melly születésénél már védettjének egész czélját ellátta, semmit egyebet nem kívánt, mint gazdag ebédek! A' mindent tudni vágyás nem fosztja meg őt reggeli édes álmától; egy bolha, melly harisnyájában viczkándozik nagyobb szorongásba ejti őt, mint rengettetése felőli minden kétségek; 's ez a' legszebb babér csomóból csak étele fűszerezése végett kíván néhány leveleket. Halandóságára csak akkor emlékezik, ha kocsonyájában sok a' csont 's a' t. Furtsa definitio! 's ha e' három utóbbi tétel talpköve a' szerencsének, így különösen az aszszonyemet egytül egyig szerencsésnek vallhatjuk. Én azonban kevesebb szókkal — emlékezőleg a' feljebbiekre — legszerencsésebbnek mondanám, ki legtöbbször ébred öröme, kit legtöbbször vidit a' jó kedv. Legnyomorultabbnak nevezném pedig azt, kit leggyakrabban mérgesit a' boszuság, legyen annak szülő oka betegség, fájdalom, éhség, vagy szükség. — Némelly legujabb boszszuságimat (mert hiszem ha mind elő akarnám számlálni, félévi Mulatság lapjai is kevesek volnának befogásokra) megemlitem. Miért a' jó kedv előadásim folytában egyarányu nem lehet boszuságimmal, oka az, mert én azon szerencsétlenek közül vagyok egy, kiknek a' kegyetlen végzés sokkal több just, nagyobb módot engedett a' boszuság nyeléséhez, mint az örömeik izleléséhez. Boszankodom tehát:

Ha a' reformista monopoliumra törekszik.

Ha rostál valaki, 's rostáján egy szem gaz semhül ki.

Ha a' vallás különbsége mondatik okául magyar literaturánk föl nem kaphatásának. Hol van ugyan többféle vallás mint Angliában?

Ha pesti bolt felett „kalapgyármű kereskedés“
címet olvasok.

Ha valaki kényszerítve kívánja, hogy vélekedésére álljak, mintha neki több jusa volna a' szabad akarathoz, mint nekem.

Ha keleti nyelvek tudása nélkül philologizál a'
magyar literator.

Ha versenyben vágytárs nélkül nyer valaki
jutalmat.

Ha földim dehonestatitot követel; 's azonban al-
legatioiban bormérésről beszél.

Ha ki mást törlésre tanít, maga törlni nem tud.

Ha Pesten még ma is fizetnek inkább a' hangá-
szoknak, csak hagyják félbe a' magyart.

Ha a' gyökeres ujitó Angliában reformot akar;
a' tory pedig régi törvényekre hivatkozik; mintha a'
reform nem éppen azon régi' 's avult' változtatását
tenné föl.

Ha magyar fővárosban német játék-szint látok
virággzani.

Boszankodom még akkor is, ha a' szép, kit meg-
előzni akarok, sebes léptekhez fog.

Ha kedvesem, kivel olly egyezésre léptem, hogy
velin szövetü papiroson fogunk levelezni, itató
(bibula) papiroson küldi hozzám szerelmes sorait. —

(Máskor többet.)

Réty.

Rossini és Totola.

A' nagy hangművész Rossini 1818ban szerkeze a'
„Moses“ czimü operat, melly legelőször a' nápolyi já-
ték szinen adatott elő. Az eljátszást előző nap dél
felé, mikor Rossini még rendszeren ágyában nyujtózék
baráti és ösmerőseitől körül véve — hirtelen belép
Totola a' költő 's emez opera tartalmának szerzője,
az egész társaságot föl sem véve kiáltván: „mester,
mester, mentve a' harmadik szakasz!“ „Mi ördögöt,

— kérde Rossini bámulva, — szegény barátom mit tehetél te a' harmadik szakaszra nézve?“

Totola. Ime mester, a' sidoknak egy könyörgést írok a' veres tengeren átmenetelők előtt. Itt van tartalma egy óra alatt kiszitém.

Rossini. Jó — ha te e' könyörgést egy óra alatt írad, én egy negyed alatt fogom musikára illeszteni.

Ugy lett, mint mondá. Kipattan a' nagy művész ágyából, asztalhoz ül, 's nyólcz — tiz percz alatt kész a' könyörgés a' nélkül hogy musikaszert vett volna kezébe, 's barátai semmit nem ügyelve munkálatára folytatók beszélgetésöket. A' következett napon történt eljátszáskor határtalan volt a' könyörgésnek elbájoló hatása, 's ennek rendkívülsége az orvos Cottugnot annyira ragadá, hogy a' hangművészt gyilkosnak nevezné. Ugyan is állítá, hogy ő maga több mint negyven lágy érzésü aszszony személyeket tudna mondani, kik csupán a' veres tenger melletti könyörgés hallására sziv szorulást kaptak, 's agyvelő betegségbe estek.

Igazságszolgáltatás Chinában.

Egy utazó írja, hogy bizonyos francia kapitány 13 matrózzal Cochinchinából Makaóba akarván hajózni egy chinai csajkán, ennek legényeitől útközben megtámadtatott, 's matróaival együtt megöletett, Franczisko nevü portugalluson kívül, ki a' tengerbe ugorván egy ott szállongó halász csónak által Makaóhoz közel szárazra tétetett. A' portugalli helytartó tüstént elfogatta az említett csajkán Makaóba érkezett utasokat, 's tőlök a' kapitány és tulajdonos nevét kitudván, a' chinai kormányt ez esetről Aug. 8kán 1828. tudósítá, melly tüstént bizotságot nevezett a' mandarinokból szükséges vi'gálatokat tenni 's a' pört elkezdni. A' megmenekedett portugallus ez alatt a' chinai kormány költségén tartatott, melly az idegen nemzetek jusai eránt különös figyelmét bizonyítá. A' vi'gálat-

ból kisült, hogy a' gyilkosságot követett hajó Schang-scheu szorgalmas kereskedő városból volt, 's hajótörést szenvedett. 11 elfogott matrózai megvallották a' kihallgató bíróság előtt, hogy a' francziákat ők ölték-meg, 's Kantonba küldettek 3 láb magas és hosszú bambus kalitkákban, mindenikre a' benne lévő neve, tette és szabott büntetése fölírva. E' szerencsétlenek egyike, egy 50 esztendő és igen érdekes arczvonású férfi, érzékeny jelekkel iparkodott a' sokasággal tudatni, hogy hamisan vádoltatott, 's egyedül a' kínzás facsarta ki belőle a' gonosztett vallomását, mellyet soha sem cselekedett, — neve mellett e' szó olvastatott „Schan-fan“ az az: le kell nyakaztatnia. Kantonban kezdődött-el a' pör is 1829 Jan. 24kén és pedig nyilvános helyen, számos idegenek jelenlétében. A' foglyok hárman- 's ötönként vezettettek az ítélő terembe, 's egy tolmáccsal a' közepén álló Francziskó eleibe letérdeltettek, ki őket többnyire egy tekintetre megösmerte, 's a' mint egyenként reájok mutatott, a' bírák kezökben lévő papirosukon vörös vonást tettek a' fogoly neve alatt. Franczisko csupán egyre nem ösmert hirtelen, arra, kit több izben mint szabadítóját emlegetett, hozzá tévén, hogy homlokán bélyeg van; 's ez amaz ártatlanságát esdekelve vitató matróz volt, kit a' portugallus végre megösmervén, egymás karjába omlásuk megindító nézetet szült. A' bírák jegyzéket tévének a' fogoly neve mellé, mi reményt adott a' szerencsétlenek ítélete enyhüléséhez. A' többi foglyok is szánakozást gerjesztettek, — mind betegek, ellankadtak voltak, és még a' vallomást kicsigázott kínzások nyomai is látszottak rajtuk. Az ítélet végrehajtása Jan. 30kán történt egy utcza végén bambus karókkal bekerített helyen, mellynek elején 200 láb hosszú 30 láb széles pad emeltetett föl, hol mind az ítélőszéki tisztviselők jelentek meg, katonaságtól két sorban kerítettve; az idegenek is oda bocsátattak be. Két kereszt a' legterhesebb bűnösök számára készitetett. Oldalt hordók

állottak a' megítéltek fejeiknek szülőhönjukba vitele végett, hogy ott temetessenek el. Tíz óra felé megjelenvén a' birák, a' foglyok kosarakban elővonzoltattak, 's kinek kinek hátán egy deszka függött, neve, tette, 's ítélete rá írva. Mindenik lekötöztetett, 's egy jeladásra hat hóhér óltá-el éltöket nagy ügyességgel, úgy hogy csak egynek jajdulása hallatszott. Egy keresztfára feszítetett, 's az ítélet szerint föltagoltatott, de elébbtán szive törrel átveretett, mert a' kegyetlen ítélet végrehajtása alatt az életnek semmi jelét nem adta. Sebes ugyan, de borzasztó 's az emberiséget gyalázó igazság szolgáltatás!! —

A' jegenyefák és borostyán

(M e s e.)

Egy kerti szoba körül szép rendben emelkedtek ég felé a' sugár jegenye fák, 's szinte magok is büszkélkedve deliségökben, vigan diszesíték a' tályt; csak néhány, melly törpén maradt, eregete ollykor bussohajtásokat. Egyiket magas szomszédja megszánva kérdezé busongásának oka felől. „Nem irigylem — felelé ez — sorsotokat, de az fáj, hogy bár veletek ugyan azon kövér földből ugyan azon tápláló nedvet szívám, még is törpén kellett maradnom; mert nézd e' folyó botostyán ezer ágaival átkapcsolva szorongat, 's nem csak külső héjamba forradva sebeket vág rajtam, de gyökerimtől is a' tápláló nedvet elfogja, 's ő vigan zöldellik, nekem pedig senyvednem kell.“ „Bontsd le magadról — viszonzá a' sugár — 's rázd le a' hálátlant, hiszem nálad nélkül föl sem egyenesülhetne.“ „Nem tehetem — mond a' törpe — mert ezer ágai ezerkép kapaszkodnak derekam 's gallyaimba; sőt a' viharok ellen nekem kell védenem, 's mikor széltördelte gallyaim hullanak, ő csendesen nyugszik óltalmok alatt. Azt véli, hogy én csupán érte vagyok 's őt védeni költsönös kötelességem; mert mint látszik, ő is fedezi derekam - mellyen azonban ön maga vág sebeket — külső sérelem ellen, — 's ő a' nagyok

és jelesek jutalmazója.“ „Barátom! mondá ismét a' magas — megtörténhetik könnyen, hogy épen jutalmazottjai tövedre vetik kezöket 's mind ketten kidültök!“

A p r ó s á g.

Rendes szokása majd minden magyarnak a' kérdezősködést e' nyelve saját szótskáján „ugyan“ kezdeni. Két ifju N. országnak egy nevezetes városkáját — hova esztendőnkint számos idegenek szoktak gyülekezni — megtekintvén, ott magyar nemzetiségöket mindenki első tekintetre elösmerte; miért egyik mondá: megcsalom a' N-t, francziásan fogok velek beszélni, tudom így ránk nem ösmernek, 's épen egy fürdő háznak merre fekvését akarván megtudni, kérdé a' kávéháznak — hova reggelizni betértek — tulajdonosát: „ugyan mein lieber Herr wo ist hier das C. Bad?“ Mire a' kérdezetnek e' volt első felelete: „nicht wahr Sie sind aus Ungarn?“

Egy kalandozó sebésztől kérdezé valaki, mondaná meg mi különbség legyen a' rheuma és köszvény között? Áj — felelé magasított homlokkal az aesculap — sokban különbözik e' kettő egymástól. Ha az ember újat sötü (sróf) alá teszi, 's annyira szoritja rá, hogy tovább már nem türhetné: e' rheuma; — ha pedig még egyet csavarit rajta, akkor már köszvény leszsz.

Rejtett szó.

Kezdet és vég bennem mindegy,
Rajtam változást nem tesz;
Boldognak vallhatja magát,
Ki belőlem kis részt vesz.
Bő mértékben keserítem
Élted, 's méreggel vegyítem
Italod', 's étkedet, ha
Nem vagy türéshez szokva.

Jegyzet: Az 1-ső számbeli Rejtett szó: Cserap.'

H a s z n o s

Mulatságok.

(A Hazai's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

3. szám.

Julius 10-kén.

E m l é k.

Gyászképekben tün sok múlt' emléke előnkbe;

Némellyet vágynánk vissza idézni megint.

Sok méltatlanok' emlékét márvány örökíti;

Sok nagyot írigység néma sötétbe taszit.

Magyar Thália Budán.

Előre jelenték a' magyar hirlapok, hogy sz. k. Buda városa a' magyar nyelv iránt buzgó példás hazafiúi ösztönből, játékszinét — minekutánna abból a' német színészek nem élhetének, és így önként oda hagyák, könyv-muzsika — és ruhatárát minden fizetés nélkül határtalan ideig a' Páli Elek igazgatása alatt lévő magyar színészeknek átadván, ezen társaság Jul. 7kén kezdi mutatványait. — Eljött a' határnap; 's „Bocskay István, az egyenes lelkü hazafi“ hős darab jelenteték, a' most már ideiglen budai társaság által. Elhallgatván, hogy a' nem legszebb magyarságu darab szerzője megemlítve a' játékszini czédulán nem vala, hogy ezt kivált Pesten igen nehezen lehet kapni — talán a' N-k kapkodák-el mohon előlünk — hogy az nyomtatási hibákkal teljes, hogy benne „pénztár“ helyett cassát olvasánk 's a' t. a' dologra megyek át. A' Bátori Zsigmond (nem csak eskübontó férj, de könnyelmü fejedelem is) változó, heves szerepében Bartha ur előadása hijános volt, 's emlékezve az illy szerepekben többször kitüntetett ügyességére, tőle méltán többet várhatánk; öltözetén is a' gondatlanság jelei csüngtek. Mária (Bátori nője) most dölfös, majd fortélyos, még is szelid és magas erkölcsét Kántorné aszszony maga nemében remekül adá; igazán felfogá szerepét, 's azt fordu-

lásaiban érzése minden külső jeleivel hiven követé. Bocskai szigorú, kemény, tántoríthatlan erkölcsét Megyeri ur eléggé magáévá tette; de arculati mimicájában olykor még is kipilllogott szemöldöke alól, hogy erős karakter mutatását inkább a' Stéger fajta szerepekben való jártasságának köszönheti. Telepiné aszszony erőtlen, gyermeki leckéző hangal, lépett föl mint Bocskai nője; Borbála leányuk szerepében Szentpéteriné aszszony is gyenge volt. Telepi ur — mint gr. Czobor István — jó idomokat sejdítete, 's ha természeti sajátságához mesterség szabályai is járulnának, tán nem utó hőse lenne a' magyar színészetnek. Somogyiné aszszonynak — mint parasztnőnek — néhány rosszul ejtett szavai mellett, ledér öltözete is botránkoztatott. Demjén ur előadását több hijány bélyegzé, a' Stéger fejedelmi tanácsnok ravasz karaktere gyenge festésében tán nem lévén a' játszóknak elég tágos mező nyitva. Köztapsot nyertek 's kihivattak Szőlősi, a' ki tánczal kezdé meg a' darab előadását Megyeri, Telepi urak és Kántorné aszszony. Különben pedig látszék a' társaságon, hogy színészeink vándor beduinekként tengődvén, az idő, hely, pénz 's intézet szűke miatt a' mélyebb érzésre, 's hajlékonyságra magokat igen későn képezhetik ki. — A' hangászkar kevés, általában rossz és silány volt. A' hazafi öröm melegen érző keblekből felforrott jelei általában hangzottak, — a' galleriákon — fájdalom! illetlen kiesapongásokig törtek-ki. Ezt azonban talán a' dolog ritkaságának, vagy a' Duna bal partjának kell tulajdonítanunk.

Rajta budai honnosink! Tegyétek, a' kebletökben lévő németektől kiürült játékszint állandó magyarrá! A' jelen és jövő kor nemzeti hálával fogja örökíteni nemes hazafi tetteiteket!! - h - k - r. -

A' jog uj magyar szóról.

Bár mi sajnosan érezze a' tudományos pálya, különösen pedig a' törvényszék 's törvénykönyv ezen gyakorta nyelven forgó latin szó „jus“ hiányát, a'

„jog“ szó helyette leendő elfogadása 's hazafisítására mindazáltal ezen hiány just épen nem enged. Mert igaz ugyan, hogy a' szokás gyakran törvényt szab, a' szükség pedig törvényt ront; de az is igaz, hogy amaz csak ott esik meg, hol a' törvény szentségét megtapodó erkölcsi fényü alakban lépve föl, bűnét a' homályos szemek előtt erényé vará'solja, 's így sok szív követésére csábul, mig nem az értelem a' hibás lépést megsejtvén, az okosság azt továbbra kikerülni parancsolja; — emez pedig ott, hol a' törvényadó hatalom nincs elegendőleg minden esetekre fölfegyverkezve, 's így hibás, — vagy ott, hol a' törvény megszeghetése mellett tetemesb 's nyomosb okok vívnak, mint sérthetlensége mellett, magában értvén, ha t. i. a' törvény áthágásából átalános haszon, megtartásából pedig képtelen kár patakanék a' közjóra; — minthogy pedig ez csak gyér esetekben lehető, belőle a' szokás törvényt nem gyárthat, 's így a' jog szó pártolói illy okokhoz épen nem támaszkodhatnak, — de a' nyelv természetéből merített, 's annak törvényein alapított okokhoz még ugy sem. — A' jog szó tudós 's nagy érdemü szerzője ismervén a' csak nem minden uj szót mohon fölkapó irói gyengeséget, a' Kazinczy által gyökített „ig“ (honnan igazság) szót „jog“-gá változtatta, gyanítván, hogy ez uj köntös alatt tisztelőkre találánd, melly gyanu csalódott e vagy sem? feleljen a' következés. Most már csak az a' kérdés: valjon az „ig“ szónak „jog“-gá lett változtatása a' nyelv természetén épült e? — A' „jog“ szó így keresi hazafiságát: ha az ihból, ihászból, ihzalagból, iharból — juh, juhász, juhszalag, juhár lehet, és viszont; miért ne lehetne az „ig“-ből „jog“.

— De tudni kell vala, hogy illy hangcserét csak is ezen két j 's h keleti nyelv törvény szerint nyugvó 's szelletbetűink szót kezdő egymáshoz dör'sölődése enged meg, 's más nem, ez is csak akkor, ha már a' gyökszóban is megvolt ezen nyugbetűi dör's. Ki nyelvünk titkaiban (mert még vajmi temérdek rejtekei

vagynak nyelvünknek, hol emberi nyomokra nem találunk) buvárkodni szeret, 's ásiái módra nyugvó h, j, v betűink állásaira, ugrásaira 's lappangásaira visgán figyel; az említett hangcserének a' fent fölhozott példakon kívül több nyomaira is fog találni, például: maga a' tüdő a' lehellet kilökése és beszívása alkalmával tökéletesen kiadja ezen hangokat: leh, ih, pih, — ezen lihegést vagy leheletet eszközlő, mint magából a' dolog természetiből vett hangokat (onomatopoeic.) nyelvünk gyök gyanánt fölvette, 's sarjadozának tőlök több részint nyelven forgó, részint lappangó szók, u. m. „leh“-től: lehek, lehelek, lehegek, vagy lihek, lihelek, lihegek 's a' t. „ih“-től: ihek, ihelek, ihegek, — „pih“-től: pihek, pihelek, pihegek, pihenek 's t. e. ezek élő szók, csak hogy némelyek egy kisé tündér alakba rejtődznek, — azonban elmellőzván azokat, mellyek czéломra nem tartoznak, lássuk 1.) a' lehek igét. Ezen igéből a' nyugvó h kiugrik, a' két rövid magánhangzó egy hosszuvá olvad 's leszsz: lék, melly szép szónk ma is divatozik, 's jelenti azon jégen vágott likat, melly a' halaknak levegőt enged. A' lehek ige nehéz kimondása miatt nem él, elő állott helyette a' hosszabb ugyan, de könnyebb kiejtésű lehelek, ebből a' nyugvó h kiugrik, a' két lágy magánhangzó egy hosszuvá olvad, 's leszsz a' legnemesb részünket jelentő „lélek.“ A' lehelek ige legtökéletesebb állása e' volna: lélek, lélsz, lél, — lélünk, lélték, lélnék; azonban a' nyelv philosophiája miért a' lehelek-et vette föl? oka, az ige és név közötti különbség-tétel. — 2.) A' pih-től a' fent nevezteken kívül még pih, pihes az az pehel, pelhes, — pihelek, pelhezek 's t. e. f. származnak. 3.) az „ih“ gyök szülte ihek ige nem csak az, hogy az elő adott rendszerint a' lehek ige minden származatait fölveszi, hanem azon felül változott alakban is tűnik előnkbe; így az ihek hangcserével leszsz johok, — innen ihelek vagy ihlek, johok vagy johlok; az ihelekből a' h kiugrik,

a' két lágy magánhangzó egy hosszuvá olvad. 's elő áll az élek ige, melly látni való annyi mint lehelek, és igen helyesen, mert a' ki lehel az él, kinem él az nem lehel. Az ihektől leszsz ihes, a' johoktól johos vagy lehelettel teljes; illy alakban ugyan egyik sem élő szó, de ha a' johosból kidobjuk a' h-t, 's a' két rövid magánhangzót egy hosszuvá olvasztjuk, ekkor előáll a' jós, és ez már él, 's tesz hatalmas lehelettel teljest, már azt akar Isten, akar ördög sugallotta légyen; ettől származik aztán jósoklok vagy jóslok, melly csak annyi mint ihelek vagy ihlek, ámbár amazzal inkább ördögi, ezzel pedig isteni sugalat közlést szoktunk kifejezni. Hogy pedig a' jós szó származtatásában a' nyelv törvényeire szorosán figyeltem, legyenek tanúk e' következő igaz élő magyar szók, mellyek a' nyugbetü elhagyása, 's a' két magánhangzó egyé olvadása által — a' jós alakjában — mintegy gyök gyanánt divatoznak, noha valósággal nem azok, u. m. vő annyi mint vevő; nő, növő ki által az emberi nem növekedik; kis, keves; hüs, hives; tős, töves; ös, éves, kinek évei sokak; szűz vagy inhább szűs, ki tiszta szivet hord keblében, bölcsen gyanitván eldődeink, hogy a' megszeplősítettnek szive is szeplős; hős, heves 's a' t. —

Ámbár tehát kinyomozók az i magánhangzónak j-vé változhatását, nem következik mindazáltal, hogy az ig-ből jog lehessen. Isten mentsen! Szent a' nyelv törvénye, mellyet elgázolni nem lehet. — A' j nyugvó betü ollyan nyelvünkben, mint a' sidóban a' i (vau) valamint ez o és u-ban mindig nyugszik (vau quiescit in cholem et schurek), ugy nyelvünkben a' j az i-ben, — sőt megvan ez a' sidóban, a' mennyiben a' hoszszu i (chirek longum) felett mindig nyugszik a' j (jod), — az az: 1.) ha az i után magánhangzó áll, akkor a' j bár ki nem iratik is, hangzik, p. o. fiu, kimondva fiju; iász, ijász vagy jász, 's a' t. 2.) ha az i-t magánhangzó követi 's mássalhangzó előzimeg, j-vé válik, mint történik a' kemény hangu ragasztékos igékben p. o. tanitom, tanitod, tanitja, —

itt az i j-vé változik, 's leszsz tanítja; megjegyzésre méltó, hogy a' lány hangu igékben e' betűcsere nem történik, p. o. szeretem, szereted, szeretie, itt nem változik az i j-vé, hanem csak az e veszz el, 's marad szereti. 3.) ha az i-t több mássalhangzó előzi-meg, 's magánhangzó követi, akkor i is j is hangzik, p. o. adnia, adnija. 4.) ha a' gyök ih-en kezdődik, akkor az i helyén lappangó j áll elő, 's kemény magánhangzó lép a' nyugbetük közé, p. o. ih, juh; ihek, johok, — itt o, ott u lép közbe a' két gyök megkülönböztetésére. 5.) ha a' szót kezdő i-t mássalhangzó követi, vagy akárhol két mássalhangzó közt áll — a' három nyugbetüket kivéven — akkor ment minden nyugbetüi lappangástól, 's tántorgás és változás nélkül erősen megmarad, p. o. idv, ing, irigy, Isten, íge, ip iga 's a' t. 's ki ezeket így ejtené: jodv, jong, jorigy, Jostan joga, jop, joga tudom megmosolyognák a' jog pártolói is; vagy viszont ki ezeket Júdas, jutalom, Jó'sef, józan 's a' t. így Idás, italom, l'sef, izen; pedig az ig-nek jog-gá lett változtatása épen illy nevetséges. —

Világos tebát, hogy keleti nyelvünk lelke, 's törvényeinek eddig ösmert szabályai szerint az ig-et jog-gá változtatni nem lehet, ha csak egy ezt megengedő új szabálya föl nem fedeztetett vagy nem teremtetett, mit lehessen e' tenni, vagy sem? feleljenek magok a' jog hősei. A' nyelv viruló kora ugyan majd kigőzölgi a' kórságos párákat, 's az idő a' jog 's több hozzá hasonló korcs szókat sírba fogja idézni a' romai szónok Cicero mondása szerint: „opinionum commenta delet dies, naturae autem iudicium confirmat;“ de mi, kik különben is későn ébredszünk, kiknek minden pillanatról számolnunk kell mennyivel léptünk elébb, — ne várjunk az idő lelkére, de lélek ismeretes kezekkel illessük nemzetiségünk legfenségesebb kincsét, mellynek megőrzése 's becsesbitése reánk bízott!

Anglia birtokai Keletindiában.

Korunk legnevezeteseb tüneményei közé tartozik az angoly roppant hatalomnak Keletindiában néhány évtized alatt hirtelen történt kiterjedése. Ugyan is Britannia most ott egy olly országot képez, melly nagyságára nézve csak China és Oroszországnak enged, népessége 's termékei bövségével pedig minden országokat felülhalad. Hamilton legujabb 's bizonyosabb statistikája szerint — ki Keletindiában tiz esztendőt töltött el 's vissza tértekor az ottani társaság levéltárát használhatta — a' bengali előlülöséget 67 $\frac{1}{2}$ millio, a' madrasit 15, a' bombayit 2 $\frac{1}{2}$ millio lélek lakja. Némmely 1815ben meghódított kerületek, mellyek még egy előlülöséghez sem kapcsoltáttak, 8 milliót számoltak, — 's így a' britt alattvalók öszves száma Keletindiában 93 millio. Benares városát 600 ezer, Calcuttat 500, Madrast 300, Bombayt 170 ezeren lakják. Az Indusok heted része Mohamed vallását követi, melly naponként terjed, bár Indián keresztyén hatalom uralkodik. A' nem europai keresztyének száma mintegy fél milliót tehet, kik a' Hinduk és Mohamed hivei előtt gyűlöletben állnak, mivel az életmód és tisztaságra nézve egészen különböző szabályokat tartanak, sőt europai hitsorsosaiaktól is lenézettenek. De jelenleg nem is reménylhetni, hogy a' keresztyén vallás nagy előlépéseket tehessen; ugyan is elébb engedelmet kellene adni az europaiaknak 's törvényes szülötteiknek az Indiában megtelepedetésre, mi most csak fattyu gyermekeiknek van megengedve. — A' hadi rendes seregek 182,838, a' nem rendesek pedig 213,454 főből állanak, melly nagyon csekély szám egy olly roppant és népes földtérhez képest. A' rendes seregeknél europaiak 30,250 szolgálnak t. i. a' királyi seregnél 22,550 a' társasági csapatoknál 7700an; így a' benföldiekre 152,585 marad, u. m. 132,815 gyalogság, 11,011 lovasság, és 8759 pattantyusság. — Az angoly gyarmatok a' legujabb hódítások által természet vonta határokat nyervén, ezek a' védelmet jóval megkönnyítették. A' politikai viszonyok 1814 óta Angliára nézve kedvezőleg változ-

tak. Az 1817 és 1818diki háboru a' Marattok és Nepalesek hatalmát örökre letörte. Peischwa uradalma semmivé tétetett, 's birtokai — Matarán kívül — a' britt tartományokhoz csatoltattak. A' nagpuri Rajah most már figyelmet nem érdemel; Holkár a' Nerbud-da mellett délre fekvő birtokairól lemondani kényszerítetett. Skindiah egészen szigetelve áll. — Az angoly uralkodás jótékonyan hat a' nép nagy tömegére, jól lehet a' felsőbb osztályok a' főkormányi hivataloktól kizárattatnak. A' nép semmi kormány ujitást nem óhajt, nincs képzelete a' honszeretetről (különben olly gyenge eszközökkel hogy volna zablázható?) minden csak az egyes személyek 's faluk jólétén iparkodik. A' hindu hiv szolgálja urához, míg őt fizeti. Örökös nemesség nincs; czimzetek és tisztelet nevek csak földel osztogattatnak, pusztá czimzetről a' hindunak semmi megfogása. Földbirtok a' jövedelem egyedüli forrása, azért itt lehetetlen a' földadó egyenetlen felosztását más adó által kiegyenlíteni. 1784 óta elgondolhatlan szorgalom fordítatott az adózás és kormányzás szabályosítására, 's a' lakosok tudják megbecsülni az óltalmat, melly személyök 's vagyonukat védi. Ez idő óta tolongva költöznek oda sok háznép, hogy a' britt óltalomban részesülhessenek.

Mosolyvirág.

„Nyomtatnak itt?“ kérdé egy Pestre jött 's fuvarja' időközét használni akaró kúnsági suhancz egyik typographiában, mert az Intézet' felírásából azt értette, „Talán valami dolog volna?“ kérdék ott viszont tőle. Igen ám, — felelt a' jószándéku legény — néhány napra a' szérűre három lovammal én is beállanék!“

Rejtett szó.

Nélkülem az ég nem mosolyog,
A' föld golyója is sötét;
Minden rajta járó tébolyog,
Nem lát fehért, sem feketét.
Nélkülem a' gyertya hiába',
És az épnek látszó kék szem.
Csak a' nem becsül a' ki kába,
Ha nyugszom vagy heverészem.

Jegyzet: A' 2-dik számbeli Rejtett szó: E p e.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

4. szám.

Julius 13-kán.

H o n.

Mondja sok : hol jól folynak dolgaim ott van a' honnom,
'S illynek vajmi rideg keble hazája eránt!
Szent ez a' hú fi előtt, 's távolban is érte gyulongó
Érzeteit tettel megbizonyítani kész.

H y m n u s.

Istenatyja nemzetemnek!
Add nekünk kegyelmedet,
Régi ostorát ki állva
Szánd meg a' te népedet:
Hogy derüljön éjjelére
Hajnalarczu szép világ,
És szemére elfajultát
Már ne hányja a' világ!

Apja' anyja' nagy nevének
Eltemetve érdemét
Most kesergi, 's eltakarja
Vérbe lábbadó szemét;
Mert ki őse 's Istenéhez
Hívtelen lett azt nyeré,
Hogy keményebb büntetésül
Őn magát meg így veré!

Vond egünkre hú szerelmed'
Dús kegyelme' bíborát,
'S fénye mellett — a' magyarnak
Lakja béke sátorát;
'S mellyet eddig a' viharnek
Küszködése 's lángja vont
Bajt hazánkra, távolítsd el —
Szánd meg ezt az árva Hont!

Adj tanácsot a' birónak,
A' dicsőnek adj babért,

És töröld el a' nyomasztó
 Czifra czimű szolgabért!
 Hagyd: viradjon fel hazánkuk
 Rég lehúnyt jobb csillaga,
 'S a' ki sírt ás a' magyarnak
 Essen abba ő maga!

Tedd serényyé és igazzá
 Tedd közöttünk a' herét,
 Hogy becsülje vérsanyar közt
 Néki gyűjtő emberét!
 Oh ne engedd a' szabadság'
 Védjeit ki irtani,
 Így fogunk imádva téged'
 Mind örökre áldani!

Hogy derülne bús napunkra
 Hajnalarczu szép világ,
 És szemünkre a' fajnást
 Már ne hányja a' világ:
 Istenatyja nemzetemnek!
 Add nekünk kegyelmedet,
 Szánd meg árva jó hazánkat,
 Szánd meg a' te népedet!!

Kapuy Károly.

Magyar Színészet Budán.

A' Pály Elek ur igazgatása alatt sz. k. Buda városában tartózkodó színész társaság által f. hónap 9d. előadatott a' „Királyi Korona“ vagy az „Angyalvár Omladéka“ vitézi játék néma ábrázolatokkal 5 felvonásban, Cúnó szerzeménye, Komlóssy fordítása. Tartalma: Anglia királyának leányát Albinát az ugy nevezett medve Richárd, kit a' király vadászatban egy az anyját már elszagगतott medve körmei közül szabadítá ki 's nevelt föl, elcsábitván, Lengyelországba szökteti (melly nézetek néma ábrázolatokban képeztetnek ki); de megutálván, kegyetlen durvasággal gyötri, kinozza, mit a' tántorithatlan hiveségű aszszony szelid béketüréssel szenyved. A' király 17 évek mulva mint szarándok keresni indul egyetlen leányát, 's Abudár arab csillagvi'sgáló és Albina or-

vosa által értesítvén lakhelyéről, az angyalvárban fölkeresi; de férje kemény parancsolatja szerént honosai, sőt meg nem ösmert atya ellen is kemény nyilatkozatait hallván, atyai átkát szórja reá, azonban ki deritetik előtte leányának kínos szenvedése, vad keblü férje kegyetlensége, — megengesztelődik, 's megszabadítani készül. Richárd észre veszi gonosz tette fényre jöttét, 's Albinát méreggel akarja elóltani, de hüledeztében a' poharat elcserélvén, magát öli meg véle. A' király, leányát Anglia koronája' ajánltatásával kísérti — mintha ő lemondott volna róla — mellyet Albina fejére tenni enged, de azonnal mint koronázott fő parancsolá az angoly lordoknak azt vissza venni, 's a' vár palotában, hol szokta hibás lépését naponként atyja kép szobra előtt siratni — az ezt fedező leplet fölvonatván, hogy előtte szive forró érzetit ömledeztesse, ott tulajdon atyjára talál, 's engesztelődött karjai közé borúl. — A' hálátlan gyermeke elszöktével megsebesült szívü atyának fájdalmas érzéseit, boszúra forrott, majd engedélyre csilapodott indulatit Bartha ur hangjával, mozdulatival elevenen nyomá ki, 's most teljes mértékben megfelelt annak, mit a' közvélemény ösmert ügyességétől elébb is várt. Mindenkör így lépve föl, követési példa lehet társainak. — Az ártatlan szelidségü, egy vad szívü férj durva kénye 's vas akarátja alatt rabként sinlődő, de azért hív nő — Albina szerepében — Kántorné aszszony előadásai elfogók 's megindítóok voltak; remekül utánzá neme erényteli béketürését. Illy színésznék nemzeti játékszinünk eránt az idegen ajkuakban is kedvellést és pártfogást lobbanthatnának, — bár többi társnéi is magokat szerinte képezni igyekeznének! — Megyeri ur mint elfajult, durva, hideg érzésü férj — Richárd dicséretesen játszott, csak hogy e' szerephez illesztett mimicájában mintha ingadozó lett volna, mi különben nem tulajdona.

Nézők kevés számmal gyülekezének föl, mi fájdalommal sejdíteti melly hős legyen a' részvét kedves honi nyelvünk emelkedtének eszközlése iránt, pedig ma nyilvános jelét adá e' társaság, buzgó törekvésének a' tökéletesbre; 's még inkább e' hó 11én a' halhatatlan emlékü Kisfaludy Károly ösmert, 's köz éltünkől meritett illy czimü eredeti vig darabja' „A' Csaldások“ előadásában. Tetszés tapsai között lépe föl az erre méltán érdemes kedves hangu, mivel taglejtésü Kántorné asszony, mint Köröndi Lina, fiatal özvegy. Megyeri ur, a' planumokat öszve bonyolító Lombai uradalmi Inspektort mulattató ügyességgel képezé. Bartha ur az őszinte, egyenes szívü, de nyers Mokány földes urat nagyon természetileg tünté elő. Szentpéterné asszony, Lucza kisasszony szerepében művészi körének szép jelét adá. Balogné asszony előadásait Lidi szerepében sok természetesség bélyegzé. Telepi ur az adós báró Kényesit, — Balogh ur az együgyü uradalmi kertészt Tamást nem rosszul játszá. Somogyi ur mint gróf Elmír sem rosszul játszik vala, ha taglejtéseit művésziileg idomitja, 's az erőtetett feszességet lesimitja. Váradi ur, mint hadnagy több katonai bátorsággal léphete föl. — Csak elevenség volt az egész hiánya; mert nem minden tag fogá föl a' darab folyamatát, kitüzött czélzatát, és sok csupán arra ügyel, mit kell — mint leczkézó gyermeknek — mondania, de a' darabba a' szerző által öntött erőt nem érzi; így a' jelenésekkor többször megszakad a' folytoni haladás, mi eleveníti a' szindarabat, 's mint valóságot képzel-teti. Nem művészség a' megtanult szerepet leczkézve elmondani; de a' beszédzüneti időközt, a' darabhoz illesztett ügyességgel eltölteni tudni, művészi fő tökéletesség.

A' nevezetesb német ujságok.

Az Augsburgi közönséges ujság (Allgemeine Zeitung) teljessége, 's minden polgárosított

tartományokból költ bő tartalmu, fontos, és többnyire bizonyos levelezéseire nézve Europa politica ujságai közt mind ez ideig méltán első helyt foglal, 's mindenektől használtatik. Meghatározott irányzata 's színe ugyan nincs, de nem is lehet; mert tulajdonosának érdekében áll, hogy némelly tartományokból — hol legtöbb előfizetői vagynak — ki ne tiltassék; e' mellett közleményeihez képest igen oltsó, — így teljesség, bizonyosság és oltsóság teszük való érdemét, 's egy leszsz a' történet írásnak is legjobb forrásai közül. Feleletes szerkeztetője Stegemann ur, tulajdonosa pedig Cotta örökösei, kik fáradságot; költséget nem kimélnék, hogy a' lap hírében 's virágzatában megtartassék. Azonban sem a' servilisek, sem absolutisták, sem liberalisok véle nincsenek megelégedve, egyik kívánatit sem teljesítvén, hanem most ennek, majd amannak ínye szerint valókat közölvén. Ez még is terjedését nem gátolja, mert historiai becse tagadhatatlan.

A' Stuttgarter közönséges ujság (Stuttgarter allgemeine Zeitung) bár még ifju 's csak alig két éves, mindazáltal a' német ujságok közt első helyre méltó. Célzata világos, szabad gondolkozása nyilvános, de a' törvényt, rendet tiszteli, és átaljában semmi lázzadást, vagy kormánytlanságot nem papol; jeles cikkelyeket, igaz levelezéseket foglal magában; mellyek némelly viszonyokban fölvilágosítást adnak. Tartalmát történeti adatok hiánya nem csonkítja, 's minden köz helyeken méltán olvastathatnék, mind azt előtárván, mit a' kíváncsi ujság olvasók tudni vágyhatnak. A' hírében ösmert Metzler könyvkereskedés birtokosa Ehrhardt ur felelősége alatt jelen meg.

Az *Austriai Beobachter* (Oestereichischer Beobachter). Tekintetet adneki az, hogy az élénk gondolkozásu olvasó előtt az austriai kabinet szerény politicáját fölvilágosítja, 's gyakran az előforduló

Körülményekben bölcsen választandó utat és eszközöket is a' figyelmezővel eleve láttatja.

A' burkus Status ujság (Die preuszische Staatszeitung) hasonló czélzásu az austriai Beobachterrel, csak hogy elmés, de szövevényes szerkezetéből nehezebb valamit bizonyossággal kivenni. A' többi austriai és burkus ujságok nem egyebek, mint a' két említettnek másolatjai. A' német Szövetség fővárosaiban fényre kelő ujságoknak csak ott, hol megjelennek, van helyzeti becsök, 's másutt kevésbé olvasatnak, ilyenek ezek: a' Müncheneri, Stuttgarteri udvari, Karlsruhei, Darmstädti 's a' t. ujságok. A' Hamburgi Correspondent, Nürnbergi Correspondent, Frankfurter Journal kisebb nagyobb körben, több kevesebb olvasókat számlálnak. Ezekon kívül még Straszburgban jelen meg „das constitutionelle Deutschland“ mellynek célja az alattvalók, polgárok és parasztok önkény elleni nehézségeiket, panaszaikat, valamint a' fenthelyezettek megrögzött visszaéléseit is fölvenni, a' nélkül hogy pártoskodnék, 's lapjai mindig tárva vannak a' hamisan vádoltattak' megigazitására. Sok gaznak utába gátot gördíte már ez, és sok ártatlan üldözöttet megvéde, az álnok cselszövényeket fölfedezvén 's megszégyenítvén. —

F e l e s é g.

Köz életben a' magyaroknál többször hallatik e' szó hitves, mint feleség. De mikor a' feleség hitetlen (mi a' mai világban nem ritkaság) hitvesnek csak úgy mondatik, mint lucus a non lucendo. Hivtelen férjekhez sem illő a' hitves szó; csak hajdan illet ez, midőn még Kisfaludy szerint

„Egy Istenért, egy hazáért
Égett hajdan, durván hív,
„Egy mátkáért, nyoszolyáért
A' tör'sükös magyar szív.“

De már ma a' hitves nevezet valóban alkalmatlan. — A' feleség szó sem alkalmas, mert a' hitetlen aszszony a' férjnek nem fele, hanem majd csak harmad — negyed — ötöd része, vagy annyi sem. Tehát jó volna hitves és feleség szavakat oda hagyni, és vagy nő szóval megelégedni, vagy más illendőbb nevezetet kigondolni. — A' szepesi németeknél még 20,30 esztendő előtt közönséges szokás volt a' feleséget „die Frau liebste“nek nevezni. De ez is sokszor csak per antiphrasin mondaték, mint lucus a non lucendo, mikor t. i. a' feleség nem kedves hölgy, hanem Xantippe vagy aszszonyi Sátán, vagy a' férjnek nem felesége, hanem más aszszony volt kedves. Most már a' szepesi németek a' feleséget inkább „Frau Gemahlin, Gattin,“ vagy „Weib“nak nevezik.

R-y

A' téj orvosi ereje.

Ezen jótévő nedvnek, melly az emlős állatok első eledele, nem csak tápláló, hanem egyszersmind orvosi ereje is vagyon, 's ez utóbbit több jeles orvosok észrevételei bizonyolják: Igy I. F. Osiander állítja, hogy a' fahéjjal főzött téj egy sokáig tartó hasmenést hárított el. — Hippocrates az aszszonyok betegségéről irt könyvében ajánlja a' mézzel főtt kecske tejet, mint gyenge hashajtó szert. — H. Baur a' számartejet az aszu kországban leghatalmasabb véd szernek lenni állítja. M. Vogel bizonyítása szerint a' tiz napig ivott kanczatéj (2 3 és 4 ivó pohárral naponként) rendes test mozgással egyesülve egy fölötte makacs hoszszu galandférget hajtott ki. — A' Dict. des sc. med. T. 16 lap 558 a' serseprővel kevert édes téj a' dugulásban, és hügy rekedésben mint legjelesb 's egyedül való mentő szer ajánlatik. — Tissot bizonyítása szerint Franciaországban a' cholérát árpa főzettel, mandola téjjel, vagy téjjel és vízzel orvosolták. — Aurelianus szinte állítja,

hogy számár téjjel a' nyavalyatörést is megorvosolhatni. — Ezekhez hasonló példák találatnak Dr. John Floyer-nek a' hideg viz derék munkálatairól irt könyvének toldalékában.

Sz-ca.

Franczia gyarmatok népessége 1831ben.

Martinique szabad népessége 23,417; rabszolga benne 86,299. — Guadeloupe szabad népessége 22,324; a' rabszolgák száma 97,339. — Guiana szabad lakosai 3,786; nem szabad lakói 19,621. — Bourbon sziget szabad népessége áll 14,059 férfiból, 13,586 asszonyból, általán fogva 27,645 személyből. Nem szabad népessége 46,807 férfi; 23,482 asszony, öszvesen 70,285 személyből. Egész népessége a' 2628 szabad indusokat is beszámolva 100,558.

Mosolyvirág.

A' híres K...i vásárban megpillantván egy a' földön heverő vásárjegyet, minden különös inger nélkül felemelém azt, 's elmosolyodtam a' nyomtatott czédulátskáról ezt olvasván: „Sz. K... Város a egy m a r h a 15 kr.“

Kapuy.

A p r ó s á g.

Sokáig nem tudták a' történet írók melly időszakban, 's mi napon teremté Isten e' világot; végre Hogel gerai tudós professor 1712 kiadott historiai munkájában fölfedezte 's kiszámította, hogy a' teremtés az első esztendő Septemberének 26dik napján történt.

Rejtett szó.

Jól tart téged délhen, este,

Bár nincsen ehétó teste.

Fölcserélt taggal hölgyecske

Leszsz, pedig nem idősecske

Jegyzet: A' 3-dik számbeli Rejtett szó: világ.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(*A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.*)

1833.

5. szám.

Julius 17-kén.

G o n d o l a t.

Villámként sebesen röpben, 's távolt, akadályt nem
Ösmer a' gondolat; 's egy is nagyot és remeket
Szül, ha mivelt agyból kélt fel; de gonosz kebeléből
Csak vést hoz, — s hozza már több igazakra halált.

A' spanyol rabló.

Az idő tályban, hogy a' franczia háboru Spanyolországban elvégződött, 's VII. Ferdinand visszaiktattatott, kinek kormánya alatt sok jutonálló guerrillak terjedtek el az ország vidékein, a' Siera Morena alatt fekvő kis városkába érkezett egy angoly kereskedő. A' vendégfogadóban, hol megszállott, egy nyílt, őszinte, és kellemes arczlatu Spanyolra akadván, igéző külsejétől vonzatra beszédbe eredt vele, 's előadásában leirhatatlan bájt, kérdéseiben 's feleleteiben élénk észet, és lelkességet talált. Jó ur! mondá a' spanyol — kegyed holnap a' hegységet nem utazhatja keresztül a' nélkül, hogy meg ne raboltassék; szavam adhatom rá. Jó — viszonzá az angoly — hagyd raboljanak; keves pénztől foszthatnak meg, olly kegyetlenek pedig csak nem lesznek, hogy egy fegyvertelen embert, ki ellent nem állhat, megöljenek. — Nem szokások ugy cselekedni; a' banda becsületére mondom, ők nem alatomos gyilkosok, felelé a' Spanyol, 's elhallgatván, mély gondolatokban merengeni látszott. Az angoly kiálta az inasnak, mutatná meg háló szobáját, midőn társalkodója fejét fölemelvén mondá: Ne még, uram, ne! 's lassu hanggal tovább beszéle: nem rég egyedül utazván keresz-

tül a' Siera Morenan, mellyben akkor is, mint most, Salteadorok fészkeltek, egy magános emberrel, épen mint kegyeddel, találkozték, ki mondá, hogy a' banda kapitányának valami szolgálatot tett, 's egy utlevélet adott nékem, mellynek erejénél fogva személyem, vagyonom a' rablóktól megkíméltetnék, 's a' hegyen átutazásom biztosítatnék. E' nagyobb becsü királyi útlevélnél, felelé az angoly csudálkozva; mondja meg kegyed, kérem, mi volt az, 's használt-e? — Nem egyéb, mint egyszerű gomb, enyelgve a' spanyol, 's az említett hatása teljesült; tán most sem veszté el még vará's erejét, átadom kegyednek, itt van nálam. 'Sebéből egy ezüstfonálból kötött gombot kihuzván, az angolynak nyujtá azon intéssel, hogy gondosan megőrizze, 's minden rablóknak, kik a' Sieraban megtámadnák, előmutassa. — De hát csak ugyan megtámadtatott kegyed utjában? kérdé a' kereskedő. A' gombot minden rabló tisztelte, ki csak előmbe robbant, pedig ugy hiszem mind egyig láttam őket, válaszolá a' Spanyol; de ne kérdezkedjék az ur többé, ügyeljen a' gombra! nem vesztette-e el vará's erejét, hólnap tapasztalandja. — Köszönetét nyilatkoztatva ment el az angoly aludni. Reggel folytatá utját. A' gomb zöld szalagon csüngve nyakán lebegett a' játszi szélben; de már dél előtt egy útszorulat alkalmat adott erejét megpróbálnia, hol előre lovagló vezetőjét egy lövés öszvéréről lesujtotta, egyszersmind a' szirt megett leleskedő rablók az angoly mellének három puskát szegzének; kit a' véletlen megrohanás eszméletében megzavarván, elébb mint a' gomb eszébe juthata, erszényét a' szitkot rá halmozó rablóknak nyujtá. Fölocsudván, elő mutatá az ezüst gombot kételkedve, 's a' rablók mintha valamelly szent ereklyére pillantottak volna, megszűntek szitkozódni 's erszényét vissza adván, tettökért engedelmet kértek, jelentvén, hogy e' gomb birtokosát utjában sérelem és akadály nélkül bocsátani szigoru kötelességök. Így az angoly a'

rablóktól kísértetve folytatta útját, kik eránta mély tiszteletet 's alázatot mutattak. Ut közben több rablókra bukkantak, kik a' rémitő 'sivány csoportól menekhetés lehetlenségéa' varás'gomb nélkül bizonyolák. Végre a' sierai töltést messze hagyva egy völgybeli alacsony magános házhoz érkeztek, 's a' kereskedőnek mondák, hogy itt magát kipihenheti. Ő nem vonakodva leszállott, 's az ajtó felé fordulván, a' küszöbben tegnap esti társalkodójától szemléli magát nemes nyájassággal fogadtatni. Öltözetét megváltoztatta ugyan, 's arannyal himzett bársony ruha fedé a' rabló kapitányt; de az angoly megösmerte kellemes arczvonásait, 's barátságosan szorítá kezét. — En kegyed előtt ide jöttem, 's a' biztomban, hogy tegnapi adományom kegyedet épen megtartva hajlékomba vezérlendi, számára jó ebédett készítettem. A' kereskedő háláját nyilvánítva leült és evett. Jó izüek voltak étkei, de még jobb izüek borai. —

*Egy Európában utazó chinai mandarin
levele testvéréhez.*

Kedyes öcsém! Megigérem, hogy nézeteimet Európáról veled közlendem, 's imé sietek szavamat teljesíteni. Ne gondold az európaiakat valamelly a' chinaiaktól felettebb különböző emberfajnak; én gyakran olly kis különbséget találék köztük, hogy sok európaít való chinainak tartottam. Az asszonyok itt is, mint nálunk szük czipőket viselnek, 's öszve szorongatott lábaikkal csak tipegnek, mintha borsón járkálnának; a' látogatási etiquette 's t. e' f. szint' olly unalmas, mint nálunk; a' férfiak esznek, isznak, dohányoznak, sétálnak, szerelmeskednek, házasodnak, szóval tout comme chez nous. A' mi szokásainktól ugyan vannak itt ott némelly eltávózások, 's a' szembetünőbbeket néked röviden lerajzolom. Minden chinai megfogáson túl halad az európaiak divat változtatásuk annyira, hogy sok nem verseny-

zik a' másikat öltözetben 's izléstelen piperében felülmúlni; de— mint mindég — e' küzdésben is a' szép nem a' győztes. Nyár közepén írom e' levelet; hogy tehát a' téli divatokról is megfogásod lehessen képzelheted körülbelöl, hogy addig minden fonákul, a' szűk bő, a' hosszú rövid, a' kicsiny nagy lesz vala; mert Európában csak tulságos divat kedveltető. Az európai városi nők ruhaujjaik olyanok, mint levegő-lapta, 's e' felett még óriási szárnyak csüngnek rajtuk; de repülhetnek-e velök? még nem tapasztaltam; azonban hiszem, hogy csupán ezért nevezetnek közönségesen „angyaloknak,“ mert chinai nézetem szerint sok közülök nem egyébbel, mint ugy nevezett szárnyaival érdemli meg a' tisztos czimzetet. Minthogy e' divat a' szép európai nők alakjukat igen elrutítja, ugy hiszem, ők kevesbé hiúk, mint velem elhíttetni akarák; mert e' syllogismus: „ha hiúk volnának, igyekeznének természeti kecséiket még inkább nevelni; de mivel éppen ellenkezőn iparkodnak, bizonyos, hogy nem hiúk,“ minden chinai előtt világos. A' laptá idomu ruhaujjakra nézve a' szép nemet felettébb kevélynek 's felfuvalkodottnak kellene tartani. — E' kívül a' nevezett nők főfedőül kis kalapokat viselnek, mellyek alakjuk és nagyságukra nézve ugy vannak a' földgolyó idomu ruhaujjakhoz, mint sósugorka egy óriási tökhöz képest, 's ha az ekkép öltözött nő még jó vaskos testü is — kit embonpoint-nek neveznek itt — egy szálíg hasonlít a' Sz. István föl nem épült tornya tetején lévő kis házatskához. A' fent leírt levegőtelte, halhájterpesztette, 's a' felső test szélességét háromszorozó ruhaujjakra pazérlott szövetet, gondosan megkiméllik a' ruha hosszúságában, vagy inkább rövidségében; mert alig takarja be félig a' finom, gyakran vastag, sőt épen idomtalan lábikrákat, 's a' szántsándékkal, nem ritkán történetből is megliggatott filigran harisnya' mivészi kötését csodálni engedi. Az európai nők öltözetén az én — jóllehet csak chinai megfogásim szerint, semmi

kényelmet nem vehettem észre; sőt meg kell vallanom először mind lakolóknak gondoltam. Ugyan is olly szük czipőkbe préseltetve, mellyekbe felényi nagysága láb alig férne, — vállba úgy szorítatva, hogy e' miatt öszve nem roppanó oldalcsontjaik izmosságát, 's beleiket csodálni kell, hogy czérnává nem mállanak, — a ruhauj aktól és chemisette lebernyegeitől — mellyek egy szakállas keselyü szárnyaival vetekednek — minden szabad mozgásban akadályoztatva, nem akarva is azon keleti ábrándozókra emlékeztetének, kik hasonló testsanyargatásukkal felboszszantott bálványaik szánakozása, vagy a' mellettök elmenők jótékonyágáért rimáncodnak. Szomorkodnál velem együtt, hogy a' divat annyira kegyetlenkedik az europai nőkön, ha — mint én — e' szeretetreméltó, bájoló teremtményeket láthatnád, csodálhatnád, 's velök beszélhetnél; de a' leggazdagabb chinai képzelet is szegényebb, mint sem ez enyhe teremtmények minden szerelmi kecséiket, az ő koralajkaik, gyöngy fényü fogaik, baraczk virágu arcaik, hatyu nyakaik, dunnalúd nyakszirteik, szén-hollószurok-éj feketeségü, vagy ég kékségü szemeik, selyem (gyakran a' szó legszorosb értelmében) hajfodraik, rózsaszin arczgödröcskéik, lilium havu vállaik, és pehej puhaságu kacsócskáikkal 's t. e' f. előállithatná. Irigyenéd velem együtt az europai férfiakat, kiknek a' nagy mindenség e' mester mivei körül — mint molylepkeének gyertyavilág sugárai körülalakoskodniok lehet, 's fölkiáltanál velem: „ha chinai nem volnék, europai piperefi lenni szeretnék!“ Majd később a' férfiakról is írok. Bátyád: Ha-tsi-gog-o - gog, utazó mandarin.

Mozart.

Mozart'attya.a' salzburgi érsek alhangkarnagya (vicecapellmeister) 1762b.első művészi utazást tévén Bécsbe, 'magával vitte 5 esztendősi fiát és Anna leányát is, ki szinte genie volt a' hangászatban; honnan a' csá-

szári udvarnál lett kegyelmes fogadtatásukról, salzburgi barátjának 's házi gazdájának eme levelet írta: „Farkas (e' volt a' nagy művész kereszt neve) a' császárné ölébe ugrott, nyakát átkarolta, 's öszve csókolta. 3 órától 6ig nála valánk, 's a' császár második szobába jött ki előmbé, hogy bevezessen. Tegnap, Teresia napján, a' császárné titkos fizető mesterétől, ki gálában kocsizott szállásunk elibe, két öltözetet küldött; egyet a' ficzkónak, mást a' leánynak. Akarná-e kegyed tudni, millyen a' Farkaska ruhája? Ez legfinomabb lillaszinü posztó, — felső köntöse 's mellénye körül szélesen paszomantozva; Maximilian herczeg számára készitetett. A' Nancsi ruhája pedig fehér habos tafota, mindenféle csipkézetekkel, egy herczegnő ruhája volt. Ez alkalommal a' ficzkót két herczegnő ide 's tova vezetgetvén, a' szokatlan sima pallózatton elesett, 's az egyik — Mária Antónia — fölemelvén, mondá a' ficzko: „kegyed igen jó; én kegyedet elvennem;“ mit a' császárnénak előbeszélvén, kérdé Maria Térésia, mint jöhetett a' gondolatra, hogy a' herczegnőt el akarja venni? „Hálából — felelé a' gyermek — mert nagyon jó volt erántam, midőn a' testvére rám sem ügyelt.“ — 7 esztendőskorában kezdé Mozartot az atyja tanítani az orgona lábitó (pedal) használatára, 's tüstént probáját adá, mennyire fogta fel az oktatást; kirugván ugyan is székét, állva játszá a' klávirt, 's nyomkodá a' lábitót, mint ha több hólnapig gyakorolta volna, a' körülte állók bámultára. Idővel orgonálása sokkal inkább becsülte-tett — kivált Párisban, Londonban — mint klávirózása; 's önmaga is elsőbséget adott az orgonának, azt a' hangszerek királyának 's önszenvedélyének nevezé. Mennyire eltávoztak Mozart szerkezményei a' hangászat akkori felfogásától, nyilvánítja eme körülmény. Később mint a' salzburgi érsek szolgálatjába lépett, Hoffman, hangászi műveinek kiadója, inté levelében: „írna jövendőre popularissabban, mert különben munkáit sem nyomtathatja sem fizet-

heti.“ Mozárt válaszolá: „igy tehát semmit sem érdemelhetve éhezni fogok.“ Olasz- és Magyarországból hasonlóan visszaküldötték a' könyvkereskedők műveit azon megjegyzéssel: „mert a' metszés nagyon hibás.“ A' sok idegen hangegyezeteiket ugyan is és hangeltéréseket ott metszési hibáknak tartották. — Azon hevíült tetszés, mellyel Belmonte és Constanze című operája Bécsben fogadtatott, önmérsékletességét meg nem szédíté. Örült ugyan rajta, 's örömét atyjához írt levelében e' szerény szavakkal fejezé ki: „melly jól esik, ha ki illy tetszést nyer.“ Don Juan legelőször Prágában adatott, mellynek tartalmát az eljátszást megelőző éjjel alkalmazá musikára' négy óra alatt, 's az opera kezdetét túl kelle halasztani a' szabott időn, mert az egyes hangok még le nem voltak írva; sőt akkor is porzó boritá, mikor az orchesterbe vitettek. Mozart maga kormányzá operájának első előadását, 's ámbár minden elő próba nélkül játszattott el, köz tetszésre, 's majd halmazott dicséretre talált. „Uraim! kiálta Mozárt a' hangász karhoz a' bevégzet után — sok kóta laptámasz (pulpitus) alá esett ugyan, az ouverture még is jól ütött ki.“ A' Requiem volt hattyu dala, mellynek elnemvégzett fölosztásait halálos ágyában, mellybe nem méreg — mint vélte — hanem az erőtetés miatt ellankadt élet-erő fekteté, könnyes szemekkel futá keresztül. Kévéssel elhúnyta előtt barátja 's művésztlarsa Süszmayernek kijelenté, mint kívánná a' Requiemet halála után bevégeztetni; 's a' pillanatban, hogy a' requiem dobot akará felfujt pofával utánzani, átszenderedett a' mennyei hangászkarba.

Nemzeti színész társaság Budán.

Naponként nagyobb tetszéssel fogadtatnak a' Pály Elek ur színésztlarsaságának előadásai. E' f. hó 13kán a' Birch-Pfeiffer Karolina szerzette, 's Pály Elek magyarázta „halott-rabló“ borzasztó nézőjátékot 3 felvonásban adák kedvező sikerrel. Kántorné

asszony, mint van der Dahlen amsterdami pénzváltó leánya, — 's Bartha ur, mint Avelli a' Dahlen számolója, művészi készültségöket magosan kitüntetve játszák szerepöket. Megyeri ur, mint van der Lieven, az orvosi hidegverüséget jól képzé. Maria — mint szoba leány-csekély szerepében olly tehetségeket sejdítete, mellyek kifejtve 's mivelve, őt a' színészi pályán homályban tán nem felejtetnék. Váradi ur banglejtéseit nem jól illeszti szerepéhez, szerelmes érzései hidegek, játékszinen nem igen kedveltetők, tán kívül sem lennének hódítók. — Ugyan e' hó 14kén „alkatalániban“ Megyeri ur — mint Rummelpuff' commendansnak mindenik fölléptét köz taps követé, olly mulattató ügyességgel is játszá e' szerepet, hogy mondhatnók: tán senki jobban nem játszható mint ő. Pály ur — mint Vig Bencze vagy Álkataláni — ma lépett föl legelőször, 's szerény előadásával kedvező figyelmet, tetszést gerjeszte maga eránt. Telepi ur Vereb poëtat, Bartha ur az ujság irót, Balogh ur Klauszt szinte jól játszák. Azonban innen itélve, tanácslanók: daljátékhoz ne fogjanak. — A' szerepek jobban megtanulását, 's nyelvünk tisztasága és szabályaira a' szorosb vigyázatot ajánljuk; ne hogy azok ellen ezután is, mint eddig, gyakorta vétsenek, 's ajkaik a' szavakon meg — megsikamoljanak; mert így nyelvünk művelése 's megkedveltetésére kevés sikerrel hatánda-nak. Végszoul e' magyar színész társaság iránt a' publicum meleg részvételét szívünköl óhajtjuk; melly képes leginkább annak előadásaiba mindig több lelket 's elevenséget önteni.

Rejtett szó.

Miólta a' világ fennáll
 Vagyok, 's mindig ösmertek
 Az emberek; de hajóknál
 Használni nem rég kezdtek.
 Kitalálhatsz könnyen, mivel
 Nevem rövid, 's csak három
 Betű, 's a' két végsőivel
 Mint vad, az erdőt járom.

Jegyzet: A' 4-dik számbeli Rejtett szó: Kalán.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(*A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.*)

1833.

6. szám.

Julius 20-kán.

G ó g f i.

Lassu , feszes léptekkel járdal gögfi , 's alig vet
Pillantást ember-társira büszke szeme.

Kérded : tán belső becese érzete hordja fejét föl ?

Nem , — hisz' mind a' kalász , melly üres , égre mered.

A' Lengyelek ünnepe Párisban.

Száz ötven francia követ egyesült , hogy a' me-
nekvő Lengyeleknek Párisban a' közhiren forgott
nagy vendégséget adják. A' lointieri terem készített
e' nemes vendégek méltó befogadására , mellynek falait
sisakok , pánczélok , fegyverek , és kaszákból győze-
delmi jelek boríták , 's több mint száz francia és
lengyel zászlók vegyültek öszve rokon szineikkel. Az
előlülővel átellenben lobogtak az amerikai zászlók ,
és azon két lovas zászló , mellyet a' bostoni ifjuság
a' párisi lengyel biztosságnak küldött. Az első pohar-
at Lafitte ur ürité ki , e' szavakkal : „A' tisztelet —
e' nagy családi kormányban az előlülőséget viselni —
természet és törvény utján egyedül az én nagy érde-
mű barátomat , a' két világrész polgárját , Lafayette
generált illeté. Egy szomorító , ámbár csak elmúló ,
körülmény jelenlététől megfoszt bennünket. Valóban ,
fenséges pillanatot ad e' gyülekezet , mellyen annyi
sympathia vonul el , 's mellyben olly sok emlékeze-
tek tódulnak öszve ! Mi nyelv volna képes mind azon
örömöket , és fájdalmakat kibeszélni , mellyeknek
elfogniok kell annak lelkét , ki magát ezen egyesület
gyönyöréből kiragadván , czélja 's oka felett gondol-
kodik. Ha ünnep reánk nézve ezen ünnepélyesség ,

legyen bizonyosságul éjszaki rokoninknak, hogy mi épen olly forró részt veszünk fájaldalmukban, mint dicsőségekben. Azon történetek közepette, mellyek napjainkban olly ragadó sebességgel elsuhanak, és magokkal gyakran ellenkezni látszanak, ingadozatlan áll, 's minden mások felett kitűnik a' valósulat, hogy t. i. a' nemzetek meggátolhatatlanul sietnek a' szabadság felé, 's a' ki ezért legbátrabban küzdött, soha sem fog elenyészni. Igen vitéz Lengyelek! ez a' jövődbe vetett hiedelem kívánatink 's reményinknek szükséges. E' csudás küzdésben, melly a' történetkönyvek legszebb lapját fogja majdan képezni, mind egyik szerencse koszorúzta hőstettök buzdlásra lobbantá Francziaországot, de mélyen érzé dicső bal eseteitek minden csapását is; szive még ez órában is mindig vérzik! — — Azonban Francziaország is látta szabadságát megfertőztetni; de látta azt ismét vissza térni! Addig — vitéz Lengyelek — befogad titeket Francziaország tisztelve; büszke ez benetek, mint ön nemes fiaiban. Uraim, Lengyelorszá-
gért!“ Ezután felolvasta Lafitte ur a' fájdalom! akkoriban beteges világpolgár 's két világ hősének a' nemes Lafayettenek egy iratát. Majd Salverte, Romarino, Lamarque, Odillon Barrot, Lelevel, Dupont de l' Eure, Lafayette György és mások fontos tartalmú beszédeket mondának, szerényen üritve poharaikat. Lamarque a' többek közt imigy szóllott: „Lengyelország szabadsága mellett küzdve elesett rokoninkért! A' szerencsétlenségek, mellyeket e' vitéz nép szenvedett, csak hamar elmulók. Erről uraim meg lehetnek győződve. Mély gyökereket vert ott a' szabadság, és az urak szó és példa által terjesztik ki annak országát. Dicsőség, dicsőség azoknak, kik Lengyelországban a' szabadságért mártir-halált szenvedtek; vérök gyümölcsöt fog teremni; haláluk teszi őket halhatatlanokká!“ Mauguin, de Ludre Kulmann és mások több poharakat üritettek még Lafittere, Manuel és az ifju Lannes Agoston emlékeze-

tére, ki Lengyelországért a' csatában esett el. A' beteges Lafayette távolléte, szomorítá a' gyülekezetet, melly Francia és Lengyelország csak nem minden nagy neveit egyesíté, 's arcaikon mély fájdalomu érzetek, legelevenebb lelkesedéssel vegyülten tük-rödzenek. Találkoztak ugyan itt ott néhány dühös jobbadok, haszon leső kalmár — u'sorás — és száz-értés lelkek, kik merészlették nyilatkoztatni, hogy egy lengyelt sem fogadnak be, — mint valaki Stras-burgban, 's hazát az óta mint dögleletet minden ke-rüli; sőt rágalmazásokra is vetemedtek, mellyek könnyen torkukra forrnak vala, ha a' nemes idege-nek óltalmukba nem veszik. De mit érnek illy nyi-latkozatok ott, hol a' nemzetek véleményöket kimon-dák! Azonban ez olly félénk mint buta nyelvhösek is csak hamar elnémultak, 's magában Avignonban és déli Franciaországban a' nagy többség megösméri a' Lengyelek méltóságát, 's csupán jósló asszonyok, vén palástszolgák hunyorgatnak reájok. — A' Len-gyelek tiszteletére nyomtatásban megjelent verseze-tek közt kiváltképen kitűnt Mosen Juliuse e' czimmel. „A' 4k ezred utolsó tízze,“ wartenseei Schnyder ál-tal musikára jelesen illesztve, — és a' Theisingeré illy czim alatt: „Lengyelország hőseinek,“ 's ennek teljes igaza van, midőn mondja:

„Elveszettnek vélitek Lengyelország szent ügyét?
Elveszettnek? — Nem, nem veszett el!“

Az angoly nevezetesb ujságok.

Angliában mintegy félszáz ujság van, melly na-ponként reggel, délben, este — sok, melly heten-ként háromszor jelen meg; ezeken kívül vannak szá-mos héti és vasárnapi lapok, 's mind különböző szint és büzt hordoznak magokon; némelleyek libera-lisok, 's a' whig párt mellett állanak, mások servi-

lisek, 's a' toryknak bókolnak, részszerint egy félhez sem szítanak, vagy neutralisok. Legnevezetesbek:

A' Times, melly nem csak Nagybritanniában de egész Európában leginkább olvastatik. Napoleon önkényü kormánya alatt, áthatatossággal és győztesen küzdött ennek erőszakos tettei ellen, 's különösen ez — és meg az által, hogy Carolina királyné kihirlelt pörében ennek pártját fogta, bámulatos popularitást nyert. Azonban Wellington ministeriumának képtelen és inpoliticus politicáját is serényen védte, miért a' toryk organumanak tartatott; de Polignac megbukta után ismét a' szabadság zászlója alá esküdt.

A' Morning Chronicle, áthatatos védője az igaz liberalismusnak; szerkeztetője 's a' benne dolgozók mind nagy eszü, 's tudományu genie férfiak; ez a' fölvilágosodott whigek organuma; buzogva emelte föl szavát a' parlamenti reform mellett, 's hiven oltalmazta lord Greyt, Broughamot 's a' többit.

A' Morning Herald, egy szinte merő liberalis és népkormányhoz szító lap, melly azonban fel fogott elveit illő méltósággal tudja védeni; csaknem annyi olvasói vannak, mint a' Times és Morning Chroniclenek; de mindenik felett kitünteti magát azal, hogy irigység vagy előítélettől nem vakitatva, Franciaország ellen szükszivü és vak nemzeti gyűlölséget nem papol, sőt azon erányos, nagylelkü és világholdogító nézetet oltalmazza, hogy szabad ország hatalmát és nagyságát csak más szinte szabad országgal való szoros öszveköttetés emelheti fentebb, arra semmit sem tekintve, hogy ez vagy amaz egy darab földel többet vagy kevesebbet bir. Így győzedelmeskede a' Morning Herald az algiri rabló fészek megsemmisítésén, mint az emberiség olly ügyén, mellynek egy Wellington szerinti csekély politicaval semmi köze,

A' Morning Post legrégebb angol ujság, 's azért igen is fenthangu; ez a' nagybritanni alkotmány legcélelérányosabb változtatását is veszélyesnek, és revolutiot szülőnek kiáltja.

Az Advertiser, szabad és élénk gondolkozásu, véleményeit méltókép támogatja.

A' Courier, elébb (Castlereagh és Wellington alatt) ministerialis; becsét's hitelét állandóan fenntartja.

A' New Times, szenyvedélyig ultra-servilis, mindazáltal több ésszel és ügyességgel van írva, mint az illy nemü német ujságok.

A' Ledger, egy a' neutralis lapok közül, melyet Angliában leginkább olvasnak; de az újabb időkben az annyira szükségessé lett parlamenti reformnak szorosán pártját fogta.

Milly rendkívüli fontosságú Angliára nézve az évszaki sajtó, csak abból is kitetszik, hogy a' bélyegadó esztendőnként 4 — 5 millio tallért hoz be a' kormánynak. Adrian London rajzolatában azt mondja: Képzelní sem lehet azon befolyást, melyet az ujságok Nagybritanniában gyakorolnak, sehol sem képzik ezek a' társaságos organisationak olly létlegi állató részét, terjedésök sehol sem olly közönséges és minden állapotukat átfoglaló, mint Angliában. A' legelső angol ujság „The English Mercurie“ czim alatt 1588b. jelent-meg. Ez idő olta minden esztendőben szaporodott a' hírlapok száma, 's 1782 már 79re ment, — 1821ben az alsóház elibe terjesztett jelentés szerint 282re nevedett, jelenleg pedig haladja a' 300at. Londonban 45 ujság nyomtattatik, 's közülök sok minden nap megjelen, mellyekből a' mellékletekkel együtt naponként 40 ezer példány adatatik el; a' kormány pedig 750 font sterl. bélyeg-hirdetés-és papiros-adót kap tőlök naponként. Maga a' Times ezen adók fejében 68 ezer font sterlinget fizet esztendőn át, 's tulajdonosának e' felett 24 's több ezer font tiszta nyereséget hajt-be. A' britanni sziget öszves népessége 23 millio, — az ujságok száma

körülbelől 300, 's általjában egy esik 83,941 lakosra. Magában Angliában a' gyárak és kézművek országában csak 179 ujság jelen-meg, és pedig 12 minden nap, 2 hetenként kétszer, 1 két-három hétben a' többi minden héten egyszer. Az Anglianál szegényebb Skóczia, melly egy a' pallérozott országok között, hol az első oktatásnak legjobb rendszere virágzik, 2 millio lakosával 41 ujságot bír, 's 5 hetenként háromszor, 9 kétszer, 27 egyszer, — 11 Edinburgban, a' többi a' tartományokban jelen meg; és így 48,780 lakosra esik egy ujság. Irland, bár képzelhetetlen nyomoruságban sinlik, 's belső szakadások rontsolják, mindazáltal 50 ujságot számlál, mellyek közül 6 minden nap, 14 hetenként háromszor, 23 kétszer, 11 egyszer, — 17 Dublinban, többi a' tartományokban jelen meg; 's 6 millio népességéhez képest egy ujság esik 111,111 lakosra. — Ezekon kívül vannak Nagybritanniában számos évszaki folyó irások és journalok.

A' siami királyság.

Siam egy a' földnek azon tályékai közül, mellyek temérdek használatlan kincsekkel gazdagok, a' mint egy ott huzamos ideig mulatozott angoly irja. Theát szinte olly nagy mennyiségben terem mint China, a' különbséggel, hogy Siam henye lakosai vadon hagyják nőni, Chinában pedig legnagyobb gond fordítatik mivélésére; mindazáltal joságára nézve a' chinainál így sem alább való a' siami, és mennyivel előzné meg, ha szorgalmas ügyeletbe vétetnék! A' budhistának (e' vallást követik) fő boldogságát teszi lelkének az örök mindenségbe elmerülése, 's hogy ezt eleve érezhesse, szünteleni alvásban — boldogsága surrogatomban — szendereg; így a' thea nő, mint nőhet. Szinte nem engedi lomhaságuk a' selyem-bogarakkal 's eperfákkal bajlódni, mellyek ez okfó, vagy talán a' kormánytól eredő okok miatt is, csak vadon tenyésznek. — Siam gyanitható örököse

21 — 22 esztendő, 's arany, drága kövek és más ékességek kimondhatatlan kincsével bir. Kétség kívül aranyerek is találtak hegyeiben; ezüstje bizonyosan van mert a' lakosok mondása szerint, essőzés után tikal (siami pénz, mellyből kettő, három nehéz spanyol piastert nyom) nagyságu ezüst darabok találtak. Indigo, kávé bőven 's legjobb terem, de a' jó természetten kívül senki nem miveli. Van különféle fajú nemes bogyója, sok narancsa, 's más kedves izü gyümölcse, a' nélkül hogy csak egy munkás kéz is ápolgatná a' becses termékű fákat. Selyem finomságu pamuttal bővölködik; de a' lakosok nem tudják egyébre használni, mint derekallyat és párnát tömni.

Magyar játékszin Budán.

Szorgalmasan igyekezik a' Pály Elek színésztársasága a' Budapesti magyar publicumot játékszini darabjaival mulattatni. 16ban „a' hamis pénzverők“ nézőjátékot adá elő három felvonásban. Nem ereszkedvén a' darab játékszini célirányosságának vizsgálataiba, — bár Széki ur Valter öreg szőlős gazdát, Kántorné asszony ennek gyám leányát Ludmillát, Bartha ur Olaf svékushadnagyot, 's Megyeri ur Mukkot a' hamis pénzverők fejét, jelesen játszá, azonban a' publicum e' darabot hidegen fogadá; 's mondhatnók: méltán is. 18b. Koczebuenak közönségesen ösmert „Tudalékos“ adatott elő, 's Megyeri ur a' hideg vérü, elfásult érzésü, sokat tudó Peregrinus szerepében a' köz megelegetésig jól játszott; azonban ugy látszék, mintha hideg phlegmája más színészi tagokra is elragadt volna. — Nézők mind kétszer türhető számmal jelentek meg.

Nyelvbeli óhajtás.

Midőn most a' magyar nyelvészek annyi sok (részszerint szükséges, részszerint szükségtelen) új szavakat majd szerencsésen, majd szerencsétlenül ki-

gondolnak és faragnak, csudálkozom rajta, hogy eddig még nem igyekeztek a' sok két értelmű magyar szavakat új szavakkal felcserélni. Illy két értelmű szavak p. o. nap (sol és dies), hét (septem és septimana), hold (luna és iugerum), dél (meridies és plaga coeli meridionalis), ég (coelum és ardet), ér (vena és valet), 's a' t. Ohajtanam, hogy a' két értelmű szavak, mellyek a' nyelv tökéletlenségéhez tartoznak, a' magyar nyelvben megszűnének.

Rumy Károly.

Mosolyvirágok.

Pesten mulatván a' napokban M... szolgabíró, a' német játékszinbe elvitte magával még olyat soha sem látott huszárját is. „Hát hogy tetszik Andor?” kérdé a' bámuló falusi embert enyelegve, ki szépet akarván mondani felkiálta: „Héj téns uram! szörnyű szép bolondság biz' ez!” —

Porzó helyett tintával önté le a' kis Pali elkészült irását, mellyért bátyja, az öreg tanító „na te füles!” pirongatással támadott reá. „Engedelmet! könyörge a' kis vétkes, — édes uram bátyám!” —

„Mit? én olyan maroknyi emberhez menjek nőül?” kiálta Manczi boszankodva, midőn bizonyos kis termetű doctor' számára megkértek. „Pah! — választ ajakbigyesztve mamája — lám! — lám! a' mai leányok illy csekélységen is felakadnak!” —

Kapuy.

Rejtett szó.

Forgasd miként bár a' nevemet, halált
Okád ez, és vad gyilkra mutat; pedig
A' kised én bennem találja —
Fel nyugalma helyét naponként.
Mérés alá a' föld soha sem jöhet
Nélkülem, és fel nem hasogattatik.
Szép nője ajkát csókolónak
Bennem ülése egész menyország.

Kóris J.

Jegyzet: Az 5-dik számbeli Rejtett szó: Göz.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

7. szám.

Julius 24-kén.

H a l a d á s.]]

Messze! halad²ki tanul, messzebb jut mézes ajakkal,
Legmesszebb ki örök görnyedezésre szokott.

Kisfaludy K.

Az esztergomi papi-intézet.

Esztergom Jul. 17k.]

A' nevelő intézetek czélirányosságának érdekes tanúi a' köz-próbatételek. Nálunk e' f. hó 15 és 16k. napjain tartatott a' papi intézet nevéndékeinek félesztendei vizsgálata, mélt. püspök Kollár István, ur mostani rector, főtiszt. kanonok Dézseri Rudnyánszky József ur, és több pártfogók jelenlétében. A' nevéndékek valamint más tudományokban is, ugy kivált a' magyar nyelvben (ezt tanította tisztelendő Kremlicska Tamás ur, az intézetnek tudomány- és gazdaságbeli igazgatója), édes hazánk geographiája- és statistikájában (ezt tanította Rummy Károly a' magyar törvény oktatója), és a' romai classicusok, nevezetesen Cicero, Svetonius, Sallustius, Julius Caesar, 's Horatius magyarázásában (mellyek magyarázatában szinte Rummy Károly vezérlé) adott jeles feleleteikkel a' hallgatókat gyönyörködteték. A' classicusok értelmét részszerint csak latin nyelven adák elő, részszerint pedig magyarra is átfordították. Továbbá a' latin, magyar és német stylusnak (toll) próbáit mutatták elő. Végtére Rummy Károly professor ur igazgatása alatt, latin, magyar és német nyelven, részszerint folyó, részszerint kötött beszédben, declamatiót tartottak, minekelőtte az említett professor ur

latin nyelven „de necessitate atque utilitate declamationum scholasticarum“ beszélt volna; melly beszédében a' többek között helyesen állította: „non futuro tantum jurisconsulto aut theologo, cui de rebus divinis olim pro sacro suggestu verba ad populum facienda sunt, sed unicuique, qui aliis etiam scientiis operam navat, plurimum expediet, si in scholis jam edoctus et exercitatus fuerit, aut aliena, aut sua bene eloqui.“ A' nevendékek folyó beszédben, magok által kidolgozott beszédeket mondottak: de artis oratoriae ambitu; de oratoriae et poëseos cognatione; a' barátságáról; a' kikelet gyönyörüségről; németül pedig (mert a' német nyelv az esztergomi papi intézetből nincsen kizárva) von dem wohlthätigen Einflusse der Religion auf die Menschheit. A' költemények különösen tetszetek a' hallgatóknak, kiváltképpen ezen czimü: „Hungarus pro patria occumbens,“ és a' latin bucsuzó költemény*)

Mélt. tinniai püspök Jordánszky Elek urnak mai neve napját főtiszt. kanonok Szabó Pál, a' 84 esztendő de még eleven's a' muzsáknak kedves költő, ki a' görög vén Anakreonnal elmondhatja:

„ — — — τῷ το δ' οἶδα,
 Ως τῷ γέροντι μᾶλλον
 Πρόπει τα τερνὰ παίζειν,
 Ὅσα πέλας τὰ μοίρης“

és Romy Károly latin költeményekkel ünnepelték.

— s — z —

*) Igy az esztergomi papi intézetben a' római felséges nyelv a' magyar hazai nyelvel barátságos egyezésben marad, valamint Németországban és Angliában is az, universitások és tudományos társaságokból ki, nem rekesztetik; sőt Németországban az academiái programmák csak latin nyelven iratnak, és a' híres göttingai tudományos társaságban a' rendes tagok által csak latin (nem német) értekezések olvastatnak. Ezt Magyarországnak nem tudják azok, kik a' tudós Piáristákat ócsárolják; hogy a' királyi gymnasiumokban a' király születése napján latin beszédeket tartanak.

A' St. Simonisták, 's tanításaik.

A' St. Simonisták uj felekezetére nagyon illik az, mit régen egy nevezetes író a' pietisták vagy ugy nevezett kegyeskedőkről mondott, t. i. csak kétféle tagjai vannak: csalók és megcsalattak, az az álnok ravasz fők, kik a' gyöngé agyúakat, könnyen hívó 's gyáva ábrándozókat or uknál fogva hurczolják, hogy rovasukra kényelmes, gondtalan, sohonnai életet élhessenek. A' Simonismus története röviden ez: alkotója bizonyos St. Simon gróf volt, ki 1760b. jött e' világra, 's familiája azzal kérkedett, hogy Nagy Károlytól gyertya-egyenesen származik. St. Simon férfi korában minden reggel felköltette magát egy szolgája által, kinek kötelessége volt őt e' szavakkal serkenteni: „ugyan gróf ur keljen fel, hiszen sürgetős dolgokat kell elintéznie.“ Illy valamire szolga által emlékeztettetni magát reggelenként, épen nem mutat nagy fontosságú dolgokra; mert ha kinek munkája szorgos, szint ugy nem felejtkezik-meg arról egy szolga lélek serkentése nélkül, mint ez a' ruhák kiporzásáról és saruk megtisztításáról, különben felettébb gyöngé fejünek kell lennie, illyen pedig bizony semmi fontosat nem szülhet. 18k esztendejében katonai szolgálathoz lépett St. Simon, 's a' kedvező szerencse a' két világ hőséne, a' nemes polgárnak, Lafayetenek segédjévé tette, 's Washington alatt vele táborozott. Franciaországba visszatérte után ezredességre emeltetett, de az ott kiűtött revolutioban valódi részt nem vett, minek okát a' catholica vallás hanyatlásában keresé, mellynek ez a' nagy Luther ideje óta indult. Innen megtetszik, hogy a' grófnak sem logikája, sem történet tudományi jártassága nem volt. Majd Redern burkus gróf társaságában egy nagy szorgalmi intézetet alapított, hihetőleg azért, hogy az ebből gyülemző sok pénz eszközül szolgáljon uj tanítmányok alapítása 's terjesztésére, mellyek által minden megkereszteltek, 's ha lehet, a' nem kereszt-

telttek is, ugyan azon egy — t. i. a' st. simoni hithez kapcsolóttassanak. De az intézet sem eszközre, sem czélra nem vezethetett, mert a' grófok czimborasága csak hamar végett ért, 's már 1797ben felbomlott a' szövetezési köteleztetés. Ez után St. Simon utazni ment, hogy az egész Europa philosophiai tárában találtatható minden kincseknek egy tökéletes inventariumot készíthessen. De szándéka nem sikerült; mert a' már akkor felvilágosodott Angliában semmi ujra nem akadhathott, 's megkellett volna emlékeznie, hogy ezer évek előtt már bölcs Salamonnal is így történt. Németországot a' közönséges tudományokra nézve még pólyában fetrengeni állítja, hol minden mysticismuson, titkolódzáson alapulna 's t. e' f. Kiadott irataiban korunk tudósainak a' közönséges philosophia hiányát lobbogató szemökre; 's ebben kell keresni, következteté, az okot, miért erős kötölék nem létez, melly minden tudományokat monarchiai egységre szoríthatna, mint azt Descartes akarta. Igyekezett tehát, egymás után megjelent munkáiban, kiczégérezett okfőit lehetőségig terjeszteni, fölszóllítá a' tudósokat az europai társaságnak egy mindent átfoglaló theoria által alakítása 's organisatiojára, hogy e'kép a' catholica egyház régen elkórholdt, megszakadozott kötöléke kipótoltassék. Ezen idea okfőit az 1810ben kiadott új Encyclopaedia prospectusában hosszasan kifejtette. A' Bourbonok visszaiktatása után 1814ben Thierry Ágostonnal kezét fogva, adott kiismét egy munkát az europai társaság reorganisatiojáról, mellyben állítja, hogy az emberiség aranykora még le nem tünt, 's csak a' társasági rend teljes tökéletesítésével (és így e' földön hihetőleg soha sem) fog kezdődni. Azon 7 — 8 munka közül, mellyeket a' gróf nyomorult segedelmezések által bocsáthatott közre, mert senki vagyona koczkáztatásával ki nem akarta nyomtatattani, magapedig a' gróf szükiben volt a' költségeknek, megemlítendő azon irat, a' Bourbonok és Stuartokról, melly

1822b. jelent meg, 's az elsőbkeknek azon igen is okos tanácsot adja, hogy ha elüzetni nem akarnak, a' kiváltság tala n néposztályra támaszkodjanak, de azonban ők ezt nem követvén, csak ugyan elüzettek. (Folyt.)

N. János és gyámjai

(Mese)

Jánosnak, mikor ő még csak kis Jancsika volt, gyámurai — kik, közbe szólva, szerfelett nagy számmal voltak — egy igen tarka barka ruhátskát csináltattak; még pedig úgy, hogy a' gyámok egyike a' főfedőről, másik a' sapka ernyéről, harmadik annak szijairól, negyedik a' köntöse galléráról, ötödik annak egyik — hatodik másik ujjáról, hetedik melléről, nyolczadik vállairól, kilenczedik hátáról, tizedik hasáról, 's így tovább egész lábhegyig, gondoskodott, 's látta-el a' reá bizott tagot szükséges takaróval. Jánoskának ez iromba öltözet, bár nem volt is illőleg reá szabva, elegendőnek tetszhetett kis ficzkó korában; azonban Jancsika felnőtt, mint minden a' mi körülünk lehell és él, 's lassanként János, az az egy izmos testü ifju lett. Előre nem látó gyámurai a' helyett hogy neki már igen szükségessé lett illő ruházatott jól vett mérték szerint csináltattak volna, részszerint nyereség és vagyon után áhitozásból, részszerint tudatlanság, előitélet és régiséghez ragaszkodásból mindig csak kontárokkal varratták, föltoztatták az ócska 's régen elkórhodt gyermeki rongyokat. De alig földatott be egy luk a' hátán, már három négy repedt helyébe a' térdén, czombján, 's ki tudja még hol is. A' földozást, férczelést azonban el nem unták, sőt ismét meg ismét varták, csirizelték föl háta a' föltoztot, és ez mindig csak a' testen menvén végbe, ne hogy a' ruhát le- és felhuzással is koptassák, véres szurások nélkül meg nem történhetett, mellyek szegény Jánosnak majd ez, majd amaz hús részét érzékenyen megsebesíték. Nem csuda, ha e' bánás mód

a' szegény Jánosban rossz vért szült, 's mind inkább fejlődő erejét használni akarván, néhány ügyetlen szabólegényt, kiknek igen is goromba ötéseik nemes véréből sok csöppeket kiserkesztének, pokolba zaklatott. Azonban a' többi mesterek és legények is, nem hogy ez által okosabbak 's vigyázóbbak lettek volna, sőt még durvább tüszurásokkal rohantak neki. A' mindnyájokat fenyegető veszélyt végre belátván, gyakori gyűléseket 's hónapokig terjedő konferenciákat tartottak ugyan, tanakodván: mint kelljen a' mind inkább torlakodó veszélyt elhárítani? De a' helyett, hogy az igaz, egyszerű, és a' bajt gyökerében elfojtani egyedül képes eszközt megtalálták, t. i. hogy a' már felnőtt Jánosnak új, rászabott, kényelmes, és tagjai mozgását semmi tekintetben nem gátló ruhát csináltattak volna, ismét csak a' szerencsétlen föltmivnél állapodtak meg, úgy vélekedvén, hogy ha ide egy szükítő foltot férczelnek, amott goromba fonállal néhány durva ötést tesznek, és egy pár váll kapcsolót, 's kikészített borjubőrből egy nadrág szoritót illesztenek reá, mellyek karjai 's lábai mozgását bilincseljék, minden jól van intézve. Ide járult még az is, hogy e' furcsa munkát a' földön legügyetlenebb legényekre bízták. Így János ujolag ing ereltetett, szorongattatott, és szurdáltatott. De tovább már e' dolgot nem türhetvén, kézzel lábbal kezdé magát az ellen védelmezni; csapkodott mindenfelé, 's csak egy erőlködésbe került az eddig ezer lebernyegekből kimondhatatlan fáradsággal öszve galyabított öltözetet szét tépnie, 's mint elkórholdt rongyok, darabonként szakadozott-le testéről, e' mellett a' napzamosok 's szabólegények is jól megagyaltatva szét szórattak. János ugyan bilincsekből kiszabadult tagjait nem mindig használta jól, hanem szabadságával gyakorta igazságtalan, 's helybe nem hagyható módon vissza élt; de nem is lehetett egyebet várni neki böszültétől. Dühösen hadarázott maga körül, 's a' bünössel és ügyetlennel sok ártatlannak és értelmesnek is kellett lakol-

nia. De egy régi monda 's kijelentés után majd csak találkoznak mesterek és legények, kik a' férfi kort ért ifjunak testhez illő ruhát készíteni képesek lesznek.

— t — f —

Magyar játékszin Budán.

E' folyó hó 20kán „a' rieti vár“ vagy „a' titokkal teljes hatalom“ vitézi darab adatott elő, a' Budán már megtelepedett társaság által, hogy Megyeri urnak jövedelmezzen, 's e' tán hévebb pártfogásra is érdemes művésznök a' várnagy szerepében ismét bebizonyítá, hogy az erántai részvét nem hasztalan tagra vesztegettetik. 21ben „a' Walburg éjszakája“ vagy „a' szent gellért hegyi bűbajos tulipán“ játszatot. A' darab ugyan Birch-Pfeiffer Sarolta asszonyi eszének csak dajka meséken épült szüleménye; de a' tagok — egy kettőt kivéve — szerepökben a' köz elégedést igen megnyerték. Kántorné asszony Elzét, Bartha ur Rudolfot a' férjét, Megyeri ur a' szabó mestert, — Telepi ur Matyi kovács inast, — és különösen Szentpéteriné asszony Zsuzsit igen jelesen 's művészi leg tünteték elő. A' bűbajos jelenésekhez Telepi ur készíté az ékesitményeket, és pedig nem rosszul. Az egészre legkedvesb hatásu volt a' nézőknek e' vasárnapi darab szemléletére bukros számmal felgyülekeztek.

— i — j —

Gazdaságos szobafüstölő.

Porrá tört krétára közönséges ecztet kell önteni, mig nem fővése megszűnik, aztán hagyni kell e' hig-ságot leülepedni 's megtisztulni. A' leülepedett allyat megszáritvan pohárba kell tenni, 's mind addig gállicsavanyt (acidum vitrioli) rá tölteni, mig fehér gőz emelkedik belőle, melly higgá sűrűdvén, a' legkellemesb aromáju ecztet adja, és sebesen elterjed, 's mindenüvé elhat; azért is a' kór — és fogházakban, 's minden romlott levegőjű szobákban legalkalmasabban használtathatik. A' csekély költség, mellyet e

szer kíván, 's megszerezhetésének könnyüisége minden füstölöknél elsőbbé teszik.

A p r ó s á g.

Az északamerikai egyesült statusokban 1793 — 1832ig mintegy 6 ezer új találmányra osztatott kiváltság levél. Csupán az ekén 124 javítás történt, — 119 cséplő mivek találtattak fel. Hogy vaját az eddigi fáradságos munka nélkül lehessen köpülni 8 különféle köpülők készültek. A' mosonék 125 mosó miv közt válogathatnak. 123 tű csináló, 100 fonó, 73 szövő, 43 kalapkészítő, 100 gőz, ugyan annyi kemence, 42 fésű csináló, és sokféle alma hámozó új mivek találtattak fel. Mi csak maradunk a' régiéknél!

Párisban Roberty nevű orvos olly nemű öveket készít, mellyek csalhatatlan védszerek a' legmaka-csabb gyomorfájás, felpuffadás, szorulás és kivált a' hypochondria (!?) ellen; 's annyira bízik találmányához, hogy az öveket 8 — 14 napra ingyen át adja próbára, 's ha kívánt sikere nincs, fizetés nélkül vissza veszi.

Nyilatkozás.

Alól-írtt tisztelettel és a' Jelenkor' 's Társalkodó' szerkeztetőjinek becsület szavára kinyilatkoztatja: hogy a' Társalkodóban (Sz. Imre.) jegyzetű, 's jelesen 1833, Martius 27i számú (99 — 100 lap) 's más e'féle gúny tartalmú aprólékos czikkelyeknek ő nem szerzője.

Szalay Imre.

kir.tud. egyetemi Tanító.

Rejtett szó.

Rövid nevem megfordítva

Esső 's vízben fölleled;

Csonkítva nap nyugat után

Szép Májusban kedvelled.

Együtt pedig az egész

Nevezetes város lész.

Szibenliszt 'S.

Jegyzet: Az 6-dik számbeli Rejtett szó: Öl.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

8. szám.

Julius 27-kén.

H é v s é g.

Meghidegül a' nap hévsége; felejtve a' kedves'

Forró csókjait, el-fagy szerető kebel is.

Honfi! hazád hívenn, hev karral öleld, 's eme példán

Elborzadván, azt — honnod eránt ne kövesd.

Új könyvek.

1.) THALIA. Eredeti szín-darabok gyűjteménye Kovács Pál által. Pesten 1833. ifj. Kilián György könyváros tulajdona; ajánlva báró Kráy Mária, ifj. gróf Zichy Miklós cs. k. Kamarás ur ő Nagysága hitvesének. — Foglalat: „Kettőnek a' leánya.“ vigjáték 1 felvonásban; „A' zsi-vány“ színjáték 1 felv; „Az éjjeli vendég.“ szomorujáték 1 felv. „A' szép lelkű.“ vigjáték 1 felv. Nem akarjuk itt az ismeretes könnyű 's kedves tollú fiatal literator darabjait dicséretekkel halmozni; hisszük, hogy az olvasást kedvellő publicum, vára-kozását fogja feltalálni ezekben.

2.) Medizinish-topographische Ab-handlung des Curortes Parád'sat. bécsi professor' Meiszner, 's tulajdon észrevételei után Prúnyi Mihály Imre; Hevesvárm. tisztlb; a' deprői uradalom-nak rendes physicusa, Parádi fürdő-orvos. Pest. 1833. ajánlva protomedicus 'sat. Lenhossék Mihály ő Nagy-ságának. A' kik a' parádi fürdőről 's annak hasznos tulajdonságiról minél környületesebben kívánnak, ol-vasni; azoknak e' könyv igen is ajánlható.

A' St. Simonisták, 's tanításaik.

(Folytatás.)

St. Simon 1824ben „a' szorgalmi“ 1825ben pe-dig „a' literariai, philosophiai és szorgalmi vélemé-

nyek catechismusát“ adta ki, mellyben political, vallási és szorgalmi okfői még határozottabban tűnnek elő. De mind ezen törekvések, töredelmességek és áldozatok is kevés vagy éppen semmi gyümölcsöt sem hoztak; nevendékei megtagadták, védői kuhiban hagyták; azért is kétségbeeséstől lesujtatva, ön gyilkos akart lenni; de éppen szándéka végbevételének perczenetén, egy új világosság, villámsugár alakban, szálja meg a' grófi főt, 's ennek fénye mellett tisztán átlátja, hogy földi küldetése még nincs teljesítve, és így utolsó órája is még el nem érkezhett. A' bele lövellett fénysugár fölgyulasztja lelkét, 's a' új kereszténység 1825b. Párisban világ elébe lép. Az ezen iratba foglalt alaptanítványokat körülbelől következőkre lehet öszvesíteni: Moses az embernemnek közönséges testvérséget ígért; ezt a' Jesus elkészítette, St. Simon pedig életre hozta. A' közönséges egyház kezdődik, a' világi uraság véget ért, és a' társaság harczos, ellenségeskedő tagjait, békeszeretők és rokon érzelműek váltják föl. Jövendőben a' közönséges egyház uralkodik világiakon és lelkieken, belső és külső forumokon. Tudomány és műszorgalom szent, mert ezek a' szegényebb néposztálynak sorsa könnyítésére, 's az istenséghez közelebbítésére szolgálnak. A' társas egyesület ezután csak papokból; és mívesekből áll; a' kormány e' három rendből választatik; minden vagyon az egyház tulajdona; minden mesterség vallásos foglalatosság, 's lépcsője a' társasági hierarchiának. Kinek kinek tehetsége, 's minden tehetségnek mívei szerént! közeledik az Isten országa, minden jövendölések beteljesedtek. — E' tanítások kihiresztelése után csak hamar betölt a' küldetés; mert St. Simon már 1825 Májusában lelkét (?) kiadta, a' körülte állóknak, kiket tanítványinak tartott, mondván: „a' körtvély megért, csak le kell szakitanotok.“ Ugy nevezett tanítványai „le producteur“ című folyóírást kezdenek kiadni, de gyámolítókra nem találván, meg kellett szünnie. Az új

tudomány felei azonban, kik magok sem voltak tisztában, igyekeztek a' már megjelent iratok köteteit a' publicum közt elszórni, és néhány követők csábultak is az új tudományhoz, sokakat azon álhiedelem kecsegtetvén, hogy ez által, ha nem egészen is munkátlan, de ín্যöknek tetsző életben henyélhetnek. Mások ellenben föl nem lelvén azt, mit kerestek, 's messze távolban pislogó reményekre támaszkodni nem akarván, csak hamar vissza léptek, belátván, hogy az ohajtott sült galamb elmarad, 's valahai megjelen-tére számolni sem lehet. 1830 elején ismét megjelent egy rendszeres hétszaki irat „l' organisateur“ czimzettel, mellynek kelle a' közönséges egyesülést siettetnie. Az új tudomány vallói Martiusban nyilvános üléseket tartani kezdének, mellyekben hitvallásukat illyképen tevék le: „az Isten mindenben, és minden az Istenben van. Az ember az Istenség szikrája, de test és lélekkel bír; e' kettőt a' keresztyén vallás elválasztá, az elsőt az utolsónak föláldozván. E' csal, mind kettőnek szoros kapcsolatban kell lenni, 's egy közczélra t. i. minden földi dolgok tökéletes végrehajtására, munkálni.“ Hetenként szabályos papszók mondattak, 's az új hit tanításait fejtegető olvasások tartattak, mellyekre kíváncsiságból mindenféle állapotú személyek nagy számmal tódulván össze, a' gyülekezési napok szaporitattak, sőt már Franciaország nagyobb városaiba — mint Bordeauxba — missionariusok küldettek gyüleési teremek nyitása végett. A' dicső juliusi revolutio után, mellyet a' Simonisták ön céljukra történtnek álmodtak, még inkább serénykedtek munkásságuknak hatást szerezní, 's annyira mentek, hogy még a' különben kedvelt és sokaktól olvastatott *Globet* is részükre csábíták, mellyhez 1831. elején egy lap „a' St. Simon tanításainak journalja“ czimmel csatoltatott. Mind e' mellett a' valódi Simonisták száma csekély's néhány száznál több nem volt; de a' tudatlanság és hír szerfelett nagyította, mivel gyüleéseikbe ezereknként sereglettek az

ujság vágyók, nem egészen üres agyu szónokok által tartatott olvasásaikat hallgatni. Brüsselbe, Antwerpbe és Lüttichbe is küldtek missionariusokat, hogy az új közönséges egyháznak oda utat egyengessenek; de meg nem hallgattattak, és részint magától a néptől is megvették, részint az előjáróktól vissza utasítottak. E' kívül Franciaországban a' sajtó sem volt erántok kedvező, 's csak nem minden hirlapok igyekeztek az új tanítókat elmésség, csipkedő gúny, karczok, és alapos nyilatkozatok által is nevetségessé tenni 's megutáltatni, mire ön magok elég okot adtak kivált azzal, hogy egyházuk grófi alapítóját Isten küldöttének, tanításait csalhatatlan kijelentéseknek, magokat pedig egyházi atyáknak 's kiválasztott papoknak nevezték. Tagadni ugyan nem lehet, hogy okosabbainak helyes megfogásuk volt a' dolgok akkori terhes fekvéséről, 's ezek segedelmével reménylették tanításaikat közönségesen elterjeszthetni. (Foly.)

Természettörténet tára.

Londonban jelenleg különösen erre készített épületben tartatik egy szörnyeteg czethalnak csontváza, mellyet nézni naponként temérdek sokaság gyülekezik. E' ritka állatot néhány esztendő előtt a' halászok döngölve találták Ostendehez közel, 's csak nagy fáradsággal huzhatták ki a' homoktorlásra közel az ostendei kikötő torkolatjához, hol a' hus csontjainól lefaragtatott. Az egész csontváz hossza 94 — szélessége pedig 18 láb. Egyedül a' feje 22 láb hosszú, farka körülete pedig 23 láb. Midőn megtaláltatott az egész állat 480 ezer fontnál nehezebb volt, 's mintegy 40 ezer font hal'sir olvasztatott ki belőle; csontváza most is 70 ezer fontot nyom. Több nevezetes természet vizsgálók, 's közöttök a' mult évben elhunyt francia Cuvier, állíták, hogy e' tengeri csudának, mellyhez hasonlót eddig senki nem látott, legalább 900 — 1000 esztendősnék kellett lennie, véleményö-

ket-ott alapítván, hogy az úszoszárnyak porczogói merő csontá váltak, mi e' hal korosságát kétségen kívül bizonyolja. A' csontváz most egy vashól készült álláson nyugszik, 's minden, ki először tekinti-meg, felettébb meglepettetik általa, 's csak lassanként ébredhet föl bámultából, mellybe első megpillantása ejté. Különösen a' mellszárnyak, mellyek inkább négy uju kezeknek mondathatnának, vonják magokra a' tudni vágyók figyelmeket. Ugyan is e' czet úszoszárnyai nem feszes rostokból állanak, mint a' közönséges halaké, hanem csontokból és inakból, mint csak nem minden emlős állatok első lábaik. A' csontváz belsejébe függő grádics vezet, hol az oldalcsontokon székek és asztalok vannak természettörténeti könyvekkel, hogy a' nézők magokat gyönörködve mulathassák.

Magyar játékszin Budán.

Vissza emlékezve az itt létező színésztársaság eddigi mutatóványira, azt most mondhatnók : rákként halad elő. Julius 23kén „Benjamin Lengyelországból“ vagy „a' nyólcz garasos atyafi“ udvari vigjátékot adá 5 felvonásban, melly ezt foglalja magában: Kroné Benjamin egy gazdag nagybátyának örököse, Lengyelországban még nagyobb gazdagságot gyűjt, 's grófi méltóságra emeltetik; távol lévő rokonai előtt azonban mint pazérló játékos festetvén le, fölkeresi őket, 's hogy atyafi indulatjokat megpróbálja, mint szegény, segedel-möket kéri, 's egyik tanácsos rokona 8 garast ígér neki naponként; mi után mindnyájokat fölszólította adakozásra, megnyilatkozik előttök, hogy ő gróf, 's orosz nagy követ, nagy batya vagyonának harmad részét végrendelésénél fogva, köztök, a' szerint, a' mint ki mit ajánlott neki, felosztja, 's Kroné Biankát, ki eránta legjobb indulatot nyilatkoztatott nőül választja. A' darab nem volna rossz, némelly gazdagok önmásukat lelhetnék benne; de előadása híjjányos volt. Bartha ur Kroné Benjamin szerepében

most is — mint mindig — köztetszéssel játszot; Szentpéteriné asszony mint Kroné Bianka megérdemli a' dicséretet; Megyeri ur Kroné biztos-tanácsost jól képzé, de még sem azon eleven vigsággal, melly különben kedves sajátja; Telepi ur Lám doctor személyét szinte jól vitte. A' többiekről hallgatunk. 25-ben Körner' „Hedvig, a' bandita menyasszony“ címü drámája adatott három felvonásban, mellyen Moor Károly szellemének gyenge árnyéklata mutatkozik. Bartha ur Rudolf fővadász szerepében ujlag kitünteté, hogy jeles és pártfogást érdemlő művészünk; Kántorné asszony Hedvig előadásával az erántai forró részvétet sokkal nevelte, csak a' kár, hogy Somogyi ur volt a' szerelmese, ki (Somogyi) az „eztet, aztat, ötet, engemet, nekem, neki, az én, az ő“ rakásra halmozott névmássaival a' szint csak beszalmazza. Demjén urhan grófot ugyan senki sem ösmert volna meg. Ezek után még csak azt vetjük: hogy két jó színész a' darab előadását jóvá nem teszi, sőt a' többi ügyetlenek eze-ket is homályosítják

— t — f —

Magyar színészeti bírálat

Csongrád Jul. 20kán 1833.

E' folyó hónap 9kén érkezett közünkbe Bak y Gábor ur vezérlete alatt egy nemzeti színész társaság. Rég ohajta illyes valamit népes városunk, melly koránsem a' vad szilaj homályoskodásnak, hanem a' most fejlődő'shaladó csinosbulásnak hona. Következendő nap adá az említett társaság e' címü eredeti darabot 5 felvonásban „Vanda a' krakkói Hercegasszony.“ Ha az öltözködési és diszleti (decoratio) szorgalmát kivesszük, mellyben a' nemzeti csinosb izletet köz tapsal fogadánk, különben gyenge reményt nyujta e' társaság művével. Bak y né ugyan Vanda személyét igen dicséretesen játszá; de Feodora szerepét Theresia leányzó egész guny-

kaczajig elhomályosítá. Lőrinczy ur különben-főkép a' bohózatokban-ügyes színésznek ez uttal álomra hajlának szem-héjai. Magyar ur ritka ügyességgel képezé Zoer canzellárt. Baký ur nagy megelégedésére vala a' néző közönségnek. Az udvari dámák, Mészárosné és Lőrinczyné néma szerepre termettek. A' mit leginkább fájjalánk az vala, hogy a' magyar jelen miveltszázadhoz nyelv csinosodással nem tart a' társaság.

Cser. Fer.

Statistikai jegyzetek.

A' fölemelt vám rovások sokkal inkább kijátszák a' status fiscusának érdekeit, mint azoknak leszállítása, mert amazok mellett kevesebb fogyasztatik el, 's a' maradékból csak a' belopók híznak. Ezt bizonyolja a' *Journal du Commerce* ben felhozott következő meglett dolgok egybevetése: Az angoly kormány 1804ben 20 százértel (procentummal) emelte föl a' czukor vámot, mellynek — egy ötöd részrel szaporítván — a' 2 millio 778 ezer font sterling esztendei rendes jövedelem helyett, mintegy 3 millio 300 ezer fontot kelle behajtania; azonban csak 2 millio 567 ezeret és így kevesebbet jövedelmezett. Ugyan csak Angliában a' kávé vám 1805 — 1808 35 százértel magasbitatván, az adó meg kevesedett; később pedig 2 frank 71 centimről 73 centimre szálítván-le, a' fogyasztás négy-szereztegett, 's a' bevétel 725 ezer fr. nevedett. A' thea vám 1745ben 4 schillingről 1re szálítván, a' vámadó 2 millio 444 ezer fr. szaporodott; 1784ben még lejobb rovatván, a' fogyasztás kétszerte nevedett, három esztendő alatt pedig háromszorozódott. Franciaországban a' czukor ára 1815ben 36 sous volt, 's 17 millio kilogram fogyott el; 1817ben 32 s. fogyasztás 36 mill. kilogram; 1820ban 28 s. fogy. 48 mill. k.; 1826ban 24 s. fogy. 71 mill. k.; 1831b. 21 s. fogy. 83 mill. k. Innen kitetszik, hogy mennyiben az ára kissebbedett, fogyasztása annyiban neve-

kedett. Páris 1789b. 70 ezer ökröt, 18 ezer tehenet és 350 ezer ürüt; 1817ben 71,600 ökröt, 8,400 tehenet, és 350 ezer ürüt; 1831ben 61,670 ökröt, 14,389 tehenet, és 288 ezer ürütt emésztett-el; és így a' fogyasztás kisebbedett, ámbár a' népesség 1789 — 1831ig 2 — 300 ezer lélekkel szaporodott, de a' fölemelt marhavám megcsökkenté ezen elkerülhetetlen szükségnek fogyasztását is. — A' Journal de Statistique universelle Franciaország népessége és jövedelme szaporodása felől következő adatokat közül: 1754ben Franciaország az apa Mirabeau szerint 18,000,107 lakost számlált, 1820ban 30 million felül, az 1832ki hivatalos öszveszámolás szerint pedig 32,560,934. A' lakosok öszves jövedelme 1698ban 1020 millio 90 ezer frankot tett; 1780ban 4011 milliót; 1790ben 4655 milliót; 1800ban 5402 milliót; 1820ban 7362 milliót; 1830ban 8800 milliót. Az adót és vámot lehuzván, a' lakosok öszves jövedelme 6600 millióra száll-le. A' status jövedelme a' 16k században 7 millio 750 ezer frankról 62 millio 156 ezer frankra nevedett; a' 17k században 32,589,659 frankról, melyre IV. Henrik szállítá-le, 125 millióra; a' 18ban 589½ millióról (melly summára a' Consulság alatt és a' 108 departement mellett hágott) 1,030,463,529 fra. (X. Károly alatt 1829ben); 1832ben pedig (a' Perier szerinti ministerium alatt) 1160 milliora. 1730ban az egyes polgárok jövedelme átaljában 107 fr. 98 centim; 1830ban pedig 269 fr. 61 centimet tett.

Rejtett szó.

Egy tagu kis szótskám igeként tért váltogat; ám de Névnek véve sokat tesz: először is állati belrész; Másodszor madarász; harmadszor más neve sejtnek. Vedd elejét, 's tudom azt, mindenben látni kívánod. Vedd végét, 's étked, valamint hig része gyümölcsnek.

Lencsés.

Jegyzet: Az 7-dik számbeli Rejtett szó: Pest.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k .

(*A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.*)

1833.

9. szám.

Julius 31-kén.

Mi haszna édesen sejdíteni

Boldog jövőt; ha el nem érjük azt!

Kovács Pál.

Új könyv.

3. Ferencz, Reichstadti Herczeg Napoleon Fija; magyarázák Illés és Szekrényessy. Pesten 1833. Trattner és Károlyi tulajdona, 20 ív; ára 1 for. pengő p. Azok, kik tizenöt 's húsz évvel ezelőtt élénk figyelemmel kísérték a' nagy megbukott történeteit, emlékezni fognak azon meleg lapokra, mellyek a' Helenából időről időre megérkezett memoriálokban a' császár fiának szenteltettek. Tudjuk, hogy egyedül fia' emléke deríthető-fel azon napokat, mellyeket nem annyira a' vesztett nagyság' emléke, mint Anglia' és poroszlója' kicsid boszúja kínosokká tettek és 'sötétekké; 's főkép midőn ama' nagynemü végintézet' cikkelyeit olvastuk, mellyek szabályul hagyattak Róma' királyának, minden szem az akkorban már reichstadti herczeghez fordúla, látni mikép és mennyire felel meg atyjának a' fiú. —

Gonosz hírek szárnyalának ekkor mindenfelől. Neveltetése visszásnak mondatott és fonákítottnak, 's midőn Dom Miguelt közénkbe hozá csodálatos ostracismusa, 's hallottuk: hogy ez társul adatott legyen a' nevendék ifjunak, bal előérzettel és jóslattal telénk-el mindnyájan. De nem úgy vala mint azt rémképeink mutatták volt, Később évek, 's Prokesch'

levelein kívül mindenekfelett Montbelnek munkája, mellyet íme ajánlunk, tisztán láttatják velünk a történeteket. Látjuk, hogy az ifju Napoleon annak teljes érzetében vala: ki legyen, kiért és kitől, 's egy saját kínosan – kedves érzemény fog-el azon színek' vegyületén, mellyeket olvadozó szív, és bonapartei fej terveire és tetteire egyiránt játszatának.

Kit egy colossalis dráma' vég catastrophája érdekel, — 's van-e kit nem érdekel? — olvassa-el lélekben és áhítattal e' könyvet, 's vallást teend: hogy csillagzata, mellyet látott, hogy fátuma, mellyet hitt és tanított Amaz, nem álfény, nem bős és döreség valának.

S — ó.

A' munkácsi egyesült-görög egyházi megye.

E' szélesen kiterjedő munkácsi megye még az elosztás után is 7 vármegyére ügyel, és pedig Bereg v. megyében 65,519; Máramarosban 131,964; Szabolcsban 37,763, Szathmárban 52,392; Ugocsában 29,774; Unghvárbán 57,313; Zemplénben 50,526 öszvesen 425,251 lelket kormányoz. Elosz'lik 7 fő-és 44 alesperestségre, mellyekben 465 plebániák, annyi lelki atyákkal, és 1015 filiák vannak, 's köztük 194 egyházzal, 821 a' nélkül. Nevendék papjai: Bécsben 3, Pesten 2, Nagyszombatban 15, Unghváron 56, öszvesen 76, illendően neveltetnek. Dicsekszik hajdani 3 apátursággal: az 1.) Körtvélyesen Máramaros v. megyében Sz. Mihály arkangyalról; 2.) Csernek hegyén Munkács mellett Bereg vmegyében Sz. Miklósról; 3.) Bikszádon Szathmár vmegyében Sz. Péter és Pál apostolokról neveztetnek. Találtatnak benne 5 monostorok: az 1.) Csernek hegyén Munkács mellett, ezt Koriatovics Tódor, orosz herczeg, Podoliának és Munkácsnak vezére 1360 évben alapította, 's szép jövedelmű birtokokkal örökösen a' Sz. Vazul rendén lévő szerzetes atyáknak ajándékozta (ordinis S. Basilii Magni Patribus in perpetuum donavit) kik

Basilitáknak neveztetnek; e' monostorban laktak hajdan a' munkácsi püspökök egész 1777. évig, midőn a' holdog emlékezetű Maria Terézia a' püspökséget káptalannal és seminariummal együtt 1775ben költ kegyelmes rendeleténél fogva innen Unghvárra áttenni méltóztatott, ekkor jött a' Sz. Péter és Pál apostolokról neveztetett tapólczai apáturság is (Borsod vmegyében) a' munkácsi püspökség birtokába. Mind ezen fölséges királyi kegyelmeket a' halhatatlan emlékezetű Bacsinszky András belső titkos tanácsos 's első megyés püspök érdemelhette meg; ugyan e' nagy érdemű püspök nyerte Unghváron a' székes egyházat a' hozzá tartozó egyházi drága ékességekkel, és az ennek jövedelmező Konczháza faluval együtt (Ungh vmegyében), a' roppant püspöki lakást, és egy utcát Unghváron, a' nevendék papság részére az igen hires Ungh várát, és a' 7k kanonoki széket. A' 2.) Pócson Szabolcs vmegyében (Mária-Pócs) az igen népes búcsukról eléggé ösmeretes; ezt részszerint Olsavszky Mánuel munkácsi püspök, részszerint gróf Károlyi Ferencz és Rác Demeter 1749ben alapították. A' 3.) Kisbereznán Ungh vmegyében. A' 4.) Miszticzén Bereg vmegyében, mind a' kettő ájtatos búcsujárásokról nevezetes. Az 5.) Bikszádon Szathmár vmegyében, lételét Ésaiás trebisondi apátur 's archimandritának köszönheti (Trebisond a' Kaspiom tenger partján fekszik), fényesebbé tette Kamill János 's Jó'sef sebastopoli püspöknek adakozása, kit még 1689 évben esztergomi érsek és kardinál Kollonics Leopold Rómából a' szent egyesülés végett meghívott (sine reducendorum e schismate graeci ritus non unitorum Roma evocatus), melly évben e' fő papok által meg is lett az egyesülés (unio), 's a' nevezett sebastopoli püspök Kamill, már mint egyesült (unitus) 1700ban a' bikszádi kies bércezen építette, bővítette e' monostort, ki is azonnal munkácsi püspöknek választatván, lakását a' cserneki hegyre vette, Ésaiás apátur 's archimandritát pedig Bihar és Szath-

már vmegyékben helytartójának (generalis vicarius) rendelvén, lakását ide helyhezette. 1703ban II Rákóczy Ferencz viharai között, Szuhay Mihály által Ésaías meggyilkoltatott, a' monostor kirabolttatván lerontatott. 1759ben Olsávszky Mánuel munkácsi püspök ismét felépítette, 's hajdani fényét visszahozta. Ezen 5 monostorban öszvesen 59 Sz. Vazul rendén lévő szerzetes atyák imádják az ég és föld alkotóját.

Szalay Mihály.

Magyar játékszin Budán.

Jul. 26kán Kovács Pál „magának akart, másnak kért“ czimü eredeti vig darabja adatott 1 felvonásban. Meséje ez: Dörgényinek Borcsa leányát Józán Akos öreg táblabíró magának akarja megkérni, de szándéka kijelentésében csak tétovázván, Dörgényi azt vélte hogy tán öttének akarja, 's Józán is eleinte véleményében meghagyta; Fándi Gazsi pedig, — kinek már a' leány ígérve volt, mert az atya, mint Dörgényi feleségének rokona ennek jószágát pörrel fenyegette, — félrül hallgatódzván, elő toppan, Józán öttének adva ki magát, köszöné róla gondoskodását, de a' boszus táblabíró rokonának nem ösmerte. Dörgényi azonban Gázsinnak ígérvén leányát, Józán azt a' kikötést tevén, hogy ha Borcsa vonakodnék tőle, neki adja; de Borcsa Gázsival megelégedett, ki ekkor kijelenté, hogy ő Fándy a' régi mátká, 's Józán nő nélkül maradt. A' darab előadása jó volt, Bartha ur Gázsit, Szentpéteri né asszony Borcsát, Megyeri ur Józán táblabírót jelesen játszák. Ezt követte egy muzsikai akademia. Servaczinski S. néhány magyar darabokat játszott hegedün; 's a' köz tapsot, melly mindegyik darabját követé, igen megérdemlé. Wild Ferencz Bécsben a' karinthiai kapunál lévő cs. k. udvari játékszin dallosa, a' bethoveni Adelaideből énekelt, piano-forten Winkler által kísértetve, 's tiszta kel-

lemes hangja bájolvá gyönyörködteté a' számos publicumot. Végre Heszmann Ferdinand budai hangászkarnagy - kinek jövedelmezett ez estve - a' 24 réz hangszerre alkalmazott Potpourival szinte köztetsést nyert. Jul. 27kén két vig darab adatott elő, egyik „ez a' ház eladó“ 1 felvonásban, másik „az elevenhólt házaspár“ szinte 1 felvonásban, melyekről csak annyit mondhatunk: hogy az elsőben a' Rózsa költő szerepét játszott névtelen hazafi kihivatott, az utolsóban pedig Telepi ur Hagyma — Szentpéteriné asszony pedig Hagymáné szerepökben mulattattak. Jul. 28án „a' hála ünnepe, vagy a' tündér kastély Magyarországon“ adatott elő 2 felvonásban, 's Marcsa szerepét igen dicséretesen játszá Szentpéteriné asszony, Farkast pedig Pály ur szinte jól; Bartha ur Várházi generalis szerepében nem vesztett művészi becséből. — Ezt követte a' paradicsom néma ábrázolatban, hol a' kigyó igen természetileg volt utánozva

Magyar színészeti bírálat

Csongrád Jul. 20k. 1833.

E' hó 14kén köz örömünkre felélede e' színészet, midőn illy nevezetű „a' három apa egyszerre“ vig játékot remekelé. Jelesen Lőrinczy ur a' három apa fijának szerepében elfelejthetlenné tette magát, leginkább az epés, mord mérsékletűek előtt, kik komoly merültségeikből harsány kacajokra fakadának. Záradékul Sodom és Gomora elsüllyedését néma ábrázolatokban jeles ügyességgel terjeszté előnkbe. — 18kán „Matyás Deák“ czimű énekes vigjátékot mutatá, mellyben ismételé Lőrinczy ur szép művészi tehetségét Mátyás király szerepében, vajha Beatrix fejedelmi asszonynak (Mészárosnénak) költsönözhetett volna ritka tulajdoniból egy részt. Lőrinczyné mint udvari dáma, nem tudjuk mi okból, száraz kézmosásai mellett, szüntelen a' ságón legelteté szemeit. Baký ur meg-

mutatta, mi tehetségeknek kell lennie, ki a' színészi pályán fényleni akar, — dicsően vivé a' notariusi hivatalt. Bakyné Margit név alatt nő; Terézia ennek Erzszi leánya számos tapsot nyerének, Lázár ur kisbirói együgyűségét szép elmésséggel pótlá ki ollykor. Mészáros ur a' bortól elázottat igen elevenen képzé. Komáromy ur a' szerelmi feltékenységet, mint élő valót tünteté előnkbe. *)

Cser. Fer.

Péter Lepedője.

1. Vég-óhajtás a' holdnapok' magyar neveiben.

Valahányszor nyelvünk' tisztulását, 's csinosodását szemlélem; mind annyiszor öröm-könnyek hullanak honnunk' setét századjain kisírt szemeimből; mind annyiszor győzedelemmel koszorúzva látom vissza téni az okos vizsgálódást 's iparkodást, azon dühös előítéleten, hogy csak ott maradunk iparkodásunk után is, a' hol állottunk. Hálá az egeknek, rázzuk már, és jó formán le is ráztuk nyakunkról a' nyelvünk kifejlődését hátráltató római nyelvet! Számos hazafiúsággal megajándékozott szavaink vagynak már, mellyek ez előtt csak két tizeddel is idegen nyelven hangzottak. Mind a' törvényi, mind az orvosi, mind a' hölcselkedési, mind a' történetirási, mind a' természet-tudományi osztályokban vagynak ollyan műszavaink, mellyeket nem kell többé a' latin, vagy görög szótárokban keresnünk. Még csak holdnapjainknak vagynak idegen neveik! — volt ugyan már szóban, mind a' Hazai Vándorban, mind a' Hasznos Mulatságok' egynehány számjaiban ezeknek megmagyarosítása; de az ajánlott szavak, még mind eddig sinsenek elfogadva. — Találgassunk, majd egyszer valaki tökéletest talál!!! A' mi régi öregeink sokszor latinul valamit igen helyesen el szoktak találni. Egy illyen régi vers ez is, a' mi engemet még egyszer, e' következendők közlésére fel indított:

*) A' további bírálatot is szives köszönettel fogadja és közli a' szerkesztő.

Pocula Janus amat, sed Februus algeat clamat.
 Martius arva fodit, sed Aprilis florida prodit.
 Odores florum Major sunt fomes amorum.
 Dat Junius foena; Julio resecatur avena.
 Augustus spicas, September colligit uvas.
 Germinat October, spoliatur virgulta November.
 Gaudet impense porcos mactando December.

Ez ugyan néhol igen illetlen fordítás lenne; de ugyan ott, vagy az áldott vallás, vagy a' természetj okos tapasztalás az egyenes útra vezérel. Az én végohajtásom hát a' volna (mert jót ohajtani mindennek szabad) ha ilyen formán fordítgatnánk, és hívnánk ez után a' holdnapokat:

1.) Újhó. (Januar) mivel az esztendő ekkor ujúl meg, ha lehet Újesztendő, miért nem lehetne Újhó is?

2.) Télhó. (Februar) és nem szánhó, mert néha nints szán-út; de tél csak van Februariusban mindig, vagy legalább téiben van mindég Februarius.

3.) Tavaszhó. (Mart) ekkor kezdődik a' tavasz, minden újul, tavaszodik, szántanak, vetnek 's a' t.

4.) Virághó. (April) nyílnak a' réten, kertben tavasz 'senge virágai, virágoznak a' korán érő gyümölcsfák.

5.) Fördő vagy Mulatóhó. (Maius) Divatozik a' fördőkbe menetel, elhagyják a' sínlődők beteg ágyaikat, és orvosságot, fördőt, mulatást keresnek.

6.) Szénás vagy Nyárhó. (Junius) itt Erdős és másokkal egyet értek, mert kezdődik a' nyár, minden életre való gazda takarmányt gyűjt, fut, fírad széna után, hogy marhájának télére valót szerezzen.

7.) Aratóhó. (Julius) mert Árva 's felvidéki idegen ajkú honnosinkat kivéve, mindenütt kezdődik az aratás; mikorra ők holdnapjaink' magyar neveit megtanulják, az áldott nap talán ő hozzájuk is közelebb lép.

8.) **K e p é s h ó.** (Augustus) foly az aratás, kezdődik a' nyomtatás, a' képékkal, asztagokkal bajlónak.

9.) **Ö s z h ó.** (September) és nem szüretelő vagy sajtós, mert még ebben a' holdnapban csak a' rossz szőlőket szedik — nincs közönséges szüret, — a' Hegyallyán e' szerént Novembert hívnák sajtósnak, pedig ott a' szüretnek az apja; de az ősz rendszerént beköszönt 21ben, derek, zúzmarázok, hűves éjszakák járnak, azonban az esztendő őszi részét is ez a' nevezet bejelenti a' gazdának.

10.) **S a j t ó s** vagy **C s í r a h ó.** (Octob.) már ilyenkor rendszerént szüretelnek is, szántanak 's vetnek is. De talán még is legjobb lenne a' Sajtós.

11.) **F o n n y a s z t ó h ó.** (November) fonyad, hervad, sárgul, 's hullanak a' fák' levelei, — 's pusztul a' csöszök' gunyhója.

12.) **K a r á c s o n h ó.** (December) Adtunk eddig az esztendő minden részeinek, az előljövő mezei munkák szerint neveket, már ezt az egy holdnapot vallásosan nevezük el. Úgy gondolom, hogy a' világ Idvezítőjének születése, ez a' nevezetes idő pont, megérdemli azt, hogy legalább egy holdnap az ő emlékezetére neveztessek.!!! — Ezek észrevételeim, melyeket közleni kívántam, és ha ezek csak kegyes kívánatok maradnak is, még is eléggé meg lesz ohajtsom jutalmazva, mert az okos választó, csak ugyan választhat már annyi ajánlott nevekből. — Ne csak öszve dugott kezekkel óhajtsuk a' magyarosodást; hanem cselekedettel is mutassa meg mindenki, a' mennyiben a' nyelv' sorsa ő rajta is áll.

közli Terelmes M. B.

Rejtett szó.

Könnyeket nem ejt, pedig sír;

Fő veszve nem toll, még is ír,

Jegyzet: A' 8-dik számbeli Rejtett szó: Lép.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

10. szám.

Augustus 3-kán.

Á t o k.

„Férfiak!“ így szólott Pannon vészistene hajdan,

„Bóldog földet adok, víjatok érte ha kell“

Víttanak elszántan nagy bátor nemzetek érte,

'S véresen a' diadalt végre kivitta magyar.

Ah de viszály maradott a' népek' lelkein; a' föld

Boldoggá nem tud lenni az átok alatt.

Vörösmarty.

Magyar - nyelv.

Örömmel ragadtuk kezünkbe a' pesti gymnasiumban költészséget tanuló ifjak' zsenge mutatványit (nyomt. Pesten 1833. Beimelnél), 's édes érzéssel telve olvasók azokat. Nyilvános köszönet honi nyelvünk miveléséért az említett gymnasium t. cz. Igazgatóságának! nyilvános köszönet abban a' költészség lelkes tanítójának, T. Jalloolics András urnak, a' ki nemzeti nyelvünk szeretetét tanítványiban ébreszteni, annak becsét, szépségét zsenge-koru ifjainkal ösmertetni hazafi kötelességének ismeri. A' „zsenge mutatványok“ba dolgozó ifjak' nevei betürendben mutatványik czimeivel együtt imigy következnek: Beóthy Mihál (Fohászokodás; Culmi emlék;) Flaskay István (A' tudomány; Az erős; A' had); Gorove István (Hold; Várna; A' középszer; Tántorithatatlau;) Markovics László (Az ifiu korhoz; Egy hangzatka íróhoz; A' tavaszi virágok;) Tóth Lajos (Barátság; Minden mulandó; Csáky Sándor; A' Rény). - További serkentésül, 's más gymnasiumi ifjaknak is ha-

sonló ébredéseket óhajtva, Mulatságink lapjaiban közöl-
jük a' „Zsenge Mutatványok“ következő egyikét:

V á r n a.

Itt hol fénye helyett vérben emelkedik
A' Hajnal, 's az eget búra deríti fel,
És a' zsenge virág gyöngye helyett piros
Harmat csöppet iszik, 's a' feselő füvek
Bíbor kelyheiket búsan emelgetik. —
Itt hol néma magány csendje uralkodik,
Itt hol szüntelenül gyászba borong az Ég,
'S a' tért felleget árt vésszel ijeszgeti,
És hol lanyha fuvalm nyögve repes, Zephír
Bús sóhajtatókat leng epedés között:
Itt nézem szomorú arczal az alkonyat
Gyász képét: ragyogó Nap sugarid szelid
Csillámlása miért vérbe halad le? tar
Kőszirtnek meredek bérczi rideg, 's komor
Színednek pirosult árnyokait miért
Szórják e' kiesült térre kesergve le?
És nézem keceid' Hold! de kihaltanak
Fényednek rezegő bájjai, nincsen ék
Menny rajtad: szomorú csillagidat fedi
Fátyol. — Hajh! mi terül ott az idomtalan
Bérczes hegytetején zúgva, zörögve, szét?
Látok kelni csatát, és rohanást, dühös
Fegyverrel, dörögés, 's harczi robaj között.
Itt bátor Daliák, 's Szittya Magyar hadak
Úzik fergeteges nyállal az ellenes
Félt. Látom Hunyadit törni veszélyesen
Villám kardja hegyén dúlva üla' halál.
Ott látom kitörő dühhel üvöltöni
A' délczeg Törököt: vérzivatar lepi
A' vad harc mezejét. Változik a' csata
Ujjont tör, 's robogó zajjal előre ront:
A' Hős Szittya Magyar pönget elejbe réz
Paizs, kardot; de amott egy kelevész rezeg
Villongó hegyin, ah! eggy Fejedelmi fő
(Ó gyász! Ó siralom!) vérbe keverve függ —
A' látmány letünik, gyenge fohász nyomul
'S bánat szívem alól, köny ragyog arczomon
'S ez bús áldozatúl Várna meződre hull.

A' St. Simonisták, 's tanításaik.

(Folytatás 's vége.)

A' francia kormány azonban jónak ítélte az új felekezet ellen törvényes lépést tenni. Párisban három fő nehézségek gördítettek a' St. Simonisták elébe: 1.) hogy a' nyilvános erköltsiséggel ellenkező okföket tanítanak; 2.) hogy pénzrendszeri törvénytelenéseket merészlettek elkövetni; 3.) hogy több mint húsz személyből álló társaságba politicalai és vallásos czélra gyülekeznek öszve felsőbb engedelem nélkül. A' két első pontra nézve több helyekről nyújtattak be vádak, kivált az általok papolt asszonyok közössége ellen, melly valóban az embert barommá alacsonyító minden nemü erkölcstelenségre alkalmat nyújt. A' fő atya 's simonista pápa *Enfantinnak* és *Rodrigus* atyának vizsgálata alatt temérdek *Simonista* csődült a' törvényterembe. A' fő atyának csendes, méltóságos viselete, 's a' később eretnekké lett *Rodrigus* atyának szeretetre méltó szabadlelküisége, magát a' vizsgáló birót *Demontiers* urat is igen meglepte. E' törvényes üldözés azonban nagy részvétet ébreszte a' publicumban az új tudomány eránt, 's éppen e' miatt majd veszélyére lett a' keresztynén egyháznak, melly különben magára hagyatva is szét bomlott, vagy fontosb hatása nem lett volna, mint az anabaptisták, quäkerek és sok más felekezetek. *Enfantin* a' simonista pápa felelgetett az elpártolt *Rodrigus* atyának megtámadásaira, 's egyzersmind az asszonyok emancipatioja eránti rendszerét kifejtegeté. Vallásának a' materiát bilincseiből feloldozni, a' szegénységet számüzni, birtok közösséget hozni-be, a' vágyat megszentelni, a' poklot az éggel megengesztelni kell vala, mint állitá. Az *Enfantin* és *Rodrigus* közötti heves vitátt tulajdonkép szerelem támasztotta; ugyan is *Enfantinnak* az asszonyokról szölt tanítása ellenébe azt gördité *Rodrigus*, hogy a' tanító (*Enfantin*) nőtlen lévén, az asszonyi

természetet nem ösmerheti; mire Infantin viszónzá, hogy Rodrigus nője egy ifju katonatiszthez hajlandóbb, mint férjéhez, sőt Rodrigusné is férjét elhagyni 's Infantin főpappal öszvekelni készségét nyilatkoztatá. Bazárd alfőpap sem barátja Infantinnek, mert őt is elhagyta nője, 's máshoz szövetkezett, a' nélkül, hogy Infantin ellenzette volna; azért is törvénybe akará idézni a' főpapot, az okon, mintha önkéntes elválást czélzana divatba hozni. E' czivakodás közelíté az apostolok oszlása napját; de még inkább sietteték azt a' Simonisták kicsapongásaik, kik a' törvényes rendet tiporták, a' mesterséget üzű polgárokat heréknek mondották, és csak a' földmivéseket, vagy ki a' felekezet közjávára dolgozik, tarták valódi polgároknak; ön rendszabásaiktól eltávoztak, 's testi vágyaikat féktelen engedék csapongani. Nevezetesen Narbonneban egy tag megunt éltét borzasztó gonosz tettel végzé be; ugyan is baromi ösztönének fajtalan áldozatul egy szeplőtlen narbonnei leánykát jelelt ki, de megejteni csábitásai nem bírván, estve a' tengerparthoz vezeté, hol más nap mind kettőnek holt teteme öszvemarczongolva találtatott, melly eset Narbonne lakosait a' dühödésig föllázitá, 's átkokat szórata a' Simonisták előljáróira. Így megutáltatva, még játékszíneken is kigúnyoltatva, de a' kormánytól is üldöztetve, elosztott, szét üzetett a' Simonista felekezet; egy része Sweiczba vonult, de onnan is kiutasítatott, más része egész Stambulig tébolygott, de a' Nagy ur által elparancsoltatott, 's ki tudja hová nem fogja még vak kalandozása vinni e' botránkoztató szerzetet? biztos állapotási pontra ugyan nehezen fog juthatni, hol az érett körtvélytgrófi alapítója végintése szerint - leszakithassa.

Köszöntési javallatok.

A' férfiaknak semmi sem terhesebb, mint a' gyakori kalapszedés ösmerőseik köszöntésekor. Ennek

sok alkalmatlanságai a' köszöntőre nézve olly világosak, hogy épen nem szükség adatokkal támogatni, azért is csak mellesleg érintek némellyeket. Elhallgatván a' kalap hirtelen elnövést, csak a' fölemelgetéséből könnyen eredhető meghűtés következéseit említem, kivált azokra nézve, kik a' jó természetet hajgazdagságukért nem igen áldhatják; és még a' hajfodrok elbogyozását, mellyekre sokszor több órák pázértoltattak. Mind ezen meg – és nem nevezett kellemtelenségek elhárítására legbiztosabb eszköz lenne, köszöntéskor a' szép nemet tartani cynosuraul, az az kalapot nem venni. De nehogy az okoska recensensek sorába essem, kik csak azt mondják, nem kell u g y l e n n i, elő nem adván, mint kelljen jól lenni, néhány köszöntési javallatot teszek, mellyek élénk olvasó szemébe mint elfogadhatók fognak tűnni. E l ő s z ö r is javallanám, ha ösmerőssel találkozunk, mind két szemünket behunyni. Mohon kapnák-fel e' módot a' titkosan szerelmesek; és milly szólamló, sokat mondó volna egy illyen illőleg árnyékolt szemköszöntés azokra nézve, kik más alkalmakkal a' szemnyelvben már nem csekély előlépteket fogtak tenni. Milly enyhén lehetne e' köszöntési formulát így magyarázni: „nem vagyok méltó, szemeimet hozzád felemelni,“ vagy: „szépséged fénye elvakít.“ Éppen ellenkezőt is lehetne ugyan gondolni, mi azonban nem árt javallatomnak, mert ez ugy is csak nem minden közhelyen megtörténik, midőn szerencse kívánások 's t. e' f. tétetnek. Különösen az alólirtaknak, hitelezőkkel öszvejöttükben, semmi kívánatosb nem lehetne, mint a' köszöntésnek e' neme, kik ugy is örömet lezárják pilláikat, 's a' hitelezőt is kényszerítné az udvariság törvénye hasonlót cselekedni. Találkoznak, kik egymást örömet elnézik, az az meglátni nem ohajtják, — imé fogadják ez udvarias eszközt, mellyet a' szem bezárás nyujt. — A' köszöntés más o d i k faja volna, ha az öszvetalálkozóok egy ujokat orrukra tennék. Ez a' manier ugyan ter-

hesen esnék azoknak, kik orrukat fent hordják, azt nyernék mindazáltal vele, hogy a' sértegető orrfintorgatást, melly sokaknál gyakran — mint villám a' borult égen — mutatkozik, ügyesen eltitkolhatnák, 's az orrérítésnek igen költészileg adathatnék ezen jelentés: „a' levegő, mellyet kilehelsz, mint rózsza és jázmin illatozik.“ — A' most szokásban lévő kalapszedés helyett elfogadható volna ha r m a d s z o r az ököl szorítás. Ezt én mindenek közt legkönnyebbnek tartom; mert némellyek öklét gyakran öszvehuzza a' görcs nem akarva is, ha bizonyos emberekre bukkannak, 's a' görcs öklözésé örömet változnék. A' köszöntés jelentése különben e' lenne: „örökké, mindég, minden időben kész vagyok érted a' viadalra,“ cum appendice: „ha pedig ellenséged épen nem volnának, gyönyörködném temagadat egy kisé megtagolni.“ — Szinte czélirányos — bár kevesbé alkalmazható volna úgy vélem negyedik és utolsó javallatom, t. i. köszöntéskor a' földre lapulni. Ez ugyan nevetséges állítás, de reményilem gondolkozó olvasóm egyszerre be fogja látni, hogy sokakra nézve nem maradna siker nélkül, kik t. i. azon szerfelett szorgoskodnak, hogy udvaris és sok ösmeretségü embereknek tartassanak; ezeknek mást nem kellene tenniök, mint néhányszor a' szurdok utcákon porban jól megheverniök, hogy kiki annak tartsa, minék látszani serényen törekszenek. A' fordítása e' köszöntés modjának ön magából foly. A' reményben, hogy valami közhasznost — mint talán a' homographia — eszközlék, borostyánimon fogok nyugodni.

— r — s —

A' regulátorok Amerikában.

A' szövetséges statusokban találtatik a' bíróság-nak egy ritka neme, mellynek foglalatosságait Audubon így írja le: „Amerika pusztaságait a' világ sepredéke népesíti meg. Akadhatni itt a' végetlen pusztta téren elszórt bécsi és lipcei rablókra, párisi

és londoni zsebelőkre, olasz ábrándozókra, skóciai koldusokra kik itt kezök munkája által kénytelenítvén élni, lassanként levetkezik már semmit sem jövedelmező bünterhököt, 's erkölceik meg jobbulnak. De ha vissza esnek hajdani vétkeikbe, a' legtávolabb vadonba 's járhatatlan erdőségbe üzettenek. E' foglalatosság egy különös bíróságra van bízva, melly hivatalában ekkép jár el: ha az új gyarmatnak valamely tagja a' törvényeket áthágta, vagy átaljában a' jó erkölcsöket, hűséget, 's hitét megsértette, a' tályék előbkelői választanak magok közül több személyeket, kik a' vétkest megvizsgálják 's megbüntessék, és ezek a' regulatorok. A' vétkesnek bizonyos meghatározott idő alatt el kell a' vidéket hagynia, hol a' törvényt megszegte. Jaj neki, ha merészkedik ott ismét megjelenni 's újabb vétket elkövetni. A' regulatorok őt szabadszárnyunak nyilatkoztatják. Lakhelyét lerontják, 's ha magát megfoghatják, fához kötvén kegyetlenül megkorbácsolják, vagy ha gyilkos volt, agyon lövik és fejét karóra függesztik. Több ilyen — ámbár nem véres — büntetés végre hajtásán voltam jelen; egykor nevezetesen láttam 15 regulátort lóháton karabélyokkal egy félig meztelen gonosz tévőt körbe fogni, 's megkorbácsoltatni. Láttam a' többek közt egy ifjút is, ki ugyan sem gyilkos, sem tolvaj nem volt, és azért halálra sem ítéltetett; de még Európából rajta ragadt kicsapongó szokásai az egész kerületben elhiresedvén, a' regulatorok által, kik egyszersmind bírók, törvényhozók, poroszlók, porkolábok és örök, egy igen különös büntetésre ítéltetett, t. i. egy magas csalánakkal benőtt térföldet meztelen — mint Isten megteremtette — kellett befutnia, honnan annyira elkinzottan tért vissza, hogy több napig egy tagját sem mozdithatta.“

Simánd, Szimánd.

Az idei Társalkodó 46 számában Simánd-mező városnak hajdani nyomorék lakosiról olvasom:

„Tölök mehetett által a' német nyelvbe az ugy nevezett Szimándl társaságnak czimzete is.“ Ezt egyenesen tagadnom kell; mert a' költött Siemandl vagy papucskormány alatt nyögő férfiak társaságának — mellynek eredetét az Ausztriaiak Krems várostól (alsó Ausztriában) e' város lakosainak csufjára származtatják — czimzete nem Simánd mező várostól, hanem e' két német szótól: „Sie“ (die Sie, nőtény, nő) és „Mandl“ (emberke, ausztriai diminutivum a' „Mann-tól, ferfi) jő; Siemandl tehát asszonyos ferfi, vagy ferfi, ki a' felesége uralkodása vagy papucs alatt nyög, vagy is ferfi, kinek a' felesége parancsol. Kételkedem, hogy egyenesen Simándról, vagy e' helység vidékéről valamelly tudós hazánkfia felvilágítást nyujtani fog a' felől: „valljon találhatni-e a' mai lakosok között e' béna status valahai létezőtének akár irás, akár szóhagyománybeli nyomaira?“ mert a' mai lakosok oláhok és zsidók, hajdan pedig ott magyarok laktak. A' tudós Dr. Dingler polytechnicus Journaljának 1831k évi folyamatajában a' St. Simonisták (Franciaországban) eredetét, igen nevetségesen a' Siemandl-társaságtól és Krems városból származtatja. — Ezeket közleni kötelességemnek tartom, mivel a' Társalkodó így végzi Simándról való tudósítását: „Mellyeknek megfejtésére hogy találkozzék minél előbb buzgó hazafi, igen szivesen ohajtanók a' papucskormány miatt is.“ Rummy K.

Péter Lepadője.

2.) Szél-árendás.

A' zsidók régibb időben is olyan nagy hasonbérlok voltak, hogy már egy a' szelet is kérte (a' mint a' történetírás megjegyzi) hasonbérbe VI ik Károly kegyelmes császárunktól. Terelmes.

Rejtett szó.

Hárma döf és szaporit; az egészében juhot is látsz.

Végéről hármát minden időbe kerül.

Félre ha vetsz kettőt derekából; benne találsz olly

Rosszat, melly gyakran jakra, panaszra fakaszt,

Kóris J.

Jegyzet: A' 9-dik számbeli Rejtett szó: Sír.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

11. szám.

Augustus 7-kén.

„Á l l a p o t u n k.“

Még hallik ollykor egy egykét kullogó'

Neheztelése. 'S azt csudáljuk-e,

Hogy sánta kullog a' sereg megett ?

Kazinczy.

Uj iskolatörvény Franciaországban.

I. Czim: A' kezdő oktatásról, 's céljáról. 1. cikkely. A' kezdő oktatás vagy elemi, vagy magasb oktatás. Az elemi kezdő oktatás szükségkép magába foglalja az erkölcsi és vallási oktatást, olvasást, írást, francia nyelv és számolás kezdetét, a' fontok és mértékek törvényes rendszerét. A' magasb kezdő oktatás körébe foglaltatnak e' kívül a' földmérés elemei, 's szokott alkalmazatai, különösen a' vonalrajzolás és mezőmérés, physikai és természet-történeti ösméretek az élet szükségéhez alkalmazva; az éneklés, a' történet, 's földirat – különösen pedig Franciaország történet – és földiratának elemei. A' kezdő oktatás a' helyzetek szükségei és segédforrásaihoz képest nyerhet olly kifejlődést, melly célirányosnak fog tekintethetni. 2. czik. Az atyák kívánóságát az iránt, mi gyermekeik' vallás oktatásbeli részvétöket illeti, mindenkor megtudni 's követni kell. 3. czik. A' kezdő oktatás vagy magános, vagy nyilvános oktatás. II. Czim. A' magános kezdő iskolákról. 4. czik. Minden 18 évü individuum lehet kezdő tanító, 's bár mi nemü kezdő oktatási intézetet vezérelhet, csupán a' föltétellel, hogy előbb azon község birójának (maire), hol iskolát állítani

akar, bemutassa: 1.) a' fölállítandó iskolához irányzott megpróbáltatása után alkalmasságáról nyert oklevelét; 2.) azt erősítő bizonyítmányát, hogy erköltsége az oktatási hivatalra érdemesíti. E' bizonyítmánynak, három helybeli tanácsnok tanuság tétele mellett, azon községek maireitől kell kiadatni, mellyekben három esztendeig lakott. 5. czik. Iskolákat nem taníthatnak: 1.) testi, vagy szégyeres büntetésre ítéltettek; 2.) lopás, csalás, megbukás, (bankrott) bizodalommal visszaélés, vagy erkölcs elleni merészlet végett megítéltettek, és azon individuumok, kik a' fenyítő könyvben említett minden, vagy csak némelly családi jussoktól törvényes ítéletnél fogva megfosztattak; 3.) kik e' törvény 7. cikkelye által kirekesztettek. 6. czik. Ki az 5. czik. megszegésével kezdő iskolát nyit, vagy e' jelen törvény 4. cikkelyének eleget nem tett, vétsége helyének fenyítő széke elibe idéztessék, 's 50 — 200 frank pénzbüntetésre ítéltessék; az iskola bezárassék. Ismétlés esetében a' vétkes 15 — 30 napi fogságra, és 100 — 400 frank pénzbüntetésre ítéltessék. 7. czik. A' magános tanító rossz viselete, vagy erkölcstelensége miatt, a' jelen törvény 19. cikkelyében említett bizottság kívánata, vagy a' status igazgatóság megkeresésére, a' kerület polgári törvényszéke elibe állíthatatik, 's hivatalától bizonyos időre, vagy örökre is eltiltathatik.

III. Czim. A' nyilvános kezdő iskolákról. 8. czik. Nyilvános kezdő iskolák azok, mellyeket egészen, vagy csak részint, a' községek, megyék, vagy a' status tartanak-fel. 9. czik. Minden község köteles maga, vagy pedig egy vagy több szomszéd községekkel egyesülve, legalább egy kezdő elemi iskolát tartani. Ha ezt a' helybeli körülmények megengedik, a' nyilvános oktatás ministere, kihallgatván a' helybeli tanácsot, községi iskolák czimzete alatt meghatalmazhatja iskolákra azokat, mellyek nagyobb részben egy a' status által megösmert kultushoz leginkább tartoznak. 10. czik. E' kívül a' megyebéli főhelységek községei-

nek, és a' mellyek népessége 6000 léleknél több, egy felsőbb kezdő iskolát kell tartaniok. 11. czik. Minden megye köteles egy normalis kezdő iskolát vagy maga, vagy más vele határos szomszéd megyékkel együtt tartani. A' normalis kezdő iskolák feltartását biztosító eszközökről a' fő tanács (generalconseil) fog gondoskodni, valamint a' megyéknek normalis iskola tartása végetti egyesülésökről is; mellynek királyi rendelet (ordonnance) által kell megerősítenie. 12. czik. A' községi tanítónak 1.) mind önlakására, mind nevendékei befogására illőleg elkészített hely; 2.) bizonyos érték adassék, melly kezdő elemi iskolára nézve 200 — felsőbb kezdő iskolára nézve pedig 400 franknál kevesebb nem lehet. 13. czik. A' helyt 's értéket biztosító alapítványok, ajándékozások, 's vég hagyományok szükiben, a' tartományi tanács fog eszközökről tanácskozni. Ha a' rendes jövedelem kezdő elemi — és felsőbb iskolák felállítására elegendő nem lenne, egy a' tartományi tanács által szavazott külön adózás, vagy a' tanácsi votum hiányakor, királyi rendelet által segítsék. Eme — minden esztendőben pénzrendszeri törvény által megerősítendő adozás a' telek — személy- és ingó vagyoni adót három centimnél többel meg nem haladhatja. Ha a' községek sem magok, sem többekkel egyesülve helyet nem eszközölhetnek, vagy a' tanító értékét három centimnyi adó által nem biztosíthatják, a' kezdő oktatásra szükséges költségek egy külön, a' megyei főtanács által szavazott, vagy e' nem sikerülvén, királyi rendelet által szabott adozással fedeztessenek. Ezen adó, mellynek esztendőnként a' pénzrendszeri törvény által kell erőbe tétetnie, a' telek — személy — és ingó vagyoni adót két centimnél többel meg nem haladhatja. Ha a' községekre 's megyékre ekképen kivetett centimek a' kezdő oktatás szükségére nem elégségesek, a' nyilvános oktatás ministere költsönzésről fog gondoskodni olyan hitelre, melly évenként a' status budgetbe fölvétessék. A' budget előter-

jesztéséhez minden esztendőben egy tudósításnak kell kapcsoltatnia, az előbbi esztendőre kirendelt pénzalapnak (fond) mire lett fordításáról. (Folytatjuk.)

Tanuló ifjak^{)} játékszini gyakorlása Esztergomban.*

Esztergomban a' királyi gymnasium' (mellynek tanítóji a' Sz. Benedek szerzetebéli atyák) hatodik oskolás tanulóji, elvégezvén oskolai szép pályájukat, a' gymnasium épületében Jul. 21. 's 23kán a' magyar nemzeti nyelv *) gyakorlásának okáért, annak számos kedvellőji és pártfogóji jelenlétében, három magyar szindarabot jelesen adának-elő. Nevezetesen Julius 21kén egy érzékeny játékot két felvonásban ezen nevezet alatt: „a' megismert egyiptusi József,“ 's utánna Kisfaludy Károly szép eredeti darabját: „Barátság és nagy lelkűség“ egy felvonásban; Julius

*) Nem honni nyelv (mint sokan egy időtől fogva írják), mivel Magyarországon több honni nyelv t. i. magyar, tót, német, horvát, rác (szerb), orosz, oláh 's a' t. van; mert az itt lakó tót, német 's a' t. polgároknak és jobbágyoknak is honnjok Magyarország, nemcsak a' magyaroknak. Más a' honni nyelv, más a' nemzeti nyelv. A' honni nyelv (lingua patria) mint az anya nyelv egy vagy más országban többféle lehet (csak ritkán egy, mint Portugalliában) p. o. Csehországban két honni nyelv van, cseh és német; Belgiomban három, francia, flamandi és német; Franciaországban kettő, francia és német; az oriai Oroszbirodalomban több mint harmincz 's a' t. Verba valent prout nummi! — A' nép (populus, gens) és nemzet (natio) szók között is különbség vagyon. Magyarországon sok nép lakik, de csak egy a' magyarországi nemzet (natio hungara). Mikor pedig valamely honni nyelv, mint p. o. a' magyar, status vagy országnyelvé felemeltetett, akkor ezt nemzeti nyelvnek lehet mondani. Tehát a' magyar nyelv most kétség kívül országai nyelv de nem kirekesztő honni nyelv!

„Hanc veniam damus petimusque vicissim.“

Rumy.

23kán pedig Fáy Andrásnak 'e' czimü vigjátékát alkalmazva: „a' régi pénzek, vagy az Erdélyiek Magyarországon.“ Az ifju játszók neveik ezek: Zerdahelyi Adolf, Hulínyi Ferencz, Horváth András, Horváth Károly, Hamar Pál, Palkovics Alajos, Ujlaky Alajos, Zólomy Ferencz, Fodor Mihály, Turiak János, Bartovics József, Schlick Ágoston, Podhrágyay Ferencz, Fejér József, Prkinko Antal, Michálek Ignác, Ehl János, Máthész Albert, Brunner György, Skaszny János, Gajdos János, Albrechtovics István, Vichor Imre, Fabó János, Grek Pál, Várady Móríc, Birbrunner Sámuel. — Mind a' három darab előadása a' hallgatóktól nagy tetszéssel és tapsal fogadtatott.

Rumy Károly.

Algarbia.

Algarbia kis tartománya hasonló nevü részét tette hajdan a' Maurusok birodalmának, melly Spanyolország csaknem egész déli partjain elterült, Afrikának is egy részét befoglalva, 's igen megkeskenyült határai mellet is még mindig királyságnak nevezetik. Algarbia északra Alemnthejtől a' Moncheque és Caldiero hegyek, Spanyolországtól pedig a' Guadiana által választatik; délszaki határa az atlanti Ocean. Fekvése a' kereskedésnek kedvező, mert a' többi száraz parttéreihez képest igen sok jó kikötökkel bir. Legnagyobb hossza kelettől nyugotfelé 67, szélessége északról délre 17 — 30 mértföldet teszen. 4 nagyobb, 12 kisebb várost, 60 falut, és mintegy 94 ezer lakost számlál. A' gabonának szükiben van a' földmivelés hiánya miatt; földje különben jó, — bort, olajat, malozsa szőlőt, 's más gyümölcsöket bőven terem, mellyekből esztendőn át sok kivitetik; halászat a' partoknál szinte jövedelmes. Lagos, e' királyság hajdani fővárosa, egy hasonló nevü 's a' legnagyobb hajókat is megbíró öbölnél fekvő régi város; Lissabontól délkeletfelé 118 mértföld távolságra esik,

3,000 lakost számlál. Szabályosan van erősítve, 's a' kikötőt két erőség védelmezi. Tavira, Algarbia mostani fővárosa, eléggé nagy; termékeny és kellemes vidéken fekszik Lissabontól délkelet felé 135, Lagos-tól 58 mértföldnyire; van jeles kikötője, 's egy folyó által keleti és nyugoti városra osztatik. Háza 1,400, lakosa 5,000 felül. Faro, ujkori erőségmivekkel 's egy várral, Taviratól délfelé 20 mértföld távolságra, sik téren 's egy öböl mellett épült, jó kis kikötője van. Lakik benne egy püspök; 5,000 lakosai borral, sóval, gyümölcsökkel 's a' t. serény kereskedést űznek. Alant fekvése egészségtelenné teszi. Az 1755ki nagy földrengéskor sokat szenyvedett, 's egész utczái dültek halomra. Mind ezen városok természetileg elegendő egyházakat 's monostorokat számolnak. Algarbiának e' rövid rajzolata korunk történeteire nézve tán nem lesz érdektelen.

Természettörténet tára.

Déli Skóczia Irwin városához közel, hol szénbányák találtak, nem régen egy különös tünemény mutatkozott. Az ott elfolyó vizen foglalatoskodó néhány halászok a' folyó közepén egy nagy örvényt sejtven meg, melly a' vizet lesodrani látszott, siettek a' szénbányában dolgozókat e' tüneményről értesíteni, 's az őket fenyegető veszélyre figyelmeztetni; kikhez eljutván, hallák a' berohanó viz zugását, 's a' munkásoknak csak egy perczig sem lehetett késedelmezniök, hogy a' bányából kivergődhessenek; és szerencsésen meg is szabadultak mindnyájan, bár sokan már hónallyig állottak a' vízben. Ekkor látszott hogy a' folyó közepén a' föld megrepedt, 's villám sebességgel rohant a' viz a' szénbánya tágos üregébe. Hol különben a' viz 6 láb mélységű volt, most a' fenek látszott. Rettentő volt a' vizözön dulása, 's a' munkások rémültsége. A' folyón szállongó három sajkások csak csudálatosan menekhetének - meg, hogy a' borzasztó örvény torka be nem sodrotta. A' több

mértföldnyi bánya egészen tele vízzel, 's mintegy 600 személy megfosztva élelmétől. De a' rémitő tü-neménynek ezzel még nem lett vége. A' víznyomás által öszve szorult levegő számtalan helyeken tört ki-rohanni, 's a' földszine darab tályon vízzel forró üst-höz hasonlított. Homok és víz röpültek a' levegőbe, 's több óráig sűrű esső gyanánt hullottak - le. Nehe-zen lehet a' bányát valaha elébbi állapotjára hozni.

Péter Lepedője.

3. A' jó szív' jutalma.

Az érzékeny, nemes és jó szívvel bíró ember mindenkor talál olyan alkalmatosságot, mellyben a' nagyobbak eránt hűségét, az alsóbbak eránt szeretet-t 's érzékeny szívét kimutassa:

a.) Artaxerxes Mnemon Persia nagy királya or-szágait járván, midőn mindenektől nagy ajándékok-kal tiszteltetnék, egy szegény, de jó szívü paraszt, nem lévén egyebe, hirtelen a' vízre fut, és marká-ban vizet vitt a' királynak ajándékba. A' nemes szívü fejedelem pedig ezen jó indulatját egy arany csészé-vel, és három ezer kurta tallérral jutalmaztatta-meg.

b.) Első Ferdinánd nápolyi király egynehány arannyal ajándékozott meg valami szegény embert egy répáért.

c.) Dárius Codomannus utolsó persiai király, még halálos ágyában is nyughatatlankodott azért, hogy Polistratust meg nem jutalmazhatta azon körül-te való szorgalmatoskodásáért, hogy néki, midőn már a' halál árnyékában járt, sisakjában egy kis vizet vitt. Sőt Nagy Sándornak testamentomban megbagyta, hogy Polistratust jutalom nélkül semmiképpen ne hagyja.

4. A' párviadal. (*duellum*).

A' párviadal a' tudatlanság idején, a' nyolcza-dik században jött - bé a' keresztyének közzé. (Wal-laszky Pál Verbőcziről irtt munkácskájában azt vi-

tatja, hogy a' Magyarok hozták Asiából). Valamint azért a' tudatlanság idejében csúszott be: úgy a' világozás hajnala el is törölte. (?) Mert XIVik Lajos francia király, felség-bántás büntetése alatt meg tiltotta legelőször, 's ugyan ezen tilalom következtében egy királyi familiából való herceget a' parancsolat által hágásáért, minden esedezések mellett is megbüntetett. Ebben azután e' nagy királyt más uralkodó fejedelmek is követték. Mária Theresia néhai dicsőséges emlékeztü felséges asszonyunk, a' párviadalt a' viatéző rendeknek, becsületök és hivataljuk' elvesztése alatt tiltotta meg; e' mellett a' meg öletettnek képét felakasztatni kegyelmesen parancsolta.

Terelmes.

A p r ó s á g.

Isle de Franceban egy tehetős, különben szelid indulatu, 's ifju gyarmatos éjjel megölé két gyermekét és feleségét, ki az első szurásra fölédredvén, csak hosszas küzdés 's 22 sebek után adá ki lelkét. E' mézárilást öngyilkolással végzé, melly azonban csak 15 óra mulva következteté halálát. A' bíróság kihallgatván a' gyilkost, nyugodtan és igen megelégedve azt vallá, hogy nevét egészen kiirtani szándékozott, kedveseit a' világ üldezéseitől akarván megmenteni.

Az angoly király elébe nem rég 8 halálos ítélet terjesztetett, de csak egyet erősíte-meg, azt t. i. melly egy Cox nevü levelhordót azért, hogy egy levelet feltörvén, 6 font sterl. bankjegyet csippentetti belőle, halálra kárhoztata; de később ezt is örökös deportatióra enyhité.

Rejtett szó.

Két tagu szó az egész, jó illatu kerti virágunk:

Elseje van fábul 's érczbül; utólja növény.

Jegyzet: A' 10-dik számbeli Rejtett szó: Kosár.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k .

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

12. szám.

Augustus 10-kén.

Szerencsés az, bár legyen mindenétől megfosztva, kinek még egy könyűje van, melly nem kegyetlenül feldult, hanem szeliden ellágyuló kebelből forrott-fel.

Kölcsey.

Uj oskolatörvény Francziaországban.

(Folytatás 's vége.)

14. Cikkely. A' községi tanító megszabott értékén felül hónapi jutalmat is fog nyerni, 's ennek mennyiségét a' helybeli tanács határozza meg, és ugyan azon rendszabások szerint fog bevétetni, mint a' nyilvános egyenes adó. Ennek a' tanítványok hivatalosan meglátott állapotjuk szerint kell megtörténni. Az elemi községi iskolákba mind azon tanítványok ingyen befogadtassanak, kiket a' helybeli tanács erre kijelelt. A' fensőbb kezdő iskolákban ingyen helyek hagyathatnak-föl olly gyermekek számára, kiket a' kezdő oktatási bizotság a' folyamodás után egészen szükölködőknek nyilatkoztatand. 15. czik. A' községi kezdő tanítók számára minden megyében egy takarékpénztár alkattassék. E' takarékpénztár rendszabásai királyi rendelet által fognak meghatározatni. E' pénztárt a' községi tanítók díjának esztendőnként elvont huszad része fogja alkatni. A' tanító ezen elhúzott részt visszaléptekor megkapja, elhunytá esetében pedig özvegye vagy örökösire száll. E' pénzalap kamatai esztendőnként tőkésíteni fognak. A' status pénztára semmi esetben nem fog hozzá adni, de ajándékok és véghagyományok a' törvény szabta formák

szerint elfogadtatnak. 16. czik. Községi tanító senki sem lehet, ki a' 4k cikkelyben megírt föltételeket nem teljesíti, vagy az 5k cikkelyben előadott esetek közül akár mellyikben létez. IV. Czim. A' kezdő oktatási előljárásságokról. 17. czik. Minden községi iskoláknál kell egy helybeli felügyelő bizottságnak lenni, melly a' maireból vagy melletteséből (adjunctus) mint előlülöböl, a' lelki atyából vagy papból, és a' kerületi bizottságtól kijelelt egy vagy több jelesb polgárokból álljon. Azon községekben, mellyek lakosai a' status által megesmert különböző kultusokra oszlanak, a' pap, vagy a' legidősb pap, és a' többi kultusokból egy egy lelki atya, consistoriumaik kijelelése szerint, fognak részt venni a' felügyelő bizottságban. Ha a' 9k. cikkelynél fogva több községek állottak öszve egy iskola tartásra, a' kerületi bizottság mindenikből egy vagy több jelesb lakost fog e' bizottság tagjaivá nevezni. E' felett minden község maire részt vesz a' bizottságban. A' nyilvános oktatás ministere a' kerületi bizottság jelentésére egy helybeli felügyelő bizottságot eloszlat, 's helyét egy külön bizottsággal töltheti-be. 18. czik. Minden alispányság kerületében kell bizottságnak lenni, mellynek kivált tiszte, a' kezdő oktatásra felvigyázni, 's azt serkenteni. A' kezdő oktatás ministere a' népesség és helyek szükségeihez képest több bizottságot is rendelhet egy kerületbe, mellyek' egy vagy több öszve kapcsolt kantonokra terjedő körét ugyan ő fogja meghatározni. 19. czik. A' kerületi bizottság tagjai: a' főhely maire, vagy több helyek egyesülvén, a' legidősb maire; a' békebiró, vagy egyesületben a' legidősb békebiró; a' pap, vagy egyesületben a' legidősb pap; mindegyik törvényesen bevett kultusból egy lelki atya; egy fölvigyázó (provisor), collegiumi előljáró, professor, igazgató (regens), a' nyilvános oktatás ministerétől kijelelt nyugpénzre (pensio) ügyelő, ha van a' bizottság körében illy intézet; egy ugyan ott létező 's szinte a' ministertől kijelelt kezdő tani-

tó; a' kerületi tanács három tagja, vagy ettől kijelölt neves lakosok; a' megyei főtanács tagjai, kik a' bizottság kerületében laknak. A' főispány (praefectus) minden megyei, az alispány pedig minden kerületi bizottságnak törvényes előlülője; a' királyi ügyvéd minden kerületi bizottságnak törvény szerinti tagja. A' bizottság évenként választja alelölülőjét 's titoknokát, 's ez utolsót ön kebeléből is. A' titoknok kineveztetése által taggá lessz, ha bizottságon kívüli választatott. 20. czik. A' bizottságok hónapokint legalább egyszer öszvegyülnek. A' minister küldöttének kívánatára rendkívül is egybegyütethetnek; e' küldött a' tanácskozásokon megjelen. A' bizottságok nem tanácskozhatnak, ha a' kerületi bizottságnál öt, a' községinél pedig legalább három tag nincs jelen. A' szavazatok egyenlőségekor az előlülőnek eldöntő szava lessz. A' nevesbek foglalatossága a' bizottságoknál három esztendeig tart; de ismét választathatnak. 21. czik. A' községi bizottság felvigyáz a' községek nyilvános és magános iskoláikra, ezeknek egészségi állapotjukra, a' fenyíték föltartására, a' maire jusainak praediciuma nélkül a' helybeli policzia dolgaiban. Megtekinti, ha van e' gond a' szegény gyermekek ingyen oktatására. Felfogja azon gyermekek ügyét, kik sem otthon, sem a' magános vagy nyilvános iskolákban oktatást nem vesznek. A' kerületi bizottságnak elő mutatja a' községek különféle szükségöket a' kezdő oktatásra nézve. A' maire sürgető esetekben, vagy a' községi bizottság panaszára, a' tanítót hivatalától időközileg felfüggesztetheti, köteleztetvén e' felfüggesztés 's indító okairól a' kerületi bizottságot 24 óra alatt értesíteni. A' nyilvános iskolai kandidatusokat a' helybeli tanács terjeszti a' kerületi bizottság elébe, megtudakozván elébb a' községi bizottságot nézetei fölül. 22. czik. A' kerületi bizottság fölvigyáz minden hatáskörébe tartozó kezdő iskolákra. Azon egy község több iskoláit — ha szükségesnek látandja — egyesíti. A' főispánynak, vagy a' nyilvános oktatás ministerének

esztendőnkint előterjeszti minden kerületi iskolák állapotjuknak mint létét, a' kezdő oktatás fölsegítése's ébresztése feletti nézeteit előadja, szükséges javításokat 's reformokat javall, a' helybeli tanács előterjesztésére községi tanítókat nevez, sürgeti beiktatásukat, 's fölesküdteti. A' községi tanítóknak a' nyilvános oktatás ministerétől kell tetetniök. 23. czik. Henyélés vagy más tetemes hibák esetében a' kerületi bizottság önként, vagy a' községi bizottság panaszára, maga elibe hivatja a' bevádolt tanitót, 's kihallgatván, a' környülményekhez képest intéseket ad neki, vagy egy hónapig felfüggeszti, nem — vagy elhuzva fizetését, vagy hivatalából egészen kiteszi. A' tanító a' nyilvános oktatás ministerére a' királyi tanácsban fölhivatkozhatik. Ennek egy hónap alatt a' bizottság ítéletének kihirdetése után — miről a' község maire jegyző könyvet viszen — meg kell történni. A' bizottság ítélete mindazáltal időközileg végrehajthatandó. A' tanító fizetéséről — ha elhuzatott — felfüggesztése alatt a' helybeli tanács rendelkezik, hogy majd a' helyét betöltőnek adathassék. 24. czik. E' jelen törvény 7. cikkelyének a' magános tanítókat illető rendeletei, a' községi tanítókra is illeszthetők. 25. czik. Minden megyében egy vagy több kezdő oktatási megbizottságnak kell lenni azon meghagyással, hogy mind azokat, kik akár a' kezdő elemi — akár fensőbb oktatásra képességökről oklevelet nyerni vágnak, megvizsgálják, 's ez okleveleket nekik a' minister megerősítése alatt kiadják; továbbá hogy a' normalis kezdő iskolák nevendékeinek be — és kilépti próbavizsgálásukat el ne mulassák. Ezen bizottság tagjai a' nyilvános oktatás ministere által fognak neveztetni. A' próbavizsgálatok nyilván 's az oktatási ministertől meghatározott időben történjenek. —

Az asszonyok Hindostanban.

A' Hinduk véleménye szerint egy asszony nem méltó arra, hogy valaki érte 's vele hajlódjék. Ná-

luk az asszony sorsa durva szó, rossz öltözet, sa-nyaru táplálát, terhes munka és ütlek. Azon katona, ki egy nagynak gyaloghintója előtt a' sokaság közt helyt nyitogat, 's a' férfiakat félretérésre udvarilag szólítja, az asszonyokat goromba láptaposással 's öklözéssel gázolja, a' nélkül, hogy csak egy szóra 's percznyi várakozásra — mig kitérhetnének — méltatná. Eme történet, mellyet Herber (Calcuttai utazásában) előbeszél, mutatja, melly kicsiny becsü a' Hindu előtt egy asszony élete, 's az angoly India felsőbb tartományai mennyire süllyedeznek még a' babonahit sötétjében. „Egy Ghazipurtól néhány mértföldnyire fekvő faluban két ott megtelepedett fél közt bizonyos mező használatán heves vita támadt. A' szántóföldhöz just követelő fél egyike — egy 70 esztendőös férfi — nem akarván a' pert hosszú pórázra bocsátani, gyermekei 's rokonai segítségével megragadja vele egykoru feleségét, a' peres földre vonczolja, egy szalma gunybóba dugván, azt azonnal rágyújtja. A' nép vallásos véleménye szerint e' halál letörölhetetlen átkot szór azon földre, 's az asszony ott bolyongó lelke nem engedi, hogy az ellenfél megnyert pöréből csak legkisebb hasznot is vegyen. „Familiai ügybaj“ mondá az indus poroszló, ki e' történetet az angoly fensőségnek megjelenté, „'s csak egy vén asszony forog kérdésben; ennél mi jobbat lehetett vele tenni?“ A' hindostani asszonyok alantsága és szolgáltsága mértéke lehet az europai pallérozódás fenségeinek.

A' föld nagyobb folyói.

Délamerikában az Amazon vizének hossza gyanithatólag mintegy 900 — 1000 német mértföldre terjed; a' Mississippi Északamerikában 730; a' Hoany Ho Chinában 600; az Ob Ásiában 590; a' Nilus Egyiptomban 570; az Euphrates Ásiában és La Plata Délamerikában 460; a' Lena Ásiában és a' Volga

Oroszországban 430; a' Jenisei Ásiában 420; a' Du-
 ña 390; az Indus 370; a' Ganges 340; az Oronoko
 Délamerikában 330; a' Dnieper Oroszországban 250;
 a' Senegal Áfrikában 250; a' Rajna 180; az Albis
 150; a' Visztula 140; az Odera és Tájo 130; a' Loire
 120; a' Seine 95; a' Po Olaszországban 90; és az
 Ebro Spanyolországban 85 német mértföldnyi téren
 folynak-le.

Péter Lepadője.

5. Az átkozódás' következése.

Sokszor megesett már az, hogy a' harag és bo-
 szonkodás arra vitte a' szüléket, hogy engedetlen 's
 háládatlan gyermekeik ellen átkozódásra fakadjanak.
 — — Hondorff (in Theatro Hist. pag. 343) azt beszél-
 li, hogy: Németországnak Mizsia nevü tartományá-
 ban a' XVIik században, valami haragos atya paran-
 csolatjára tüstént nem szaladó fíját, azzal átkozta
 meg, hogy: „az Isten helyéből sohase mozdittsa-ki.“
 Ezen szóra egyszeriben úgy a' földhöz ragadott, hogy
 onnan semmiképpen el nem tudták vonni, sőt csak
 hajtani sem lehetett, hanem hogy inkább nyughassék
 éjszaka, eggyel mással megtámogatták. Három egész
 esztendeig mindig egy állapotban volt, midőn pedig
 a' közönséges könyörgéseken mindig könyörögtek éret-
 te, ugy kezdett leülhetni, és még azután négy esz-
 tendő mulva holt meg azon a' helyen September 11-
 dikén 1552ben.

6. Biblia olvasás 's jó Biblikusok.

1. Nagy Károly igen sokszor keresztül olvasta
 a' Bibliát.
2. Alfonsus Arragonia királya tizennégszer.
3. Az öreg Rákóczy György fejedelem huszon-
 hétszer.

4. Az ifjabb Theodosius császár könyv nélkül tudta (Socrates H. E. Libr. VII. Cap. XXII.)

5.) 1750 körül pedig Kolosváron Erdélyben egy vakon született Fejérvári László nevű ember volt, a' kit közönségesen vak Lászlónak neveztek. Ez nem csak a' számvetésben, és a' szent vallás ágazataiban bírt bámulásra méltó tudománnyal és elmésséggel; hanem akármelly szentírásbeli helyet megmondotta, mellyik sz. írónál, hányadik részben, és hányadik versben van.

7. Keresztségi ajándék.

Vik Károly császárnak két herczeg Károlyok és két özvegy Margitok voltak jelen a' keresztségén mint tanúk, mikor a' kised Károly hét ajándékot kapott:

1.) Filep, az atya, Luxemburg herczegséget ajándékozta néki.

2.) Károly, (a' Croja) Egy ezüst sisakot, arany féniksel hímezve.

3.) Károly (burgundiai) egy arany kardot.

4.) Margith, a' burgundiai vezér özvegye, a' kirtartotta a' keresztvizre, egy drágaságokkal rakott arany poharat.

5.) Margith, Maximilian császár leánya, — egy drága kövekkel és gyöngyökkel ki-rakott csészét.

6.) Gaudavium városa, születése' helye, egy ezüst hajót.

7.) A' keresztelő papok egy Bibliát, ezzel a' felyülírással: „vizsgáljátok az irásokat.“ — — Zenocarus ezeket így magyarázza: Az 1ső ajándék jelenti a' gyermeknek császári méltóságát, mivel a' luxemburgi házból igen jeles császárok váltak, mint IV. Károly, és Zsigmond. — A' 2ik hogy az ő jeleségénél fogva olly csudálatos fog lenni, mint a' millyen ritka a' fénix madár. — A' 3ik hogy kard-

ja az igazságnak oltalma lessz. — A' 4ik's 5dik hogy arannyal és drágaságokkal bővölködő tartományokat fog nyerni a' gyermek. — 6ik hogy az új világ gazdag szigeteibe szerencsés hajozást tétet. — 7ik hogy a' vallás és hit oltalmazása ő reá van bízva.

8. Gyermek festés példája.

„Van nekem egy gyermek koromban lefestett képem Meklenburgban, szeretném tudni, hány esztendő voltam, mikor azt festetted?“ így szólítja meg Vik Károly az öreg Lukács festőt a' witterbergai táborozásnál. — „Nyólcz esztendő valál uram császár“ — felelt a' hív szolgál. „Midön Maximilián császár jobb kézen vezetvén, a' Belga nemzettel az „eránta való hitet, hűséget, és engedelmességet letette, — 's midön a' festéshez kezdettem, felséged „gyakran tekingetett ide 's tova, — mint a' gyermek „szoktak. Akkor a' tanítója, ki már esmerte felséged' természetét 's hajlandóságát, azt mondotta, „hogy felséged igen gyönyörködik a' fegyverekben, „— és parancsolta, hogy által ellenben a' falra szegzenek-ki egy igen szép nyilat; — midön pedig „felséged a' nyilról szeméit el nem mozdította volna, „én szerencsésen elvégeztem a' festést.“ A' császár ezen elbeszéléásban felette gyönyörködvén, Lukács festővel nyájasan beszélgetett, és gazdagon meg ajándékozva, vissza küldötte a' városba.

Terelmes.

Rejtett szó.

Tíz az egész, de kicsiny; gyakran még fürge lovát is Szokta ezen kedvelt néven szólítani parasztunk.

Egy hangot képző kettős feje vesztve tojást tesz.

Jegyzet: A' 11-dik számbeli Rejtett szó: Szegfü.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

13. szám.

Augustus 14-kén.

Küzd az erős, de halad; gyöngébb őt lesve nyomozza,
És ha nem értheti-el, régi szokásra kevély.
Az, ki akar 's nem tud, kész mindig gúnyal itélni;
A' tehetős hallgat: tette mutassa mit ér.

Kisfaludy K.

Honi művészet.

Soroksár községe nem régiben egyházát uj főoltárral ékesíté, mellynek Mária menybemenetelét ábrázoló lapját Richter Fülep Antal a' pesti kir. egyetem pathologiai rajzolója készíté. A' 14 láb 6 hüvelyk magas, és 8 láb széles képen a' történetnek egészen megfelelő előtüntetett alakok illő iránnyal vannak a' lap mértékéhez szabva. Mivészi igazság, pontosság, elevenitőség, villogó színzet, mellyekkel a' művész biztos keze e' gazdag alkatmányt jól rendezte, a' világosság lövelletét ügyesen festette, 's így a' vásznat mintegy megelevenitette, szintugy a' profanus, mint a' buzgólkodó szemeket magokra vonzák, 's e' mester-mivnek és mesterének, mind pedig érzékentúli rendeltetésének — melly fő dolog az illyes ábrázolatokban — hódolni készteték. Nem célunk a' nevezett művészt, kinek művészi böcsét említett műve magasra emelte, dicséretekkel halmozni; de annál öröme-stebb kívánjuk őt — 's minden feltűnő művészt — honunkal ösmertetni, minél forróbban ohajtjuk a' honi művészet emelkedését, 's az erántai mivelt izlés kifejlődését! —

Dr. Hufeland örömnépe.

Dr. Hufeland Kerestely Vilmos status tanácsnok és professor, kinek becses munkáját egy tudós hazánkfia szorgalmas igyekezete után saját nyelvünkön is olvashatjuk, 1783 Jul. 24kén kapta Göttingában az orvos-sebészi doktor méltóságot, 's ennek félszázados jubilaema Berlinben mult hó 24kén ünnepeltetett. Ő felsége a' király az első osztályu veres sas rendét cserkoszorúval ajándékozá az örömnépe öregének, egyszersmind az orvosi tudományok igazgatójává nevezvén ülésel és szavazattal a' ministerium oktatási osztályában. Burkusország orvosai Rauch professor által márványból faragtaták ki Hufeland mellképét; Drake ur egy álló képet készíte, melly az öreget ülve képzi, 's érczből kiöntetni határozottatott; végre Brand ur Rauch professor rajzolata után készített egy emlékpénzt, mellynek homlokclapján a' tisztes öreg jól talált mellképe, tulsó oldalán pedig Aeskulap ékesített thronja előtt — Hufeland tudományi hatását ábrázolva — két genius — egyik egy sinlódott emelve-föl, másik az élet fonalát nyújtva — látszik; körületén Bökhtitkos tanácsos szerkeztette illy fölírás olvastatik:

„Naturae praecepta colens, morbisque medetur,
Filaque parcarum lentius ire docet.“

Külföldi tisztelői azon lelkes ajándékkal üdvezlék ez öröm ünnepet, hogy egy körirat által felszóllítván, számos segedelmet írtak alá a' létét Hufelandnak köszönő „szegény orvosok alapítványának“ számára, kik' neveit Staegemann titkos tanácsnok egy óda alá öszve irván, az ezer alólirtakból láthatá az öreg, milly nagy legyen bel- és külföldi tiszteelőinek száma. A' királyi ház hercegei legelsők irák nevöket e' nagy nemü emlékkönyvbe; utánnuk áll Langensalza városa (a' nagy férfi születésének helye) melly neki a' tisz-

tes polgárság oklevelét ezüst tokban küldé-meg. Ezek után következnek számtalan baráti és tisztelői neveik. Lengyelország több orvosai, kik Hufelandnak közvetlen vagy közvetve tanítványai voltak, elmés lengyel föliratokkal ékesített ezüst kancsót és kelyhet küldének. A' göttingai egyetemtől a' kilenczedik doktori oklevelet kapta, a' königsbergi, greifsvaldi 's más egyetemek, és Berlin városának tisztviselősege pedig szerencsekivánó irataikat küldék, valamint a' Hufeland által felállított orvos-sebészi társaság is, mellyet ő felsége a' király ez alkalommal „Hufeland társasága“ nevezetel, és egy testesület (corporatio) jusaival ajándékozott-meg. E' kívül több latin és német versezetek jelentek meg ez öröm innep tiszteletére szentelve. Az egyetem a' hallgatási nagy teremben tartott beszéddel ünneplé e' napot, hasonlókép az orvos-sebészi katona akademia is, mellynek első igazgatója Hufeland. Délben több mint száz társai Hufelandnak öszve gyültek egy az ő mellképeivel 's a' fent említett külföldi tisztelők neveikkel fölékesített terembe ünnepi vendégségre; e' napon más városokban is hasonló vendégségek adattak. A' segedelem, melly ez ünnepre aláirat utján öszve gyült, 10 ezer tallerra megy, 's benne a' jubilálnak emberbaráti alapítványa jeles pénzalapot nyert. Milly nyugodtan nézhet vég órája elébe az emberek körüli fáradozásban elaggott, midön látja még élteben, mi jóltevőleg hat pusztá emlékezete is a' szenyvedő emberiségre!

A' szükség nagy tanító mester.

Irlandnak Lurgan városában egy Gellow nevű vászonyárus, rendetlen éltének különféle viszályai miatt elallyasodott és sok adosságba keveredett. Számos familiának lévén apja, rémité a' gondolat, hogy megbukta (banquerout) minden élelemtől megfosztván, miként táplálja majd övéit, 's miként mentse-meg a' szükségétől? Ezen aggodása sokféle elővetéseket fogatott-föl vele, 's tétetett ismét félre, mig nem

tétovázó eszébe egy különös család planum ötlött, melyet nője segítsége 's egyetértésével végre is hajtott, ki átlátván, hogy ezen eszköz nélkül mind maga, mind férje 's gyermekei legnagyobb inségre jutnak, a' csalárdságba könnyen meg egyezett. Gellow t. i. középkorú 's egészséges ember lévén a' gondolatra vetemedett, hogy éltét 10 ezer font sterlingig hátorságositassa. Azonban alig mult-el két hét ennek megtörténte után, midőn Gellow megbetegedett, 's két hónapi nyavalygás után lelkét kiadta. Rendes szokás szerint eltemettetett, 's felesége a' 10 ezer ft. sterlinget megkapta az élet mentő intézettől, melyből a' megboldogult hitelezőit kifizetvén, familiája jólléte ismét szembetünőleg kezdett emelkedni. Körülbelől másfél esztendő mulva egy lurgani gyáros az északamerikai statusokba utazott, honnan visszatérvén mondá, hogy a' hólnak véltet Philadelphiában nem csak legjobb állapotban látta, hanem beszélt is vele, ki tőle familiájáról tudakozódott, feleségének legszivesb köszöntésit küldé, 's megmondani hagyá, hogy az Irlandban meghólnak Amerikában jól folynak napjai, egyszersmind kérte, hogy öszve találkozásukról honjában senkinek se szóljon. De barátja nem tartotta szavát, hanem a' történetet egynek másnak — bár ugyan mindennek legszigorubb hallgatás pecsété alatt — elbeszélte, mig nem olly közönségessé lett, hogy a' bíróság szükségesnek vélte róla bővebb ösméretet venni. Kihallgattatott az ember, 's vonakodás nélkül megvallotta, hogy Gellowal Philadelphiában többször találkozott, ki neki elbeszélte, feleségével egyetértve mint tettette magát betegnek, 's az orvost megvesztegetvén, mint hólt-megszinlett halállal, 's mint temettetett-el helyette egy halotti ruhába burkolt fatuskó. E' vallomás után legelőször is a' sír ásatott-fel, de a' koporsó üresen találtatott, mert a' tuskót hihetőleg a' rajta volt ruhákért kilopták. Az orvos, ki leghitelesb felvilágosítást adhatott volna, négy hónap előtt szerencséjére való-

sággal meghólt. Az asszony makacsul tagadott mindent, 's állítá, hogy az üres koporsó csak oda mutat hogy szegény férje holttestét ellopták, min vigasztalhatatlanságát tetteté; az Amerikából jött gyáros pedig gonosz lelkü hazug, 's becstelenítő, kit gyűlöl 's megvet. Philadelphióban levél küldetett ugyan, de a' hólnak vélt kétség kívül más nevelt adott magának, 's föl nem találtatott; nehéz is volna rá akadni, mert legalább három tanut kellene Amerikába küldeni, kik Gellowot jól ösmerték, annak bebizonyítására, hogy ő ott legyen. Az álözvegy azonban az álhóltal mindig tudósításokat váltogatván, innen várhatja a' bíróság ez eset fényre derültét. Az asszony már több másod házassági ajánlatokat vetett-meg, 's ezzel Amerikába menni szándékát gyanítatá, miben a' törvényes alapok hiánya miatt nem is akadályoztathatik, 's tán az ólta már ott is van. —

A' javai csudakert.

Tyermann és Bennet utazásuk leírásában következőt beszélnek a' javai csudakertről: Több nevezetes tárgyak közt egy khinai barlangra bukkanánk, melyet 12 esztendő előtt a' cheriboni sultán készítettett. E' miv a' hozzá tartozó telekkel együtt $1\frac{1}{2}$ dülő földet foglal-el, 's olly csudás, ritka és különös tárgyakat tüntet-elő, mellyek az érzékeket megzavarván, a' leírást lehetlenné teszik. Ki ennek tekervényes folyosóin ácsorog, hol a' művészet legkülönöseb módon fejlik-ki, és semmi természethez hasonlót nem láttat, azt hihetné: hogy álmában tébolyg olly képek közt, millyeket ébredt ember szemei soha sem láttak. A' bemenet ugyan semmi különösséggel nem lep-meg. Egy régi kapun kell belépni, mellynek felei 's felső küszöbei kőfaragási művekkel vannak gondosan ékesítve; ezután 10 lábnyi széles csarnokba jut az ember, melly durva sztilü oszlopok és szobrokkal van megrakva, azonban még is ügyes kezec árul-el; vé-

gén egy téglából készült pompa kapu látszik, mellynek két oldalán idomtalan porcellán orosz lány áll. E' kapubólt mesterséges üregek, lépcsők, meredek, földalatti utak, belső szobák labirintjába vezet, mellyek khinai egyházak, pagodák, madarak, négylábu állatok, halak és olly iszonyatok alakjaikkal vannak kifestve, hogy ezeket ugyan egy természet vizsgáló sem tudná osztályozni. Az itt ott elszórt tavak, mint márvány tükrök, az égnek látható kis része, 's a' csekély távolságban elő-elő tünelgő erdők, szirtek, nevelék a' kert varázs tekintetét. E' kívül mindenütt számtalan patakok, vizzuhanások, és szökőkutak ötlöttek a' szembe. Egy félre helyen mutatták a' sultán mivészi kőfaragásokkal 's aranyozattal pompásan ékesített ágyát, melly olly elmésen volt alkalmazva, hogy egy viz sugár felső részére szökhetett, 's a' királyi fekhelyet egészen betakaró, nedves, átlátszó kárpitként eshetett-le a' forró nap hőségét enyhítve (ez éghajlatt alatt a' hűshely legnagyobb boldogsága a' henye puhaságnak). Egybe nem kapcsolva e' szobával, mellyet Thomson „a' lomhaság várában“ így kigondolni képes nem volt, találatnak több szobák is ő magassága 's háreme szolgálatára, 's ez egész hely a' Mohamed paradicsomának gyönyörüségeit előre kiábrázolni látszik. De ha ez eddig paradicsom volt, találatik ám ugyan ott tisztító tűz is, vagy egy hely, melly talán még rémitőbb nevet érdemel. Ugyan is nem messze mutatának több undorító tömlöczöket, 's mély veremeket; egyike felett e' borzasztó mélységeknak keskeny ösvényén menénk-el, melly a' költészek halál völgyén vonuló ösvényhez hasonlít. — A' kegyetlenségnek és érzékiségnek sok közelítő pontjai vannak, napkeleten legalább ritkán választatnak-el egymástól. Ennek itt is irtoztató példáját hallánk; mert a' nép közt röpkedő szóhagyomány szerint a' khinai művésznek, ki a' fent leirt csuda műveket kitalálta 's létesítette, a' sultán parancsolatjára mind a' két szemei kitolattak, hogy hason-

lót többé sem más uralkodónak, sem alatt valónak ne készithessen.“ —

Természettörténet tára.

Sir Banks József egy igen hasznos növényt fedezett-föl t. i. az új seelandi lent (*phormium tenax*). Kók első utazásában azt mondja ő e' termékről; hogy két fajta van, mellyek levelei a' dágoskához (liliom faj, *gladiolus*. Linne.) hasonlítanak, de virágaik kisebbek, 's bokrétaik nem olly számosak; némellyek virágai sárgák, másoké sötét veresek. A' próbatételek szerint a' len szálak $11\frac{3}{4}$, a' kenderéi $16\frac{1}{4}$, a' *phormium tenax* vagy új seelandi lenéi $23\frac{7}{11}$, a' selyem pedig 24 font alatt szakadnak - el, mi azt mutatja, hogy minden növény szálak közt a' *phormiuméi* legerősebbek. E' növényről, mellynek Angliában és kivált déli Irlandban is honosíthatását reménylik, Allan-Cunningham utazó angoly fűvész, új Seelandból következő legujabb tudósításokat közli: „Port-Jackson lakosai és az új seelandiak közt volt ugyan már a' korábbi esztendőkkben valami kereskedési közösülés, de a' *phormium*, mint a' kereskedés hasznót hajtó ága, csak később időben jött divatba. Vandiemenslandban a' Hobart-Towni és Lancasteri kereskedők jelenleg nagy figyelemre méltatják e' kereskedési cikket, 's a' *phormiummal* üzött kereskedés növekedése megtetszik e' következő adatokból: Új déli Vales statistikájának megvizsgálása szerint Sidneyből 1828ban 60 tonna, 2600 guinee becsü, vitetett Angliába; 1830b. a' Sidneybe angoly rovásra érkezett bevétel 141, 1831ben pedig 1062 tonnára szaporodott. E' termék ára 1831ben tonna számra 15 — 25 font sterling t. i. minősége 's tisztaságához képest volt.“ Be jó lenne e' növény nálunk is — köteleknek!

Péter Lepedője.

9. Kis és nagy óra.

„Hány óra ide K. új Szállás fiam?“ így szólította - meg az alföldön utazott katona-tiszt, a' Túr Sz.

Miklós kocsist. — „Három biz az uram! felelé a' siheder.“ Sok idő után elővén a' tiszt zsebbeli óráját, így emlékezteti legénnyét: „három órája már hogy jövünk fíjam! még is messze van.“ — „Jaj uram! nem olyan haszontalan kitsiny; hanem toronybeli három óra járás az ide.“!!! — — — —

Terelmes.

A p r ó s á g.

„Ugy van biz' a', nem javulnak a' férjek, pedig, keményen szokta az Isten őket meglakoltatni, 's mint számos példa bizonyítja, mikor a' férjet büntetni akarja, feleségét veszi-el.“ Így feddőzött N. asszony K. ur hitvesének leánykori barátnéja. K. urat, ki Xantippe feleségének önkényű papucskormánya alatt már néhány évek óta nyögdécselt, éppen a' feletti bus gondolkoztából: melly hibás lépést tett, midőn makranczos nőjét eljegyzette! e' szavak fölébresztvén, égre meresztett szemekkel felsohajtott: „Óh Isten büntess-meg engemet is!“

Fábrí D.

Egy táncmultságban szigorúan feddé egy előkelő asszony leányát hebehurgyaságáért, mellyet táncz közben mutatott. „Óh asszonyám — felelé az ifju, de szemes leányka- talán csak nem fogom hajfodraimat egy nős férfi miatt bősüzt tánczal elrontani!“ „Már a' más — viszonzá az engesztelődött anya — nem vettem hirtelen észre, hogy tánczosod a' nem rég nősüzt N. báró volt.“ (Nős férfi becsmérték!)

Rejtett szó.

Csupa szem, még is vak; sem keze sem lába,

Emberek, állatok esnek a' torkába.

Nem állat, csak félig; röviden fonákul

Római ivadék, bár nem tud diákul.

Jegyzet: A' 12-dik számbeli Rejtett szó: Szikra.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

14. szám.

Augustus 17-kén.

Magyarország czimere.

Szép vagy, o hon, bércz, völgy változnak öledben,

Téridet országos négy folyam' árja szegi;

Am természettől mind ez lelketlen ajándék:

Naggyá csak fiaid' szent akarátja tehet.

Vörösmarty.

Alap 's vízhelyezeti Térképe Buda és Pest sz. kir. fővárosainak, mellyet a' Nagym. m. k. Helytartó Tanács kegyes engedelmé mellett a' magyarországi Tek. Építő Főkormány kebelében találtató legujabb 's legjobb eredeti térképekből és tökéletes vízhelyezeti adatokból 1" = 100 öles mértékre készitvén a' Tek. Hid-egyesület Honunk javára fáradozatlanul munkálódó Nagyméltóságú, Méltóságos, Ngos, Tek. Nemes és Nzetes Tagjainak alázatos tisztelettel ajánl Vörös László, a' kiadó és országos dunamérési hiteles földmérő Budán 1833. Előfizetési ára Sz. Mihály napig hollandi regal papiroson 4, finom angol velinen 5 ezüst forint.

Az egész térkép 3 nagy táblából áll, mellynek hossza papirosszélestül egy öl; szélessége pedig 3 láb és 3 hüvelyk. Térkép 's földabroszi tekintetben olly becses műv, hogy semmit nem kételkedünk, miképen a' nemzeti részvét és országos partfogás a' derék művésznak buzgó hazafi fáradozásit egy lelkes nemzethez illően jutalmazandja.

Az arabok Afrikában.

Most éppen azt követik-el az arabok Afrikában a' francziák ellen, mit hajdan a' numidák a' romaiak ellen. Polybius mint szemmel látott tanu beszél a' numidák fürgeségökről az álnok előre kullogásban, hirtelen kirohonásban, szét vederésben, 's majd egy pontnak egész erővel megtámadásában; 's mintha őt olvasnók az Algirből érkezett francia tudósításokban; hasonlók azok is, miket Sallustius a' Jugurthával viselt hadról beszél, csak bogy ama nagy kegyetlenségek itt még sem történnek. Ő azt mondja, hogy a' numidák téjjel és hússal élnek, igen mértékletesek, apa- és anyával testvérségre sokat tartanak, a' sok nőjűség által szövetségeseket szereznek, 's iparkodnak, hogy a' pusztaság közepette kereskedő városaik legyenek, hova karaván csoportokban tódulnak, lovaik a' szirtéken át kőszáli zergeként szökdösnek a' bokrok közé. Minden, még a' nevek is arab hangzatuak. E' népet sem megnyerni sem meghódítani nem lehet. A' rómaiak megpróbálják a' jóságot, 's egy városban hirtelen rakásra fojtatnak; hadi seregök hegyek közé csalatván elfogattatik; szabad mezőn könnyen győznek, de az iramló ellenségnek nagy kárt nem tehetnek; végre kiirtó háborút kezdenek, 's minden kezökbe került férfit meggyilkolnak, de a' pusztaságban ők nem — csak a' numidák maradhatnak meg, 's Jugurthát nem fegyverök, de pénzök kerité fogságukba; utoljára is csak a' partokra szoritva maradnak, 's bár polgárosító szereiket — mint a' játékszin vágy, egyházi fény, kereskedési inger, asszonyi pipere, vendégség, becsület jégyek, ajándékok, 's pénzel szédítéseket meghaladhatatlan mesterséggel tudják alkalmazni, még is semmit sem érhetnek el velök. — A' törzsökök 's hatalmasak belső vizálgódásukat okosságuk 's fegyverszolgáltatásuk által fölizgathatták 's vérengzővé tehették ugyan a' romaiak, de sem ez, sem kínzó mesterségeik által uraikká nem lehettek. Ez ideig is olly maradt a' numida, mint volt hajdan

's hogy ha nem arab volt, ha az arabok csak Muha-
 med kora után nyomultak Afrika pusztáiba, éppen
 úgy találjuk őket most Marokkón alól a' partokon 's
 bent a' szárazon, mintha tegnap keltek volna ki régi
 honjukból. Ezt kétségen kívül bizonyítja Riley ame-
 rikai hajóskapitány tanúsága, ki sokáig élt köztük
 mint rabszolga. Az ő rajzolata szerint a' numidáktól
 csak annyiban különböznek az arabok, hogy olvasni
 tudnak; de az olvasásnál érdekesebbnek látszik az,
 hogy az arab gyermek sem otthon sem iskolában nem
 verettetik 's testi fenyegetés félelmétől szabadon nő-fel,
 de engedelmeskedni 's az öregeket tisztelni megszok-
 ja. A' férfiak — mond Riley — igen ügyesek, mun-
 kásak és okosak, 's általán fogva e' tekintetben mind
 azon népeket felülmúlják, mellyeket e' föld külön
 részein tett utazásimban láttam. Ön magok is legsze-
 rencsésebb 's okosabb embereknek tartják magokat,
 's engem lenéznek, mint nyugot indiai gyarmatos fe-
 kete rabszolgáit. Képeseknek érzik magokat függet-
 lenségöket kivívhatni, miben büszkék, 's azt minden-
 kor védeni készek. Függetlenségök ugyan csak pusztai,
 de megelégnének tevéik tejével, mellyeket szelid
 gondossággal ápolnak, 's az Istent áldásiért napon-
 ként imádják. Ha együtt nem tartanak, egymás el-
 len vannak, 's csalják egymást a' mennyire lehet, de
 csak hamar ismét nyájasak és szánakozókká lesz-
 nek. Ha öszve sereglenek, tüstént főt választanak,
 és sok helyen tanyáik 150 's több sátorokból állanak
 több ezernyi csordákkal. Szarándokoskodnak a'
 Mekkába utazó csoportokkal, ők alkotják a'
 karavánokat, mellyek Marokko, Tunis,
 Tripolis és Algirből a' pusztaságon — hol sem
 vadállat, sem madár nem él, 's a' viztelen sivatag té-
 ren keresztül — mellynek kemény földjén a' rakott
 teve sem hagy nyomokat — Tombuktuba mennek. —
 Riley lehetetlennek állítja, hogy egy európai hatal-
 masság — bár minden segédszereit a' legtökéleteseb-
 ben öszvesítse, 's legvigyázóbban fordítsa is oda --

hatalmát e' pusztaságra kiterjeszthesse, 's belsejébe, vagy épen a' feketéig nyomulhasson; mert hadi seregei nem csak a' merész araboktól szüntelen háborgattatnának, hanem a' vadon szükségei 's nehézségei miatt — hol a' rekkenő hőséget enyhíteni sem föld sem ég vizet nem ad — a' döglelet bizonyos martalékai lennének. A' fő nehézséget azonban — úgy látszik — nem fejté-ki, t. i. Europa lakosai az arabok közt há-
 lóban vannak, melly minél szélesb, annal erősb, 's minden mozdulatukra szűkebbre huzódik. Bár mint elszórva legyenek az arabok, 's bár a' Ganges vagy Niger mellett tanyázzanak, a' karavánok mindazáltal szoros kapcsolatban tartják; mellyek náluk a' mi ujságaink, folyóirataink, postáink, gyakorlati táboraink, vizsgaseregeink és segítség küldéseink helyettesei. A' világ minden talyékairól őszvegyülnek évenként Mek-
 kába, 's innen a' nép történeteiről tudósításokat visznek honjukba, mellyekről az öregek egymás közt beszélgetnek, a' tanítók elmondják tanítványaiknak, kiki följegyzí magának önhaszna szerint, megbizásokat tesz, vagy maga elmegyén kereskedés vagy útközetre, könyörgés- vagy ragadományra; és ki az Egyiptom 's Tombuktu közti pusztaságot egyszer megjárta, annak egy part melléki utazás csak mulatsági sétálás; 's ki éltét egy csupasz fekete elfoghatásaért koczkáztatja, mit nem fog merészleni, hogy egy európai telep képzelete szerint mérhetetlen gazdagságait elnyerhesse, 's olly drága dolgokat, mint az európai kézművesek, birtokába ejthessen? Valjon fog e' ezen segíthetni az, ha minden beért arab lelövettetik, vagy a' szomszéd törzsökök ajándék 's egyezések által leköteleztetnek? nem, sőt egyik úgy mint a' másik inkább ingerleni fog; zajongva csődül majd ismét annyi arab elő, a' mennyi csak tevéit ott legeltetheti, az ajándék pedig még több ellenséget támaszt a' nem ajándékozottakból. Az arabok éppen úgy tesznek, mint ebek a' szarvassal, semmi rendszert nem követnek, 's még is rendszeresen cselekesznek. (Folyt.)

Magyar színészeti bírálat.

Csongrád Aug. 4kén 1833.

Mult hó 20kán „A' hiv feleség“ vígjátékkal lépett-fel az itt mulató színésztársaság. — Bak y a' földes uri fényt, és méltóságot, nyelvének pergő sebesége miatt nem egészlen előleg adá elő. Bak iné, Juczika nőt, fürge, 's különben kellemetes, földes asszonyi magassághoz mindazáltal nem igen módosított tag hajlasi által lealacsonítá. Láz ar vitéz szerepébe kevés bajnoki lángot öntött. Garzo, mint báró, igen dicsően játszott. A' főskola mesteri hivatalt Magyar köztetszéssel vitte. Ennek felesége Tábita Lőrincziné volt, kinek a' színészeti szép művet Mészárosnéval együtt távolról nézni tanácsosb lenne. Idejárula egy nevetős néma ábrázolat, 7 Sváb egy nyú ellen. — Ugyan csak az említett hónap 28dikán befejezőleg adá előnkbe „a' nagy Zúrzavar“ czimű víg darabot, melly köztélet szerint valóságos Zúrzavar vala; eddig nyert tapsokra nem igen hajlanak karjaink; — kivévén Bak y urat, ki érzékeny, csinos magyar ajkal (vajha egyéb darabokban is hasonlóan) vezé húcsúját városunktól. — Nem fogok talán hibázni, — ha a' nemzeti pallérozódás e' pályájától mind azt eltiltatni ohajtom, mi e' dicső czéllal ellenkezik; ilyenek pedig a' miveletlenség, korcs kicsapongás, tudomány' és munkás ön pallérozódási ösztönök' híjánja. Gyakor, sőt számtalanszor fájdalommal szemléljük, mi miveletlenek, és csak munkát kerülök állanak-fel e' szép pályára! 's az ilyenek terjesszék aztán a' magyar nemzetisedést? ezek élesszék bennünk a' csinosb' izletet? midön sok, éppen akkor, midön szerepét kezdenie kell, tántorogki kábúlt fejjel a' borházból. Vajmi kívántató volna egy felügyelő közigazgató test, melly törvényeket, rend szabásokat adna az illetén színésztársaságoknak; 's korlátozná azokra, mellyek a' nem-

zetisedés e' felséges rúgójával megegyeznek. A' csizmadia majd maradna akkor a' kaptánál 's nem vágya egy koronás fejedelem thronján butahomállyal fényleni; a' kevesb miveltségű, majd szorgalmaztatná mivelődését; — a' korcs majd tisztúlna onnan, hol az erkölcs tempomának kell tornyozni.

Csernyánszky Ferencz.

Leány 's pénz.

Oh, minő angyal kedvesem! — így szólal föl az ifjú szíve kedveltje' föstésében: — milly rózsapirosak arczai! milly gyönyörködtetők szavai! milly bájolóképtei! 'stb. Pénzünkkel egészen másképp van a' dolog. Leányoknál piros szín után sovárgunk: pénzen a' fejérség sincs annyira kedvünkre, mint a' halvány sárgaság. Szép hang? oh az asszonyi szép hangot, ezüstével hasonlítjuk: de pénzre nézve a' tompa arany van közkedveségekben. Az életteli fürge leányt igen kedveljük: pénz élet nélkül érzés nélkül jobb. (Mert ha érezne, talán tudná különböztetni az érdemeket 's gyakran kisúrranna a' zsugori ládájából.) Leányon szeretjük, ha ruhája végig simulván rajta, karcsu testet láttat szemünkkel: karcsu pénzes zacskó ritkának van kedvében, ha csak annak szerfeletti hosszúsága rettentő egyiránytalanságban nincs szélességével, de a' — — — — — oh igen is tetszik! Leányok' lármáját gyakran illetjük szatirával: pénzcsörgése szívemelő! Leány birására kéjes éldelet végett törekszünk: a' pénzt ládába zárja a' fősvény 's csak örökös használják. Leányt ifjat kedvelünk: pénznek nem nézünk korára. (ha csak régisége érdekét nem neveli.) Leányt pénzért igen keresünk: pénzt leányért ritkán olly jó kedvvel. Pénz nem is pénz, ha idegen kép nincs rajta: leányon idegen képet nem kedvelünk. Pénz világra jötte előtt megy tűzön keresztül: leány, ha birtokba kerül, jó tűzbe. Jó pénz közkézen jár: jó szelid leány kis házi körével megelepszik.

Ez egyben megegyeznek mind ketten, hogy: valamint a' papucskormány, szinte a' pénzkormány is igen divatoznak.

Hazucha.

Péter Lepedője.

10. Megszóllalt állatok.

Az okosság, és beszéd egyedül csak az embernek engedtetett a' teremtőtől a' föld színén lakó minden állatok között. De csak ugyan nincs példa nélkül, hogy az okatlan állatok is meg ne szóllaltak volna, ámbár nem értették is a' mit beszéltek. Ugyan is:

1. A' kapitoliumban megszóllalt egyszer egy varjú, és a' Domitziánus kegyetlenségei után következő jobb, és arany időkről így mondott jövendőt: *εσαι παντα καλως*. — az az jobban léznek mindenek.

2. Augusztus császárt, hollók, szarkák és szajkók köszöntötték. — Sőt

3. Knéius Domitzius polgár mesterségében még egy ökör is így szóllalt-meg: „Roma cave tibi,“ az az vigyázz magadra Roma. — De csak ugyan ki tetszik a' szóllásheli tehetségnek nemessége abból: hogy Nagy Albert, egy a' XIII-dik században élt jeles Phi'osophus 30 esztendőök alatt készíthetett egy olyan ember főt, melly alig mondhatott ki egynehány szót.

A' méh és lepke.

(Mese.)

A' kis méh zsi bongva röpkedett a' tarka himes rét virágkelyhein, szorgalommal gyűjtven kedves táplálátját az édes mézet, 's szedegetven gyöngé lábaira a' majd sejté alakítandó virág porocskákat. Munkás kalandjában a' nyílt rózsa levelek bíbor redői közt egy lepkére bukkanván, megszóllitá: „mit mivelsz itt kényelgő, tán csapodárságod próbagyakorlatát üzöd, 's mesterséged' - a' hizelgést tanulod?“ „Nem — felelé a' pillangó — csak piperézem magamat ez illatos virág

poraival, 's ládd-é milly szépen tarkázzák már is bar-
na derekamat?" „Balgatag — viszonzá a' méh — hi-
szen egy rád loccsanó harmat csepp is lemossa álékes-
séged.“ Erre vékony lábával testét végig simitván,
letörlé a' lopott tarkázatot. Börzenkedve fordult neki
a' lepke, 's addig csapkoda szárnyaival, mig nem a'
méh lábairól is leveré a' fölszedett viasz porocskákat,
's bosszuját töltve mondá: „nézd gunykodó, rajtad
sem áll erősebben az, mit a' védetlen virágkelyhekből
ragadoztál.“ „Igaz — válaszolá a' méh — azért nem
perlek veled hasztalan állat, mert gyüteményemtől
meg nem foszthatsz, 's tudd-meg, hogy keblemben
édes mézet is viszek.“ Ezzel szárnyra kelve, kedves
terhével köpüje felé elsietett. — Sok ifjoncz utazók
megjegyezhetnék. —

A p r ó s á g.

Bolognában bizonyos Gaetano Marchesi nem rég
csak azért ugrott-le a' 309 láb magas toronyból,
hogy — mint elébb már kijelenté — az ujságok róla
beszéljenek. Az uj Herostratus azonnal szörnyet holt.

Két franczia ujság hevesen versengett annak
eldöntésén, valjon a' ministereknek van-e jusok a'
kamarában nevetni? Könnyen megfejthető a' kérdés,
mondá „a' Figaro;“ mert hogy ne engedtetnék jus a'
nevetésre, midőn valaki nevetséges dolgokat beszél.

R e j t e t t s z ó.

Hárma sok mázsát viszen-el, ha útja

Kedvező, még sem török el kerekje.

Két utolsóját ha tekinted, abban

Potyka, keszeg van.

Nyirkot ás, majd vés az egéssze. A' Kant

Elve t fel sem vész. Rólla semmit

Nem tud, és még is piczinyó körében

Bóldög ezerszer.

Kóris J.

Jegyzet: A' 13-dik számbeli Rejtett-szó: Háló.

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

15. szám.

Augustus 21-kén.

Az egészséges nemzetiségnek egy fő kísérője a' nemzeti nyelv, mert míg az fenmarad, a' nemzet is él, bár mi sinlődvé is sokszor — mint erről számos a' példa — de ha az egyszer elnémul, akkor csak gyászfűzt terem a' hon, melly a' voltakéért szomoruan eregeti földre csüggeteg lombjait.

Gr. Széchenyi István.

Az arabok Afrikában.

(Folytatás 's vége.)

Ha a' vetések tétova ingadozó száraikkal is egyenlőleg habzanak hullámzanak, — mennyivel egyenlőbb szabásunak kell akkor lenni a' lelkek irányzatának, és micsoda hatalomban lessz a' belső unszolás és indítás, midőn egy népben az alaphangok megpenditetnek, mellyekben minden szívek öszvehangzanak 's fölrezditetnek? Már pedig az araboknak nem csak egy szent írásuk van, mint a' zsidóknak, hanem egy szent élő nyelvök is, és alaptörvényeik legszebb szók harmoniajában irattak. Ez egészen más, egészen máskép hat, mint a' legtökéletesebb iskolarendszer; mert ez természeti hangzengés. Legszebb koncerteink, egyszerre adatva, kiálhatatlanok lennének; de minél több fülmile csattog együtt, annál gyönyörűbb zengésök, pedig egyiknek sincs határozott melodiája, 's a' legügyesebb hangászkar igazgató sem volna képes a' taktust verni. Az arabok semmihez inkább nem hasonlítanak, mint csalogányokhoz; fenséges és lelkesítő az, midőn reggeli énekeik — bár különféle móddal 's érzelmekkel — megzendülnek. Egy 's ugyan azon szent énekeket zengik mindnyájan, mellyek kedv-

re gyulasztanak, 's a' hitlenek elleni harczban szerencsét és boldogságot ígérnek. Az illy hangzengésben több van, mint viharerő, és ki ezt nem képes elnyomni, vagy érette csak bordalocskákat 's kéjelgő versecskékét ígérhet, ne vakmerőködjék e' néppel megmérkőzni. Nem kell hinni, hogy itt egy szent élő nyelv hatalma nagyitva, az avúlt költésszavak és néptörvények ereje régen kialudva lenne, az arab népkapcsolat csak képzeletben, 's valósággal nem létezne, vagy csak azért volna így festve, hogy valami új mondassék. — Az arabok éppen úgy együtt tartanak, mint törzsök rokonaik a' zsidók, csak hogy amazok erre most több szabadság és segéd eszközökkel birnak. Ki tudja, hogy a' zsidoknak ma is közös adójuk, számvetésök, kormányuk, saját elrendezett népségi intézkedésök, osztályzásuk van, kimérheti, ehhez szabva, az arab népkapcsolat erőségét. Minden zsidó községben valósulni látandja kiki Rileynek következő elbeszélését: „Tudtomra esett, hogy egy jerusalemi pap, Abraham Ben Nassar, érkezett az adót behajtani, mellyet a' Berberségben lakó zsidók esztendőnként fizetnek. Ezek azt hiszik, hogy a' zsidó nép rendeltetése — a' világon uralkodásra jutni, 's ezért magát Jerusalemben birtokában föl kell tartania. Megösmérem a' pappal, 's hallám ez igen okos férfítól, hogy Jerusalemben jól épített erős falai, mintegy 30 ezer török, 20 ezer zsidó, örmény, és görög lakosai vannak, 's onnan Persia, Konstantinápoly és Jaffaig kivált a' zsidók eleven kereskedést üznek. A' Nagyurnak megszabott adót adnak, a' katonákat jól fizetik. Minden zsidó tartozik a' Móses törvényét követni, 's a' szent földön lakó néptagok föltartására segedelmezni, hogy Jerusalemben az ígért napján meghodítására készen legyenek. A' segedelmek öszvegyűjtetnek e' végre a' főpap és Jerusalemben véneitől teljes hatalmat vett papok által, kik mindenütt nyájasan fogadtatnak, meghatalmaztatásukat a' synagógákban előmutatják, és az adót a' rabbik és községi

elöljárókkal együtt a' vagyonhoz képest felosztják. Nassarnak a' Maurusok birodalmából, Anglia, Hollandia, Francia- és Németországból kellett az adót behajtania, egy másiknak Egyiptom és az Archipelagusból, — harmadiknak Tripolis, Malta és Olaszországból, — negyediknek Tunis, Sicilia és Sardiniából, — ötödiknek Algir, Görögország és a' velencei öbölből, — hatodiknak pedig Oroszországból és a' keleti tenger mellékiról. A' tiszta jövedelem 1813ban 580 ezer piasterre ment, 's az istentiszteleti és községi költségeket lehuván, kereskedési célokra fordítatott.“ — A' rabbi eszközei 's útai Jerusalemből Afrikába, nem lehetnek titokban Ibrahim előtt, ki ott most nagyúri örökös helytartó, és még mekkai helytartó is lévén, nem csak hasonló, de sokkal nagyobb segédforrások nyílnak előtte. Ha az afrikai sanyargatott zsidók övéiket Jerusalemben el nem hagyják, de gyámolítják; a' szabadságban büszke arabok még inkább fogják nép és hit társaikat segíteni; — ha még a' fegyvertelen és gyakorlatlan zsidók is számot tartanak hadi szerencsére és győzedelemre; a' harczra kész és diadalt szomjuzó arabok épen nem fognak a' puszta reménynél megállapodni; — ha ifjaik inkább vágynak foglalatatoskodni, mint henyélni, 's csoportjaiknak Siriából Algirba huzodására két hónap alig kívántatik; aligha a' föliradás csak hamar zajongó nem lenne; — és ha maga Ibrahim is, ki ugyan csak alkirályi mostoha — de arab szencse fiú, véletlen Tunisba és Tripolisba jőne, talán egészen más zajt tehetne, mint hajdan Jugurtha a' romaiak ellen. Ibrahim — mondják — a' Napoleon egészségeért ivott; 's igaza volna, — mert Napoléon csak arra tanította az arabokat, mit ők az europai pallérozodásból egyedül használhatnak 's akarnak használni t. i. a' hadi mesterségre; 's már is éreztették a' törökökkel, hogy és mennyire értenek hozzá, pedig Kis-ásia erdei közt hitők sorsosai ellen sokkal nehezebben esik ez nekik, mint Afrika homok pusztáin a' hitetlenek ellen, ki-

vévén a' megerősített tengeri városokat, mellyeket hadi hajók hiánya miatt el nem zárhatnak, sem meg nem rohanhatnak, mert nehéz ágyukat a' pusztaságon keresztül nem vihetnek. A' történetek azt mutatják, hogy a' tűzfegyverek Afrika partjain nem az európaiak mellett, de ellenök dolgoztak, az arabok előre haladtak, mint a' numidák, kik ellen Karthago és Roma addig birták a' szárazt, meddig országutakat rakhattak, és egyik várból a' másikba elefántok 's ballistákkal biztos segítséget küldhettek; de mióta az arabok ügyes lövészekké képződtek, az európaiak a' tengeri városokban is csak alig fészkelődhettek-meg.

— B —

A' skottok jóslói sajátsága.

Rég idő óta elhiresedve voltak a' Skottok a' jövendő dolgok előre sejdítéséről (mit *o k s e c o n d s i g h t*, másod látásnak neveznek), 's e' dolgot a' nevezetes angoly Johnson Sámuel is vizsgálatra méltónak tartotta. Az újabb időkben ugyan már azt hitték közönségesen, hogy a' Skottok e' csuda sajátsága elenyészett; de még csak néhány évek előtt is Angliában több nyilvános példák szálongtak, mellyek valóságáért hiteles férfiak kezeskedtek. Nevezetesen Moran Macdonald Simon, ifju nemes, jóságába egy parasztház mellett lovagolván-el, egy ajtó előtt álló gyermek kiáltá szülőinek, hogy az ifju nemes arcza vérrel van boritva; de a' többiek semmit sem láthatván rajta, föl sem vették a' gyermek szavait. Következő reggel azonban az ifju Moran vigyázatlanul elsült puskája által megöletett, 's a' lövés éppen arczatján ment keresztül. — Niel Macinesz, ki szinte igen ösmertes jósló volt, Uist sziget Kilbrid helységében, haszonbérelője feleségével az ajtó előtt állott, midőn ezt egy rokona nem várt látogatással lepte-meg. Az idegen vidám mosolygással közelített az asszonyhoz; Niel pedig mélyen sohajtva mondá neki, hogy roko-

na hat hét alatt szomoru változást fogna szenvedni. Az asszony ezt csak nevetvén kéré magát nyiltabban kifejezni, 's Niel erkölcsös vonakodással mondá, hogy ez úr vízbe fulánd, 's a' haboktól partra vettetve homokban fog megtaláltatni. Erre is csak nevetett az asszony, 's a' jóslatot férjének és másoknak elbeszélte. Egy hónap mulva hajózni indulván a' rokon, csak ugyan a' tengerbe fúlt; minden eszközöket elő vettek holtteste kifoghatására, de meg nem találtatott; későbben a' vihar a' parti homokra vetette-ki, mint Niel előre megmondotta. E' történet környülményit gyakran beszélgették a' familia tagjai, mellynek rokona volt a' a' másod látás tárgya. — Tirie szigetén egy asszonynak két fija tiltott arukkal kereskedvén, elfogatott, 's mindenek rég megholtnak tartották; anyjuk azonban állította, hogy élnek mind ketten, 's nem sokára előjönnek; azért is egyik fiának a' szigeten maradt feleségét egy nap jó ebéd készítésére inté, mert — úgy mond — férje öccsével együtt megérkezend. A' szomszédok kikaczagták, de a' két testvér a' meghatározott órában elöttoppant, kik egy hadi hajótól portékáikkal együtt elfogattak 's ez ideig letartoztattak, mikor kedvező alkalmat nyertek az elszökhetésre. — Vannak példák hogy e' skott nemzeti sajátság az angolyokra is elragadt, ha a' second sight körében sokáig mulattak. 1747ben Horsley angoly ezredes Strontianban egy korcsmába szállított-be, 's egykor szobáját eltévesztvén, másba lépett, hol a' szegletben kinyútott holttestet pillantván-meg, hozzá ment, arcját megnézte, 's elbámultan visszatért. Bővebb tudakozódás után kisült, hogy a' szobában semmi holttest nem vala. Másnap egy hajó közeledett a' városhoz, mellyen Horsley némely barátait jöni várván, elibe ment; de mind ismeretlen idegenek voltak rajta, 's egy közülök igen hasonlított azon holttesthez, mellyet az előtti nap látott. E' Kampbell nevü férfi éppen azon szobában hált, mellyben Horsley a' tüneményt látta, 's más reggel

halva találtatott ágyában, egy gutaütés örök álomba szenderítvén.

Statistikai jegyzet.

A' földkerekségét lehető pontos öszveszámitás szerint mintegy 800 millio ember lakja; a' világ 5 részében megjelenő ujságok és journalok száma pedig 3168. Földünk legnépesebb része, Asia, mellynek majd 400 millio lakosa van; csak 27 ujsággal bir, 's ebből is 9 Calcuttában nyomtattatik. — Európában, mellynek népessége 200 milliot felül halad, 2142 ujság kel fényre, mellyből 490 esik Franciaországra, és 483 Nagybrittaniára, bár ennek népessége $\frac{1}{3}$ résszel kisebb amazénál. A' Németszövetség 13 millio 600 ezer lakosa közt 305 ujság forog; a' szint annyi népességü Burkusország 288, Orosz- és Lengyelország 48, Hollandia 105, Schweiz 30, a' skandinavi félsziget 82, Dánia 80, Spanyolország 13 millio lakos mellett csak 12, Portugal 17, Nápoly és Sicilia királyság 1, az Egyházstatus 6, europai Törökország 1, és Görögország 2 ujságot számol. A' magyar korona alatt 4 magyar (ide értve a' bécsi Kurirt is) 4 német és 1 latin ujság jelen-meg. — Amerika lakosainak száma 39 milliora megy, 's 978 ujság olvastatik benne, mellyből 840 az egyesült statusokban jó-ki; Mexikónak $7\frac{1}{2}$ millio népessége mellett csak 28 ujsága van, Brasiliának 5 millio lakos mellett 25, Columbiának 3 millio lakos mellett 20, spanyol Amerikának 4, a' francziának 3, a' dának 2, Haitiban pedig 950 ezer lélek 5-t olvashat. — Afrikát körülbelöl talán 60 millio ember lakja, 's csak 12 ujsága van. A' szigetek népessége 30 millio, ujsága 9.

Gőzhajó a' hajdan korban.

A' gőzhajókat, mint korunk legujabb találmányát, bámuljuk, 's Fulton merész művét megszégynülve csudálták azok is, kik elkészülése ideje alatt gúnnyal szóllottak róla, midőn legelső megindultakor a' sik tengeren Uj-Yorkot suhanva elhagyni, 's a' ki-

merithetetlen hasznu találmányt sikerülni látták; pedig az alábbi adat mutatja, milly régen eljutott már a' kutató emberész ennek létesíthetéséhez, bár a' vizsás körülmények mindjárt kezdetében elfojtották. — Visszajutván VII. Ferdinand Spanyolországba, Don Gonzalez Tamásnak parancsolá, hogy a' Simancasi levéltárokat szedné rendbe, ki e' foglalatossága közben egy bizonyitmányra akadt, melly szerint Blasco de Garay nevü tengeri kapitány 1553ban egy olly hajó találmányát terjeszté V. Károly elibe, mellyet szelcsilapatban is vitorla's evezők nélkül el lehetne indítani. Garay vonakodott találmánya titkát másokkal közleni, 's csak sok akadályok után nyerhetett engedelmet Barcelonaban egy nyilvános próbatételre, melly Don Enrique de Toledo, a' kormányzó Don Pedro de Cordova, és más részint a' parton, részint a' hajón volt személyek jelenlétökben történt. A' műszer, melly egy forró vízzel teli katlanból 's a' hajó két oldalán bizonyos kerekekből állott, egy Colibreből gabonával érkezett 200 tonnás hajóra alkalmaztatott. A' biztosak egyike, ki e' szándéklatot mindig gáncsolta, olly jelentést tett róla, hogy a' hajó illy módon 3 óra alatt 2 mértföldet haladhat; de szerközete igen szövevényes; 's mindig félni lehet a' katlan szétpattanásától. A' többiek ellenben semmi veszélytől sem látszottak tartani, azt nyilatkoztatván, hogy a' hajó egy óra alatt legalább is egy mértföldet megyel, 's felényi időt kíván, mint egy galliote. E' próba után félre tétetett az erömivi alkotmány, 's a' faszerek fegyvertárba vitetvén, többi részeit Garay magához vette, ne hogy ezekből titkát még kitanulnák; azonban pénzelt és fentebb hivattal megajándékozott, 's Don Gonzalez ugy vélekedik, hogy ha Károly császárt más ügybajai nem akadályozzák, e' találmány bizonynyal tökéletességre ment volna.

Péter czár véleménye a' vám-törvényekről.

Pétevárbán 1719ben új vámszabályzat készitvén, többek közt az is bele tétetett: hogy ha ki hajó

rakodmányát hamisan vallja-be, vagy egy 's más vámos darabot és tiltott portékát eltitkol 's rajta kaptatnak, hajója, vagy is egész rakodmánya elkoboztassék (confiskaltassék); — de Péter czár e' cikkelyt kitörlötte, mondván: „ennek még nincs ideje; a' kereskedés ugy is csak sieckebryt (beteg menyasszony) kit sem ijeszteni, sem szigorúsággal lesujtani nem, sőt inkább hizelkedő enyelgéssel fölviditni és barátságosan édesgetni kell. Hadd lopózzék, ki akar; belopott áruival nagyobb veszélyben forog ő, mint az én vám-pénztáram. Csak a' fölfedezett tilos portékát lehet elkobozni, többet nem. Ha ki engem becsusztatványival kilenczszer megcsal, 's tizedszer rajta kapom, egyszerre megfizeti azt, mit ne talán kilenczszer belopott, 's tőlem elcsippentett.“

A p r ó s á g.

Birminghamban most egy temérdek nagyságu conczert-szála elkészítésén foglalatoskodnak, mellynek szélessége 65, magossága 45, és hosszúsága 140 lábnyi. Ezen fölötte nagy terembe óriás nagyságu orgona fog helyheztetni, mellynek tokja 45 láb magosságu, és 65 láb hosszúságu lesz. A' legnagyobb ércz sip benne 5 láb, 3 hüvelyk kerületű, és 35 láb magosságu; a' legnagyobb fasipjának belseje tesz 200 kubik lábot. Ez egész muzsika-szer több mint 380 lábnyi tért foglal-el, és 40 tonnánál többet nyom. —

Találós mese.

Nem szeret az, kié vagyok; —
 Sokszor átkoz poklokra;
 Mert minél több vagyok, annál
 Több gond száll a' homlokra.
 Még is ha elveszt, kétségbe—
 Esésekkel küszködik;
 Ha nyer — nyeresége csnpán
 Enyésztemmel kezdődik.

Jegyzet: A' 14-dik számbeli Rejtettyszó: Szántó.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

16. szám.

Augustus 24-kén.

Koporsó.

A' ki világot dult hatalommal 's büszke negéddel,
 Vagy fényes paloták öbleiben lakozott;
 Kis hajlékba szorúl. Hatalom, 's fény tőle enyészik.
 Éltünk folyta rövid: test helye még rövidebb.

Kultsár I.

S z a d a.

Szada népes magyar helységnek Pest vármegyében, több jelességei között nevezetes egy régi mély árokkal körül vett föld vára nap kelet felé a' hegy tetőn, mellynek eredetét homály fedi ugyan, de régiségét a' benne talált szer felett nagy buzogányok, rosdás kard darabok, 's apró garas nagyságú ezüst pénzetskék nyilvánosítják. — Számos gyümölcsfajai között leginkább cseresznyéi híresek 's a' pesti piaczat bővségben öntik-el. Savanyús szamatú, jó pinczéjiben mindig jobbuló, soha meg nem romló, 's orvosi tekintetben vizelletet hajtó fehér borán kívül csupán tiszta levegőjének, sok könnyü italú, 's aranyeret nyitó forrásvizének tulajdonítják a' lakosok, hogy e' helységben sem döglelet, sem a' közelébbi cholera, sem más valamelly mirigy soha sem uralkodhatott: tiszta 's éltető levegője lévén, lakosai tartós, és sok esztendőkre nyúló életökkel méltán dicselkednek. Ugyan is itt nem ritkaság a' 80. 90. 100. 102. 's több esztendő öreg ember. Közelébb e' hónapban múlt-ki az élők közül öreg Czeglédi András gazda ember, ki az 1733dik esztendő Sept. 29dik napján született, 's noha számos gyermekeinek élél-

mét fáradságos szakmányal, és terhes napszámi kapálással kereste utolsó órájaig, mind azáltal soha sem fő — sem mell — sem gyomor — sem derék fájást nem tapasztalt, beteg egész életében soha sem volt. Meg inkább bámúlásra gerjeszt bennünket az, ha meg gondoljuk, hogy ő a' mértékletességnek nem vala követője; ugyan is, míg esztendőnként újj borában, 's palinkájában tartott, azt reggeltől fogva estig a' kelletnél is nagyobb mértékben szivta, elfogyván pedig itala, soha tiszta viznél egyebet nem ivott, pénzt italért soha sem adott.

Már ha igaz az, hogy a' mértékletlenség rongálja az egészséget, 's ezzel együtt az életet megrövidíti; nem méltán húzhatják-e ki, hogy ha szorosabban követte volna az élet mentő szerét, a' mértékletességet, sokkal tovább élhetett volna azon izmos, közép természetű ember, ki minden betegeskedés, és gyengélkedés nélkül szokot patkáján ülve csendesen örökre elszenderedett, minekutánna 6. hetek híjjával 100d. esztendejét el töltötte vala.

M — ch.

Stedman, az amerikai Regulus.

A' Connecticut folyó nyugoti szép partján fekvő N. helységet 1826ban ősszel meglátogattam — mond egy uj-yorki jeles író — hol foglalatosságom a' 70. esztendő B. törvénytudó házába vezetett, ki munkájától pihelve, hivatásának szentelt szigoru élte gyümölcseit éldegélte. Társasági tereme gazdagon butrozva, 's becses képekkel volt ékesítve. Egy közülök figyelmem különösen magára vonzá, melly egy anyát — karjain két gyermeket tartva, könnyü fátyollal leplezve, 's az egyik gyermek ajkát az anya arczára nyomva — ábrázolt. „Ez a' kép fölötte szép — mondám — kérem kedves ur, mondja meg nékem, micsoda szerencsés anyát tüntet ez elő?“ „Egy anyát ikergyermekivel — felelé az öreg; szép ez önmagában is, de a' rajta csüggő emlékezet még becseseb-

bé teszi.“ Én kértem B. urat beszélné - el a' történetet, — engedett kérésemnek, 's mindketten leülvén, imigy beszélte azt: „A' revolutio had alatt Massachusetts (Bay State) nyugoti részében Howleyben lakott egy Stedman nevü birtokos falusi ember, ki nevezetes angoly familiából származott, jólneveltetett, 's átaljában erős charatere és kivált hajthatatlan egyenessége, 's a' királyhoz tantorithatatlan ragaszkodása mindenek felett kitüntette. Jó hire olly alapon nyugodt, hogy — bár a' királyhoz szítók ellen leghevesebb antipathia dulongott — minden szomszédai önként megvallották, hogy Stedman, ám tory, de őszintén gondolkodik, 's erősen hiszi azt, mit igazságosnak tart. Bourgoyne general 1776. Juniusában az angol 's braunschweigi seregekkel északról előre nyomult. Darab ideig nagy szorongásban voltak a' revolutionak szintugy barátai, mint ellenségei, 's mind két fél a' legnagyobb erőködésig zaklattatását érzé. A' honi katonaság Gates és Stark generalok zászlója alá gyülekezett, sok királyhoz szítók pedig a' Bourgoyne és braunschweigi Baum fő szállására mentek, 's köztük Stedman is, ki mihelyt elhatározta magát arra, mit kötelességének tartott, barátságosan monda éljboldogultt nőjének (ki ritka szépségü asszony volt, 's egy fiú és leány ikert szült) — egy hosszú ölelés után lovára ült, 's elsietett, magát Baum ezredes főhadnagy szerencsétlen seregéhez csatolta, 's a' győzedelmes Stark által többekkel együtt elfogatott. Stedman nevét, állapotját nem titkolta, minélfogya mint hazaáruló tömlöczre vettetett. Dűledékeny fogháza, mellybe vitetett, lakhelyétől nyugoti Massachusettsben nem messze volt. Egy éjjel Stedmant több vele volt személyek álmából fölverték, mondván „jer, szabadságod visszakaphatod; egy lukat törtünk fogházadon, ezen kiszökhetsz;“ de Stedman kijelente bámultokra, hogy tömlöczét semmi esetre sem hagyja-el. Hasztalan volt minden előterjesztésök, hasztalan álliták éltének veszélyben lé-

tét. „Én derék ficzkó vagyok — mondá — ’s György király szolgálja, nem mászok — ki éjjel egy lukon, hogy a’ rebellisektől megmenekedjem, ’s nyakamat az akasztófától megmentsem.“ Baráti látván megátalkodottságát zugolódva, ’s bolondnak nevezve hagyták - el. — Eljött végre a’ fogoly törvényszék elibe állításának ideje. Stedman fogháza 60. angol mértföld távolságra feküdt a’ törvényszéki ülések helyétől, ’s egy sherif küldetett érte, hogy oda kísérje, kinek ő javallá, hogy pénz ’s kellemetlenség kiméltetnék - meg, ha egyedül és gyalog bocsáttatnék. „Igen de — mondá a’ sherif — ha kegyednek a’ szabadság kedvesb leend, mint becsülete, ’s az angol táborban kell majd fölkeresnem?“ Boszus pirultsággal felelé Stedman: „azt hívém, ollyannal beszélek, ki engem ösmer!“ „Valóban, én kegyed ösmerem — viszont a’ sherif — csak tréfáltam; menj, de harmad napon Springfildben várom.“ Az amerikai Regulus elutazott, ’s a’ megszabott időben, mint fogoly, a’ sherif előtt termett. —

Én — folytatá a’ tisztos öreg — ügyvéde voltam. Stedman eltökéllé egész történetét őszintén megvallani a’ törvényszék előtt, ’s midőn én némelly pontokból ügyészileg hasznót akarék meríteni; megpirogatott, állitván, hogy ő engemet nem az igazságot elferdíteni, hanem annak fényre derítését segitni fogadott. Soha sem láttam olly egyszerű tiszta őszinteséget. A’ szent ’s meg nem hamisított igazság tiszta szeretete, mint az életvágynál sokkal erősebb érzelem, minden más tekintetek fölött emelkedve lelkesíté egész lényét. Minden bírák szemeik könnyözönbe lábbadtak; soha vádlott eránt illy részvétet sem az előtt, sem később nem láttam. Ugy védelmeztem, mint önéltemet; de szónokságom nem vala képes azon férfiak merevény érzelmöket meghajtani, ’s a’ szigoru kötelesség érzete nem engedé magát a’ benők ébresztett mély szánakozás által enyhíttetni. Stedman halálra íteltetett. Én mondám, hogy talán még

reménylhetne bocsánatot, ha érette esedeznék. Föltettem a' kérelmet, 's unszolás aláírni, de ő vonakodott. „Megtevém — mondá a' nemes férfi — mit kötelességemnek tartottam; Istenem 's királyom előtt bocsánatért esdekelhetek; de emberektől kérnem engedelmet olly tettért, mellyet hasonló viszonyokban újlag ismételnék, szinletség volna. Nem! ne kívánd, hogy a' kérelmet aláírjam. Ha az amerikai szabadság ügye egy derék férfi vérét annak, mit kötelességének tartott, lelkiösméretes teljesítése végett kívánja, hagyán — legyenek áldozatja. Menj biráimhoz, 's mond nekik, hogy tőlök semmit sem félek, sem reménylek.“ Hasztalan unszoltam, kétségbe esve távoztam-el. Visza utazásomban egy jeles talentomu ifju ösmerősömet látogattam-meg, kit a' festéshez nagy vonzalma gyakran kalandoztatott az országban, hogy tályképeket 's más érdekes tárgyakat rajzolhasson. Ekkor éppen illy kalandból térvén-meg, a' festőtámasznál ülve találtam, 's éppen utolsó ecsetvonásit tevő egy képre, mellyen egész figyelmem csügve maradt. Véleményemet tudakozta. „Szép kép — mondám; idea-e, vagy pedig mellképek?“ „Mellképek — felelé — 's némelly szépítéseket kivéve, ugy hiszem, jól vannak találva; ez a' kegyed szerencsétlen védettje, Stedman nőjének — ezek pedig gyermekeinek mellképök. Howleyben történetből házához vetődtem; soha szebb képsereget nem láttam. Az anya egy valódi madonna, 's az ikerek igazi kherubimfők.“ „Mondja-meg kegyed, szólék tovább a' képre tévén kezemet, igazán és valóban a' Stedman nője 's gyermekei képmásuk ezek?“ Barátom csudálta komolyságomat. Ismétlé biztosítását, 's éntöb-bé nem kérdőzködtem; magamhoz vettem a' képet, 's elsiettem a' fogházba, hol védettem ült. Arczát kezével takarva, mély gondolatokba merülve leltem. Lettettem a' képet ugy, hogy szemébe ötölhessék; mellé kitarám a' kérelemiratot, 's elhagyám a' szobát. Fél óra mulva vissza tértem: megszorítá Stedman

kezemet; könnyek ömlének arczára; komolyan pillantott a' képre, majd a' kérelemiratra. Semmit sem szólt, csak a' papirost nyujtá kezembe. Én elvettem, 's eltávozték. A' kérelmet aláírta, melly megadatott, 's Stedman szabadságba helyeztetett.“ --

— 1 — f.

Statistikai jegyzet.

A' sz. pétervári kereskedési ujság ezeket írja : „Oroszország külső kereskedése 1832b. igen sikeres volt sok tekintetekben ; mert az ellenes viszonyok , mellyek ennek folyamatát 1830 's 31b. gátolták , elenyésztek , és a' kormány , melly szünetlen gondossággal igyekszik a' kereskedésnek ösztönt adni , 1831 végétől fogva több eddig e' jussal nem birt külföldi czikkek vám melletti bevitelét megengedte. Egy különös 's közhasznon épült szabályzata az Orosz-és Lengyelország közötti kereskedésnek 1831. Nov. 12dik (24) hirdettetett -ki. A' vámra nézve Jul. 3dik (15) megerősített új rendeletek , 's kereskedési dolgok , 1831b. Georgiában és a' kaukasuson tuli földekben is alkalmaztattak. 1832b. külföldre kivitetett 245 858, 214 rubel ; Finnlandba 3,360 565 ; Lengyelországba 13,435 904 ; öszvesen 262,654,683 rubel értékű portéka. Bevitetett külföldről 190,453,769 rubel ; Finnlandból 1,015,607 ; Lengyelországból 4,567,454 ; öszvesen 196,036,850 rubelnyi áru ; 's a' kivitel 66,617, 853 rubellel haladja a' bevitelt , melly szerint 1832b. arany és ezüstben 42,682,861 rubellel több vitetett ki, A' kiviteli főbb czikkek gabona , 3,414,403 tschetw ; len , 2,195,533 pud (1. pud 40 font) ; kender , 2,782, 545 pud ; és faggyu , 2,205,919 pud , valának.“

Lavater tanítványa.

Gretry a' hires hangművész ezeket beszéli önélte leírásában : „Éltem különféle történetei közt emez eset legmélyebb 's rezzentőbb benyomást tett reám. Három leányim , kik akkor 15d. 16d. 17dik esztendőket éltek , egy téli társaságban egy velem barátsá-

gos asszonyagnál valának. Az olasz játékszínen a' szindarab előadása végzetével a' társasági terembe menvén, hogy leányimat haza vigyem, őket tánczolvá, 's lejtésök bájával minden szemeket magukra vonzva, annyukat pedig a' leányai körül zsbongó hódolat mámorában andalgva találtam. Nem messze tőlem, a' terem hátuljában, egy sötét külsejű férfi állott, ki gyermekeimet el nem fordított komoly pillanatokkal vizsgálta. Ugy látszék, hogy a' közönséges érdek, mellyet bájoló lényök 's kedveltető viseletök ébresztett, őt nem igen illette; sötéten nézett folyvást, 's hirtelen felém fordulva mondá: „kegyed tán ösmeri e' három szép ifju leányt?“ — Bár elég okom lett vólna magamat vele mint attyukat megösmertetni, mindazáltal e' viszont elhalgatván, magam sem tudom miért, csak ennyit feleltem, „ugy hiszem, uram, hogy testvérek.“ — „Én is azt hiszem! — viszonzá ő — már darab időtől fogva szemlélem őket, 's mintegy két órája lehet, hogy szünetlen tánczolnak; látja-e kegyed, miként adózik nekik minden oldalról a' közkedvellés, 's ifjui fénnel 's szerelembájjal miként sugárzanak?“ E' szavakra magasan dobogott atyai szívem az örömkéj miatt, 's éppen meg akarék nyilatkozni, midőn az ösmeretlen lakoni hidegséggel ezt veté előbbi szavai után: „Három év mulva, uram, egy sem lessz e' leányok közül életben!“ — A' josló hang, mellyen e' szavakat ejté, megreszkettetett. Utánna akartam menni az eltávozott idegennek, de mint megigézett, helyemből ki nem mozdulhattam. Többektől hasztalan tudakozódtam neve után; csak annyit tudtak róla mondani, hogy ő Lavater tanítványa. Nagyon is igazat mondott a' rémitő; mert három év mulva egy gyermekem sem volt!“ —

Gazdasági jegyzet.

Egy francia gazda „Recueil d' industrie“ című gazdasági folyóiratban javasolja, hogy vajtartásra

ne vegyen a' gazdasszony közönséges konyhasót (akár kő — akár főtt só legyen) hanem keveréket, mellynek egy része porrá tört czukor, másik tiszta salétrom, harmadik része pedig tisztított tengeri sóból álljon. Egy font vajhoz két lat kívántatik e' keverékből, mellyel a' vajat jól öszve kell elegyíteni, azután fazekakba rakni, 's ezeket pergamentel erősen bekötöni. Az így készített vaj jobb izü és sokáig eltartható. Nem ártana Magyarországbán is megpróbálni. *Παντὰ δοκιμαζέτε!*

Rumy.

A p r ó s á g.

Az angolyok annyira tökéletesítik a' gőzszekereket, hogy már közönséges utakon is bátran járhatnak velök. Ataljában az angoly ész nyugtalanul törekszik az új találmány egész használhatási terjedékét kifejteni; 's e' napokban már olly gőzekét is teremtetett elő, melly egyszerre 20. barázdát hasít.

Sz. Pétervárbán, a' tavedo palotában, minap egy tömeges kristály nyoszolya volt szemléletre kitéve, mellyet az orosz császár a' pétervári császári kézműhelyben (manufactura) ajándékol a' perzsa Schahnak készítettett. E' pompás mív — maga nemében talán első 's egyetlen e' világon — tündöklök az ezüstől, kristály oszlopokkal van ékesítve; kék üveg lépcsőkön kell bele felhágni, 's úgy van elrendezve, hogy két oldalán szökőkutakból illatos vizeket lehet felszökötteni, mellyek édes szunnyadásba szenderítenek; fákyavilágnál szétlövellő csillogása pedig a' szemeket elkápráztatja, 's azt vélné ki látja, hogy myriad gyémántok ragyognak feléje.

R e j t e t t s z ó.

Két tagu szó az egész; elsővel emésztik az ősi
Dus gazdagságot kényre nevelt unokák.
Fenségest, bájlót szülend az egész, ha utólja
Lakja agyát, 's keblét ihleti mennyei tűz.

Jegyzet: A' 15-dik számbeli Találós mese: Pör.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A Hazai's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

17. szám.

Augustus 28-kán.

Gyávaihoz.

Míg fiatal vóltál, azt mondog Gyávai, a' te

Pej paripádon hogy sok törököt le verél.

El hiszem azt! fiatal vóltál mikor a' mogyoró pej

Tátosodon fő helyt, vágta az árva csalánt.

L. F.

Még egy szó a' hold- és hét napok uj magyar neveiről.

A' Hasznos Mulatságok juliusi 9k számában közöltetik Terelmes urnak „vég ohajtása a' holdnapok magyar neveiben“, mellyben ismét uj nevek terjesztetnek elő. Terelmes ur azt említi: „volt ugyan már szóban mind a' Hazai Vándorban, mind a' Hasznos Mulatságok egynehány számjaiban ezeknek megmagyarosítása; de az ajánlott szavak még mind eddig nincsenek elfogadva“ hozzá adván ezt is: „találgasunk, majd egyszer valaki tökéletest talál“; de nem említi tiszt. Holéczy urnak derék értekezését „a' havi's héti napok magyar nevezetéről“ az 1833. évi Tudományos Gyűjtemény 6k kötetének 23—50 lapján. Ha Terelmes ur ezen értekezést olvasta volna, a' benne ajánlott holdnapok uj magyar neveivel talán ugy megelégedett volna, mint én. E' nevek pedig következők: Jeges (Januar.), Erős (Febr.), Langyos (Mart.), Vegyes (April.), Szellős (Majus), Harmatos (Junius), Poros (Jul.), Heves (Aug.), Deres (Sept.), Kődös (Octob.), Fagyos (Nov.), Havas (Dec.), Ezen neveket a' rövidség, könnyü érthetőség és jó hangzás ajánlják. Terelmes urnak másként jól talált nevei (ujhó,

télhó, tavaszhó, virághó 's a' t.) részszereint hoszszak p. o. mulatóhó, aratóhó, fonnyasztó hó 's a' t. — mint Erdősi kinyilóhó, előgyümöltshó nevei, 's a' Hasznos Mulatságokban én általam ajánlott olvasztóhó, bimbóhó, csirázóhó nevek is, — részszereint a' hó ragaszték által hangukra nézve éppen ugy kellemetlenek, mint Erdősi, Strokay ur főhó, szánhó, bőjthó 's a' t. 's Jászberényi S. ur fő-vagy vighó, sikhó, enyhó, gőzhó 's a' t. neveik, és az általam ajánlott fő-vagy hideg hó, olvasztóhó nevek. Tiszt. Holéczy ur nem ok nélkül állítja Erdősi neveiről említett értekezésének 33. lapján: „ezeket részint hoszszuság, részint nem jó hangzás eleneztek eddig is, ellenzik ez után is használatba venni. Minek is mindig a' név után a' hó ragaszték? Némelly név a' nélkül is hosszu, minek azzal még toldani? 's holott sok különben is rosszul hangzó név ezzel még kedvetlenebbül hangzik.“ Továbbá pedig a' 38. lapon Szabó Dávid, zuzoros, enyheges, olvános, nyilonos, zöldönös 's a' t. Dömötör — dérdur, enyhes, olvasztó, nyitó, zöldi, természető 's a' t. Sztrokay főhó, szánhó, bőjthó és a' többiek uj magyar neveikről így szól: „Szabó és Dömötör ideája minden hónapok nevénel ugyan az, még a' szc is négyen kívül, azzal a' különbséggel, hogy Dömötör kitétele a' nyelv természetével egyezőbb, midőn Szabó valami francziás hangot látszik keresni, 's a' nyelv természetét sérti. De más felől meg kell vallani, hogy a' Dömötöri nevek nem olly gördülők, nem is olly simák, mint a' Szabótól valók; hanem azért ezek a' Dömötöréinél jobban még sem ajánlhatók, mert a' kitételbeli természetlenség miatt nem is köznépiek, 's a' különben érthető idea gyakran csaknem érthetetlenre változik. A' jólkészült uj szók sem igen kelendők mindenütt, mennyivel kevesebbé mások! Egyébh iránt Szabó nyilván a' respublikanus francziák által készített havi neveket tartotta szem előtt, mellyek 1792- Sept. 22től, 1805. Dec. 31ig divatoztak nálók, 's közülök ősziek: V e n-

demiaire, Brumaire, Frimaire; téliek Nivose, Pluviose, Ventose; tavasziak, Germinal, Floreal, Prairial; nyáriak, Messidor, Thermidor, Fructidor. — A' Sztrokay féle neveket rövidség ajánlja, hangot is néhol csak a' hó ragaszték tesz kellemetlenné. Egyáltalában az ilyen ragasztéku nevezet olly fület boszontó, mint az Echo, midőn Ek-hónak mondatik; magyarban pedig csak ugyan így jó-ki a' Maghó, Véghó's a' t. — Rumy-t és a' Jászberényi S-et is ez az észrevétel nyomja minden hónapnál; 's e' kettő közül S. közelíti még jobban mind a' gonosz Ek-hó t, a' Vighó, Sikkó's többivel, mind a' kívánatos rövidséget és gördülést. Nem elég csak kimerítő neveket adni, szükséges kedveseket is a' nyelv sérelme nélkül. Így inkább lehet reményleni. "A' maga által ajánlott hónapok nevezeteiről pedig tiszt. Holéczy ur nagy szerénységgel így ír ugyan a' 38. lapon: „érezve mind azon nehézségeket, mikkel a' közkedvességét nyerhető 's mindenektől elfogadható új nevek találása jár együtt, érezve gyenge tehetségemet is: szerény tartózkodással teszem ide a' következő második féle havi neveket, nem hogy mások felett magasztaljam, csak ítélet alá bocsátás okaért, 's ugyan azért dicséretül egy szót sem is mondok felettök." Így irnak a' szerény tudósok. Megvagyok győződve, hogy tiszt. Holéczy ur jobban elérte a' czélt, mint Szabó Dávid, Dömötör, Sztrokay, S. és Terelmes urak, és én. (Folyt.)

Rumy.

A d a n a.

Adana és a' hozzá tartozó vidék volt azon tárgy, melly a' magas porta és Egyiptom helytartója közötti békekötést sokáig hátráltatta. Nehéz küzdésbe került bár a' nagy urnak e' városról lemondania, kész volt azt mindazáltal a' békességnek föláldozni. E' földtérnek az utazók által leárnyékolt minden festései 's képei hihetővé teszik, a' nagy urnak mennyire fájdalomosan eshetik ennek — bár a' bérlet (muslemin) enyhébb

neve alatt történt elvesztése. Huet, e' vidéktől elbá-
joltatva, a' véleményt nyilatkoztatja, hogy a' pom-
pás éghajlatban 's örök tavasz kellemiben viruló Ada-
na nevét Aden vagy inkább Eden-től kell szár-
maztatni. Etienne (István) földleiró tudósítása szerint
építtetését Adanus és Sarusnak köszönheti, kik
a' Ráczok ellen sokáig szerencsétlenül harczoltak; több
rók Adanusról — az ég és föld fiáról akarják ne-
veztetni, mások pedig ez által arra inditattak, hogy
az Adanus név eredetét a' föld első fiától Ádámtól
kuzzák-le. Adana minden esetre agg régiséggel dicse-
kedhetik. Antiochus itt Jupiternek templomot építet-
tett, Justinianus pedig mint a' Saruson álló hidnak
építője tiszteltetik, melly a' várost ma is — mint pom-
pás műve a' hajdankornak — diszesíti. Scylar Adanát
Kis-Ásia emporiumi (önállású kereskedési piaczi)
közé számolta; Plinius pedig és Ptolomaeus már a'
város földleirati fekvését is meghatározták. Első kör-
nyületes leírását Lukás Pál utazónak köszönhetjük,
ki e' tályat a' 18k. század elején beutazta; őt csak-
nem 50 év múlva Chandler és Otter követték, az
ujabb időben Leake és Köhler general, legközelebb
pedig Kinnair (1824) és Michaud. La Martiniere ezt
mondja: Adanát gyakran fölcserélik boldog Ara-
bia hasonló nevü révparti városával, és Adena vá-
rossal, melly a' Konstantinápol és Aleppo közti or-
száguton fekszik. Adana is ugyan ép' azon az uton
fekszik, és sok jó földabroszon, nevezetesen a' Rei-
chard 28 utazó tudósításai szerint 1820ban készült
földabroszán is nem Adana, hanem Adena van;
ellenben Wyld szép földabroszán (London 1832.) ki
az utób említett korunkbeli utazók vizsgálatokat hasz-
nálta, Adana találtatik. Azon folyó is, melly a' haj-
dankorban Sarus név alatt mosta Adana falait, ké-
sőbb Köronos és Choquem nevet kapott, az
ujabb időben pedig Seihan vagy Sybonnak ne-
veztetik; forrásai Caesaria mellett Kormet — a' Tau-
rus egyik ormánál buzognak-fől, 's Adanától dél felé

12 órányira Eyas és Tarsus közt a' tengerbe ömlik. Ennek partján emelkedik a' tornyokkal rakott kőfallal kerített erős fellegrvár, mellyben mutogatnak egy szobát, hol István — Syria kegyes patriarchája — négy kintársival együtt nyugodtan és hősleg martir halált szenvedett. A' város közelében fekszenek egy becses vizcsatorna (aquaeductus) maradványai, mellyet egy ujabbi utazó a' marlyihoz (Franciaországban) hasonlít, — ez a' Sarusból minden részibe a' városnak fris vizet ereget. Az ujabbi földleirok Adana népességét 30.000-re számítják, 's szerintök törökök, örmények, görögök és zsidók lakják, mások pedig sokkal kevesebbre teszik a' lakosok számát, Griesteth nevezetesen csak 6000-re. Az adanai paschalik (basaság) mind eddig egészítő része volt Ejalets Itschilnek, a' hajdani Cilicia — és Pamphilianak, melly általjában öt basaságra oszlott, 's Kis-Ásia tengermellékének nagy részét befoglalja, északkelet és keletre a' Taurustól fedeztetvén. Eddig az adanai basaság is két t. i. Sis és Tarsus kerületre osztatott. Adanától csak öt mértföldnyire fekszik Tarsus, 's ehhez közel Pál Apostol születése helye. Egy napi távolságra e' parttól emelkedik-föl a' közép tenger sik tükreből Ciprus nagy sziget édes szőlő nedvü hegyeivel 's különféle termékeinek csudás gazdagságaival. —

A' müncheni udvari és középponti könyvtár.

Münchenben létemkor el nem mulaszthatám az ott lévő udvari és középponti könyvtár megsejmlélését, melly kívülről is szép épület, 's az egyetemmel össze van kapcsolva. Oda menvén az ör t. Schneller ur olly barátsággal viseltetett erántam, hogy minden ritkaságokat maga megmutogatott. — A' mintegy 500,000 kötetre menő könyvek 1. teremben és 53. szobában tartatnak, 188 osztályra el különözve. A' tisztelt ör ur legkitünöbben azzal bizonyítá barátságát, hogy leginkább azon könyveket iparkodott fölkeresni, mellyek engem — mint magyart — köze-

lebről érdekelhettek, 's ezek közt édes örömmel szemléltem gróf Majláth írásait, és Berta Györgytől — a' szerencsétlen Lajos francia király életét. A' könyvtár kincsei és ritkaságai közül miket láttam, ezek legnevezetesebbek: 1. egy Korán pergamenre arany betűkkel írva, hajdan a' nevezetes Pére de la Chaise tulajdona 2. Nisami meséi Gendfch-ből. 3. Scherin 4. Mendschnun und Leila. 5. Hefstpeiger és Iskendername, szép miniatúr képekkel. 6. Egy braminus kézirat fejér festékkal fekete viaszos vásznon. 7. Egy malabári kézirat pálma leveleken. 8. Az evangéliumok veres pergamen papiroson arany és ezüst betűkkel a' 9k. századból. 9. Joh. Burcardi et aliorum diaria ceremoniarum Curiae Romanae 1484—1538. 10. Több kéziratok Luther—Melanchton—és Aventintől 11. 3 evangélium és 1. mise könyv, — kívülről elefántcsont metszésekkel kirakva, belőlről byzantiumi festők által szépen kifestve, — melyet sz. Henrik († 1024.) a' bambergi templomnak ajándékozott. 12. Kopasz Károly császár parancsolatjára arany betűkkel írott evangéliumok. 13. Egy imádságoskönyv szép festésekkel, melly Sinibaldus Antaltól 1455b. készített egy bajor herczegné számára. 14. Egy pergamenre nyomtatott imádságos könyv, mellynek széleit Dürer Albert tollal czifrázta-ki 1515. — 15. A' legrégebb nyomtatott könyv ez: „Manung aller Stände der Christenheit gegen Türken die Waffen zu ergreifen“ 1454. — A' ritkábbak ezek: a., Musaenm Capitolinum et Florentinum. b., Histoire naturelle des colibris 1820 par Audebert et Virillot, arany betűkkel. c., Egyiptom leírása sat. — Olvasni akármit szabad az olvasó szobában mindenkor, az innep — és vasárnapokat kivéve.

— Móricz.

Thierry tömérdek hagyománya.

Velenczében még 1776ban holt-meg bizonyos Thierry János nevü, ki, tömérdek kincset hagyott

maga után, mint a' következő jegyzékben előadatik : a' Doge palota szomszédjában három házat 1, 800,000 frankra becsülve ; Korfu szigetén két házat, 800,000 fr; Mussador csatornánál egy mezei házat, 200,000 fr; egy négy láb hoszuságu, 's ugyan olly szélességű zsákokot tele aranyrudakkal. 31. millio fr; 400. ezer fr. ezüstaranypénzt (?); 51. ezer Lajos aranyat Páris városházánál kamaton. 1,300,000 fr; hat kocsit Korfu szigeten 9000 fr; hat szekrényt ezüst készületekkel, egy-egy 200 font nehézségű, 40, ezer fr; hat szekrényt ezüst gyertyatartókkal, egy-egy 300 font nehézségű, 190 ezer fr; két kis erszényt drágakövekkel, 3. millio fr; tizenhét különféle színű 's jegyü ágyat, negyvenegy tükröt, arannyal ékesített száz széket, 's más többféle butrokat, 400,000 fr; nyólczszáz ezer keresztes tallért, 9,070,000 fr; két új hajót drága rakodmányokkal, mellyek Thierry ur halála után érkeztek - meg. Ezeket és a' 3. százertes kamatokat befoglalva, a' Párisban Trübert jegyzőnél látható inventariumban az egész vagyon öszves mennyisége 57 millio frankra tétetik. E' tömérdek örökség még elítéletlen van, 's a' hozzá just követelő rokonok, kik végetlen számmal gyülekeztek Párisba, mind ez ideig porlekednek rajta, hogy kit illessen fölvétele. Jól jár ki felé a' mérték súlya fog billenni.

A p r ó s á g.

Londonban jelenleg 174,000 ház, és 1,474,000 lakos van; Parisban 45,000 ház, és 774,000 lakos; Pétervárbán 9,500 ház, és 449,000 lakos; Nápolyban 40,000 ház, és 360,000 lakos, Bécsben 7,500 ház, és 300,000 lakos.

A' legyek egy különös faja Murcia királyság némmelly vidékein a' vetést e' nyáron megemésztette. E' férgek fehér színűek, hátuk és szárnyuk vékony fekete vonalakkal csikozva, a' palaczkához hasonlítanak, de nagyobbak, 's paulina legyeknek neveztetnek; olly szörnyü csoportal csődülnek elő, hogy gyakran —

mint a' sáskák — a' napot is elhomályosítják, a' vetéseket meglepik, 24 óra alatt a' kalászokat elrágják, 's valami mérges nedvel nedvesítik, melly szárukat egy percz alatt elhervasztja, szemöket pedig csirizhez hasonló tésztává változtatja. Azt hiszik, hogy az így megrontott termék az emberek egészségének ártalmas lenne. Szerencsére ugy látszik, hogy a' természet e' veszélyes férgektől az önmegtartási ösztönt megtagadta; mert könnyen engedik magokat megfogni, — azért a' lakosok zsákokra szedik 's ugy öldösik, a' kormánytól rendelt katonaság pedig a' vetéseket fölégeti, nehogy a' nép a' megvesztegetett terméket táplálataul használhassa. Azt is vették észre, hogy e' legyek leginkább a' buza — és kukoricza földeket szeretik meglepni.

Az egyiptomi alkirály Mehemed Ali még ugyan nem független a' Portától, azért mint független fejedelem uralkodik, 's birtokát Syriával igen nagyította. Egyiptom területe 8,800 □ mf. de csak 765. mivelletik belőle; 1822ben 2,514,000 lakosa volt, az újabb tudósítások pedig hol többre, hol kevesebbre teszik. Syria területe 2,300 □ mf. 1,500,000 lakosa, 's 4. basaságra osztatik. E' kívül még csaknem egész Nubiat, Sennaart, Darfurt, Kordosant, Arabia egy részét 's Kis-ásiában az adanai kerületet is Mehemed Ali birja; 's ámbár e' tartományok igen népetlenek, mindazáltal most már több mint 6. millio emberen uralkodik, — és Syriából mi nem lehet még egy igazságos szelid kormány alatt?

Találós mese.

Mig zöldellett egésze,	Ifjunak esmertetett;
Hogy megőszült 's legörbült,	Terhesnek találtatott.
Terhét elhányva sárgáll,	Miként a' tiszta arany.
De őszve törettetett.	Azért haszna millio. —
A' ki feldarabolja,	Több résziben gyümölcsöt —
Fejért, sárgát, pirost - lel,	Két lábában jelenkort.

Kóris J.

Jegyzet: A' 16-dik számbeli Rejtettyszó: Költész.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

18. szám.

Augustus 31-kén.

A' nagy csak a' jók tisteletére vágy;
Mellyet nem a' fény bábja szerez, hanem
A' virtus, a' melly nagy nemének
Czimjeihez magasítja lelkét.

Berzsenyi

*Még egy szó a' hól- és hét napok új magyar
neveiről.*

(Folytatása 's vége.)

A' tiszt. Holéczy ur által ajánlott héti napok új magyar neveik (ezek kétség kívül szinte szükségesek, mert a' most szokásban lévő vasárnap, hétfő, kedd, szerda 's a' t. nevek több okból helytelenek) a' következők: főnap (vasárnap helyett), másod, harmad, deréknap (mert hét derekán ezen a' napon vagyunk), ötöd, hatod, végnap. Ezen új nevezetek is ajánlást és elfogadást érdemlenek. — A' hónapoknak más új magyar elnevezését is ajánlja tiszt. Holéczy ur t. i. a' magyarok fejedelmei — és királyairól a' rómaiak példája szerint, kik Julius és Augustust még a' köznépnél is hónapi nevezet által örökíteni rendelték, 's értekezését így írja-alá: „Költ Nagy Szokolyban 1833. Ferdinand 29kén Deréknap.“ Ezen kérdésre: „De kiknek adjuk méltán az ilyen Juliusi 's Augustusi magas becsületet?“ 40, és 41k lapon így felel: „Oszlopot emelnék többi jók közt, mert csak tizenkettőnek lehet tizenkét hónapban, Arpádnak, a' magyar hon dicső alapítójának; Istvánnak, a' magyar korona szerzőjének; Ferencznek, a' mindenkép nagynak, és a' naggyá leendő Ferdinandnak,

Második Félvezetendő

18

e' két nagynak azért is, mivel korokban venné létét a' hónapok új magyar nevezete; 's különösen Ferdinándnak I. Ferdinandról is az Osztrák Háznak Magyarországon örökítőjéről. Továbbá Mátyásnak, a' nem muló hírű kedveltnek; Bélának, a' Tatár dühében elpusztult hon második alapítójának; Lászlónak, a' jeles diaskodónak; Andrásnak, a' tisztelt Arpádiak utójának; Leopoldnak, a' török hold romlásának hazánkban; M. Teréziának, a' magyar hadifény új felhozójának, 's a' magyar hűség örök tanujának; Józsefnek, a' sok tekintetben jótevőnek; Lajosnak, a' hatalmasnak, kinél szélesebbé a' magyar birodalmat senki sem tette. Im itt vagy tizenkét jeles magyar Fejedelem, annyi név tizenkét hónapra. Árpádnak tulajdonítám az elsőséget, 's öt tisztelném-meg az első hónappal; a' többinek a' mennyire lehet azt a' hónapot adnám, mellyben neve is esik, ha circulus történe is a' már látothoz hasonló. E' szerint: Jan. Arpád; Febr. Mátyás; Mart. József; Apr. Béla; Majus Ferdinand; Jun. László; Jul. Lajos; Aug. István; Sept. Terézia; Oct. Ferentz; Nov. András; Dec. Leopold. Az ítélet véleményem felett a' Nemzet tudósainál. Névé s rend könnyen enged helyes változtatást. Én ennek csak szóba hozója, nem meghatározója vagyok; én csak bemutatom 's ajánlom, de sem el nem döntöm, sem senkire nem kötöm. Soha sem fogják hallani, hogy helyes okos ellenzést szó nélkül el nem tudnék tőrni. *) A' hazát tisztelem, a' boldogító ellenzést becsülöm, a' véleményemnél jobbat szeretem és örömmel fogadom.“ —

Ezen gondolat szép, de csekély véleményem szerint inkább történeti kalendariomhoz (historischer Kalender) illő a' tudósoknak használására, mint köz-

*) Vajha minden magyar — kiváltképen ifjú — tudós hasonló volna tiszt. Holéczy urhoz!

nép számára. A' közönséges életben természeti kalendariom kívántatik. Egy illy különös magyar nemzeti kalendariom az európai nemzetek közt egyetlen egy volna, 's a' magyar nemzetet a' többi európai nemzetektől még inkább elválasztaná, a' mi pedig nem kívánatos. Ha a' köznépnek számára személyes kalendariom szükséges vagy tanácsos volna, úgy inkább egyházi személyes kalendariom illenék, 's az olyan személyektől vett hónapok nevei a' köznépnél már eddig is szokásban voltak, p. o. Boldogasszony hava (= Mária hava), Szent György hava, Szent Iván hava, Sz. Jakab hava, Sz. Mihály hava: de éppen a' hónapok e' személyes nevei nem tetszenek a' magyar tudósoknak, kik vagy a' Januarius, Februarius 's a' t. római nevekkal élnek, vagy új magyar neveket javasolnak. Irtam Esztergomban, Heves 3kán, végnapon.

Bumy Károly.

B o m b a y.

Ki a' keleti világ characteristicáját egyszerre akarja látni, csak Bombayba utazzék, egy-két hétig maradjon ott, 's a' körötte fekvő tályakat látogassamag; többnyire mind azt fogja láthatni, mi keleten figyelemre méltó 's érdekes lehet. Bombay népessége körülbelöl 200,000re megy; 's egész bizonyossággal lehet állítani, hogy China - 's Javaban, a' Filep szigeteken, a' malayi félszigeten, sőt magában India belsejében sem lehet olly szekrényt, viseletet, szokást, babona hitformát, vagy bár melly nép sajátságot lelmi, mi Bombayban szintugy 's éppen olly eredetileg, mint a' helyen, hova tulajdonkép tartozik, föl ne találtatnék. 20. percnyi sétálás alatt mind azon nyelvek hangzatit lehet hallani, mellyek a' világ más helyein hallhatók, és pedig nem csak egy zugban, vagy történetből, hanem akaratlan is azt kell következtetni, hogy a' beszélők magokat egészen honjukban lenni érzik. Szint azon rövid idő alatt több

templomokat, pagodákat, és egyházakat lehet megszámlálni; itt a' parsik — Zoroaster követőinek egyes ivadéki — a' tüzet imádják, 's a' hinduk hasonló komolysággal egy virágokkal 's riskásával befedett boltozatos fekete kő előtt hajlongnak, míg a' közelebbi utczában mohammedi szertartások végződnek, 's középben egy portugali járadalom nagy keresztel 's életnagyságu emlékébrázolatokkal tovább halad. Bombay, mit talán sok nem is tudott, egy 6—8 mértföld hosszúságu, 's 1—2 mértföld szélességü sziget. A' városok és nemzet gazdagsága 's ereje itt nincs a' föld geographiai terjedékéhez kötve. Kikötőjében minden öszvesül, mit egy nagy tengeri kikötőtől kívánhatni. Könnyen lehet bé-'s kievezni, feneke a' horgonyzásra jó, 's a' legsűrűbb kereskedéshez is elég tágas. Az éghajlat egészséges, a' szárazon elterülő apró halmpokon végetlenül lehet válogatni helyeket erősegeknek, városoknak, faluknak, 's minden nemű mezei háznak. A' bájló szigetet átvagdaló utak sokkal régebben ki vannak kövezve, mint e' javítás Európába behoztatott, —

Tavernier villám hárítója.

Dr. Tavernier Alcibiades 1818—1823ig — midőn döglelet és cholera egymást váltva öldöklék a' népeket — mint orvos beutazta Ásia és Afrika messze terült vidékeinek nagyobb részét. A' pásztorok vendégszerető seregökben gyakorta sokáig mulatván több alkalmat lelt az electricitas-nak az időváltozás, éghajlat és lakosok egészségi állapotjukra hatását vizsgálgatni; 's ha netalán e' vizsgálatok költsönzék neki az első ideát annak fölfedezésére: a' legrémítőbb döglelet-és cholerában minő orvosi erővel bírjon a' jég, mint electricai 's életgerjesztő elem? egy physikai játék-miv, egy tűzök tollakból és viaszos tafotából készített electricai sárkány, sárga rézből készült ágabogas koronával ékesítve, mellynek abroncsáról néhány ugyan olyan ércz fonalak csügtek-le, — a' villám —

és jéghárító egy új egészen nemének szinte első gondolatját ébreszté benne. A' mongol tatárságnak egy sik téréen, a' zivatarok sereglő tanyáján, maga készíté ez electricai sárkányt; a' viharral terhes légkörbe jó magasan fölrepité; 's alig hogy fölemelkedett, már a' korona és lecsüggő conductorok színes lángokkal sugárzottak; kemény dörgés hallatszott, a' vihar lecsillapodott, langyos essőre változván. Dr. Tavernier tovább gondolkodott e' szintugy örvendetes, mint meglepő tüneményen. A' mozgó sárkány álló oszloppal cseréltetett-föl, 's csúcsára egy jól megaranyozott veresrézből készült ágabogas korona tétetett, mellyből egy hasonló ércz conductor az oszlop körül tekervényesen egész földig nyullott - le. A' fölfedező állítja, hogy egy illy módon 200. láb magosságra emelt oszlop egy vizerányos (horisontalis) kerengésben forogható koronával — mellynek középső és legmagosabb függelékes csúcsán kívül még nyolcz szét álló, minden irányban az electricai higidékot beszívó 's olly érczből készült tövisei vannak, mellyet a' zivatar nem oxidalhat, mint a' Franklin villámhárítója vasát, — képes egy negyed francia mértföldnyi körületben a' menykő ellen megvédeni. Sőt azt véli, hogy ha kétszerte magasbra készítenék, 's egy toronyhoz kapcsolatnék (mint Ispahanban a' persa Shah parancsolatjából készíttette), ez alkotmány — mint egy aranyozott, szét sugárzó és mozogható koronájú obeliskus — nem csak az idő viharai ellen biztos védelem, de egész városnak is dísze lenne.

Grönlandi nép szokás.

A' grönlandi lakos ha megsértetik, vagy meggyaláztatik, boszúra vagy haragra nem lobban sértője ellen, hanem tüstént gunyvers készítéséről gondolkodik, mit ha elvégezett, mindenütt mondogatja verseit, hogy legszurósabb helyeit a' gyermekek, asszonyok 's az egész pórság fejébe verhesse. Ezután kihirdetteti, hogy ellenjét párviadalra hívta - ki, de nem

kardra, hanem - úgy szólván - dalra. Mind a' két fél elmegy a' harcra kijelelt térre, végetlen számu nézőktől kísértetve. A' megsértett elkezdí gunyverseit dobszó mellett (ezen egyetlen hangszer van e' nép birtokában) dalolni, mi alatt barátai nosza! rajta! kiáltásokkal serkentetik. Ha a' guny élénk, csipős, kaczkos és durva, az egész hallgatóság harsány kaczajra fakad. Végezvén ez versezetét dalolni, a' bevádlott lép a' homok közére, 's ha képes az elsőt csipős, élénk viszonzása és sarkasmusai által meghaladni, a' nevetők hozzá mennek-át, ellenjét kikaczagják, 's a' sokaság tetszése dönti-el a' győzedelmet. A' viadal e' nemében legcsipősebb, metszőbb tréfákra gúnyokra fakadnak, de a' harag és böszült hevesség kirohanásai szigoruan eltávoztatnak. A' gyülekezet képzí a' jury-t, 's a' jelesb versezetet győzedelemmel jutalmazza.

K a n t.

Kant tanítványai közt volt bizonyos R. nevezetű, ki őt több évekig halgatta, 's kitünő tehetségét vas szorgalommal párosítá, de külsejével semmit sem gondolt. Soha egynél több felső ruhája nem volt, 's egykorerről is - éppen a' mellén - leszakadt egy gomb; R. ur mindazáltal több hónapig benne járt, a' nélkül, hogy más gombot varratott volna reá. A' collegiumban mindig egy változtatlan helyen ülvén, egy nap sejté, hogy a' professor szemeit szüntelen az üres gombhelyre szegezve tartja, 's ezt annakutánna is csaknem minden nap tapasztalván, végre teljes számu gombal jelent-meg. E' napon Kant igen szélyengő volt, 's több izben elveszté előadása fonalát; tanítás végével az ifju hallgatót félre intvén, mondá neki: „kedves R. ur! legyen erántam olly kedvezéssel, várgassa le ismét ruhájáról azon gombot, mert annyira megszoktam kegyedet a' nélkül látni, hogy a' mai szokatlan jelenet a' conceptust egészen megzavarta.“ -- Kant tapasztalván, hogy esteli órákon, midőn

gyomra már az emésztést végzette, legjobban 's élénkebben gondolkadhatnék; este öszve kúcsolt karokkal 's füstölgő pipával elmélkedő szobájában a' kályha mellé ült, 's szemeit a' torony nagy gombjára, melyet ablakából láthatott, függeszté. E' helyzetben 's azon órákon egészen geniusára, a' fenséges vizsgálódás és élénk észrevételekre, hagyta magát, mellyek szüleményei méltán adák neki „a' kónigsbergi bölcs“ nevet, 's méltán halhatatlanná tevék. Egykor több estéken át, bár mint erőködött is, csak egy öszve függő gondolatot sem foghatott - fel; nyugtalan volt, — végre föllelte megfoghatatlan szélyengése okát; a' torony gombja t. i. mellyet e' bölcs teremő óráiban szeme előtt tartani több év óta megszokta, szükséges tatarozás (reparatio) végett levéteget, 's Kant önnön megvallotta, hogy csak akkor gondolkodhatott ismét rendesen, minekutánna a' toronygomb régi helyére visszatéteget. —

Statistikai jegyzet.

A' földtekének felszine 25,600,000 □ mértföldre tétetik (minden gradusra 25-t számítva); ebből a' tenger 18,865,000-t borit-el, 's a' szárazra csak 6,825,000 marad, melly a' világkülön részein imigy oszlik-föl: Europa területe 492,000 □ mf. 226 millio lakossal; Asiaé 2,108,000 □ mf. 390. mill. lak.; Afrikaé 1,496,000 □ mf. 70. mill. lak.; Amerikaé 2,197,000 □ mf. 40,500,000 lak.; A' szigeteké 532,000 □ mf. 20,300,000 lak. — Ebből kitetszik, hogy Asia legnagyobb és legnépesebb része a' földnek, de felszine terjedtségéhez képest népetlenebb mint Europa, hol 458 személy esik egy □ mföldre, midőn amott csak 185. Europa tehát nagysági viszonyban legnépesebb. Mi okok szülhetik ezt? nem vizsgálgatván; közülök mindazáltal ez egyet, 's tán a' leghatóbbat említeni lehet, t. i. Europa azért legnépeseb, mert lakható 's mivelhető földje legtöbb. Ugyan is a' száraz nagy része sivatag pusztá; nevezetesen Európában 80 ezer □ mf; Asia-

ban 877,250; Afrikában 743,000; Észak-Amerikában 400,000; Dél-Amerikában 250,000; öszvesen 2,355,250
□ mf. van lakhatatlan.

A p r ó s á g.

Eladó ritkaságok jelentése.

1. Angoly szappan, azoknak, kik szeretnék magokat ismét fejérre mosni.
2. Párisi kenőcs ollyaknak, kiken jó már egy hajszál sem találtatik.
3. Khinai fülbalsam azoknak, kik hallják a' hangszót, de nem tudják honnan?
4. Fagyír a' megfagyott szívekre
5. Leverő por az igen merész kívánatok ellen.
6. Homok, melly igen jó az emberek szemökbe szórni.
7. Tenta, mellyel X-t könnyen U-va lehet tenni.
8. Próbált választóviz bizonyos szerelmi viszonyok feloldásában.
9. Pallérzat darabos emberek számára.
10. Gyalupad a' gyalulatlan betyárokát simítani.
11. Próbált szer a' botránkozás köve ellen.
12. Két oldalú vállak az egyoldalúság ellen.
13. Üveg szem, természet után fujva ifju pipercek számára, kik a' szépnembeliekre örömet pillanthatnak.
14. Bőr szemlapantyúk olly férjek számára, kiknek ugy is ujjajokon kell átnézniök.
15. Néhány divati kalapok azoknak, kiknek fejök nincs.
16. Ó pávatollak, de még mind azoknak ujak, kik magokat idegen tollakkal ékesgetni szeretik.

R e j t e t t s z ó.

Négy betű, egy tagu szó; meghuzva vizzály szüleménye,
'S vést hoz ez a' népnek, ha felekre szakasztja dühével.
Megrövidítve folyók 's tenger mentébe leled-fül.

Lábát vesztve kevés, még is többet teszen egynél.

Jegyzet: A' 17-dik számbeli Találós mese: Szalma.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(A Hazai's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

19. szám.

September 4-kén.

Pártosság.

Bel-viharok rázták meg a' szép haza ősi hatalmát;

Bel-viharok temeték éji homályba diszét.

Honfi! a' belviharok mély átok magzati voltak;

Mellyeket a' párt-düh vérbe förösztve! nevelt.

K.

Scott Walter esmertető vonatai lord Byronról.

A' békés politicalai élet nyugodalmából felriaszt bennünket egy dörgő szózat, mellyel a' halál angyal felénk kiáltja: a' földtől egy nagy lelket vettem el! — Lord Byront a' halandó emberiség sorsa éré; meghalt Missolonghiban Aprilis 19kén (1824). Az ő hatalmas geniusa, melly a' temérdek embercsoporton óriási nagyságban emelkedett fellül, meghódolt a' vas szükségnek, és nincs többé különbség ő közötté és egy pór között, kinek elméje a' mindennapi életviszonyokon túl nem emelkedett. — Hallgat a' józan gáncsaskodás és fondor irigység; a' csillagzat hirtelen eltűnt láthatárunkról azonközben, mig minden szemek fegyverkezének, hogy annak homályos foltjait vizsgálhassák. De mi nem azt kérdezzük most már, mik voltak légyen az ő tévedései és hijányai, hanem azt, valyon ki leend az, ki a' literaturában azon csorbát kiegészítendi, melly ebben az ő elhunytával maradt? Félő, hogy egy emberkornál hosszabb idő fog elmulni a' nélkül hogy olyan költőt szülne, minő Byron volt; olyan költőt, ki ehez eredetiségére's a' valódi lángész esmertető jeleire nézve közel állhatna. — Harmincz hét éves; és annyit tett a' halha-

tatlansáért! Az ő hibái, nem szive romlottságából vették eredeteket. A' természet nem szül (vagy felet-
te ritkán) illy fonáságot; nem kapcsol össze a' rend-
kívüli nagy észtehetségekkel tökéletlen erkölcsi lételt,
vagy gyengéd érzés hiányát. — Kevés embernek volt
szánakodóbb szive mint öneki; kevés embernek volt
nagyobb készsége, embertársai nyomoruságán segí-
teni; egy emberi lélek sem volt lelkesedettebb csudá-
lója (és követője) a' nemes cselekedeteknek, mihelyt
arról meg volt győződve, hogy azzal önhaszonkere-
sés nem áll kapcsolatban.

Lord Byron egészen ment volt némelly tudósok
veszélyes sajtáságaitól; hir-féltést és irigységet nem
esmere. De hatalmas geniusa épen ott vetett meg
mindennemű korlátot. hol ez legidvességesebb.

Oskolában csak azon nemében tünteté ki magát
a' tudományoknak, mellyeket ő szabad tetszése sze-
rint választott magának. Nagy születésű, gazdag és
fiatal lévén, annyival könnyebben ellene állhatott
minden kinszerítésnek, melly természetével meg nem
egyezett. Mint író, méltóságán alól gondolá azt hogy
magát a' criticusok birói szavának alája vesse. Mint
férjfiu, vonakodott cselekedeteit a' közvéleményhez
alkalmazgatni. Az ellenállás felingerlette őt; a' szem-
rehányások megkeményítették tévedéseiben. A' bará-
tságos intéseket jó szívvvel fogadá; de kevesen bátor-
kodtak, hozzá bártságos hangon szóllani. A' poli-
ticai ügyekben is inkább az ellenmondás lelkével mun-
kálkodott, mintsem meggyőződésből; de belső kép
büszke volt az angol méltóságra, 's magasabb rang-
jának elsőségeit, valamint szinte a' tudósokéit is, álta-
lánosan igen tudta becsülni.

Én nem akarok Byron apologusa lenni. De az ő
nagy érdemei rövid időn közösen megfognak esmer-
tetni, ('s meg is esmertetnek) és — reménylem — hi-
bái nem fognak olvastatni sirkövén. 16 évig dolgozott
ő fáradhatlanul a' literaturai körben. Childe Harold
megjelenésétől fogva, szinte az utolsó énekéig, Don

Juans-ig, gyengületlen volt az ő ereje, 's geniusa — teremő. Az alkotásban szinte olly sokoldalú mint Shakespeare, az emberi élet minden viszonyait ábrázoló; az isteni lant minden hurjait megérinté, 's azokból a' legédesebb 's egyszersmind legfenségesebb hangokat csalta elő. — De ezen nemes ág, nem hozand többé virágot és gyümölcsöt; teljes erejében vágatott le az; de az utóvilág gyönyörködni fog annak örökké zöld levelein.

A' concursualis per, és a' sequestrum.

Tellyesen megelegülve hagyám el a' 64ik Számú Tarsalkodónak olvasását, mellyben különféle literaturai tárgyakon kívül hazánk' polgári törvényeinek egyik ága, jelesül a' Concursualis Pernek egy Czikkelye öttlött szemembe. Lelkesen vevé fel azt T. Fabricius Sámuel ur több T. T. nemes vármegyék' Táblabirája, 's meg mutatá, hogy az értékefogyottak, a' tolvajok sorába tartoznak, valamint szinte azt is: hogy némely concursualis perek kártékonyabbak a' nyilvánóságos tolvajlásnál. — Én, kit hivatalom az illy tárgyra figyelmetesite, rostálgatni kezdém az okokat, mellyek ezen concursualis perek ellen a' tudós Értekező által felvétettek, fájlván vele együtt a' módi világnak édes hazánkba is elterjesztett azon fogásait, mellyeknél fogva dicső eleinknél isméretlen concursualis perek a' sequestrum on erőt vévén, szokássá váltak. Ezen per neme ellen a' tudós Értekező által fel vett okok olly fontosak, hogy azoknak részes rostálgatásába ereszkedni bűn volna, 's csak ott vonta magára e' tárgy különös figyelmemet, hol ezt mondja a' t. Értekező: hogy a' concursualis per azért is károsabb a' sequestrumnál, mert ebben a' hitelező, igazának meg nyerhetéséhez közelebb áll, midőn amaz által az adós' vagyona csupa napibérektől, a' per végéig megemésztetik.

Igaz, hogy több illy perek szinte vég nélkül valók, és az úgy nevezett *Litis Curatorok*, *Massae Curatorok*, öszve iró *Kiküldöttségek* 's a' t. a' vagyonságot igen terhelik: sőt ollykor azt az illy hivatalos munkálatoknak dijjai kimeritik. De ha kérdem magamat: A' *Sequestrum* sikeresebb e' a' hitelezők részére, vagy a' *Concursualis per*, módosítva? meg győződéseim szerint a' kisebb javaknál inkább választok *concursualis per*. De ismét hozzá teszem: módosítva; mert a' kisebb jószágoknak zár alatt tartása, soha sem lehet módja a' hitelezők kielegíthetőségének; mivel a' *sequestrum* alatt lévő javak, az adósnak tulajdonosi birtoka alatt maradván, senki sem kinszeríthetik arra, hogy az illy egyes (privata) személy jószágainak kormányozását ingyen felvegye. Sőt ezen illetőségének megkívánhatására az 1723ik Esztendei 48ik törvény cikk. szerint jusa vagyon; így tehát a' kisebb érték nem nőlhet annyira, hogy, a' mellesleges költségeket ide értve, a' *sequestrum* alatt, a' curator esendőségének kihuzása után is minden hitelező életében magáéhoz juthasson. Más a' nagyobb birtokoknál a' kérdés, hol a' gazdálkodás jobbra fordittatása által, a' fülíg adós is kiragadtathatik hitelezőinek ostroma alól.

Ellenben, a' *concursualis* perek' folyama alatt hivatalosan eljáró birákat, kik közül választatnának a' *Litis* és *Massae Curatorok*, mindenkor szorítani lehetne arra: hogy ők, hivatalok után járó fizetések mellett, napibér nélkül legyenek kötelesek a' vagyonában megfogyott adósnak javait kézzelenni! — Mert, a' *concursus* alá tartozó javak már nem az adóséi; hanem azok mindjárt a' köz-társaság felsőbbségének feleletterhe alá esnek; 's így minekutána a' törvényhatóság kézzelése alá jött az adás vagyona: már ez esetben nem terjed ki az 1723ik Eszt: 48ik t. cikkelynek értelme a' *concursualis per* alatt lévő vagyonságnak igazgatóira (*Curatores*) mivel azon időben, mellyben a' curátorságnak, illetőleg a' *seques-*

tri curátornak, fáradsága' jutalma törvény által meghatározott, a' *concursum* per hazánk atyai előtt ismeretlen vala. Különben is a' felhozott törvény cikkely, a' *concursum* massa curátorairól mélyen hallgat. Egyébaránt szent igasság az: hogy a' bírák, 's tisztek, kik hivatalaik viseléséért fizettetnek, az illy hivatos kötelességekért ismét uj, 's így kétszeres fizetést ne kívánának. Illy módosítás után valamint nevedni fog az értéke fogyottnak vagyona, ugy a' *concursum* perek ellen felfogott átkok' ezredei is kevesülni fognak.

Eliás István.

Kir. táb. hit. ügyvéd

Rák-hizlalás.

Majdnem közösen elesmert állítás az, hogy a' rák husa egy a' legizletesebb falatok közül való, 's szintolly közönségesen nyilatkozott sajnálkozás volt mind eddig az is, hogy a' rák ollóiban 's farkában lévő hus felette csekély, 's az evő appetitusát csak felingerli, a' nélkül hogy ezt azután az ember általa lecsillapíthatná; mert ha egy-egy 15—20 közönséges (folyambeli) rák husát kiszopogatja is héjjából: csakugyan éhesen marad, ha más étekkel nem pótolja annak parányiságát. E' panaszon a' rák-kedvelők ezentul könnyü móddal segíthetnek, minekutána egy külföldi utazónak, mint szemmel látott tanúnak hiteles tudósítása szerint a' rákok annyira meghizlalhatók, hogy hosszúságok egy egész lábot, sőt ezen fölül egy pár hüvelket is tesz — A' hizlalás módja ez: a' folyóbeli rákok egy halastó gyanánt készített gödörbe tételnek (mellyben — természet szerint elégséges viznek kell lenni), eledelekül marha-máj adatik, melly apróra vagdaltván 's fekete buzaliszttal meghintetvén és $\frac{2}{3}$ rész buzakorpával összekevertetvén, jól megfőzetik, azután ismét össze aprítatik. Ebből reggel, délben és este, egy erre rendelt abrakos kosárban, az eledel a' tóba bocsáttatik. Igen hizlaló éteknek mondatnak továbbá reájok nézve még ezen kívül a' békák, mel-

lyekkel a' szabadon élő rákok is legörömösebb táplálják magokat. Sőt haszonnal adatik nekik az elesett marháknak darabokra vagdalt nyers husa is. De az magában értetik, hogy ezek ne dögleletes betegség, vagy egyébkártékony 's undorító nyavalya által veszték légyen el. — Azt mondja továbbá az érintett utazó, hogy, mivel a' himek és nők a' párosulás idejekor czivódni szoktak 's ez által ollóiktól gyakran megfosztatnak: a' himeket 's nőket (mellyeket állítása szerint könnyen meglehet egymástól esmerni) külön tóba kell rekeszteni. — De arról nem tudósít amaz utazó, valyon mennyi idő kivántassék arra, hogy egy-egy rák a' főlebb mondott nagysággal birjon. — Halászzal foglalatoskodók 's azon tehetősebbek, kik az ízes rákhust különösen kedvelik, próbát tehetnek a' mondotak szerint; mert a' hizlalás sem nagy alkalmatlansággal nem jár sem nagy költségbe nem kerül, mint-hogy a' rákok általánosan véve nem sok eledelt emésztenek meg 's így nem sok marhamáj és buzaliszt 's korpá kellene táplálásokra.

A' nád foganatos kiirtása.

Közönségesen tudva van milly nehéz legyen a' nádat úgy kiirtani; hogy az újra ne hajtson, 's talán az előbbinél is gazdagabban ne tenyésszék. Mert ha szinte gyökerei kiásattatnak is, igen ritkán, vagy talán épen nem is történhetik meg az, hogy azoknak minden újra sarjadzható részei kipusztíthatassanak. Ennél fogva ha még olly gondosan megásatik is p. o. valamelly nádas tó vagy folyam árka, 3—5 esztendő mulva ismét nád fog annak vizében lengedezni. A' nád kipusztulásának foganatos eszközlése tekintetéből tehát az javasoltatik, hogy az, mintegy Julius havában, vagy előbb is, a' midőn már t. i. jól megnevedett, a' viz alatt kaszáltassék avagy arattassék le, ollyképen, hogy a' tó vagy folyó vizében mintegy 3—4 ujjnyira benmerülve maradjon annak tarlaja. Így a' nádcsővek megtellnek vízzel 's azok lassanként

rothadásba mennek át, melly lassanként még annak gyökereit is kipusztítja. Megtörténhetnék azonban, hogy a' mondott mód szerint végbevitt kaszálás után, a' tenyésző erővel bővelkedő nád fiatal sarjadzást bocsátana, mi előtt még a' viznek rothasztó ereje sikeresen hatott volna reá; ebben az esetben le kellene ismét kaszálni e' sarjadzásokat is, mellyek helyett nem egy könnyen fogna már más sarjadzás előhajthatni.

Közös vakság.

A' calcuttai ujság a' következő nevezetes történetet írja. Folyó évi Januarius 2 napján nem csekély rémülés fogta el Hugly falu lakosait, mellyben mintegy 300 háznép lakik, midőn álmaikból ébredzván azt tapasztalák, hogy azon időben, mellyben már egyébkor a' nap is fel szokott kelni, most körülök a' legnagyobb setéség uralkodott. De milly szörnyű volt ijedtségek, midőn nem sokára azt valának kénytelenek magokkal elhítenni, hogy mindnyájan megvakultak. — Az ezen éjelt megelőzött este sűrű köd támadt a' közel lévő folyó partjain, 's az olly sósavanyas erővel 's illattal birt, hogy a' lakosok süntelen tüszögni kénytelenítették 's szempilláik tetemesen megdagadtak. Ugyanezen köd okozá tehát kétségkívül azt is, hogy a' bekövetkezett éjjel Hugly minden lakosai elveszték látásukat. A' vakság huszon négy óráig tartott, melly idő alatt — természetesen — sem foglalatosságaikat nem gyakorolhaták a' lakosok, sem magoknak eledelt 'sa't. nem készíthettek. De bár nem felette hosszú volt is magában ezen idő, a' nyomorultakra nézve véghetetlennek 's kimondhatlanul unalmasnak tetszhetett, mivel ütközésektől és esésektől tartván, egy helyből nem is igen mozdulhattak; 's valóban a' mérészebbek közül sokakat ért szerencsétlenség; de e' mellett történtek némelley nevetséges esetek is.

Fogantatos rendelés a' részegség megakadályozására nézve.

Azt mondják a' francia hirlapok, hogy az isteni tisztelet ideje alatt is történni szokott részegeskedések megakadályozása végett némelly, részeiben Németországnak a' következő törvény hozatott: „Minden embernek, a' ki vasárnapon vagy egyéb innepen az isteni tisztelet ideje alatt valamely csapházban iszik, szabadságában áll, onnan fizetés nélkül eltávozni.“ — Ezen törvénynek nem kevés befolyása lehetne az erkölcstelenség korlátozására 's számtalan kicsapongásoknak és bűnöknek meggátlására, ha az estéli órákra — innepeken szintugy mint közönséges napokon — kiterjesztetnék. —

A p r ó s á g.

Az Essequibon két angol fölfelé hajózáván, mérészkedtek e' folyót elhagyni, 'sa' szárazra néhány órányira bemenvén, hirtelen csak egy karaiba csordától láták magokat körül vétetni. A' tőrök feje, barátságosan fogadá őket, 's ebédre hívá magához. Először hal hozatott-föl sűrű lévvel, majd egy darab hus, és két rostélyon süttött kéz. Az angolyok azt majomhús-nak vélvén, mentegették magokat, hogy utazásban hust nem szoknának enni. A' fő nagy étvágygal rágta a' kezeket, 's vendégeit kérdézé, ha jó izü volna e' a' hal? Igen is, felelének, kivált sűrű leve igen kellemes izü. Igazatok van — viszonzá a' karaiba fő — minden étékhez legjobb azon mártás, melly ilyen husból készítetik.

Rejtett szó.

Elsejével szellők játszadoznak
 'S szenderítő suttogást okoznak;
 Másikát leled Dunánk vizében,
 Vagy — ha tetszik — kézmives kezében.
 Hogyha mind a' kettőt egybe köt'ted,
 Dongva jár körüled és fölötted.

Jegyzet: A' 18-dik számbeli Találós mese: Part.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

20. szám.

September 7-kén.

B u d a.

„Él Magyar, áll Buda még!“ így zengett Kisfaludynknak

Lanjtja. Az én kobozom — újlag így riadoz;

'S ezt teszi hozzá még: Buda, újabb fényre derülten,

Ósi diszében áll, — nemzeti életet él. —

K.

Brandsteini jégbarlang.

Steierország számos kisebb nagyobb hegyüreei között legjelesebb a' brandsteini jégbarlang, mellyről Sartori illy tudósítást ad: Megindulván a' gemsi lelkiatya társaságában, Brandstein felé irányzánk lépteinket; egy olyan hegy felé mellynek számtalan meredek sziklacsúcsai és hasadékai az egész vidéken hiresztelve vannak, 's mellyen egy olly barlangnak kelljen lennie, mellyet egy öreg jobbágyon 's a' gemsi papon kívül, még senki sem látogatott meg. — Gyánta-szagu fenyvesek között neki fordulánk a' meredek hegynek, egyenesen a' jégbarlang felé törekedve, 's ha néha a' mászkálás miatt elfáradtan a' füre letelepedtünk; az attich-virágok fűszeres illatja új erőt öntött belénk utank további folytatására. Minél fölebb halad az ember, annál meredekebb lesz az ut 's azon lejtő mellyen még fölül kell menni, kő morzsalékkal — mintegy kölessel — van behintve, melly a' hegyette fölnyuló kőfalakról hull alá; végre oda is eljutottunk. Ezen tul nem olly terhes a' gyalogut; a' fák árnyai enyhíték a' fölkapaszzkodás izzasztó melegét. Végre eléri az ember azon havasi gunyhót, mellytől már a' jégbarlang nem messze van. Kevés távolságra ezen havasi gunyhótól, több mélységeket és nyílásokat találhatni, mellyek nem csak fölötte

mélyek, hanem tetemes szélességűek is. Némelyekben több évek óta megmaradt hó fejezik, másokban víz van összegyűlve, ismét mások egészen szárazak; némelyeknek pedig még mindeddig nem jutottak fenekéig. Egyébiránt körül vannak kerítve gyepekkel és korlátfákkal, hogy a' legelésző marha beléjek ne essék. — —

Ezen havasi gunyhótól az erdőbe befelé, északra fordul az ember's végre olly tájakra jut, melly egyenesen arra látszik alkalmazva lenni, hogy a' kímlelődő utast azon csudás jelenetekre elkészítse, mellyeket itt az ő szemének az örök munkásságu természet készített. Egy szikla-kazánban (Felsen-kessel), mellyet magasra emelkedő sötét fenyők árnyékolnak, alárohant sziklatömegek hevernek, mellyek még most is irtóztató esésökre emlékeztetnek; összezuzott fák vannak itt rendetlenül 's vadon elszórva, felszagगत gyökereikkel 's darabokra zuzott ágaikkal, mellyek most már rothadni kezdenek. Az ösvény (Pfad) k'gyódzva nyulik föl a' szikladarabok között a' barlang szájához, mellyet a' közel lévő bokroknak egymásba szövődött galyjai csalárdul elfedeznek. Ha ezeket az ember szélyel bontja, egy mélyüreg nyilik meg, mellyből hideg — horzasztó szellők fuvalnak ki; néhány pillanatig bámulásba merül az utas, 's csak azután eszmél, hogy a' jégbarlanghoz valósággal eljutott. — —

A' minő irtóztatos a' barlang bemenetele, szint olly rettenetessé lesz azon öböl, melly föl felé táogat, midőn az ember mélyébe szállani készül. A' levegő hidegen sőt fagyalón csapódik föl a' föld belsőjéből, 's minél lejjebb bocsátkozik az ember a' fagyos havon, mellybe kísézőink lépcsőket vágtak, annál láthatóbb lesz minden szónál a' lehelet, mellyet az ember a' száján kiereszt. Sarokvas nélkül nem tanácsos a' barlangba menés, mert habár azon havon, melly a' bemeneteltől fogva szinte legbelsejéig borítja a' földet, lejuthatna is az ember, legalant, hol a'

fenék síkjából áll, minduntalan esés veszedelme fenyegetné. Mi, fáklyákkal, sarokvasakkal és botokkal ellátva 's fegyverkezve bocsátkozánk a' barlangba, 's minél tovább jutánk, annál érdekeltebb jelenetek nyíltak meg szemeinknek. Minden oldalról visszaverődött a' jégfalakról fáklyáink fénye, 's minekutána a' szemek ezen vakító csillogást valamennyire megszokták, föltűntek azon oszlopok, halmozatok, kupok és hengerek, mellyek itt a' jég által képeztetnek. Olly tekintetet szolgáltat ez, mintha az ember valamely gothus templom romjai között bolyogna; mint ha valamely tündérpalota nyílt volna meg ragyogó csillagaival. — Itt tőt képez a' jég, amott csonka halmot; itt jégsík (Gletscher) látszik alakulva, mellynek repedései és örvényei a' vizsgálódóra fölmeredeznek, — amott szép szövet gyanánt látszik a' jég aláereszkedve bizonyos magasságról, olyképen mintha az szőnyeg volna, melly a' természet titkait elfedezze. Balról — még beljebb — élettelen merevedtségben víz hullások látszanak, mellyek a' legirtózatosb zuhanás 's tajtékozó hömpölygés pillanatában, hirtelen jéggé átváltozottaknak látszanak. Egész jéghegyek tolakodnak föl egymás mögött 's ha az ember vigyázattal keresztül mász az elsön, melly a' barlang második osztályát az elsőtől elválasztja; ekkor lepetik még meg valódilag; ekkor véli magát a' najadok leg-tündöklőbb csarnokaiba vagy a' gnomák (földalatti lelkek) királyának csillogó kertjébe szállottnak. — Ha az ember az utolsó üregosztályhoz jut, melly jó mélyen alá hat, nem lát benne mást, mint azon bizonytalan szürke homályt, melly abból kisötétlik; de ha az ember fáklyával megy bele, ennek fénye a' csillogó jégen, majd kék, majd zöld, majd sárga színben játszadzik 's az egész barlang meggyuladva látszik annak világától. Ebben, valamint az előbbi barlangban is, több üregágzatok vannak, némelleyek olly mélyen hatók, hogy fenékeik még eddig ki nem kémleltethettek. Mi köveket és jégtuskókat hajigáltunk bele; hal-

lottuk ezeket mélyen alá dörgödezni, a' nélkül, hogy fenékre jutásokat kivehettük volna. Kétségkívül igen messze bemennek ezek 's a' többi nyulások is a' hegybe, 's talán ismit más — mélyebben fekvő barlangokban enyésznek el. — — —

Ezen barlangnak legnagyobb magassága mintegy 6 ölnyi, hosszúsága 32, szélessége pedig 21. Levegői mérséklete télen megváltozik 's annyira felmelegül, hogy azon jégfedel, melly nyáron-által borítja, olvadozni is kezd; ellenben midőn az idő tavasszal megnyílik, akkor kezdődnek az ő fagyos téli napjai. Egyébiránt nem csupán csak a' jég teszi ezen barlangot nevezetessé, hanem azon mészvegyületből képződő különféle alakok is, mellyek rendkívüliesen csügnek a' barlang tető- és oldalfalairól, 's a' természetvizsgáló figyelmét méltán magokra vonják. 'sat.

Nyelvészi kérdés.

Honnan jön „Wien“ városának ezen magyar, szerb (rácz) dalmát és török neve: Bécs? Némelyek ezt is, valamint Pest-et ezen régi tót szóból származtatják *pest*, melly jelenleg kemenczét vagy kályhát tesz, 's ma már tótul és csehül *petz*-nek mondatik. E' nevezet a' meleg fürdők jelentésénél is szokásban volt, minélfogva hajdan Buda városa *pest* nevet viselt. De Bécsnek nincs meleg fürdeje, mert a' badeniek nem tartoznak Bécshez, a' meidlingi kénköves ferdő pedig, természettől nem meleg, hanem inkább hideg. — Bárdosy (ezen munkájában: „*Notae ad opusculum Gregorii Berzeviczy de industria et commercio Hungariae*“ Lócse 1797, 167 lapon) így etymologizál: *Vienna, Alkaidi, Adalberto Ostrichiae comiti nuptae, a' Stephano rege in pretium dotis collata, eodem significato retento, populariter Bechey, (Turocz. Cap. 57) nobis Béts vel Becs appellari consuevit, quasi diceret: lakodalmi becs, lakodalmi ajándék. — Igaza van e' a' nagyon etymologizáló szepesi történetvizsgálónak, Bárdosy urnak? Kételkedem.*

A' versaliai királyi mulatókert.

A' versaliai királyi mulatókertet XIVdik Lajos frantzia király azért alkotá, hogy megmutatná hazafiainak miképen képes az emberi erő a' természetten erőszakot tenni, és ez által alattvalóit a' szorgalomra felindítani. Méltósága kitűnik onnan, hogy a' nevezett fejedelem 26 év alatt (1661től 1687ig) száz millió német forintnál többet költött ezen óriási magasztos munkára. Egy pusztá, sovány, darabos, vizetlen, és egészségtelen tájt, királyi mulatókertté, -- az épületek fényessége által pedig épen parandicsommá varázsolni: óriási miv. Ezen nagy, 's a' természettel újat vonó munkáját Lajosnak, így rajzolta le egy költő:

„Hic fuit ante Chaos; dixit Ludovicus, et Inde
„Regia fit Divo: facta est ita machina mundi.“

Ez a' hely, ugymond, elébb zürzavar volt; szóltott Lajos, és e' földi Istennek királyi terem (palota) emelkedett rajta: így állítottatott elő Isten által a' semmiből, e' világ alkotványa is.

Szikrából lesz a' tűz.

(Historiai adat)

Vadászattal enyhíté egykor idejét Ildik László Lengyel király, Varsótól távol lévő érdejében, egy Dani Péter nevü igen meghitt grófjával. Az egész napot vadak nyomozásában töltvén ellankadtak, 's az alkonyat világánál, a' meredt vadak örömétől izgatva, a' tűz mellé csinált gyep-asztalon vadász-vacsorájokat jó izüen költögették. Már a' leterített köpönyegekre akarának pihenni; midőn a' király, megemlékezvén a' házi vigságról, 's a' puha ágyakról, tréfából imigy szólítá fel Péter grófot: „Hej Péter! csendesebben nyugszik most feleséged a' scrinnei Absal mint mi.“ (Scrinnei Abbással) Péter is, hogy a' tromfot tromffal üsse vissza; „Talán a' tied is uram“ — válaszóla bátran — „Talán a' tied is csendesebben Dohesszel“! (Dobesz volt egy gyönyörü ifjú a' lovag

rendből, kivel Christina a' királyné, csakugyan barátságban volt) Megszurá e' mondás nem kevésbé a' király szivét, 's véget vetett a' tréfának; de ábrázatján a' komor gondokat, fájdalmat, 's belső szorongatást, még azután sem titkolható el, — és kétséges, valyon Péter' szabad mozdásán ütközött e' meg, vagy ezen szavaknál fogva, az előbbieket is most vévén gondolóra, a' kiralyi nő hűségéről kétségeskedett. — Virradtán, véget vetve a' vadászatnak, lakokba térének.

Christina, férjét szokása ellen komoran sejtven visszatérni, okát kérdé szomorúságának, — 's tetteté is jó ideig a' fejedelem a' történetet; de hölgye hízkelkedési által le győzöttetvén, felfedezé szive titkát. A' megsértetett nő bosszút szikrázó szemekkel keresé alkalmat a' lakoltatásara. — Végre csakugyan, rézszerint a' Péter' vagyonai reá szállításának ígéréte, rézszerint a' meg gyaláztatás ürügye alatt, reá vette Dobeszt, hogy a' gróftot vagy fogná el, vagy valami módon végezné ki. — De nem meré Dobesz a' status-embert nyilván megtámadni; hanem alkalmat lesett, midőn csalárdul és vigyázatlanul megnyomorithatná.

Leánya' vig lakomájához készüle Péter Varsóban, kit Jaxához a' Szerbek' vezéréhez házásított, 's ugyan oda Dobesz is megjelent szép kísérettel, — a' bátor, 's az illyesekről nem is álmodozó gróftot magát kapva — midőn cselédjei a' vig lakoma készítése, 's a' vendégek szives fogadhatásával foglalatoskodának, az e' végre készített lovakon orozva megragadta 's a' királyhoz hurczolá. — Soká törte fejét a' kétkedő király a' gróffal való bánáson, tisztelvén tekintetét 's azon szeretetet, mellyel ő, és atya is a' gróf eránt viseltettek. De a' bosszús nő is sürgette 's bujtogatta, azt állítván, hogy ha Pétert sértetlenül elereszti, az ezen bosszú-tétel által megkeserítette, főfő ellensége leend a' királynak. Midőn mégis habozni látta, az elválással 's elhagyással fenyegeté férjét, ha az ő szüzes-

sége gyalázóját méltólag meg nem bünteti. Meggyőzöttetvén végre a' király az álnok okoskodás által, meghagyá, hogy: „Péter grófnak, a' mondott okért nyelve elvágattatván, szemei tolattassanak ki. Ezen tréfa-martyr, még ezentul öt esztendeig sanyarogván, megholt Varsóban, 's ugyan ott grófi rangjához illőleg el is temettetett. (Cromer. Martin. libro. VI.)

Asszonytanács.

Marcus Antonius Bassianus, vagy más néven Héliogabalus XXIVdik romai császár anyja bocsáttatott bé legelőször a' tanácsba, — a' ki egy tanács által hozott végezést ugyanott el is rontott. Megengedte továbbá a' nevezett Császár, annyának, hogy több asszonyokkal együtt is tanácsot tarthat, mellynek: „Asszonytanács, volt a' czíme. Jöttek is ki ezen törvényházból különbkülönbféle nevetséges parancsolatok a' házassági dolgokban. Szép ezen tanácsnak az iránt hozott végzéseit olvasni: „hogy kik millyen ruhában járjanak, kik kivel nyájaskodjanak, ki kit csókoljon meg, kik járjanak gyalog hintón, kik lovon, kik számaron, kik öszvértől vonatott kocsit, kik vitessenek zselle székben, és valyon bőrrel, csonttal, elefánttetemmel, vagy ezüsttel legyenek e' azok diszesítve; továbbá: kik hordozzanak aranyos, vagy drága köves papucsokat?

Tamerlan zászlója.

Tamerlan, igazabb néven Tímur Bek, vagy sánta Timur, a' Tataroknak igen hatalmas 's győzhetetlen Chámjok, — kevés idő alatt a' világnak nagy részét meghódoltatta. Ó, ha valamelly várost megszállott, az első napon fejér lobogót tétetett ki, a' megkegyelmezés jeléül, — második napon veres zászlót, a' vérontás jeléül, — harmadik nap pedig fekete zászlót, annak jeléül, hogy már nincs helye a' megkegyelmezésnek és könyörületességnek. Gyűrűjére mint pecsét-nyomójára három ó-t = o. o. o. metszetett,

annak jeléül hogy a' száraz föld harmad részét meg-
hódítja. T. — — s.

Élet iránti vonzódás és egykedvűség.

Páris vidékén egyik faluban azt a' hirt terjeszté el valamelly vidor bohóskodó, hogy a' városban egy angol, neje meggyilkolásáért halálra ítéltetett; de olly feltétel alatt kegyelem ígértetett neki, ha állit-
hatandna valakit maga helyébe, a' kin a' már kimondott ítélet végrehajtassék. Az angol tehát, kinek egyéb-
iránt pénze bőségben van, inkább életét akarja ki-
mélteni mint erszényét 's husz személyt szólit föl, mindeniknek ezer frankot ígervén, hogy egymás között sorsot huzzanak, 's a' ki a' halálsorsot huzandja, annak még kárpótlásul öt száz francot ajánl. — 'S ime, a' lakosok közül nem csak huszan vagy ötvenen, hanem százan is jelentették magokat a' városbirónál (maire) 's midőn tőle azon választ nyerék, hogy a' sorshuzás nem menend végbe, azzal a' gyanuval tértek haza, hogy a' városbiró már kiválogatta ama huszat az ő általa kedveltek közül. —

A p r ó s á g.

A' parisi juliusi ünnepen tizenkét házas pár kiházasítására, a' város háznál adott bálra, a' kivilágosításokra, egy ünnepi pompás hajó építésére, a' szabad bemenettel adatott néző játékokra 's több efélékre tett költségek az idén hivatalos felszámítás szerint 800,000 frankra mentek.

Találós mese.

Meghalt 's ujra föléledett,
És csak szerelmi életet
Izlel illy korában.
Előbb — lassan 's fáradozva,
Most repkedve játszadozva
Kel 's honol virágban.
Fiu, ha van szerelmesed,
Tudom bizonynyal, esmered
Mesém alakjában.

Jegyzet: A' 19-dik számbeli Rejtett szó: Bogár.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

21. szám. September 11-kén.

Hajdan. Most.

Hajdan a' nemzeteket csatazaj vonzotta, 's erény volt

Pusztító harcban győzni, vagy halni dicsőn.

Most a' szelíd lant vonz, tudomány győz, kézmű hiresztel;

Nemzeti nagyságot háрма együlve szerez. —

K.

P a l e s t i n a.

Palestina, ama szent föld, mellyért annyi keresztény és pogány vér omlott; mellynek emlékére a' vallásos kebel, mintegy magasabb erőtől megihletve, vágyódással, fájdalommal, lelkesedéssel és borzadással telik meg; a' középtenger melléki syriai partokat foglalja magában, a' Libanon hegyétől délre, szinte Egyiptom határáig. Jelenleg Syriával együtt, az egyiptomi alkirály Mehemed Ali birtokában van 's a' Törököktől Falesthin-nek neveztetik. Hires volt egykor ezen tartomány termékenysége által; a' hitért föláldozottak tetemeitől hizott földeken áldás nyugodott, áldás mellyet jajok szültenek. Most, lakosainak restsége miatt, kik ragadozásból és a' bucsujárók által élnek, puszta és kopár. Alig terem annyit, a' mi élelemre elég.

Palestinába szárazon vagy tengeren juthatni; melly utóbbi esetben a' jaffai (másként joppei) kikötőben szokás kiszállani. Mióta ezen ország Mehemed Ali hatalmában van, ki szigorúan fön szokta a' rendet és fenyítéket tartani: azóta sokkal bátorságosabban utazhat itt az Europai mint az előtt. Nem mesze a' most említett kikötőtől, melly különösen a' kereszties hadak ottani kiszállásairól emlékezetes, a' nem

kevesbbé hires Schadem völgye fekszik. Ez, a' szent-írásban, különös szépségü 's illatozó rózsái miatt emlittetik. Az utazó szeme most is számtalan fehér és piros rózsákon, narcissusokon, fehér és sárga liliomokon 's több más felette jó illatu szebbnél szebb virágokon gyönyörködtetheti szemeit, — mellyek itt vadon teremnek. — A' térség, délen a' gazai partok mentében nyulik északra a' Karmel hegyig 's délről a' judaeai és samariai hegyek által határoztatik. De ez sem egészen rónaság, mert kopasz sziklás hegyek által félbeszakasztatik 's ugyan ezek által négy külön síkságra osztatik. Egyébiránt, földje homokos ugyan, de termékeny. És még sem látni rajta bogácskóróknál, tövéseknél 's kiaszott fűnél egyebet. Csak gyéren, egymástól fölötté nagy távolságban láthatni egy kis mivelt vidéket, hol pamut, durra, rizs és árpa vagy buza természetik. A' faluk, mellyeket közönségesen olajfák és sycamorok vesznek körül, nagyobbbrészt romladékban hevernek, 's élő bizonyágot tesznek arról, hogy gondviseletlenség és rossz kormányzás miatt a' legédesebb áldás is keserü átokká változik.

Az érintett sziklás hegyeken keresztül nagyon fáradságos az ut, sőt helyenként veszedelmes is. De minekelőtte még az ember ezekhez jutna, keletről Rama vagyis Ramla tűnik szembe, ugy szinte a' régi Arimathia, melly igen bájoló vidékéről 's arról emlékezetes, hogy keresztény közönség lakja. A' körülfekvő tájékat nagy olajfák (ültetettek) diszesitik, mellyek alatt többnyire kiapadt kutakat, vízmedenczéket 'sat. láthatni; a' miből az gyanítatik, hogy a' városnak hajdan legalább is egy órányikiterjedése volt. Most csak mintegy száz háznép találtatik benne; kik, mint hajdan Ezechiél proféta idejében ('s nálunk maiglan is), tüzre való gyanánt, szárított trágyát használnak.

Két órai lovaglás után fölér a' vándor a' hegy tetejére; honnét az ut egy vad hegyszugolyba vezet.

Itt labyrinthusban (tévelyben) látja magát az utas, melyet kup forma hegyek képeznek, alant egymással összesimulva 's fákkal benölve. Ha az ember hátra tekint, még egyszer keresztül látja a' szép Scharon völgyi térséget, mellynek széleit a' Középtenger hullámai mossák. Elöl a' sz. Jeremias völgye nyílik meg, 's egy sziklacsucson egy kormos régi erősség látszik, melyet a' Makkabeusok várának neveznek. — Hosszu utazás után eljutni végre azon folyamhoz, mellyből Dávid amaz öt sima kövecset szedé, mellyeknek egyikével a' temérdek nagyságu Goliathot agyon hajítá. Ezen tul Heriet-Lefta és El-Bire faluk látszanak egy magas hegyen a' naplusi ut mellett. Innen egy pusztán kell keresztül menni, mellyen csak néhol néhol áll egyegy vad fige fa, mig végre ezek is megszünnek 's az egész növényélet kihal, ugyannyira, hogy még csak moh sem nevelkedik. Ezen kietlen sikon, gyászos pusztaságban egy órát tölt el az ember, mig végre egy előtte fekvő dombra jut, 's ezután ismét egy órát, a' kopasz — szélelshzórt kövek által fedett rónán, mig végre négyszegü tornyakkal magasra emelkedő gothus falsorokat pillant meg, mellyeken néhány házfedelek ormai kisötétednek; — maga előtt látja Jeruzsalem t.

Most tudom magamnak megmagyarázni — szól Chateaubriand — a' kereszties vitézek és bucsujáró zarándokok meglepetését és elragadtatását, mellyet akkor érzeni mondottak, midőn Jeruzalem közeletébe jutának. Megállék egy ideig, szemeimet a' szent városra függesztém, falainak magasságát mérve, a' történeteket Abrahamtól fogva Gottfried Bouillonig keresztül gondolva, a' változásokon elmélkedve, mellyeket az ember fiának küldetése az egész világon eszközölt, és azon templomot hijában keresve, mellynek falaiból egy kő sem maradt a' másikon. 'S ha ezer évekig élnek is, soha sem fognám ezen pusztát elfeledni. — —

Jeruzsalem, a' mostani, egy basalt hegy ereszkedőjénél, sziklák 's mély völgyek által körülövezve, a' hajdani főváros helyén fekszik. Kerülete most alig tesz fél német mértföldet; meglehetősen renddel van építve; falai eléggé magasak vannak; 's hat kapuja közül még most is mindenik zsidó nevet visel. A' házak homokkőből épültek, többnyire két emeletesek, földszint azonban nincsenek ablakaik. A' holt egyformaságot csak a' mecsetek csucsai, néhány ciprusfák 's a' templomok tornyai szakasztják meg. A' lakosok száma mintegy 25,000-re megy, kiknek egy része topánkákat 's papucsokat, más része pedig számtalan ereklyét, olvasókat 'sat. készít és adogat el. A' városban sok szent nevű hely és épület mutogatatik, mellyek között a' szent sir temploma, már másfél ezer év óta legszentebb. Ez több egyesített templomból áll, 's úgy mondatik, hogy Golgatha-hegyen van épülve. Egy gazdagon ékesített földalatti kápolnában egy szép kup alatt a' megváltó sirja mutattatik. Ott hol egykor Salamon fényes temploma állt: az el Haroun mecset áll keleties pompában, mellyet a' mohamedanusok a' kaaba-val együtt legnagyobb szentségnek tartanak. Abba egy kereszténynek vagy más egyéb hitűnek sem szabad lépnie. — Az olajfák hegyén is van egy keresztény templom, mellyben a' megváltó lábnymai mutattatnak.

Jeruzsalemről minden utas minő vallásu legyen is az — elmegyen Bethlehemet meglátogatni. Az ut, természetlen, kopasz vidékeken vezet keresztül, mellyeket csak itt ott kellemesít valamennyire fákkal beültetett földdarab, 's mellyet Simeon tornya, Illés monostora és Rahel sirja nevezetesít, melly utóbbi azonban nem fölötte régi török építménynek látszik. Magában Bethlehem városában legemlékezetesb a' klastrom melly Ilona által azon helyen építettett, hol Kristus születék. Ezt külön három hitű szerzetesek lakják, u. m. catholicusok, görögök és örmények. Ugyanitt egy fedél alatt két templom vagon,

egyik a' föld alatt, másik a' földön fölül. Ez semmi különös nevezetességgel nem bír, amaz kösziklába van bevágva, szépen fölékesítve 's márvánnyal kirakva. Beléje lépcsők vezetnek, hosszú boltozaton keresztül, hol több emlékezetes sirok mutogattnak, a' többek között az is, mellyben mind azon gyermekek eltemetve fekszenek, kiket a' kegyetlen Herodes — velek együtt Krisztust is kivégeztetni akarván — megöletett. Innét egy szép kápolnába vezetetik a' kémlelődő utas, a' buzgó zarándok, mellynek falai és közvezete márványból vannak 's mellyben mindenik felől öt imádságszék van, megegyezőleg azon jászolokkal, mellyek azon ólban valának, hol Jezus született. Ezen földalatti szent hely fölülről semmi fényt nem kap, hanem különféle keresztény fejedelmek által ajándékozott lámpáktól nyeri világosságát. A' templomocska egyik szegletében ivbolthajtás alatt van egy oltár, azon helyen, hol az isten fia először jelent meg emberi alakban. Márványból és jaspisból csinált kör, a' nap sugaraihoz hasonló fényt lövellő ezüsttel borítva, jeleli azon helyet, hol ama nagy történet végbement; itt egyszersmind a' következő értelmű latin fölírás tűnik a' vallásos zarándok szemeibe: „itt Jezus Krisztus született szüz Máriától.“ — Az oltár fölött azon jászol ábrázolata van márványból, mellybe az ujonan született gyermek tétették; előtte pedig egy másik oltár áll, a' hét keleti bölcseké.

Különkülönféle érzések és gondolatok vonulnak az ezeket vizsgáló fürge utasok, áhitatos bucsujárók 's zarándokok szíven és lelkén keresztül; kik mielőtt a' várost végkép elhagynák föl szoktak menni rendszerint a' templom tetejére, honnan a' körülfekvő vidékre, délfelé Tekoaig, kelet felé pedig Engaddig, a' legbájosabb kilátás nyílik meg.

A' török bíró elméssége.

Egy keresztény kereskedő bizonyos tevehajtót megfogadott, hogy ez a' kereskedőnek több csomó

selymét Aleppóból Konstantinápolyba általszállítaná. Meglévén az alku, a' tevehajtóval együtt a' kereskedő is utnak indula; de ut ez közben megbetegedvén hátra maradni kénytelenítetett. A' tevehajtó, sokkal előbb ért Konstantinápolyba 's több hetekig várta a' kereskedő megérkezését; de minthogy ez meg nem jelent, a' tevehajtó azon vélekedésben volt, hogy a' selyem tulajdonosa meghalt. Ennek okáért a' portékát, mint már most sajátját, eladta, és eddig való kenyérkereséséről egészen lemondot. — Az alatt a' kereskedő meggyógyult, és Konstantinápolyba érvén, első gondja az volt, hogy a' tevehajtót felkeresse, 's portékáját kezeihez vegye. Sok fáradozásába került a' kereskedőnek ezen embert kitudakolni. Végre mégis megtalálta 's kéré tőle a' reá bizott portékát. De ez disztelenül elutasítá a' kereskedőt magától, még azt is tagadá, hogy valaha tevehajtó lett volna. A' keresztény meg boszonkodván ezen csalárdságon a' Kadihoz (bíróhoz) sietett. Ez figyelemmel halgatá a' kereskedő panaszát, 's kérdé a' Töröktől, valyon mit mondana ezekre; mellyre ő csak azt felelte: hogy az embert nem esmeri, a' kérdésben forgó portékaról semmit sem tud, és tevehajtó soha sem volt. Erre a' Kadi azt parancsolá a' kereskedőnek, hogy előadott panaszát bizonyítaná be. De ez egyedül csak utban történt megbetegedését hozhatta fel 's bizonysgot nem állithatván, mindegyre sürgette mégis ügye elintéztetését. — A' Kadi szinleg megboszonkodván, szidta a' kereskedőt 's mind a' kettőt elkergette maga elől. Midőn ezek a' házból kimentek a' Kadi az ablakról fen szóval kiáltott utánok: „tevehajtó, még egy szóra!“ a' Török, ki már arról elfeledkezett, hogy hajdani tevehajtó állapotját csak néhány perczek előtt is tagadta, hirtelen visszafordult, és kérdé a' Kaditól, mint parancsolna? Erre ez tüstént lefogatá a' Törököt, 's addig verette, míg csalárdságát elismervén, a' keresztényt egészen kinem elégítette.

Aczélpróba.

Angolországban, névszerint pedig Scheffieldben annyira vitték már a' vas kikészítése módját, hogy a' dologhoz leginkább értők, azaz, a' vasat és aczélt egymástól legjobban megkülönböztetni tudók sem bizonyosak hogy az illy mesterségesen készült aczélt a' természetivel föl ne cseréljék. Az illyetén csalódások számlálhatlanok, mivel az emberiség nagyobb része egyébiránt is fölötte könnyen hívó, a' mi által magát önkényt károsítja. Egyébiránt az illy csalódásokat könnyű most már elkerülni, minekutána kitaláltatott azon eszköz, minélfogva a' miv-aczélt a' természetitől megkülönböztető próba alá vethetni. Ez így történik: Olvassz föl egy kevés salétrom savanyt annyi vízben, a' mennyi szükség, hogy a' próba alá veendő aczél-vasat megnedvesítessd; ha ezt megtetted, ejts néhány csepp lepárolt kénysavanyat azon helyre; néhány percz mulva töröld le száraz ruhadarabbal. Ha az anyag (materia) tiszta aczél: fekete foltocskát hagyand maga után rajta a' salétromsavany; ha pedig vas: azon esetben fejéres szürke lesz a' cseppek helye.

A' mondott csalás miatt történt igen gyakorta, hogy a' nagyobb darabban vett — állítólag — angol aczél drága eszközökre feldolgoztatott 's rosszasága csak akkor fedeztetett föl, midőn a' belőle készült árukat kisimitni, köszörülni 'sat. akarták. Ha tehát műszer készítő, késcsináló 'sat. a' durva tömeg (massa) jószágáról akar meggyőződni: azt ráspuval meg kell egy helyen simitnia, 's a' főlebb mondott vizsgálatot e' simított helyen végbevinnie. — Minden még ez ideig esmert természeti aczélok között, legjobba a' damaskusi, mellyet azonban különös módon készitik ki a' Törökök, kivált midőn kardlapokat akarnak belőle csinálni. —

Viz-iratu papiros készitísmódja.

Némelly külföldi hirlapokban 's a' budai német ujságban is tétetett már említés azon papirosról,

mellyre csupa vízzel, nyállal vagy más egyéb illy nemű nedvvel olly sikeresen lehet írni, hogy a' betűk megfeketednek 's így az egész írás olvashatóvá lesz, szinte — mintha valóságos téntával irrattak volna. Ezen papirosnak készítése felette könnyű 's így történik: A' közönséges papiros bele mártatik gubó- vagy gubacs-olvadékba 's minekutána árnyékos helyen megszáradt, behintetik finom porrá tört kén-savanyas vassal, azután pedig sandarach-hal megdörzsöltetik. Az e' szerint készült papirosban most már mind azon alkat-részek ben vannak, mellyek a' téntacsináláshoz szükségesek, de hibázik még a' nedv; ha tehát ez, az írónak tollából hozzá járul, megtörténik a' szükséges vegyülés, 's a' nedvvel képezett vagyis leirt betűk feketén tünnek elő. — Különösen utazókra nézve igen nagy haszna van ezen találmánynak, mert az így készített papiroshoz nem kell többé magokkal íróedényt hordozniok, de ellenben fel vannak mentve a' betűk elenyészése veszedelmétől is, a' mit a' rajz-ónnal (plajbásszal) tett jegyzetknél, utazónak, szinte lehetlen eltávoztatnia.

A p r ó s á g.

Egy lyoni hangszer-csináló nem régiben olly hegedüt készített mellynek 16 hurja van; nyaka henger idomu, mellynek hossza két hüvelknyi; öble szinte henger forma 's egészen jó hangzólag rendezve; úgy kell rajta játszani mint a' violoncellon.

Midőn S-ben egy igen fiatal leányka (menyaszony) viteték esküvőre, azt kérdezé tőle az élemedett tisztos lelki atya: Lányom! talán keresztelkedni akarsz?

R e j t e t t s z ó.

Fordítsd és vond meg kettőm, étkeknek adand izt;
Hármát csak temetés multával láthatsz; egész szó
Gyermeki játék, 's a' marhát ösztönzi futásra.

B. K.

Jegyzet: A' 20-dik számbeli Találós mese: Lepke.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

22. szám. September 14-kén.

Gellérthegy.

Had-morajok zúgtak hajdan körülötted idős bércz,
 És te azoktól csak had-riadást tanulál.
 Most honi nyelv hangzik kebeledben a' békenapokból;
 Zengj hát jaggj hegyorom, zengj — honi szózatokat

Egy este a' budai játékszinben.

(Utóhangzat Sept. 2dikáról 1833.)

Hova tódul ezen sokaság Budának sokszor rom-
 má lett vára felé? A' lenyugvandó nap aransugárai
 csalják e' ki őt, hogy lássa bennök ragyogni azon
 várt, melly száz és negyvenhét évvel ezelőtt a' vér-
 ostrom fergetegének útján viszont szabadon kezdé lé-
 lekzeni, romjai büszkén hirdeté a' fölvirradandó
 szabadságot 's Petneházy zászlója hizelkedék a' ma-
 gyar gögnek, első lobogva a' köszöntő honi szélben
 Buda magasán. — Vagy talán sáskák jönnek a' keleti
 szél szárnyain, megizlelendők Buda halmainak arany
 fürteit, kéklő gerezdét? Nem, a' sáskák zaja vésszel
 ijesztő, itt örömhangok zengnek a' szellőben; a' sás-
 kák a' szél után jönnek, ezek ellenkező szél ellenébe;
 a' sáskák sokasága egyfekete, itt a' fejer szin igen
 kellemesen, igen bőven vegyül a' fekete közé. Ugy,
 leányai — soká árva volt hazánknek, a' fejer szin kelle-
 mes bőséggel mutatkozzék ezen szent vegyülgésben;
 látjuk, hazatok sorsa titeket is érdekel, érdekel a'
 honi nyelv szent ügye, idv néktek, legsikeresh ápolói
 a' nemzetiségnek!

Láttátok, mint ápolá Szapáry a' kegyetlen Ham-
 sabég virágait, 's kezeinek munkája után áldás kele;

szépen diszlettek a' virágok, illatukkal köszönetet adva a' rabszolgának. Illyen virág, olyan gyenge növény közöttünk is a' honi nyelv, illyen a' mivésztség, első pályáján indult meg — úgy szólva, — ápolókra van szüksége, 's azok kik lehetnének inkább mint ti, kiknek kezei ültetik és éltetik a' béke minden csendes áldását. És midőn Szapáry ellenségének virágait tudá ápolni, hogy ne ápolnátok ti azon kincseket, melyek a' nemzeti létel koszorujában olyan becsesek?

A' férjfiu kebelnek érzelme mindig hánykolódó tenger, néki a' nagy világ és az ő tettei szolgálnak hazául, a' nőnek csendes köre azon szent hely, melly gyengén, biztosan egyengetve mutatja a' nemzetiség pályáját, melly megérleli azon magvakat, melyek a' férjfiu vitézség által elvettettek. Zulimának rózsa-ujai vették le a' fogoly Magyar rablánczait, ő vezeté a' barlangok éjelén ált szabadságba Ilkát a' harem gyémántjára szántat, — ott szerelem munkálkodott benne, itt nemes lelkűség, ott érzelmet bizgata keblünkben, itt csudáltatta magát. Szerelem és nagy lelkűség azon két erény, honom méltó leányai, melyek a' nyelv és mivésztség ügyében pártfogástokat kérnek.

Tömve és tultömve volt a' fővárosi játékszín földszint, második és harmadik emeletben, 's az első emelet is, vagy négy páholyt kivéve. Én nem mentem oda bírálgatni, hanem hogy örülhessek a' nemzeti ünnep estéjének, hogy nemzeti hangokkal örvendztessem meg füleimet. És törekedésem ki lön elégtve. Vagynak, kik tudják, hogy egy két szántó-földbe való magvoknál égen földön nincsen több, a' vetést megtették, gabonájok nő, 's mivel konkolyt látnak benne, az egész vetésnek neki mennek, azt tiprandók, gázolandók. De megálljatok, földiim. Én is szeretném, ha nem csak konkolytalan vetésünk volnának, hanem mindenfelé tiszta buzát arathatnánk; azt is vélem, hogy jobb jól kirostált és tisztított búzával egy földet bevetni, mint konkolyossal hár-

mat, hanem a' veté, meglévén téve a' tiprásnál alig hanem jobb a' türelemesség, sőt az ápolás 's annak idejében majd a' konkoly kirotálása. Azt is mondhatom azonban, hogy talán némelly fiatal jónövényt rosznak néztek melly utóbb egész diszében fog állhatni előttetek. Magyar színt a' fővárosban (Budapest) a' nyelvügye, a' nemzeti gőg és büszkeség kíván; mag van itt elvetve, én azt ápolandónak vélem.

Nem bírálni, hanem gyönyörködni menék, a' mint mondám, és abban eléggé részesültem. Azt gondolám, ezen rajzó sokaság aprájának, nagyának, nemesének, polgárának, p a r a s z t j á n a k, férjfijának 's nőjének szíve, mind úgy ver a' honért, mint érdemli, mint vernie kell, 's örülék minden egyikben társat gyanítva. A' muzsikai darabok jól adattak, Rákóczy darabja érdekelt, emelt. Hamsabég (Bartha) jelesen mutatá a' kevély, kegyetlen, alávaló kénynagyot; Zulima (Lendvayné) édes részvétellel szabadítá meg Szapáryt, tetsző szeméremmel vallá meg szerelmét, 's nemes lelküen győz indulatján, Ilkát szabadságba téve. Szapáryt Lendvay jól ábrázolá, Ilkában Kántorné eleget tön esmeretes hírének; Döme, mint Borsos Miklós, földmives és Szapáry jobbágya, tetszőleg mutatá a' jobbágy hivségét, ura megszabadításában való szorgalmát, urához való szeretetét, 's mi majdnem óhajtók, hogy a' szegény kaliba erénye ne tűnt volna olly észrevetetlenül, olly jutalmazatlanul el a' nemesek és katonák zaja, a' kegyetlen, magát megégető Hamsabég remek vonaglásai között. Illyes valamit sugott belém a' rákosi paraszt szántó kedves dala is:

„Miről apám nagy busan szólt,
 Hogy itt hajdan szebb élet volt,
 Érzí szivem, 's felsóhajtok.
 Midőn rákos térén szántok“ 'stb.

Pály tiszta ezüst hangjaitól érdeklően adatva. Elfogódott szivem a' játékszin korlátait kitorpte. — — Hangok! Szellő! — A' Buda ostromát képző ábrázó-

lat, rózsaszínű görög tüztől megvilágosítva Telepinnek, ki Ali Mehmedet is (tréfás szeszélyét kimutató) jól adá, nem kis érdeme. A' nyelv tiszta, szép volt; mi benne még nagyobb szorgalmat ajánlunk, hogy ne mondassék p. o. hibázzon (hibát ejtsen), hibázzék (jelen ne legyen), essen; essék helyett.

Vajda.

Kristály-üreg.

Ez egy híres, egészen tulajdon nemű üreg, melly Schweiz-ország Bern megyéjének (canton) Zinken nevű hegyén van. Mintegy 1735 körül egy pásztor által földöztetett föl véletlenül, ki azon a' helyen gyakorta szokott tanyázni 's egy illy alkalommal észre vévén, hogy a' szikla-hasadékaiból, a' napsugárai különös fénnel verődnek vissza. Kiváncsi lön tudni, valyon mik lehetnének azon csillogó tárgyak 's kezdé a' hasadékokat botjával nagyobbra csinálni. Nem sokára sikeresült neki olly darab sziklát letörni, hogy az ez által támadott nyíláson bebujhatott. Az üreg, belül elég téres volt 's tele a' legszebb kristályokkal, mellyek többnyire olly nagyok voltak, hogy a' zsidók és drágakömvészek által szorgalmasan tudakoltattak 's drágán fizetettek. De a' pásztor nem esmeré azoknak becsét mindjárt fölhalálásakor; csak néhány darabot tört le 's adott el belőle. Minthogy pedig találmányát nem titkolá 's a' kibontott üreget úgy becsinálni nem tudá, hogy mások észre ne vehessék, 's reá találván bele ne juthassanak: nem sokára többen is fölkeresték azt és részesültek annak kincseiben. Az ezen üregben találtatott kristálynak nehézsége öszvesen 1000 mra. becsültetett értéke pedig 45,000 fra, 's úgy mondatik, hogy a' belőle szedett kristályok mégis többnyire kétszeres áron adtak el. — Egész oszlopok voltak kristályból képződve, mellyek közül némelylek 4—5 sőt 8 mázsásak is voltak, és egészen tiszták 's hibátlanok. Most az üreg, mellynek mélysége 20

szélessége pedig 3 ölnyi, — elzárva 's a' fölsőség őrizete alatt van; mert, bárha kincsétől tetemesen megfosztatott, jelenleg is elegendő értékűt rejt magában. — Későbbben több más kristályüregek is találtak ugyan a' Zinken hegyben, de azok kevesbbé gazdagok, 's rendesen bányásmódra miveltetnek.

Átnézése a' legesmeretesb olaj-növényeknek 's veteményeknek.

Mind azon növények között mellyek kisebb vagy nagyobb mennyiségű olajt szolgáltatnak, legnevezetesebb:

1.) A' nálunk is esmert de gyümölcsstelen olajfa. Ennek igazi hazája a' déli tartományokban van, a' mienknél melegebb égöv alatt, hol egész esztendő-t át zöldel 's kevés ápolás mellett is igen jól tenyészik. Az ennek gyümölcséből satoltatni szokott olaj, kétféle, t. i. fejér és sárga. A' fejér, a' jobb, a' lassanként megért 's összegyűjtött gyümölcsből haladék nélkül kisatoltatik; a' ros-zabb, érett és éretlen sőt rothadozott gyümölcs vegyületének nedvéből származik. A' sóval, eczettel 's fűszerrel becsináltatva eledeül szolgálendő olajfagyömölcsöt, még félérett korában le kell szedni, a' midőn csak zöldesek; az érettek színe feketésbe megy át, melly külső feketés héj alatt egy második pirosas és egy harmadik fejéresszínű van; a' gyümölcs husa 's olaja fejér. — Ezen fát nem rágják meg a' férgek, mivel olajossága által nem csak inyökre nincs, de sőt elveszéseket is okozza.

2.) Répa; répaolaj, melly a' közönségesen esmert téli és nyári répa magvából készittetik.

3.) Len; lenolaj: mellyet hazánk több vidékein mécsbeli világításra használandók, lenmagból ütnek. Ezen olaj firnajs készítésre és festeményekre is használható.

4.) Vad-len, melly némelly vidékeken a' zabközött vadon is terem, egyébütt pedig el vettetik,

melvel igen bőven szolgáltat olajt, melly a' répaolajnál gyengébb 's kellemesb izü lévén, többféle étkek és sütemények készítésére is fordittatik.

5.) Mák; ezen országszerte esmeretes növény apró magvaiból bőven nyerhetni olajat, melly tekintetben a' fejér virágu mák becsesebb a' veres vagy vereses virágzatunál, részint azért hogy több olajat ad, részint mivel ez a' festők által örömöstebb vetetik 's használtatik, sőt étkekbe téve is jobb izü. — Azon vizsgálatokból, mellyek a' mákkal nem régiben néhány évig az Angolok és Németek által tétettek, bebizonyodott, hogy az europai jobb faju mák hejának (nem a' gyümölcseinek) nedvéből szinte olly jó — sőt majdnem jobb mákonyt (opium) lehet készíteni, mint a' millyent a' keleti mák szolgáltat.

6.) Kender; közönségesen esmert 's mivelt növény, mellynek magva bő 's átható olajat nyújt.

7.) Cser-és Tölgy-fák; mindeniknek makkja olajos nedvvel bir 's jeles olajat ad, mellynek hidegen lesatolt eleje étkekre és süteményekre is fordittathatik; az pedig a' mi az ezután fölmelegített törkölyből sátólattik, világításra igen jó, mécsekbe 's lámpákba. — Egy mérő száraz 's héjából kifejtett makkból egy pint (két icze) tiszta olaj jó.

8.) Cseresnye-, sárga- és őszi barack- fák, dobozó és szilva-fák csontkeménységü magvainak beléből igen jó égetni való olajat nyerhetni és pedig nagy bőségben; 20 font tiszta 5 font olajat ad. Valóban megérdemli ezen tárgy a' közönség figyelmét, különösen olly vidékeken, mellyeknek szőlőhegyei 's szilvásai vannak; a' veszendőbe menő magvakat — a' helyett hogy elhányattatnak — össze lehetne gyűjteni 's haszonra fordítani. Legkivált pedig a' szilvából szesz égetőkre illik ezen figyelmeztetés. Nem tettem ugyan vizsgálatot, valyon a' kifőzés után megmaradt magvakban ugyan annyi olaj foglaltatik e' mint azokban, mellyeket a' kazán heve át nem melegített 's ki nem párologtatott; de ugy hiszem ha valamelyes csekély

olaj-rész kigőzölgne is a' magvakból (a' mit csak próba által tudhat meg az ember) mégis mindenkor fogna azokban annyi maradni, hogy a' kisatolást megérdemlenék, 's a' nyert olaj legalább is égetni elég jó lenne. — Az aszalt-szilva magja még több évek után is jó olajat szolgáltat.

9.) A' dió- mandola- és mogyoró-fák gyümölcsseiről ugy is mindenki tudja, hogy minden tekintetben jó és nagy mennyiségű olajjal birnak.

10.) Retek; a' hónapos és téli retek magva egyiránt bir olajjal.

11.) Chinai retek; ez némelly németországi tartományokban kezd veteményi tárgy lenni, 's a' mint mondatik meg is érdemli, mert mind étkekre mind lámpákba igen jó. — Svéd-országban Septemberben vetetik el, mivel a' legkeményebb télben sem vész ki.

12) Káposzta; mindennemű káposzta - magv sikeresen satoltatik; (el készítettvén előbb annak módja szerint) belőle elegendő 's jó olaj nyerethetik. (Folytat.köv.)

Hathatós házi orvosság a' hideg-lelés ellen.

„Egy evő kanálnyi tiszta rozslisztbe ölj belé 3—4 közönséges pókot; (t. i. ha jó nagyok a' pókok, három, ha pedig kisebbek, négy szükséges ez orvosságra — e' hez tégy egy diónyi csomó pókhálót, és annyi tiszta mézet, a' mennyi kivántatik, hogy a' fen mondottakból tészta váljék; — végre ezen tésztára hints apróra tört koromból annyit, hogy a' tésztának barna színe legyen, 's ezeket keverd össze jól.

Ezen tésztából készíts egy pár flastromot, egy pár rongyra. Egy egy flastrom 2—3 ujjnyi széles 's ugyan illy hosszú is legyen. — Ezt a' két flastromot a' hideg-lelés beállása előtt egy órával kösd mind a' két kezed élet-erére (arteria). Ezt háromszor cselekedd egymás után, mindig egy órával a' hideg-lelés beállása előtt. Az egyik flastrom kezeden legyen mind addig, míg azt a' másikkal fel nem váltod.

Jegyzés. 1) A' betegnek legalább kétszer el kell várnia a' hideg-lelést, hogy megtudhassa, minő legyen az. 2) A' fen említett tészta elég lészen mind a' három pár flastromra. 3) Ezen tészta be legyen takarva, míg nem használtatik. 4) E' flastrom nem okoz semmi fájdalmat, sebet nem csinál, sőt nyomát sem láthatni 5) Ha rendetlenül jár a' hideg-lelés, e' flastrom feltétele után rendet tart 's így azután gyógyítható a' betegség

Gy...ról F. P.

A p r ó s ó g.

Egykor ama híres orvos-doctor Radcliffe valamely veszedelmes nyavalyában sinlődő jó barátját gyógyította, és szokatlan nagylelkűséggel nyilván mondá, hogy fáradozásáért semmi dijt sem veend-el. A' betegnek megromlott egészsége ismét megjavult, és Radcliffe attól bucsut vett.

Uram! „monda a' meggyógyult“, ime ezen erszénybe tettem naponként az orvosi dijt (Angliában a' híres orvosoknak minden látogatásért közönségesen egy guineet — aranyat — szoktak adni) és az ur jószágától reménylem, hogy ezen háladatosságomat nem fogja megszegyeníteni.

Dr. Radcliffe megpillantotta az erszényt, és azt jobban megtekintvén hirtelen felszámolta a' betegség napjait, 's az erszényért nyúlván mondá: „már ezt tovább ki nem állhatom. Egyenként az aranyakat egész esztendeig sem fogadtam volna-el de most midőn anyi együtt van, lehetetlen azoknak ellent allanom.“

Sztanics.

Rejtett szó.

Öt betűm él vízben; fő három rakva tövéssel;
Vaskoholóknál rég négyemet ütve leled.

M. J.

Jegyzet: A' 21-dik számbeli Rejtett szó: Ostor.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

23. szám.

September 18-kán.

Gyermekkor.

Nézd a' hegyek folyamát lesikamlani gyenge habokkal,
 'S rá mosolyogni a' völgy tarka virágseregét.
 Illyen a' gyermekkor, fia láng érzelmi nyugosznak;
 Gondja mulékoy hab, melly öröm-árba vegyül.

K.

Angol népmondák.

Az olyan emberek, kik elmetehetségeiket a' belső lelki meggyőződés rovására mivelik ki; kikenél a' valóságos érzetek külső okoskodás fásult alakját öltik fel: szükségképen elvesztik azon titkos vonzódást, mellyel a' felmagasztalt képzelet, a' szellemi világ ábrándozásain csügg. Csak a' természet gyermekeinél, a' sík téreken, 's a' halmok és völgyek ölében ápolgat a' hívő elme némelly sejtéseket olyan tárgyakról, mellyek az érzékiségen, a' testi megfoghatóságon fölül vannak 's szóhagyomány (traditio) által, regékben, mondákban 'sat. szájról szájra 's nemzetségről nemzetségre maradnak. Illyen mondák még mindeddig gyakran forognak az angol nép ajkain; különösen az erdős hegyes tájékokon. — Bizonyosságul szolgáljon a' következő két népmonda, mellyeket utazásom közben hallottam.

Füvészi kirándulást akarván ugyanis tenni a' yorkshirei és cheshirei hegyekbe, hogy el ne tévedjek, egy élemedett, barátságos és komoly tekintetű férjfiut választék utmutatóul. Neki adám át kis növény-tarsolyomat, 's ő többféle beszédekkel mulattott, míg én növényi fürkészéseimet folytatám. Egyik

napon egy vad hegyi szugolyhoz értünk. Keskeny meredek ut kigyózdott a' két szikklafal között 's egy zöld halomra vezetett föl, melly igen szép kilátást nyújtott volna, ha — mintegy koszoru gyanánt, sűrű erdőség nem övedzte volna körül. Jobb kéz felől állott egy sziklafal 's benne egy háromszegü nyílás általegy homályos üreghez leheté jutni. A' nyílás olly szabály szerint való, hogy nem tudám megkülönböztetni, valyon ember kéz vagy a' természet míve e' az. Midőn én a' barlangba akarék lépni; megragadá karomat komoly tekintetü vezetóm 's így szóla: Uram! ne tegye azt kegyed, tudom, hogy kegyed városbeli, 's talán engem kigunyoland, de igazomra mondom, ezen barlangba nem tanácsos bemenni, ott nem jó dolgok történnek. Uram! hidje el kegyed ezen barlangon keresztül a' tündérek palotájába megy az ember.

Követni fogom tanácsodat mondám, ha megigéred, hogy mind azt el fogod regélni a' mi nevezeteset ezen barlangról hallottál. A' gyepe zöld 's nyugasztalással kinálkozik; telepedjünk meg itt azonközben és falatozzunk: Szivesen elbeszélem kegyednek — viszonzá a' jó szívü pór — a' mit tudok, a' mit a' falu számos öregeitől hallottam. Mi tehát megtelepedénk 's csekély vendégeskedésünkhöz fogánk, mellyközben vezetóm regélését e' képen kezdé: „Amott a' hegynek tulsó oldalán fekszik néhány ház elszórva, hová egyedül csak az általunk hátrahagyott uton juthatni; mert előttünk az erdő szélén iszonyu mélység van, jobbról pedig, a' mint látja kegyed, meredek, megmászhatlan sziklák tornyosulnak. Ha a' lakosok közül oda által valaki megbetegszik, vagy valamelly nő szülni készül, a' mi falunk bábájának kell oda elmenni, hogy segédkezet nyujthasson. Az előbbi, nem rég elhalt bába, éjjel nappal bátran tette meg ezen utat, a' nélkül hogy valami rosszat látott vagy tapasztalt volna. De midőn egyszer szép holdvilágnál épen éjfélkor tért volna haza felé a' gunyhóktól, egy-

szerre aggódás fogta el; nem tudható ugyan mi történend vele, de gonoszt gyanított és szokatlant. — Épen telehold volt; de ennek képe nagyobbnak látszott egyébkornál; a' folyamok vigabban csörgedeztek; a' szellők emberszózatként suttoztak; az éji madarak körülröpködék a' bábát 's megcsapdosták szárnyaikkal; lábai alatt a' sz. jánosbogarak tündököltek; sőt magok a' fak is szerelmesekként látszának ölekezni 's egymással édes szózatokat váltani. — Midőn a' szorongott szívü bába ezen sziklacsushoz ért egy alakot pillantott meg; a' rettegés annyira megszálla őt, hogy nem tudható, valyon élő ember e' vagy lélek a' mi előtte állott; de annyit vön észre, hogy a' mi nemünk féle volt, kék és zöld ruhába öltözve 's rendkívül alacsony termetü. — Midőn e' kiseded férjfiu az asszonyt meglátá, hozzá ment, megfogá kezét 's bevonta magával a' barlangba. — A' szegény asszony egészen magánkívül volt a' félelem miatt, 's szive szorultsága közben nem tudott egyebet tenni mint az ő véd-szentjét segítségül hívni. — Lassan, lassan, monda a' törpe férjfiu, kövess engem, és ne félj; nincs szükség az égbelieket segítségül hívni; nem forogsz semmi veszélyben, én rövid idő mulva ismét elbocsátlak. Csak iparkodj, ne késedelmezz, a' segítségedre igen szükség van. A' szegény asszonynak követnie kelle őt; ekkor észre vevé a' mint a' törpe egy ajtót megnyitott 's — ime — őt villámsebeséggel taszítá a' mélységbe. De (az asszony) legnagyobb csudálkozására olly gyengéden esett alá, mintha rózására hullott volna; csakhogy a' legkormosabb setiség és síri némaság borított körüle mindent. Eyszerre csapás történt, 's ime kimondhatlan ragyogásban látá, hogy tündér palotában van. Körülötte témérdek arany és ezüst, csillogó drágakövek, ritka házi butorok és kincsek valának; egy halandó sem látott illy fényességet. A' lakhely boltozata, régi monostor templom idomára, csecsos iveken nyugodott; de az oszlopok, mellyeken ezek feküdtek, egészen

aranyból voltak, különféle drágakövekkel ékesítve. A' meglepetett asszony, nem győzött eléggé bámulni ezen csarnok pompás belsején, csillogásain; szemei csudás kíváncsisággal kémlelődtek. Ekkor megnyílt egy ajtó, mellyen egy kék ruhába öltözött nőszemély lépett be, olly szép alaku, a' minőt csak képzelni lehet; hozzá járult a' bábához, barátságosan köszönté őt, 's kézen fogván egy másik szobába vezeté. Ez valamivel kisebb volt a' másiknál, de épen olly ragyogó és fenséges. Egyik szegletében pompás szőnyegű arany ágy állott 's ebben egy beteg tündér feküdt; de bár beteg volt is, lehetetlen szeretetre méltóbbat gondolni, mint ő vala. Körüle sok szép fiatal leányka volt, kik, mindön az asszony a' szobába lépett, varázs dalt énekeltek, mellyel a' bábát segítségre buzdíták 's engedelmességre inték. Ez tehát készséggel végbevitte szokott foglalatosságát, 's minekutána a' tündérnő elszunyadott, kezénél fogá őt egyik udvarló leányka 's visszavezeté a' csarnokba. Itt már egy szép asztal állott készen, finom vászonnal terítve 's felséges étkekkel és illatozó virágokkal megrakva, mellyek mind arany edényekben valának. A' leányka leülteté őt 's étkekkel és itallal kínálá. Kimondhatlanul izlettek neki az ételek, de még sokkal inkább azon édes vereses ital, mellyet arany kupában nyújtott a' leányka. A' szegény asszonynak mind ez olly fölötte jól esett, hogy elragadtatásában, a' paradicsomba gondolá magát átvarázsolva; egyszersmind pedig a' legszebb leghájolóbb hárfa zengedezést hallá, 's örömében magán kívül volt. — Midön már egy ideig ezen éldeletben részesült, belépett hozzá a' törpe ember 's inté, hogy kövesse őt. A' bába fölkel 's alig bucsuzott el asztali társnejától, egy pillantat alatt azon helyen látta magát, honnan őt a' törpe elhívá vagy inkább el kényszerité. Dea' hold többé nem volt olly teljes; azonban a' szellők mindegyre emberszózatként suttogának, hangosan csörgedeztek a' folyók, a' fák életet mutattak, 's az éj madarai szerte röpkö-

dének. A' bába, álomból ébredettnek gondolá magát, de azon temérdek arany mellyet kötényében látott, meggyőzte őt a' valóságról. — Midőn haza ért csudálkozva fogadták őt a' falubeliek, mert mint elveszettet vagy meghaltat, már egy hét óta gyászolák.“ (Folytattatik.)

Átnézése a' legesmeretesb olaj-növényeknek 's veteményeknek.

(Folytatása 's vége.)

13.) A' napraforduló, vagy tányérvirág, (Heliotropium), mellyet néhol néhol a' kukoricza közé ültetve de csak néhány szálat láték, ennél fogva nem tudom ha nem csak diszesítés kedvéért történt e' az? mert ahoz képest, hogy olajütésre szánattak volna magvai: mindenütt keveset láttam. — Különösen alkalmas volna ezen bõmagvu olajos növényt a' krumpli földekben tenyészteni; bizonyosan sokkal czélikényosabb, mint a' kukoricza között, hol eléggé ki sem terülhet, vagy ha kiterül: a' kukoriczát nyomja el. A' tányérvirág nagy haszonnal termesztethetik, különösen olly vidékeken, hol üres föld és pedig homokos föld elég van, fa ellenben kevés. Ezen növénynek szára ugyan is, legjobb tüzre valót szolgáltat. — Minekelõtte magvaiból olaj üttetnék, ajánlható, hogy azoknak külsõ, száraz 's magába sok olajat beszivandó héjja, ledaráltassék. Ennek könnyebbitése végett sikeresen vegyittetik közibe bükkön-mag. Az ebbõl nyert olaj különös jóságának mondatik a' bõrre nézve, mellynek nagy feketeséget, szép fényt 's olly puhaságot ad, hogy az illy bõr az angollal vetekeedik. — Egyébiránt, általánosán véve, kevesebb olajat szolgáltat, mint a' répamag.

14.) A' mustár- vagy repcze növény, mellynek magva még a' répáénál is nagyobb mennyiségben olajos. A' repcze soványabb földdel is megelégszik mint a' répa 's azon kívül, hogy olaja az ételben és süte-

ményekben is sikeresen használtathatik 's kellemes íz ad: szára, a' juhoknak felette kedves és egyszersmind egészséges táplálék. A' vad repcze magvából is jó égetni való olaj üttethetik, 's azért érdemes, hogy az, bükköny-takarításkor (mert e' között legnagyobb bőséggel szokott teremni) fölfogassék, 's a' helyett, hogy (a' mint közönségesen történni szokott) veszendőbe menne: üttessék belőle olaj. — A' legparányibb hasznót sem kell az okos gazdának elmellőzni 's veszni hagyni, mert: minden nagy, kicsinyből ered. Ezt igazolják Horatiusnak ezen jeles szavai: Ad j keveset kicsihez, — nagy halmot gyűjtesz idővel; 's azon közmondás örökké igaz maradand, hogy, csöppönként csöppönként — 'sat.

15.) A' vad sáfrány, kóró-nemü, valamennyire tövéses hosszú zöld levelü növény, mellynek ágain, legfölül, egy egy gombocská van; ebből szép lányszínü sárga virág fejlík ki, melly több vidékeken megszárítva szelíd sáfrány helyett használtatik; a' festők pedig különösen szép veres festéket készítenek belőle. Ezen növény, eredetileg Egyiptomból való. Magva gazdagon szolgáltat olajt; melly nem csak igen jó égő, hanem étkekbe és süteményekbe is használható.

16.) A' festőfü (izacs vagy sülleng; *isatis tinctoria*) magvaiból is jó mécs- és lámpabeli olajt satolhatni. A' növényből magából — a' mint tudva van — igen szép kék festék készíttetik.

17.) A' tök, dinnye és ugorka magvainak olajos tulajdonsága, eléggé esmertetik. Az elsőből igen sok olaj készíttetik szerteszélyel mindenütt; de ezen utolsók, — legalább tudtomra — még e' részben nem nagy figyelmet nyertek, noha tulajdonságok senki előtt sem titok.

18.) A' szőlő magva is jó nemü olajos nedvet rejt magában.

19.) A' lóherének és luczernának minden fajai olajos magvuak. De ezek mégis sokkal több figyelmet érdemelnek — mint a' marháknak legjobb takarmányul szolgáló növények.

20.) A' konkoly, mécsbe és lámpába jól világító olajat ad.

21.) A' dohány magva, mellyből jó égetni való olaj készíttethetik, különösen olly vidékeken érdemel figyelmet, hol a' dohánytermesztés nagy kiterjedésben gyakoroltatik.

22.) A' vad gesztenye fa gyümölcse (mert a' szelidé úgy hiszem több jövedelmet hajt természetiben, mint kisatolva) jó égetni való olajt szolgáltat. — Ezen fának levelei, a' mint mondatik, a' kecskéknak igen kedves eledele, gyümölcse pedig, a' most említett hasznon kívül, marhahizlálásra is sikeresen fordíttatik; összezuzva pedig jó keményítő készíttethetik belőle, hasonló a' búzából valóhoz.

23.) A' hársfa magvaiból jó illatu 's jó izü olaj készíttethetnék, ha azoknak összegyűjtése olly igen fáradságos nem volna.

Végre említést érdemel 24.) a' Sefam növény is, melly keleten igen közönséges olaj-növény. Ennek magvai olly bőven fizetők, hogy 13 font mag, 6 font olajt ad, és pedig olly jóságot, hogy a' provence-ival vetekedhetik. Oroszországban már több helyen termesztetik, különösen pedig Astrachanban és Kisljarban. Ohajtható volna, hogy ezen növényvel a' mi éghajlatunk alatt is vizsgálat tétetnék, 's ha jól tenyészőnek 's a' mondott tulajdonságokkal megegyezőnek találtatnék: a' gazdasági természetmények sorába fölvétetnék.

P u. K.

Különbféle.

Borbonneban, Sézanne mellett (a' Marne megyében), egy domb lejtőjén, mintegy négy lábnyi mélységre a' föld alatt, nem régiben 12 emberi csont-

váz találtatott, melyek faragatlan kősor által voltak egymástól elválasztva. Mindenik csontváznak egy ércz-nyaklója (nyak-perecz, nyak-láncz) volt, karjaikhelyén pedig erős — mintegy $2\frac{1}{2}$ parisi hüvelknyi átmérőjű érczkarika találtatott. A' sorban fekvő legelső mellett, két élű pallos (fegyver) is hevert. De a' fölfedezők sem fölírást, sem pénzt, sem más egyebet olyast nem letek körülöttök, a' mi ezen csontvázak történetének vagy eltemettetéseik idejének 'sat. kinyomozhatására csak legparányibb reménységet is nyujtott volna.

Egy francia hirlap azt a' tudósítást közli, hogy egy műszer csináló (mechanicus) olly eszközt talált föl, melyet ha a' gyalogolók lábbelijekre illesztenek: általa menésöket igen nagyon gyorsíthatják és sokkal sebesebben 's kevesebb fáradsággal haladhatnak előre. Ha ezen eszköz valóban sikerrel használtathatik: nagy könnyebséget szerezhetendnek általa magoknak a' pénztelen és alapos utazók. Alapos utazók, mondom, mert az minden kétségen túl van, hogy a' gyalog-utazás, minden tekintetben több tapasztalással, nagyobb esmeretszerzéssel és kielégítőbb sikerrel van összekapcsolva, mint az utazásnak bármilly más egybenemei.

Greenockból vagy Glasgowból, a' mondás szerint, minden évben menend a' nyár utólja felé egyegy gőzhajó Alexandriába, Jaffába (Joppe) és Athénébe, hogy az utazók, ezen vidékeket két hónapnál rövidebb idő alatt meglátogathassák.

Rejtett szó.

Az ón legtöbbet bir hosszan négy elsőből';

Öröm, harag, bosszú támadhat kettőből.

A' szenyt asszonyaink a' vastag ruhából

Egésszel verik ki, a' melly készül fából.

B. K.

Jegyzet: A' 22-dik számbeli Rejtett szó: Süllő.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

24. szám. September 21-kén.

Ál-barátság.

Míg a' szerencse mosolyg, lesznek seregelve barátid;
 Hogyha eged beborult: egy magad állsz ridegen.
 'S gyakran a' régi barát, veszteddél előbbre ha juthat, —
 Eltipor; és — kinodat megmosolyogva — halad.

K.

Angol népmondák.

(Folytatása 's vége.)

Egy másik népmonda, mellyet lancastershirei utamban hallék, ez: „Angolországban hajdan egy rendkívüles szépségű tündér leány volt, kinek kellemei olly hódítók valának, hogy egy férjfiu sem nézhetett személyére a' nélkül, hogy bele ne szeretett volna. De a' szép alak, gonosz természetű volt. Némmely időben az egész országot bejárá, 's a' férjfiaknak örege apraja kénytelen volt őt kísérni; nem állhattak ellen szenvedélyeiknek. — Midőn már nagy szerelmi-bohós férjficsoportot látott maga körül öszegyülekezve, utját valamelly tóhoz vagy a' tengerhez irányzá, abba felette mélyen bele ment, 's az őtet oda is követni kénytelen férjfiak közül, igen sokan a' vízbe fuladtak. — Az anyák, nők, szerelmesek és testvérek, siránkozva 's majdnem kétségbeesve nézték, mint rohannak kedveseik szerelem-kábultan bizonyos veszedelmekbe, 's önekik nem volt erejek azokat visszatartóztatni vagy megszabadítani. — A' gyász és inség, leirhatatlan nagy volt egész Angliában. Ekkor jött távol országból egy deli lovag; ez épen egy nagy sereg asszony- és leány- személyeket talált a' tengerparton, kik keservesen siránkoznak;

és pedig olly szivrehatóan olly elkeseredetten siránkoztak, hogy ő is velek együtt könnyezett. Végre erőt vön mégis magán 's megkérdezé a' nősereget: valyon miért sirnak? Ah! — válaszolának ők — a' szép tündérnő minden évben megjelenik egyszer, bejárja az országot, és minden férjfiat szerelmi-tébolyodottá tesz. Ezek elhagyják akkor anyjokat, atyjokat, hölgyeiket és gyermekeiket, kedveseiket és testvéreiket, 's kísérik őt egyik helyről a' másikra; mikor pedig már a' tündérnő nagy férjfisereget lát maga körül összegyülekezve, akkor elmegy a' tenger partra, bele rohanik a' habok közé 's olly bűvösen kezd énekelni és panaszkodni, hogy mind azok, kik őt kísérik, utána rohannak és vízbe fulnak. — Azért siránkozunk mi itt 's vigasztalhatlanok vagyunk. — Nehullassatok többé könnyeket, szólt a' deli lovag, én hatalmamba igyekszem keríteni némelly varázsszózatok által a' kegyetlen tündérnőt. — És valóban hatalmába kerítette volna őt, ha az hirtelen gyepüskévé (gyepüske = ökörszem, madár) nem változtatta volna magát; melly pillanattól fogva nem is jelent meg többé nő-alakjában; az egész szigeten senki sem látta őt többé mint tündérleányt. De a' gyepüske alakjában minden évben mutatkoznia kell egyszer uj esztendő napján; különben emberkéz által vész el. — Ezen a' napon tehát a' lakosoknak örege és apraja kimegy gyepüske-vadászatra. Mindenik igyekszik olly szerencsés lenni, hogy a' kegyetlent (gyepüske alakban) agyon löhesse. De habár ez meg nem történik is, az e' napon lött gyepüskék mégis igen becsesek; tollaiknak nagy erő tulajdonittatik, különösen pedig azon mentő hatalom, melly szerint az, a' ki magával illy gyepüske-tollat hordoz: egész évben nem fog hajótörést szenvedni.

L l o y d s.

Minthogy ezen név, kivált az Angliát érdeklő politicalai ujságokban, igen gyakran emlittetik, nem vé-

lem fölöslegesnek, azt az olvasó közönséggel közlebről megesmertetni. Ezen intézet eredetileg csupán csak tengeri és kereskedési biztosítások helyévé rendeltetett; de ezen első fő czél, számos javítások és bővítések hozzájárultával, majdnem a' legutolsó lön. Lloyds most, az egész világ kereskedési comtoirjának neveztetetik, melly egyszersmind tüzhelye minden ujságoknak 's középpontja a' legnyomósabb legkiterjedettebb irányzatu alkudozásoknak, egyezeteknek. Ezen roppant nagyságu intézetben, mellyet a' londoni börze függeléke gyanánt lehet tekinteni: a' legnagyobb egyszerűség uralkodik. Osztályai hosszu egymásba nyiló szalákból (teremekből) állanak, mellyeknek falai számmal jegyzett táblákkal vannak beakgatva. Ezeket egy tekintetre fölhasználhatja minden kereskedő azt a' tisztviselőt, kivel épen akkor beszélni ohajt. Az első terem a' biztosításoknak, a' második a' kereskedési híreknek, a' harmadik a' tudósításoknak, a' negyedik olly embereknek van szánva, kik a' gyarmatokba utazhatásra alkalmatosságot keresnek. Nagy betűkkel irt jegyzék áll itt nyitva, mellyben a' Londonban 's egyéb angol kikötőkben naponként megjelenő hajók nevei, ugy szinte, az ügyviselőé, a' megindulás helyéé; továbbá, a' hajó nagysága, a' teher minémüése, a' tengeren történt viszontagságok 's az elhagyattatva talált vagy veszedelembé jutott hajók 'sat. foglaltatnak. Temérdek sokaságu hirdetmény jelenti a' már fölvtorlázott 's indulásra készen álló hajók neveit, a' teherszállítás és személyes hajónutazásért fizetendő árt, és a' leendő kiszállás vagyis partra érkezés vélemény szerint meghatározott idejét. — Itt Chinába vagy Californiába szóló levelek is adatanak póstára, 's azok olly bizonyosan kézhez jutnak, mintha csak a' legközelebb fekvő németalföldi vagy franczia kikötőbe intéztetnének. — Mind ezen teremekbe szüntelenül nagy sokaságu ember tódul és pezseg; senki sem beszélget; némellyek nagy serénységgel írják le az egyik vagy másik tudósítást, mások

valamelly jegyzetet vizsgálnak, ismét mások biztosítást váltanak, valamelly tárgyról kérdést tesznek 's iparkodnak más kérdezősködőknek minél előbb helyet engedni. Még a' tengeri hajóslegények is meglátogatják ezen intézetet, hol szolgálatot nyerhetni reménylenek, 's nem sikeretlenül. Ezer kezek foglalatostkodnak levelek fölbontásával, lepecsételésével, elküldésével, olly hírek és tudósítások közlésével, mellyek már a' világ egy részét befutották vagy még ezentul futandják be. — Az országlás is sok tudósítmányokat szerez magának a' Lloydsból, valamint szinte a' maga részéről sem mulasztja el mind azon híreket vagy történeteket az intézettel hiven közleni, mellyek a' kereskedésre és hajózásra nézve csak nemünemü fontossággal is birhatnak. Ha valahol egy világítótorony épittetik vagy lerontatik, ha valahol új homokpad vagy szikla földöztetett föl 'sat. tüstént tudokra adatik a' kikötőknek 's ezen intézetnek; és a' ministerek nyomban közlik velek azt, ha a' hajók ez vagy amaz világ részének tengerén oltalom-kiséretet nyertek. Ennél fogva az országlás, mind béke napokban, mind háboru idején erős gyámolítást nyert az olly magános embereknek ezen egyesületében, kiknek érdekei az övéivel szoros összefüggésben állottak.

Napoleon és David.

Midőn Bonaparte az olaszországi hadsereg főparancsolója volt, meghivatá a' már akkor elhiresedett David Jacques Louis francia festőt, hogy menne az ő táborába, 's ott — távol minden politicalai változandóságoktól — festené azon hadakat, mellyek az ő nevét halhatatlaníták; de David nem fogadta el a' meghívást. A' campo-formoi béke után (1797 October 17) beszélni akart vele a' fővezér személyesen, a' mi midőn megtörtént, azt mondá a' mivésznek, hogy fesse le a' most említett béke ábrázolatát.

Kegyedet — így szóla David — a' csatamezön, kezében karddal, fogom festeni.

Nem — felele Bonaparte — most karddal a' kézben nem nyerhetni többé csatákat; én csendesen, egy pajkos lovon, akarok festetve lenni. —

Midőn a' marengoi győzelem (1800 Junius 14) Olaszország viszonyait ujlag elhatározá, magához hivatá Bonaparte Parisba visszatérte után a' mivészt's kérdezé tőle, hogy mivel foglalatoskodik jelenleg. — A' thermopylai szorosnál történt ütközetben dolgozom, felele David. Kegyed helytelenül cselekszik monda az első consul, hogy legyőzetettek festésével fárasztja magát. — De, polgár consul — viszonzá a' mivész — a' legyőzetettek is bajnokok és hősök valának, kik a' hazáért haltak meg, 's ők, bárha megverettek is, száz évnél tovább visszatartóztaták a' Perzsákat Görögországtól.

Az még nem határoz el semmit, monda a' consul, — azok közül csupán csak Leonidas neve jutot el hozzánk, a' többiek veszve vannak a' történetírásra nézve. — Minthogy pedig a' consul egyszersmind az ő képe elkészítése iránt is megújította kívánságát: igéré David, hogy ahoz tüstént hozzá fog, 's kéré őt: ülne le e' végre egyideig.

Mire való az? szólt Bonaparte, — azt hiszi e' kegyed, hogy a' régiségnek azon nagy férjfiak, kiknek képei fönmaradtak, leültek a' végett, hogy lefestetessenek?

De én kegyedet saját századának festem, — válaszolt a' mivész — olly férjfiaknak, kik kegyedet személyesen esmerik, 's kik a' festeményt kegyedhez hasonlónak kívánnák találni.

„Hasonlónak! — Nem az arczvonások pontos megegyezése teszi a' hasonlatosságot; a' caractert, azt a' mi élénkséget ad, kell festeni. Sándor, bizonyosan nem ült le soha is Apelesnek. De nem is kér di azt senki: valyon a' nagy férjfiak képei hasonlítók

e' azoknak személyéhez; elég ha azoknak lelke eleveníti a' holt festeményt.“

Igaza van kegyednek; — felelt a' mivész; nem szükség tehát hogy kegyed üljön; amugy fogom kegyedet lefesteni. — (Folytattatik.)

A' dal ereje.

Egy macedoniai kereskedő, legjelesebb énekes a' görög és török daloknak a' mostani század elején, a' viddini hasa Paswan Oglu parancsára elfogatott, 's mint az ő legveszedelmesb ellenségének biztosra, halálra íteltetett. A' dalnok (énekes) ki a' discantfő- és al- hangokban egyiránt tisztán és szépen énekelt, 's olly erős mellel birt, hogy a' dalolást szava elrekedése nélkül 12 óráig folytathatá: énekek által igyekezett most magát megnyugtatni, 's unalmas idejét valamennyire vidámabbá, kellemesebbé tenni. Tömlöczének néma falai közt a' legszivrehatóbb halotti énekek és fájdalmasan előmlő bucsu-dalok zendültek meg, vegyülve egy török hegedűnek szelid hangjaival, mellyeket a' fogoly dalnok ügyesen csalt elő annak hurjaiból. — Az őrt-állók vezére, legénységével együtt, szinte a' megbájolásig elragadtatott; a' szivből emelkedett gyász-dalok keresztül járák szive mélyeit; Pasvan Ogluhoz sietett, 's leborult előtte ezen szavakkal: Uram! tömlöczödben egy görög dalnok van, olly jeles a' minőt te még soha sem hallottál; kegyelmezz meg neki. — A' hasa maga eleibe viteté a' fogolyt, 's dalolni parancsolá. Ennek hangjai annyira megbájolák őt, hogy nem csak szabadságát adta neki vissza tüstént, hanem még negyven arannyal megajándékozá, 's további menekedhetéséről gondoskodik, uti levéllel is ellátá.

Nyelvész-i kérdés.

A' Hajdu szóról, melly a' magyar, tót, lengyel, orosz, szerb, (rácz) bosnyák, dalmát és török nyelvben egyiránt előfordul; méltán lehet kérdeni,

valyon mind ezek közül mellyikben eredeti szó az? Leschka ezen ezimű könyvében „Elenchus vocabulorum europaeorum, cum primis slavico-magyarici usus, idest, quae Magyari asiatici, cum in Pannoniam venirent, linguam suam exculturi a' gentibus europaeis assumserunt, suique usus fecerunt (Budae 1825) a' 90ik lapon ezen szóról így ír: „Hajdú, velles, miles expeditus, sic Páriz Pápai; sed Hajdú est etiam famulus, famulus in quem nulla cadit notio militis, eo minus velitis, exceptis privilegiatis hajdonicalibus, uti vocantur, oppidis, et pedestribus copiis, quae per abusum hajdones audiunt. Germani dicunt Hei duck Slavi et Poloni hajdúch, Bohemi heydúk, Russi gajduk vel hajdúk, et videtur esse slavicae originis, a' verbo hajdi! ito, perge quo maxime Illyrii utuntur, acclamandis illis, qui famulantur, et ideo nomen hajdonum seu hajduccorum gerere videntur.“ — Török, szerb és bosnyák nyelven hajduk vagy kajduk, a' tolvajt, kiváltképen a' marhatolvajt jelentik. — Én úgy gondolom, hogy hajdu, ezen magyar szótól származott hajtó, 's első értelme ez volt: abigens, abactor, in specie abactor pecoris. Azért némelly régi német könyvekben a' Heyducken és Viehdiebe, egyértelműek, synonymák. Dr. Gyarmathi Sámuel is e' kis könyvében: „Vocabularium, in quo plurima hungaricis vocibus consona variarum linguarum vocabula collegit etc. (Bécs. 1816. 104 lap), a' 2dik lapon ekképen ír: „Hajdu, hajtó, darabont, katona; lat. satelles, abigens, hajdo; germ. Haydonen Hayducken, Viehdiebe; boh. russ. haiduk, gajduk: sl. hajdut (nyomtatásbeli hiba, hajduch vagy hagdúk helyett), heros.“ De meg kell jegyezni, hogy hajduk és hajduch, sem orosz, sem tót nyelven „herosz-t“ vagy bajnokot nem jelent. — Stephanovics Wuk (Farkas) az ő derék szerb szótárában (Sepszki Rjecsnyk, Bécs 1818) a' 4ik lapon ezt mondja: Ajduk, m. 1. der Strassenräuber, latro (in diesem Lande veniger abscheulich,

und näher dem Heldenthume *) otischao u ajduke, er ist ein Räuber geworden, inter latrones abiit. 2. der Gerichtsheiduk in Ungern, Sirmien, haiduco, hajducus, lictor.“ — Voltiggi dalmat szótárában pedig (Bécs. 1803. 710 lap) a' 80ik lapon ez áll: „Hajduk, ka, m. — assasino, ladrone — Strassenräuber.“ Hajdu vagy hajduk szó, származtathatnék ezen cseh szótól is há g (olvasd háj) azaz: erdő, ha a' dú vagy duk végszótag nem volna.

A' kinek ezen szóról, 's az általam a' Hasznos Multságok 20 számában kérdés alá vonatotról, más és jobb nyelvési véleménye volna: ne sajnálja azt, velem 's a' hazával, ezen lapokban közölni.

Rumy.

Gazdasági jegyzet.

Az almafa-nemeket könnyü móddal szaporithatni, ugy, ha valamelly ép egészséges ág a' jóféle gyümölcsfáról lemetszetik, vastag (metszett) vége burgonyába (krumplibá) szuratik 's így ültetetik el a' földbe. Szükséges azonban, hogy az elültetett ágból néhány hüvelknyi, a' földön fölül kimaradjon. A' burgonya táplálni fogja a' belé tűzött ágot, mindaddig, mig az gyökeret ver 's tökéletesen megfogamszik. Az illy ültetvénybe nem kell többé bele oltani, mert így is megtartja eredeti jóságát 's nemességét, azt t. i. mellyel az anya-fa birt.

*) Mint a' Klephthusok, κλεφτοι (latrones) az új Görögök között.

R — y.

Rejtett szó.

Szín az egész, mellyen minden szeny mocska kitűnő;
Ész lakik hármában, ketteje vért kebelez.

B. K.

Jegyzet: A' 23-dik számbeli Rejtett szó: Sulyok.

M u l a t s á g o k.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

25. szám. September 25-kén.

S i r k ö.

Állíts bár egekig fölnyúló sirkövet, ékest,
 Mellybe arannyal czim 's név bele vésve legyen:
 Mély feledékenység boruland olly férjfi kövére,
 Kít nem a' nemzetiség lángja hevítte, míg élt.

K.

Napoleon és David.

(Folytatása 's vége.)

Ekkor készitvé azután David azon képet, mellyen ő Napoleont úgy ábrázolá, a' mint ez azt első beszélgetések alkalmával kívánta: csendesen ülve egy vad (pajkos) lovon, melly a' sz. Bernad havasára fölkapaszzkodik. A' sziklán, Hannibal és nagy Károly nevei látszanak, mellybe a' történetírás ezen világhódítónak nagy nevét is bevészte. — Ezen kép, melly nem felelt meg egészen Napoleon czélzatainak, 's melly ellen ő több igen helyes kifogásokat tett: több ízben ismételtetett a' mivész által, mellyeknek egyike — a' mivész halála után — a' közönség szemeinek kitétetett; egyike az azt megkért Spanyol királynak adatott, a' másika a' parisi museum számára tartott meg, — a' tulajdonképen való eredeti pedig st. Cloudban volt, honnan azt a' Burkusok 1804 Berlinbe vivék 's többé vissza sem adták. —

Midőn Bonaparte császárrá lön, minden érdemet illendőkép megjutalmazni kívánván, Davidról sem feledkezett el; az ő első festőjévé nevezte ki őt, évenkénti nagy jövedelemmel. Ebben a' helyzetében több nagy és jeles miveket készített David, mint: a'

császárkoronázásnak és a' sasrend kiosztásának ábrázolatát 'sat. A' most nevezettek elseje, 3 évi munkájába került. 'S könnyen elgondolhatni azon számtalan nehézségeket, mellyeket a' nagy mivésznek le kellett győznie, 's mellyek magának a' tárgynak természetéből származtak. A' helynek, a' cselekvő személyeknek hiv ábrázolatot kellett adnia, olly dolog, melly a' mivészt temérdek fáradsággal terheli. — A' török követ, kit szinte le kellett volna arra festenie, ellene szegezte magát, azt erősítvén, hogy vallása rendelkezésinél fogva tilalmaztatik keresztény templomban élő testtel avagy festve megjelennie; 's diplomaticai uton kellett a' fényes kapunál kieszközölni, hogy ellenkezésével fölhagyjon. Midőn végre a' festemény elkészült, nagy kíséret által környékeztetve nézé meg azt a' császár. Minekutána egy ideig különös figyelemmel vizsgálgatta 's mind fölfigása mind kivitele jeles voltáért a' mivészt megdicsérte: néhány léppel előbbre ment, Daviddal szemközt megállott, levette kalapját, 's meghajtván magát „David“ ugymond a' nagy férjfiu főnhangon „üdvözlöm kegyedet!“ — Illy innepélyesen tisztelé meg Napoleon a' nagy elmét, ki egy más alkalommal ezt mondotta volt: „Tisztelet a' szerencsétlen vitézségnek.“

Ezen képnek nem minden részei egyiránt szépek; de a' császár helyezete, teljes méltósággal és fönséggel; a' császárnéét kellem és báj lebegi körül; a' pápa valódilag fölkenési hivatalához illően mutatkozik; ábrázatán szelidség 's méltóság tűnik ki 's a' többi alakok is legtöbbynire igen jelesen vannak kidolgozva.

Azon különbféle festeményeken kívül, mellyek fontos jeleneteket mutatnak Napoleonnak tettekkel gazdag idejéből, számtalan képeket festett még David, mellyek részint a' császár nemzetségéből valókat, részint más familiabeli nevezetesebb vagy tehetősb személyeket ábrázolnak, — Leonidast a' thermopylái

szorosnál“ mellyet a' császár kívánata miatt félben kellett hagynia: csak 1814 végzé el, melly egyszer-
'smind ezen jeles mivésznek hazájában készült utolsó festménye volt.

M a r a b u t.

Ezen név, melly az ujabb idő hirlapjaiban néhanéha megemlittetik, némelly — alább bővebben leiratandó — vallásos személyeket jelent 's az Araboktól Mrabetnek mondatik, helyesen betűzve pedig Murabetnek iratik. — Afrikában a' Mosleminek mind azon személyeket illy nevezettel tisztelik meg, kiknek ők a' közönséges emberi miveltségnél nagyobb pallérozottságot tulajdonítanak. Azon főbbölcseségnél fogva, mellyel azok birni gondoltatnak, 's azon titokteljes magok viselete miatt, mellyet a' nép bámulatára gyakran kitüntetnek: Isten által ihletett embereknek tartatnak. Ha ezek házasságra lépnek, közönségesen a' legidősb fiu lesz atyja elsőbbségeinek öröklője; de e' mellett a' többi magzatok is nagy tekintetben állanak. Minden néptörzsöknek, minden városnak sőt gyakran egyes falunak is vannak saját Marabutjai, kik a' hozzájuk tanácsért vagy helyettek imádkozásért folyamodó buzgók adakozásaiból élnek, 's magokat az illy nemű ajándékokból igen jól és bőven eltartatják. A' Marabutoknak szinte korlátlan hatalmuk van, 's a' nép bizodalját majdnem véghetetlenül birják. Egyedül önekik van azon kitünő szabadságuk, hogy a' hölgyek látogatásait elfogadhatják, őket még Algierben is, fátyoltalan arczzal, leplezetlenül szemlélhetik, 's velek órákig is mulatkozhatnak, a' nélkül, hogy ezt azoknak férjei rossz neven vennék. Minden egyes Marabutnak megvan az ő tulajdon hatásköre. Egyik a' csordákat oltalmazza meg, másik az aratást, egy harmadik, szerencsét nyújt a' háboruban. A' ki valamelly Marabuttól tanácsot kér, vagy bizonyos vállalkozatra az ő áldásáért esdeklik: mindenkor ajándékokkal járul hozzá. Ha a' Marabut-

nak valamire szüksége van, elküld ahoz, kiről tudja, hogy az ohajtott dologgal bir, 's nem kell félnie, hogy tagadó feleletet nyer: a' kivánt tárgy bizonyosan megadatik neki. Ezen emberek szabadon mehetnek a' kertekbe, boltokba 's házakba, 's bátran elvihetik mind azt, a' mi nekik inyök szerint való, a' nélkül hogy ezen valaki megütköznék, vagy abban őket akadályozná; sőt ellenkezőleg, inkább még jó jelnek tartja ezt az olly tulajdonos, kit sajátjától megfosztottak. De a' Marabutok nem csak életben birnak illy kitüntetéssel; megadatik az nekik halálok után is. Temetésök lehető legfényesebben intéztetik el; sirhalmukra fából mesterségesen készült koporsó tétetik 's négszegü kápolnával fogatik körül, mellynek boltozatos fedele van 's tisztán kifejérittetik. Belsejében folyvást ég egy mécs, 's a' ravatalt különbözőkülönbféle lobogókkal fölékesittik azon nemzetségek, kik az elhunytat szent gyanánt tisztelik. A' hívők, kik az ő védelméért esdekelnék, áldozatjaikat az e' végre készült fogasokra vagy falba vert szegekre akgatják föl. Minden Marabut sirjához egyegy pálmafa ültetetik, sőt gyakran egészen körülvétetik bokrokkal, melly hasonlókép szent gyanánt tekintetik. A' Marabutnak egész nemzetsége ugyanazon helyen szokott rendszerint eltemettetni. — Ezek azon emberek, kikben az algier-kormányásági berberek, valamint általában az egész népség, legnagyobb bizodalmat helyeztetnek. Ezek intézik el az egyenlenségeket 's villogásokat egyes emberek 's egész nemzetségek között is, 's majdnem mindenkor elhatározó szóval birnak a' háboru és béke iránt. Kimondbatlan ügyességgel tudják a' közönség hiedelmét magoknak megszerezni, 's ezt kivántató alkalommal hasznokra is fordítani. Annyira hozzá vannak szokva magokat bölcseknek 'sat. nevezve hallani, hogy végre valósággal azoknak vélik magokat, 's egy 50 éves Marabut valósággal egészen különböző lény, mint más emberek. Többen közülök egészen bódultak.

Időgazdálkodás.

Egy nemzet sincs talán melly az idő fontos voltát annyira érezni és becsülni tudná, 's egyszerismind annak minden perczenét ugyanyira hasznos foglalatossággal tölteni igyekeznék, mint az Angolok. Ő előttök az idő olly tárgy, olly kincs, mellynek értéke meghatározhatlan nagyságu. Ők a' pénzzel nem épen gazdálkodva bánnak, sőt azt lehet mondani, pazarlólag; de annál gazdaságosabban ellenben az idővel. Az ember bámulni kénytelen azon szörnyű pontosságot, mellyet ők a' kiszabott időhatárra nézve mindenkor, nem csak hivatalos foglalatosságaik következtetésében, hanem barátságos összejövetel alkalmával is lelkiismeretes megtartanak. Összeigazítják óráikat, hogy egyiké a' másikénál se később se korábban ne járjon; meghatározzák a' találkozás perczenét, 's abban a' perczenben mulhatlanul megjelennek a' kijelölt helyen. Még a' beszédbeli kimondások is az időgazdálkodáshoz látszanak alkalmazva lenni; a' beszélő elharapja a' betűket 's elfütyöli a' szavakat. 'S valóban igaza volt Voltaire-nek midőn azt mondá, hogy az Angolok ez által naponként nyernek legalább is két órányi időt.

Angliában nem nagy kedvességük az udvarias kifejezések, a' hizelgő szózatok, a' czikornyás bőbeszédűség és szószaporítás, mert mind ezek idővesztéssel járnak. Nálök az üdvözlet fejbiccentésben, vagy legfőlebb ezen röviden 's majdnem összeolvasztva kimondott négy szótagból áll: „How d' yo do?“ (Mint van kegyed) A' levelek olly szólásmóddal fejeztetnek be, mellyben a' rövidség 's egyszerűség, a' tisztelkedés vagy alázatosság fölött kitünik; mert ezen szó: alázatos, lekötöztetett 'sat. szegény szolgálja, soha sem fordul elő. (Ezen állítás hitelessége alól azonban kimentve kell gondolnunk a' hizelkedők leveleit.) A' beszéd előadása szinte az érintett gyorsasággal történik, a' mi annál könnyebben esik

meg, mivel a nyelv bővelkedik egy tagu szókkal, melyek közül gyakran kettő egyetlen egybe foly össze.

Ez az idővel való gazdálkodásra fordított figyelem teszi megfoghatóvá, hogy az Angolok olly jeles időmérők, 's hogy a férjfiak, még a legalsóbb néposztálybelieket sem vévén ki, mindnyájan szereznek órát, 's azt szünetlenül magokkal hordják. A' postakocsik 'sat. conducteur-jeinek többnyire igen szép 's olly drága óráik vannak, hogy némellyiké 80 font sterlinget (2,000 frank.) is megér, 's ez onnét van, mivel fölötte tilalmas, a' kiszabott óra után csak öt percczel érkezni is meg későbbben a' rendelt helyen. A' kocsik megérkeztekor többnyire már jelen vannak a' kiszálló utasoknak rokonai, baráti, esmerősei 'sat; és a' szolgák a' legnagyobb készséggel és gyorsasággal foglalatostkodnak a' holmik leszedésével 's a' kívánt helyekre szállítással. Mindenütt ujra megesmerzik a' szorgalmas, az idővel szerfölött gazdálkodni tudó angol nép munkabeli fürgesége 's egyes perczekkel is lelkiesmeretesen bánó nemzeti caractere.

Méhészeket illető jegyzet.

Tapasztaltatott, hogy az olaj kisatoltatása után hátramaradt repczetörkölyt a' méhek nagy kíváncsisággal szokták meglátogatni, ha az olly helyen tartatott, hova ezek könnyen juthatának. Ez némelly méhészeket azon próbatételre birt, hogy tányérban kisatolatlan repcze-korpát (törkölyt) hintenének a' méhkas eleibe. A' méhek csorportonként gyülekeztek arra össze, mohón gyűjtének belőle táplálékot 's behordák kasaikba. Ezt mind addig szorgalmasan gyakorolták mignem a' virágos tavasz kiderült 's ők ismét a' természet bő tárházából szivhaták élelmeiket. Tanácsosnak látszik, hogy az érintett eledel addig nyujtassék a' méheknek, mig tavasszal ki nem röpülnek; mert minden igy táplált kasnak 2—3 raja volt, 's minden egyes raj sokkal népesebb, mint egyéb-

kor. De a' repczekorpát gyakrabban föl kell cserélni újabbival; mert ha abból már minden nedvet kiszivtak, 's egészen kiszáradottnak látszik: érintlen hagyják azt azután a' méhek. A' mondottaknak valósága annyival is inkább hitelt érdemel, 's méltó hogy valaki által honunk méhészei közül megpróbáltassék: mivel köztudomásunkra van, hogy a' méhek a' repczevirágot különösen kedvelik 's a' hol ezt nagy mennyiségben föllelik, ott többnyire sokkal több mézet és viaszt készítenek, mint olly vidékeken, a' hol az nem termesztetik. — A' len-törkölyvel is lehetne illy próbát tenni; 's hihető, nem kevesebb sikerü lenne mint amaz.

Uj óriási messzelátócső.

Egy — alkatrészeinél fogva nagy mestermiv nem régen készítettett el a' müncheni optikai intézetben Utschneider által. Ez, a' Frauenhofer módja szerint készült óriási messzelátócső, egy tárgyüveggyel (Objektivglas), mellynek gyújtó távolsága 15 parisi láb, nyílása pedig $10\frac{1}{2}$ hüvelk átmérőjü. Nagyságára és sikere használhatóságára nézve fölülmulja mind azon óriási messzelátócsöveket, mellyek még ama nagy mivésznek Frauenhofernek életében készítettetek. Hatásának erős volta, mind tudományosan, mind gyakorlatilag megvizsgáltatott a' müncheni egyetemben a' csillagtudományt tanító professor által, ki is azt tökéletesen alkalmaztathatónak 's jól eltalált mivnek nyilatkoztatá. Az általa vizsgált valamelly égi test szem eleibe állittatásának világos kitüntetése és szabatosága (praecisio), a' Frauenhofer által Dorpatba készített 13 lábnyi gyújtó távolságu és 9 hüvelknyi nyílásu csőéhez ugy áll, mint 21: 18, a' világosság vagyis fény erőssége pedig, mint 136: 100. Azon nagyobbítás, melly ezen messzelátócső által eszközöltetik, az ezereket meghaladja, 's a' tárgy közelre hozásának közönséges ábrázolata, ennél igen fontos je-

lentést nyer; mert p. o. Saturnus, melly a' földtől legközelebbi távolságában is még 165 millio geographiai mértföldnyi messzeségre van, ezen messzelátócsőnek nagyítása 's szem eleibe tüntetése által, látzólag már 192,000 mértföldnyire közeledik; és a' hold, a' földhöz legközelebbre jöttekor, ugy jelenik meg azon nagyítás következtében, mintha csak 68 geogr. mértföldnyire állana a' földtől; melly távolság kisebb azon messzeségnél is, melly Athenét Konstantinápolytól egyenes irányban választja.

A p r ó s á g.

Midőn XIV Lajos Monst megszállotta 's ostrom alá vevé, azt kérdeztette az igazgató, hogy merre van a' király fő hadiszállása, — oda egy lőszerrel sem fog tüzelteni. A' király megköszöné a' gondoskodást 's azt izené: „mindenütt.“

„Eleinte elpirultam“ mondá egy orvos, „ha fáradságom jutalmául pénzt adának. Most — ha nem adnak, elveresülök.“

Az amerikai hadseregből egy olly katonának kellett volna agyon lövettetnie, ki részint zsoldjából részint kézi munkája által szerzett pénzéből már több évek óta táplálgatá elaggott szüleit. Midőn ezt Washington tábornok megtudá, visszavonta a' kimondott ítéletet, 's a' büntetést az ezereadtól elbocsátásra változtatá, mondván: halála által veszedelemben volnánk még más két személyt megölni, kikről ezen túl még nagyobb fiui szeretettel fog gondoskodhatni mint eddig,

R e j t e t t s z ó.

Félj az egésztől bár, 's csalfán kikerülni akarjad,

Annyi tehetséged nem leszen, emberi lény.

Első hárma lakik vízben, 's kívülötte nem élhet;

Ketteje arczodnak része; mozogni tudó.

B. K.

Jegyzet: A' 21-dikszámbeli Rejtett szó: Fejér.

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

26. szám. September 28-kán.

Munkásság.

Ott, hol a' természet csak mostoha kézzel özlöött

Aldást, 's kellemeit csak szigorúan adá:

Emberi munkásság bőven gyűjt kincset idővel;

Rengeteg és posvány általa Tempe lehet.

N á p o l y.

Nápoly vagy Napoli, a' két Sicilia királyság fő és királyi lakóvárosa a' terra di Livoro vidékén fekszik, 's a' minden nemzetekből nagy számmal ide gyülekezni szokott idegen vendégeken kívül 357,000 lakost számol. Az ő s k o r h e n y é l ő (otiosa) melléknevet adott neki, bizonyosan nem egyéb okért, mint hogy olly sok dologtalan népnek ad szállást, kik közül az alább bővebben megemlitendő lazarinik, különös osztályt képeznek; most azonban l e g h i v e b b (fidelissima) melléknevezettel diszesittetik; ámbár a' történetírás ezt legkevesebbé sem igazolja, minthogy az, lakosainak legalább is 35—40 zendülését esmeri. Egyébiránt Nápoly, az ő gyönyörű fekvése, nagy számú népessége, lakosainak tarkasága 's különböző sajátisége és sokféle kincsei miatt, a' világ legjelesebb városai közé tartozik. A' szép tengeröböl mellett roppant alaku épületekkel büszkélkedve, jobbról a' félemlítve vonzó láng keblü Vesuvtól őriztetve, balról a' Polissipp ágához simulva, a' természet minden kellemeit egyesíteni látszik maga körül. A' növényekben bujálkodó vidékek, a' lávafolyammal elöntött halmozatok távolabbról kitünő komor pusztasága, a' nap sugárait dicsően visszamosolygó tenger, melly szélveszek

által megháborittatva hegyekkel mérkőző hullámrendekben zajong: olly vegyületét teszik a' szelid kellemnek és irtózatosságnak, hogy az ember alig tudja elhatározni, mellyik költi föl leginkább szive érdekeit 's tartja lekötve a' városhoz és ennek tájékához, mellyben és melly körül a' vidám nép az éledeletbe soha bele nem unva, uszni látszik az áldás tengerében, melly ezen boldog tartomány fölött elárad. — Már a' régiek esmerék ezen táj varázsait 's Parthenope név alatt, mellyen a' várost is nevezék, egy itt lakozott syrenéről, annak templomáról és sirjáról különbféléket regélnek; ugy látszik azonban hogy a' hasonnevü syrene alatt valósággal maga a' város értetett és ábrázoltatott azokban is. A' nápoli ember még ma is érezi azon elénekelt dicsőséget, 's hazájára, mellyet földre hullott égdarabnak nevez, olly büszke, hogy egész lelkesedéssel igy szokott dicsekvő ajka fölkiáltani: „Lásd Nápolyt, 's azután halj meg!“ Ők is örömmel pengetik tehát azon hurt, „Extra Neapolim“ 'sa't, mellyet némelleyek tudatlanságból származónak, mind ott mind mi nálunk, helytelenül állitják. A' honszeretet fölmagasztaltsága szüli azt. 'S valóban, alig van olly tartomány, melly a' természetnek olly határtalan kedvezéseivel birna, mint ez. Légköre mérsékelt meleg, a' levegő enyhe, balzsamillatu és egészséges; csak a' sirocco-szél okoz némelley kártékonyabb behatásokat, 's a' nyári hévnapok bágyasztanak valamennyire; de koránt sem olly nagyon, mint azt déli fekvéséből talán következtetni lehetne; mert a' tenger jótékonyan mérsékli a' napégető melegét. A' mezők virágos rétekkel, gabonával, szőlővel és gyümölcsfákkal diszeskednek: melly utóbbiak (különösen pedig a' szilvafák) festői kigyódzásban tünnek föl, termékeny lugosok (fára futtatott szőlőtők), által körülölelt törzsükkal és ágokkal. Mindenütt áldás és bőség, a' déli éghajlat fénye és gazdagsága mutatkozik. — A' város utszáin, hol a' lármás zaj éjjel és nappal egyiránt ébrenséget, 's ugyszólván kiolthatlan életet, elszunnyadhatlan vi-

dámságot fejt ki: temérdek néptömeg, hangyabolyként pezseg. A' Toledoutsza, a' minden nápolyi utszák között legnagyobb és legpompásabb, egy örökös vásárálláshoz hasonlít, mellynek zsibaján lökve és lökdöstetve lehet csak áttolakodni, 's minden perczenethen vigyázni kell, hogy az ember az egy lovas kocsik által le ne gázoltassék. A' kikötőben, melly egyébiránt nem igen nagy, számtalan árboczok emelkednek az égbe, 's a' világnak majdnem minden részeiből való hajólobogókat ingat a' tenger szelleje. A' part szünetlenül tele van emberekkel, részint foglalatosságai után járókkal és munkásokkal, részint vizsgálódókkal és henyélőkkel, kik valamely csemege-árus sátora előtt, egy alakoskodó, szemfényvesztő, énekes vagy improvisator 'sat. körül, nyalakodva, bámulva, kaczagva és hallgatódzva összegyűlekeznek. — Az előbbkelő nemzetségbeliek és gazdagabb polgárok a' Sta. Lucia és Chiaja utszákban laknak, melly utóbbi különösen büszkélkedik fényes palotákkal, mellyek előtt a' tenger hosszában, villa reale (királyi kert) nyulik el. Azonban Nápolyt 's körületét csak a' természet kelleme 's a' lakosok vidám élénksége teszik inkább csak bájolóvá mintsem a' művészet remek alkotmányai. A' Florencziából és Romából jövő utas, ki ott a' művészet bámulatos teremtményeit 's egy kevély hajdankornak még romjaiban is fönséges emlékeit 's nagy becsü maradványait látá: itt keveset találánd, a' mi szép művészet iránti érzéseit kielégítené; gyakrabban pedig olyanra bukkanik, a' mi azokra botránkoztató benyomást tesz. Ugy látszik, hogy itt a' művészeti izlés a' természet buja ösztönétől kölcsönözé tárgyainak idomát, 's ez által elkorcsosodásra és tulságokra vetemedett. Ezt lehet mondani nevezetesen az építésmesterségről. A' Toledoutszában lévő financzépületen kívül, egy sincs Nápolyban olyan, melly felesleges czifraságok és egyéb helytelen ragasztékok által, belülről szintugy mint kívülről, korcs izlést ne árulna el;

vagy ellenben kopaszsága 's idomtalan egyformasága által alacsony-sági bélyeget ne viselne magán. — Nem sokkal kedvezőbb itélettel vannak a' mivértők rendszerint a' képfaragásról és festésről is a' muzsika (hanga) ellenben ezek fölött kitünőleg javult izléssel gyakoroltatik. — Az obeliskok és szökőkutak, melyek Romában a' jelesb ékességek közé számlálандók, itt korcs utánozásban jelennek meg. Magok a' nyilvános fölírások is, kivált a' spanyol időből valók, keleties dagállal vannak szerkeztetve. (Folytattatik.)

Jegyzések az angol parlamentről.

A' „Companion to the newspaper“ különféle jegyzéseket közöl egyik czikkelében az angol parlament alkotmányáról és szokásairól, melyeket tudnunk, már csak a' politicai ujság tekintetéből sem lehet egészen érdeketlen. Az alsóház, mostani alkottatása szerint 658 tagból áll, kik közül 471 Angliára, 29 Walesre, 53 Skótorszagra és 105 Irlandra esik. Ennek összegyülekezése után legelső nagy nyomosságu foglalatossága: egy szónok választatása, melly mindig azon különöséggel történik, hogy az e' végre előterjesztettek közül, parlamenti szerénységénél fogva, mindenik igyekezik öntehetségeit kisebbíteni. — „Kegyetek szónokának“ azt mondá sir Yelverton keresztély 1597 történt szónokká választatása alkalmával — „testes és vonszó külsejü férjfiunak, azonkívül pedig udvariásnak és ékesszólónak kell lennie, ki erős szózáttal, fenséges testalkattal 's magatartással, nagy nemü characterrel és nagy, töltött, nehéz erszénnyel birjon. Ellenben pedig én kicsin testü vagyok, ékesszólásom nincs, szavam rossz, magamtartása egészen közönséges, characterem szelid és békeszerető, erszényem pedig kicsin, könnyü és soha sem teljes.“ — Ha a' szónok a' ház megnyitatasakor ülését elfoglalja: megszámlálja az összegyülekezett tagokat negyvenig, 's ha ezen számot ki-

mondá, tüstént elkezdődnek az ügy-vizsgálatok, habár a' jelenlévő tagoknak száma tulajdonképen kevesebb volna is. Azonban ha valaki szoros megszámláltatást sürget, ennek végbe kell mennie, 's ha ez alkalommal a' mondott szám hiánosnak találtatnék, elhalasztatik a' ház ülése. Az első ülésben, a' négy londoni tag, a' szónok jobb oldala felől a' legelső pad felső végén foglal helyet, mellyet későbbben a' ministereknek és titkos tanács tagjainak engednek által tiszteletből, 's melly kincs-padnak (Treasury-Bench) nevezetik. Mindaddig, míg a' szónok az ő székét elfoglalva tartja, a' gyűlés háznak mondatik; ha valamely tag előlülőségre hivatik, választottságnak (Committée) nevezetik, mellyben ugy történik a' szavazás, hogy az igen-lők (igent mondók) egyik, — a' nem-lők (nemet mondók) pedig a' másik oldalra mennek különválva, holott a' ház ülésében az ott-maradás vagy elmenés által különböztetik meg egymást a' szavazók. A' közönségnek épenséggel nincs szabados bemenetele a' ház üléseibe; 's az, a' felső házba, csak valamely pairtól kinyert parancsolat mellett, az alsó házba pedig valamely tagnak különös engedelménél fogva, avagy az ajtóór kezébe lefizetett bizonyos mennyiségű váltság (fél korona) következésében történhetik meg. A' ház mindenkori megnyittatása alkalmával parancsolat adatik még most is a' Sergeant-at-Arms-nak, hogy a' házban jelenlévő idegeneket — valamennyit fogságba vesse; a' mi azonban csak valamely tagnak azon kívánsága után nyer erőt, hogy „a' karzat (galleria) letisztittassék;“ mellyre minden hallgatóknak el kell távozniok a' házból. Ez a' tagokat egyiránt illető jus, melly szerint kinekkinek szabadságában áll ezen távoztató kívánságát nyilatkoztatni. sok heves szóvítákra adott alkalmat. Az alsóházba épen nem eresztetnek már többé nő személyek. Azon különös eset, melly ezen kizáratásukra okot szolgáltatott, megérdemli, hogy elbeszéltessek. — Ez előtt 50 vagy 60 esztendővel igen számosan jelentek meg a' nő szemé-

lyek a' házban. Egy érdeklletes vita alkalmával, mind a' két nemből fölötte nagyszámu hallgatóság gyült össze 's olly nagy szorongás volt, hogy a' hely nélkül maradt nő személyek kedvéért minden idegenek kiparancsolattak, mellyre olly temérdek számu asszony tolokodott be, hogy a' karzat és a' sorompó előtt lévő hely egészen tömve lön. Egy tag, kinek barátai e' szerint kitiltattak, 's ki azokat az udvariságnál inkább kedvelé, azt a' kívánságot nyilatkozatá, hogy minden nő személyeknek ki kelljen takardniok. De ez nem csekély munka volt. Az asszonyias politicusok ellene szegezék magokat ezen kívánságnak, 's az egész ház nagy mozgásba jött. Két óráig tartott ezen csatazajos jelenet, mig végre a' nő személyeket védőknek engedniek, 's védettjeiknek kitakarodniok kellett. Csak némelly nagy nemü asszonyságoknak engedtetett meg a' legujabb időben, hogy egy különös helyről, melly ventillatornak neveztetik, lenézhessenek oda, hol nemük hajdan politicai tekintetet öltve magára, csillogó öltözethen szokott megjelenni.— A' felső házba, mindazáltal némelly korlátozás mellett, még most is mind-egyre szabad menetelők van.

R é g i s é g e k.

Trier vidékén, a' régiségek kémlelőire nézve érdeklletes fölfedezések történtek. Daun kerületben ugyan is, Pelm és Gerolstein között, a' Kyll partjának legmagasabb helyén, földásás közben falakra találtak a' munkások: mellyek bővebbi megvizsgálatásuk után romai épület dűledékeinek találtattak. További ásásuk után egy kő találtatott, romai fölirással, melly azonban nem egészen ép; ezen kívül Marcus Aureliustól, Antonius Piustól és nagy Constantinustól is találtattak rézpénzek; ugy szinte, emberi arcot képező veres agyagföldbe nyomott kiseded alakok 's kőből készült állatábrázolatok töredékei.— Azon tudósítás szerint, mellyet a' dauni országtanácsnok Avenarius ur az

országlásnak Trierben ezen fölfödözésekről benyújtott, az említett fölírás, minekutána lehetőleg kiegészítettet, következőkép van: *Lucinae deae aedem omni sua impensa donavit M. Victorius Polleni nepos. Perpetuam tutelam ejusdem aedis dedit dies omnibus. Dedicatum tertio nono (die) Decembris 27. Glabrione et Torquato Consulibus. Votum solvis Jovi Maximo.* — Valyon ezen épület, mellyről a' fölírás szól templom, — 's mint némellyek állítják Isisnek szentelt templom lett legyen e, vagy mint mások akarják, az Diana (Lucina dea) védelme alá oll képen ajánltatott legyen e, mint későbben a' keresztények által magános épületek egyik vagy másik szentnek oltalmába: arról csak az épületnek kiterjedése, belső és külső idoma nyujthatand — kiásattatása után — fölvilágosítást.

K ü l ö n b f é l e .

Döbbelin, jeles tehetségü színjászó, egykor kifütyölteték. Ő mosolygva hallgatott el, egy ideig kémlelődve nézegetett maga körül 's azután gunyoló hangon így szómlamlott meg: „Istenem! valyon honnét jöttek ma ide olly sok vigkedvü juhászok, kik azonban még fütyölni sem tudnak becsületesen?!“ — A' közönség tapsolt, helyesen-t kiáltozott, 's — többé senki sem fütyölt.

Egy költő, vagyis helyesebben szólva — versfaragó, magasztaló sonettet (?) irt egy urnak, 's személyesen nyujtá azt ennek kezébe. A' dicséretekkel halmazott, de egyenes szívü, 's ennélfogva a' versfaragó hízelkedéseit éppen nem méltatott férjfiu, átfutá szemeivel a' sorokat 's azt jegyzé meg az előtte meggörnyedtnék, hogy a' harmadik rendben kellett-nél kevesebb szótag van. — Oh — felelt szerényen 's minden zavarodás nélkül amaz — méltóztassék csak tovább olvasni, vannak ott ollyanok is, mellyek né-

hánnyal bövelkednek, 's így egyike a' másikat kipótolja.

Egy színjatszónak ezen szavakat kellvén mondania: „Igen, én kész vagyok meghalni, csak azt tudjam, hogy hideg tetemem tisztességesen eltakarittatik, 's hirem, emlékezetem, a' hálás maradék szívében holtom után is élni fog.“ De szerepét rosszul tanulván meg 's zavarodásában a' sugó kiáltzásait sem érthetvén meg, így szavalta el mondókáját: Igen, én kész vagyok meghalni, csak azt tudjam, hogy hirem 's emlékezetem tisztességesen eltakarittatik, 's hideg tetemen, a' hálás maradék szívében, holtom után is élni fog.

A' nagy Fridriknek egyik napon olly kézirat mutattaték be, melly ő ellene intézett gunyolódásokat foglalt magában, 'shogy az elnyomattathassék, 10,000 tallér kéretett tőle. Fridrik egy könyvkereskedőt hivattott magához 's átadá neki a' kéziratot, mondván: Ime, nyomassa ki kegyed; jó nyereségre tehet szert általa.

XIV. Lajosnak, Huxalles marsallhoz intézett ezen kérdésére, valyon miért kíván agglegény maradni? — így válaszolt elhatározott szóval a' kérdezett: Azért, sire, mivel még egynő személyt sem esmertem, kinek férje, és egy embert sem, kinek atyjá szerettem volna lenni.

A' hajdani chalonisi academiának egyik tagja, dicsekvőleg mondá egykor Voltaire - nek: A' mi academiánk, legidősebb leánya a' parisi academiának. — Valóban az, felele Voltaire, és pedig igen jó leánya, mert még soha sem hallatszott róla semmi is.

Találós mese.

Virágozik, de nem magzik.

Magzik, de nem virágozik.

Székely.

Jegyzet: A' 25-dik számbeli Rejtett szó: Halál.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

27. szám.

October 2-kán.

K ö n y.

Titkos erő, hatalom rejtőzik a' némbeli könyben.

Majd öröm-árba merít, majd kínok éjbe dönt. —

Ezt az emésztő bú és fájdalom önti szemünkbe,

Azt boldog szerelem 's hála fakasztja elő.

K.

N á p o l y.

(Folytatása 's vége.)

Nápolyban azon 122 templom, 130 kápolna és 149 klastrom közt, mellyeknek egyike sem bir különös építési jelességgel, első helyet foglal sz. Januarius- vagy a' káptalan egyháza. Ez Pisano Nicolo alaprajzolatja szerint építettett 1299; de időnként, hajdani góth formájából, a' mennyire lehetséges volt, kivetkeztetett 's megváltoztattatott. Az énekes kar alatt lévő földalatti kápolnában nyugszik sz. Januarius holt teste, vére pedig a' kincs pompás kápolnájában őriztetik, mellyet négy — Domenichino által készített — oltárfestmény ékesít. Szépségére nézve azonban minden templomok között elsőnek tartatik az il Gesu nuovo, melly azonban szinte sok felesleges czifrázatokkal van megrakva; egyébiránt azonban kupolyája legjobb. A' sta. Chiara gazdag apáczaklastrom temploma, inkább tánczteremhez hasonlít mint egyházhoz. A' st. Domenico-templom, nagysága által kitünő; a' st. Elippo Neri márvánnyal és festményekkel gazdag; a' sta. Paola maggiore, Castor és Pollux hajdani templomának maradványait mutatja ki előoldalán; a' st. Apostolici egyház, csu-

dálásra méltó. Nápolyban, a' burkus követség oltalma alatt egy német evangelica gyülekezet is van, melly most az ottani hasonló hitvallásu francia gyülekezettel egy testet képez. Isteni tiszteletüket egy téres kápolnában gyakorolják, melly a' burkus követségi palotában van. Említést érdemel még a' S. Martino monostor, melly egy hegyen a' S. Elmo vár alatt helyeztetik 's a' legfölségesebb kilátással bir. A' fölötté fekvő S. Elmo vár, egy valódi erősséget ábrázol, melly az egész városon uralkodik, 's algyuival a' 60 — 70,000-re menő dologtalan lazzarinoknak minden nyughatatlankodásait lecsillapítja. Nápoly egyébiránt külső megtámadások ellen is türhetőkép bátorságotva van, különösen pedig a' tenger felől; mert keletről a' Castello nuovo emelkedik föl védelembástya gyanánt, nyugotról pedig Castello del' Uovo (tojásdad formájáról így neveztetve) nyulik be egy kösziklán a' tengerbe. A' paloták között legjelesebb a' királyi vár, 's az előtte lévő tér, egyik főekessége Nápolynak. Egy másik királyi palota, Capo di Monte, még nincs tökéletesen elvégezve, de már is sok szép festemények és egyéb mivészai darabok diszesítik azt. Nápoly fejedelmeinek hajdani lakásán, a' la Vicarióban, most a' törvényszékek tartatnak, 's különbözőféle hivatalokon kívül, egy részét tömlöczök foglalják el. A' többi paloták közül megemlíthetők még a' Maddaloni, Francavilla, Gravina, Tarsio 'sat., melly utóbbiban jeles nyilvános könyvtár is van. Legválogatottab tudományos és mivészeti gyűjteménnyel bir a' degli studj épület, mellynek alsó részét a' régi szobrok foglalják el, millyenek a' többek között a' farnesi Flora, a' farnesi Hercules, a' két lovag Balbus, a' Venus collipygos, Aristides 'sat. képszojai. A' második emeletben hetruriai edények jeles gyűjteménye 's kép- és királyi könyvtár találtak. Van továbbá Nápolyban egyetem, csillagvizsgálótorony, királyi orvosi collegium, katonaszkola, tengeri katonák intézete, földmivelés-, kézmivesek és

szép művészetek academiája, egy collegium fiatal chinai és japani tanulók számára, két jesuita-collegium 's egy tudóstársaság. Jóléví intézeteinek száma 60ra megy, mellyek között két kórház (degli Incurabili) olyan van, hova mindennemű betegek fölvetetnek; a' della sanctissima Annunziata intézet igen gazdag, hol leginkább csak talált gyermekek és törödelmes nő személyek fogadtatnak be és nyernek ápolást. Ezeken kívül még öt más kórház van, és sok testvérségek (jótékony egyesületek) 's conservatoriumok, melly utóbbiak, sok ideig a' muzsika (hanga) híres oskolái voltak egész Európára nézve. Az albergo dei poveri (a' szegények szállója) egy kölcsönös oktatási oskolával 400 kisdud tanuló számára, a' legnagyobb 's egyszersmind legdicséretesb illynemű intézetek 's építmények közé tartozik.

De mind e' mellett koránt sem a' tudományos komolyság 's buvárkodó elmei elvonultság, hanem az öröm a' vigság ütötte föl sátorát Nápolyban. Éldelet (Genuss) a' közönséges jelszó, mellyel egymást az élet örömeinek izlelésére serkentik. A' henye nép mindenütt mulatságot keres, és talál ő magának pulcinellákat, lantosokat, improvisatorokat, polentát (kukoriczalisztból készült lepényt), narancsot, figét'sat, és végre egy kis helyet, hova letelepedjék 's magát ott kialudja; mert a' semmit-sem tevésbája 's az álom nyugtató kellemeigen nagy. — A' miveltebb rend gyönyörködtetésére van négy játékszín, mellyek közül a' S. Carlo 1816 leégett, de ismét pompásan fölépítette. A' muzsikai előadásokra nézve alig lehet a' mivel izlési multságokat középszerűeknek nevezni; a' színjátzók valamint a' játékszini muzsika-kar is hiányos, nem kielégítő; de a' ballettek fényesek. Általán véve, egy olasz városban sem olly zajos a' játékszini közönség mint itt; azonban kedvelt darabok vagy fölvonások és jelenések alkalmával mégis mindenkor a' legnagyobb csendesség uralkodik, 's a' hallgatóság legfeszültebb figyelemmel van.

A' nemesség nagyobbbrészt gazdag és fényűző, a' polgárok között jólét uralkodik; az alsóbb nép; osztály kevéssel bir, de vigan 's megelégedetten él. Ezen osztálynak legszegényebbjei, a' lazzaronik, rendszerint olly mértékletesek, hogy az élelem olcsósága mellett a' legcsekélyebb kereset által vagy csupán csak az alamizsnából is gond és fáradság nélkül (: 's ezaz ő legnagyobb boldogságok, melly iránti érzéseket így szokták kifejezni: dolce far niente) élhetik napjaikat, sőt még a' moli mulatságra is zsugoríthatnak meg valamit; éjeleiket pedig, ha bizonyos hajlékuk nincs (a' mi közönségesen így szokott lenni), az éghajlat szelidsége megengedvén, valamelly palotának kapuja, vagy templomnak tornácza alatt is bizvást eltölthetik.

A' mivésztség a' lakosok számához képest igen kevéssé haladott előbbre Nápolyban; a' kézmivesek, készítményeik jobbitására 's csinosbitására kevés figyelmet és szorgalmat fordítanak. Az itt készült házi butorok többnyire idomtalanok; a' drágakőárusok, szabók, vargák 'sat. többnyire külföldiek; a' legjobb vendéglők mailandiak, 's a' város egyetlenegy kölcsönöző könyvtára, még csak néhány év előtt is egy-Franczia kezében volt. A' kereskedés a' hely kedvező fekvéséhez képest magasabb fokon állhatna.

Nápolyban a' legnagyobb ritkaságok közé tartozik az asszony szépség, mert azon kellemekek is, mellyek ott a' nő személyeken mutatakoznak, hamar kifejlenek, 's viszont hirtelen elhervadnak. A' férjfiak testalkata ellenben izmos és nemes, kivált érett korukban. Egyébiránt a' nép nem olly rosz és indulatoskodásában veszedelmes mint azt némelly utazók ócsárolva hirdetik, 's némelly részrehajló írók közölték. — Általában nagy jószívűség, hűség és követsére méltó magamegtartóztatás 's mértékletesség uralkodik közötté, minden ingerelhetődése mellett is ritkán követ el közüle valaki gyilkosságot. Az erkölcstelenység talán semmivel sem nagyobb mint

egyéb fővárosokban; a' restséghez és éldelethez való nagy hajlandóság alapját pedig, 's egyszersmind mentségét, a' déli éghajlat természetében kell keresni.

Indiai cselédség.

A' bengali tisztviselők, hivatalos foglalatosságai-
kon kívül henyé és tobzódó életet élnek. Idejének legnagyobb része üresen marad, szabad tetszése szerint használhatandó, mellyben számos cselédség áll készen szolgálatára. Csudálkozással hallja az ember valóban az indiai cselédség sokaságát és különbségét; de ha az ember azon népfelosztást esmeri, melly Indiának öröktől fogva nem kevés kárára és miveltségi hátramaradására szolgált: nincs min csudálkoznia; mert ezen nagy cseléd-tömeget szükségképen valónak látja. Madrasban, hol ezen fölosztásra 's vallásias megkülönböztetésre kevésbé szigoru tekintet van: sokkal kevesebb a' cselédség száma, de egyszersmind foglalatoskodóbb, munkásabb. Egy madrasi tisztviselő olly csekélynemű házi rendelkezéssel megelégszik, mellyen egy bengaliai csudálkozónak 's azt ócsárolva megvetné. Ha valamelly idegen utazó először jön Kalkuttába 's nincsen barátja ki őt tanácssal segitené, vagy esmerőse ki őt ott vendégszeretőleg elfogadná: bizonyosan tüstént egy önajánkozó Sircar kezeibe jut, ki a' legnagyobb készséget nyilatkoztatja, őt cselédséggel előzőlneni, számára az ő saját házat elkészíteni, 's az abban tartandó fölvi-
gyázatot neki átengedni. A' mi a' Sircarok osztályát illeti: ezek nagy tekintetben állanak a' nép között; de egyébiránt, becsületességök nem nagy hirben van. Minthogy közönségesen angolul beszélnek és irnak ezenkívül pedig jó magokalkalmazással és böesmerekkel szoktak birni: többnyire magyarázói vagyis értelmesítői, titoknoki és fő ügyviselőségi hivatalokkal vannak fölruházva. Mig tehát ott valamelly idegen egy kis nyelvesmeretet szerez magának, addig az ő

segítségök elkerülhetlenül szükséges rossz, mert az utazó erszényét kimondhatatlanul meglapositja. Egy nap alatt képes a' Sircar a' szükséges nagy számu cselédet előállítani, mindent ügyesen elintézni, 's a' házat türhető karba kelyezni. Ő nem kíván rendes fizetést, hanem minden ollyszolgától tetemes adományt nyer, kinek ő szolgálatot szerzett, 's jusa van, mindennek a' mi vásároltatik, század részét (dusturi) saját nyeresége fejében számlálni föl. A' vevőnek tehát kétszeres árt mond, mintsem azért valósággal adni kell, 's e' szerint az egésznél, ügyviselőégi hivatalában temérdek nyeresége van. Ha az ő ura, kit t. i. gondoskodása alá vett, csupán al-tiszt vagy nem nagy születésű: akkor a' számára fogadandó cselédség névsora viszonyilag csekély, noha másra nézve még mindig bámulandó sokaságu. Megkivántatik ugyanis hogy az legalább a' következőkből álljon:

1. egy konsama avagy pinczemester
2. egy kitmutzar vagy asztalteritő
3. egy mafaulschi, ki az asztali eszközöket u. m. késeket, villákat, kalanakat és tányé rakat tisztogatja, 's éjszakának idején lámpával megy a' koesi vagy gyaloghintó előtt.
4. egy babasi avagy főző.
5. egy aubdar avagy viz-hűtő.
6. egy bahri wallah avagy juhász; mert minden tisztviselőnek van az ország belsejében egy sereg juha és kecskéje.
7. egy munzi wallah vagy tyukpásztor, ki a' csirkék nevelésével foglalatoskodik.
8. két dobin vagy mosó férjfiu; kiknek azonban néha még más két 's több segéde is van.
9. egy sirdar-hordozó avagy tulajdonképü inas.
10. egy segédnök avagy al-inas.
11. hat gyaloghintó-vívó.
12. egy ghauscat vagy fűkaszáló.
13. egy bistie vagy víz hordó.

14. egy moli vagyis kertész.

15. egy claschi avagy sátozt fölütő.

16. egy syce avagy lovász.

17. egy hukah-burdar vagy pipahordozó.

18. egy schuprassi avagy levélhordozó.

19. egy schokedar vagyis őr, ki éjjel a' házat őrizi, mivel a' rendkívüli nagy melegség miatt minden ajtók nyitva állanak.

20. egy matar vagy tisztogató, kia' legalsóbb néposztályból való, 's mindent tisztogat vagy elhord, mihez a' többi cselédeknek nyulniok nem szabad, a' nélkül hogy a' miatt osztályukat el ne veszéjtsék.

E' szerint tehát legalább is 27 inasa van egy magános nőtelen férjfiunak, ki legelvonultabban él is. Egy világfiának, vagy házas (nős) embernek, még egyszer ennyi cselédre van szüksége; sőt a' nagyobb nemzetségbeli nőtelen hivatalbeli személynek még három ennyire is. Ezen cselédeknek legnagyobb része indus; de vannak közöttök számos muzelmannok is. Az indianak, a' mint tudvavan, azon néposztály (kaste) foglalatosságainál kell maradnia mellyben született, semminémű föltételek alatt nem lehet őtet arra birni, hogy valaki más foglalatosságát, különösen pedig az ő születése által meghatározott munkakörébe nem tartozót, magára vállaljon. Egy pipahordozó p. o. vagy egy főző, inkább agyon hagyná magát löni, mintsem magát arra elszánná, hogy ura étkeit az asztalra fölhordja, minthogy az őt nem illető foglalatosság végbevitele miatt, a' nép vallásos előitéleteinél fogva azonnal kirekesztetnék azon néposztályból mellyben született, sőt még azoknak társaságából is örökre kitiltatnék. — Ezen körülménynek köszönhetik leginkább az Angolok az ezen tartományban erős lábra állított lételüket. Ez legáltalmasabb korlátja a' hirtvágnak és érdem-szomjúnak; de egyszersmind a' lelki mivelődésnek is. Ez okozza, hogy a' temérdek nép igazi kifejlődésre és önállásra nem juthat, mert folyvást való szakadozás.

ban él 's az egyesülve netalán országába benyomuló erőnek kénytelenítettik meghódolni.

A p r ó s á g.

Dénizoff, a' Kozákok hetmannja, egy olvasóintézetet 's tudományos társaságot alapított Uj-Cserkeszben.

Ha a' mostani parisi hölgyek új ruhát szándékoznak varratni: szabójok által nem magokon vetetnek már többé mértéket, hanem egy magokhoz teljesen hasonló bábót tartanak, melly minden új ruha csináltatásakor a' szabóhoz sétál, vagy pedig otthon tiszteltetik meg ő általa.

Montaigne, igen gyakran élt munkáiban, bővebben kifejtendő tárgyainak megérintése alkalmával, ezen kifejezéssel: erről majd alább fogunk szólni. Egy alkalommal, meredek sikos lépcsőkön menvén fölfelé, megcsuszamlott, 's nem fogódzhatván meg semmiben, nyakra före alá hengergett. Gyáva inasa, a' helyett hogy urát föltartóztatta volna, sopánkodva így kiáltott föl: Óh Istenem, Tekintetes ur, hogyan csuszamlott meg? — A' hideg vérű Montaigne, legkevesebbé sem lévén megzavarodva, alá döcögőttében szokott mondásával felel, A r r ó l m a j d a l á b b f o g u n k s z ó l l a n i.

Midőn egy utmutató meredek gyalog uton vezetné keresztül vándorát, ki az esti homályban eléggé bátoratlanul lépdegelt: így bátoritá őt: Ne féljen az ur, én majdnem naponként jövök erre szamarakkal, 's még — hálá Istennek — egyet sem ért szerencsétlenség.

Találós mese.

Vizi büszke madár vagyok
Ha délczegen lábra állok;
'S ellenségim bármi nagyok
Mindnyájának parancsolok.

Beküldre.

Jegyzet: A' 26-dik számbeli Találós mese: Kender.

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

28. szám.

October 5-kén.

Természet.

Kérded vigságnak fia: hol nyilik éledelet, olyan,
Melly kinokat nem szül 's nem lesz idővel unott. —

Kérded bú fia: hol nyilik éltünk égi virága,
Mellyet irigy kéz nem téphet alattomosan. —

Könnyü felelnem; a' szép természet bájos ölében.

Mint szelid édes anya, mindig örömrre hív ő.

K.

Méltánylása a' madaraknak.

Az ember organumainak (műszereinek) nyomos megvizsgálásából ezen tudományos meggyőződés származik: az ember, a' természet által nem rendeltetett arra, hogy magát a' vadak és állatok husából táplálja. A' növényország számtalan termései, a' különbözőféle fák gyümölcsei, némelly szárnyasállatoknak tojásai, némelly állatoknak teje és a' kenyér-gyümölcsök, elegendő táplálékot nyújthatnak az embernek; a' természet elég gazdagon igyekezett az ő testi szükségeinek kielégítéséről gondoskodni. Az első emberek, bizonyosan csak illy nemüekből vevék az ő eledeleiket: sőt még most is találkoznak egész népségek, mint p. o. a' Hinduk, kik épenséggel nem táplálják magokat husnemüekkel, megelégedvén azon bőséges adományal, melyet a' föld természetményei nyújtanak néki. — De — úgy látszik — a' vadállatok csak kamar megtaníták az embereket is a' hussal való élésre, a' mi azután idővel, táplálatának egyik fobb részévé lön.

Tagadhatlan az, hogy a' teremtő, az embernek az egész föld kerekességét lakhelyül rendelé 's azért

egyszersmind azon tehetséggel is fölruházá, hogy az élelemszereknek minden nemeiben részesülhessen, a' szerint a' mint azokat egyik vagy másik éghajlat nyújtja. Az okosság használata, urává tette őt az egész organicus világ teremtményeinek. Ott, hol a' föld ugyszólván maga kínálta meg őt a' míveléssel, vagyis a' föld maga szólitotta föl a' szántásra és vetésre: az ember is míveltséget nyert; kivetkezett lassanként azon nyers szokásokból és eredeti vadságból, mellybenéki a' társatlan élésmód által szükségképen el kellett mérülni; ott ellenben, hol a' földmívelés esmeretlen volt 's a' vándor élet és vadászat divatozék: nem szelidülhettek az érzések; az ember lelke nem fejledezhetett, nyájasabb öröm és vigság iránt nem érezhetett vonzódást; az ő örömei állatöldöklésben állottak, gyönyörüségét azoknak meggyilkolásában és megmészésében találá. De ez az eredeti durvaságnak hizelkedő foglalatosság és élelemmód, nem ritkán a' már szelidebb érzésre ébredettekén is újlag erőt vön; az élelemszer változtathatósága, gyümölcsöt hussal cserélni, jó izün esett az el nem kényezett toroknak is. Igy lön azután, hogy a' földmívelők is igyekeztek magoknak állathust szerezni. Ennélfogva a' megszelidíthető állatokat magokhoz szoktaták, nyájokban, csordákban 'sat. együtt őrizteték, a' megszelidíthetlensékre pedig, vagy egyébként szabadon tanyázókra, vadászatot indítottak. És ez idővel nem csak a' nagyobb állatokra, hanem az apróbbakra, az erdők gyönyörű dalosaira is kiterjedt; az ártatlan madárcák, mellyek hajnal hasadtától fogva a' nap lehanyatlásáig olly érzékenyen, olly összehangzó harmoniával dicsérik ama nagy erőt, ki őket is alk otá, — ezek sem menekedhetének meg a' husra vágó ember kezeitől.

Ok, czél és egybefüggés uralkodik mindenütt az egész természetben; 's bárha az embernek jusa van is, magát az ártalmas a' ragadozó állatoktól oltalmazni, azoknak számát vadászat által megkevesíteni: de az a' szabadság csakugyan nem adathatott az em-

beriségnek, hogy az állatok némelly fajait teljesen kiirtsa és megsemmisítse; mert így a' gondviselés elrendelése ellen cselekednék 's annak gonoszul ellene munkálkodnék. Illik tehát, hogy a' vadászat bizonyos korlátok közé legyen szorítva, a' minthogy az minden jól elrendelt országban meg is van; de illik egyszersmind, hogy egyes emberek is nyomosan gondolóra vegyék e' tárgyat, 's ne irtsák és pusztítsák a' szegény állatokat kényök kedvök szerint, akár van azoknak birtokára szükségök akár nincs. Ha többtartományokban illy gondolkozással lettek volna sokan a' vadászat iránt, nem pusztultak volna ki némelly vidékekről bizonyos állatfajok, mint p. o. Tyrolból a' kőszáli kecskék 'sat. És valóban néhány évvel ezelőtt a' sardiniai országlás is kinszerítve látá magát a' kőszáli kecskék kegyetlen vadászóira nézve olly parancsolatot hirdetni, hogy az, ki egy kőszáli kecskét elejt 's bevádoltatik, halálosan fog büntettetni.

De szóljatok ti szeretetre méltó lakosai a' lombos erdőknek és berkek homályos fáinak, ti tollas népe a' zöldelő bokroknak, mit vétettetek ti az ember ellen, hogy néktek sem kegyelmez meg? hogy titeket puskaporral és ónnal, ennyvel és hálóval üldöz, szánakozás nélkül megöl, kinez, 's szép szabadságtoktól megfosztva kalitkába zár, 's rabságban tart? 'S ha az ő kiirtó csatája egyedül csak a' ragadozó madarak ellen vérengzene, lehetne mellette fölhozni némelly mentségeket; noha a' vádból nem egészen kitisztítókat, mert még azok is hasznosok; -- de a' hatalommal visszaélés, a' gégének hizelgés, még az ártatlan énekesek után is leselkedtetí őt. Minden eszközökhöz folyamodik, hogy azokat kezeibe kerítse, megfojtsa és a' vásártérre vigye, (ez különösen felső Olaszországban divatozik), hogy az erdőket, ligeteket és kerteket a' legkedvesebb teremtményektől megfossa 's a' természetet haldoklóvá tegye és pusztává, mellyben mértöldnyi távolságban sem zendü meg kellemes madárdal. Ő általok hasonlít néhol nél

hol a' leggyönyörűbb vidék is egy örök némaságu sirhoz, melly fölött csak az égnek viharai dultak 's csak az esti szellő nyög.

Nem ti vagytok e szép szavu énekes madárcák, kik érzékeny dalaitokkal néha édes ábrándozásba merítetek, néha pedig velünk bánatinkat elfelejtetitek 's komorságunkból fölvidámítatok? Nem ti vagytok e, kik az ártalmas bogarakat és dongókat 's a' kerteknek és mezőknek ártalmas férgeket pusztitjátok, 's így a' természet áldásait nekünk, erre tehetetlen embereknek, bátorságositjátok. Nem ti vagytok e, kik a' heinyók fészkeit és apró nevendékeit 's a' lepkéket kiirtani fáradoztok, hogy a' mi erdeink zöldelők és gyümölcsfáink termékenyek lehessenek. Nem ti vagytok e e' szerint a' földmivelés legnagyobb jóltévői 's az egész növényország megbecsülhetlen oltalmazói. — És ime a' háladatlan ember, kegyetlenkedéssel fizet a' ti jószágtokért, és kiirtani törekszik, midőn ti annak fönmaradását közvetlenül előmozditjátok. Nincs néktek menedékhelyetek az ő vérszomjas üldözései elől elvonulhatni. A' mivelte Europai nagyobb ellenségeitek, mint a' nyers keleti fajzat. De legyetek jó reménységben, a' szelid érzés végre irántatok is nagyobb kimélettel leend, 's méltánylani fogja a' természetnek nagyban és kicsinyben egyiránt dicső miveit, és elesmerendi jótékony céljait.

N e g e r e k.

Igy nevezetik azon emberfaj Afrika éjszaknyugoti partjain és belsejében, melly közép termettel, tompára nyomott órral, fekete gyapjuhajjal, lapos koponyával, előre nyuló álkapczával, vastag kidüledt ajkakkal 's fekete szinnel különbözik más nemzetek testi alkottatásától 's idomától. Meg kell tőlök különböztetni az Afrika éjszaki partjain lakó Maurusokat vagy Szerecseneket, kiket az Arabok Medainiaknak (tengeri embereknek) önmagok pedig Mosleimoknak) neveznek. Ezek korántsem Negerek, hanem arab

származásuak, városokban élnek 's leginkább kereskedéssel foglalatoskodnak; vallásukra nézve pedig buzgó mahomodanusok. — A' Negereknek mind physical organisatiojából (műszerzetéből) mind pedig egész külsejéből azt igyekeznek némelly természetvizsgálók bebizonyítani, hogy ezen nép soha sem leendő képes az elmei mivelődés azon fokát elérni, mellyre kedvezőbb organisatio mellett eljuthatarodtak 's p. o. a' celta-faju népek már csak mostanig is jutottak. — A' Negerek általában érzéketlenek; igen ritkán sirnak, 's az erkölcsi fájdalom náluk mély hallgatás, a' physical pedig lárma-, kiáltozás által nyilatkozik. E' mellett boszuállásra hajlandók, 's csak mechanikai munkákra látszanak alkalmasoknak. Valamint általjában minden déli nemzetek characterere a' gerjedékenység és lomhaság ellenes vegyületében mutatkozik, ugy szinte a' Negereket is ezen lelki sajátság bélyegezi. Vannak ugyan a' Negereknek védelmezőik, kik között legnagyobb ékesszólásu, Grégoire püspök. De midőn ezek egy részről a' jó indulatuság, vendégszeretés, gyermeki bizodalmasság és a' honhoz való vonzódás némelly vonatait hozzák föl mellettek, megfeledezni látszanak arról, hogy ezen tulajdonságok majdnem mind és pedig nagyobb mértékben megvannak némelly állatfajoknál is, 's következőleg tehát ezek nem elégségesek arra, hogy ők a' valódi fölsőbb mivelődésre is alkalmasok. De ellenben több példák bizonyítják, hogy ők csakugyan nem szükölködnek lelki tehetségek nélkül, 's az ő egyforma növényéletüket, mellyben legfőlebb az Arabok karavános utazásai vagy a' magok között kiütni szokott belső rabló háboruk visznek némileg mozgást, azon körülmény teheti előttünk megfoghatóvá, hogy a' neger nemzetek a' legrégibb időktől fogva miudig kisebb 's nagyobb csapatokra oszolva, bizonyos határok nélkül, a' legdurvább depotismus alatt sinlődtek, 's önnön balvéleményeik és előitéleteik által lenyomatva baromi állapotra jutottak. Teljes elvadulásu-

kat leginkább előmozdítá a' rabszolgakereskedés, melly egyszersmind közöttök a' háborut, csalárdságot és rablást szaporította Kevés néptörzsökök szenvednek itt csak kivételt csekély mivelődés által; de ezek rosszul bántak a' többiekkel. A' kisebb negerországok despotai alkotmányának hiányai, mellyekben fejedelmek önkénye még csak belső nyugalmat sem enged nekik, már eleitől fogva megvoltak 's maradtak mind ez ideig, és valóban a' Negerek egészen magokra hagyatva, alig volnának képesek magoknak csak türhető jószágú szerkezetet is adni. Angliában ugyan már több évek előtt állittatott föl egy afrikai társaság, mellynek czélja: Negerek mivelése; de ez minden ügyekete mellett is igen kevésre ment még eddig. Az angol parlamentben közelébb elfogadott neger-emancipatioi bill, hogy legalább britt gyarmatok négereire jöltévő hatású lesz, bizton reménylhetni. A' Negerek legesmeretesebb ágai: a' Mandingok, számos népség, melly a' tengerparttól, hihetőleg egészen a' Gambia eredetéig elterjed; a' Valofik vagy Qualofik, Gambia északi részén Senegambiában, a' Dahomek, kik 1724 óta Wkidah és Ardoa kis tartományokat is meghódították; a' Congoiak alsó Guineában, kikhez még az Angoliak és Bengualiak is számlálандók; a' Carrouk felső Guineában, kik a' Fulahok-tól elváltak, 's a' Fokhegytől (Cap-Monte) egész Sierra Leonaig terjedő tartományt lakják az Anziskok felső és alsó Szerencsenországban; a' Jaggak, kiket némelylek a' most érintett Anziskokkal cserélnek föl, 's kik Abyssinia határától a' Kafferek tartományáig terjednek ki; a' Gellák, kiknek beszéde egy más szerencsenhez sem hasonló, 's kik eredeti birtokaikban, Abyssinia és Ajár határain (egy részök 1537 óta a' keleti abyssiniai tartományokat is bírja) hat nemzetséget képeznek; a' Mambok és Zimbok Mono-Emugiban; a' Mokra njok, kik uralkodó néptörzsököt tesznek Monomotapában, mellyből ezen birodalom császárai választatnak; a' Sarcolezek

Galaaiban, Nigritia tartományában. — Ezen főbb országokon 's lakhelyeken kívül még Maroccoban, Biledulgeridben, az Ajan partjain, Tunisban (hol az Abuchefek alatt 1200—1575 uralkodó néppé lettek). Madagascar nagyobb részén, több keletindiai és déltengeri szigeteken, hol — úgy látszik — ők a' legrégebb lakosok, találtatik ezen népnek kisebb nagyobb számu maradványa és ága. Sokak azon amerikai neger rabszolgák közül, kiknek sikerült magokat szabadságba helyezni, vad és független állapotban élnek, 's hol a' rengeteg erdők és hegyek csekély erejeket gyámoltják, kis háborut viselnek a' szomszéd civilisatióval. Ellenben Haitiban (előbb St. Domingo, egyike a' nyugotindiai legnagyobb és leggazdagabb szigeteknek), a' külföldiekkel, benszületett fejérekkel, és önmagok között viselt hosszas háboru után, virágzó köztársaságot alapítottak a' Negerek.

M o n t s e r r a t.

Ez, a' Francziák által 1812ben kidúlt igen régi hires benedictinus apátság, Spanyolország Catalonia tartományában. Nevét azon hegynek fűrészfogakhoz hasonló számos csucsaitól vette, melly mellett 's mellyen fekszik. Nem mindenki bir elég bátorsággal és szédületlen fővel, azon meredek kősziklába vágott veszélyes lépcsőket megmászni, mellyek a' 13 remeteséghez, a' klastrom egy részét tevőkhez, visznek. A' legifjabb szerzetesek legfőbb laknak, 's mint a' sziklai sasok, 3—400 lábnyi magasságban tanyáznak. Az élelmi szereket a' klastromból kapják, mellyeket az e' célra különösen rátanított öszvérek hordják föl. A' magason lévő szerzetesek föl hallják ugyan a' harangozást, az orgona hangjait és a' karéneklést, de ők csak saját osztályaikban végezik buzgólkodásukat, 's csak innepnapokon gyűlnek össze közös isteni tisztelet végett a' klastrom templomába. Némellyek ezen remeteségek közül csak olly keskeny sziklafokon állanak, mint a' mennyi térséget a' szegény kunyhó el-

foglal; de vannak olyanok is, melyeknél a' lakhelyen kívül még egy kis kertecske is van. Némelly remeteségek mintegy függeni látszanak a' levegőben, 's csak lajtorják segítségével és hidakon által lehet hozzájuk eljutni a' meredek kopasz sziklák és irtóztató mélységek fölött. Ezen magasságnak lakói, éveikkel együtt mindig alább alább mozdulnak a' klastromhoz közelebb lévő remeteségekbe, míg végre magába a' klastromba is bejutnak, hol egyszersmind örökös nyughelyök van; a' temető.

Képek és hasonlatok.

Az első szerelem, hasonlít az ő lángjával és könyeivel a' nyers fiatal fához, mellynek midőn egyik vége ég, a' másiktól víz facsarodik.

A' fősvény szive, egy tulajdonságu a' csengetyüs erszénnyel; mindenik örökösen csak pénz után sir.

A' mivészek festményének tárgyai testesítve vannak; a' lélek ábrázolataié szem eleibe állithatlanok.

Statistikai jegyzet.

Kuba szigetnek népessége 1829ben összeséggel 730,560 lélekből állott. Ezek közül magára a' fővárosra 112,023 személy számlálendő; névszerint pedig 46,621 fejer, 8,215 szabad Mulatt, 1,010 rabszolgá-Mulatt, 9,584 szabad Kreol-szerecsen, 5,663 szabad afrikai Szerecsen, 6,995 Kreol-szerecsen rabszolgá, 15835 afrikai Szerecsen rabszolgá 's 18,000 számu utazó, ör- és tengeri katonaság.

Találós mese.

Én vizeknél élő kisdud állat
Holtomiglan folyvást muzsikálok;
'S bár szavam zengtét te ki nem állhatd,
Tőled én jutalmul vért kívánok.

M. L.

Jegyzet: A' 27-dik számbeli Találós mese: Daru.

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

29. szám.

October 9-kén.

É s z.

Tiszta alakban csak komoly ésa szemlélheti tárgyát;

A' vigalomra hevült' képei álszinüek. —

Vágy, szerelem, fönség, magas érdem szokja kitüzní,

Hogy mit ohajtsa a' sziv, és mit imádjaa az agy.

Gyűlölet, irtózás, alacsonyság — visszajesztaek.

Ártatlan lélek, jéghideg illyes iránt.

K.

Könyvjelentés.

C. Julius Cézár' minden munkái, és háborui magyarul Szép János által. Első kötet a' galliai háboruról I. II. III. IV. V-ik könyv. Budán A' kir. tudományok' Egyeteme' betüivel. 1834. — Ama jeles történetiró munkáit, mellyek majdnem minden nemzetek között több izben 's többek által lefordítottak, nyelvünkön is megjelenve látni: nem lehetnem örvendetes. — Mennyire hiv ez az eredetihez, 's mi jó és mi kivetendő van az egészben a' fordítást, írásmódot és nyelvbeli tisztaságot tekintve: azt rostálgatni, a' bírálat körébe tartozik, a' mi nekünk sem célunk, sem irányzatunk.

Népszokások.

Poitouban, különös menyegzői szokás divatozik. Az estveli vendégeskedés után, ellopószik a' menyaszony (Baróti Szabó Dávid 's utána némelleyek a' rá'nak nevezik) onnan, 's játszó társnéi kíséretében a'

völegény lakására megy. A' játszó társnék, kik a' menyasszonyt reggel leggondosabban fölékesíték 's nem feledkeztek el főkötőjének bubjába egyegy gombostót tüzni: most azt levetkeztetik, 's mindenik magához vesz ismét egy tőt, mellyet legnagyobb gondossággal őriz, mint magnest, ő hozzá is nem sokára ferjet kapcsolandót; azután a' völegénynek engednek helyet, ki őket a' vigalom helyéről nyomban kíséré, 's eltávoznak. Mintegy éjfél tájon ujabbi szertartás által háborittatnak meg a' boldogok. Két erős férjfiu ugyanis, egy fejer asztalterítővel bevont fődélen, erősen megborzosott hagymáslevessel tölt fazokat visznek a' völegény házához, 's minden menyegzői vendégektől kísértetve a' hálószoba ajtájába mennek 's az uj hitvesektől egy énekben bebocsattatást kérnek. Az ének után mindjárt megnyílik az ajtó, a' vendégek betakarodnak, a' leves a' házasok nyoszolájára (ágyára) tétetik, kikkel együtt abból mindnyájan esznek. E' közben többször megpihennek, 's az uj házasok száját asztalkendővel a' többi ettekét pedig borssal behintett kócsagtollacskákkal letörülik, megszárogatják. Ha a' leves elkölt, föl kell a' hitveseknek kellniük, 's ekkor ujra elkezdenek a' vendégek inni, danolni és tánczolni, míg a' vigadókra, a' hajnal pirossága reájok nem köszönt. —

Madagaskar szigetének Emerina nemü tartományában, több olly szokások divatoznak a' nép között, mellyek az ő társas életbeli állapotjoknak szomorú ábrázolatát nyajtják. Így, az eztendőnek némmelly napjai, mellyeknek különösen a' királyra nézve kellene szerencsehozóknak lenniük: irtózatossal bálvélemény által fertőztetnek meg. Minden asszonynak ugyanis ki e' napokon magzatot szül, vízbe kell azt fojtania. Ezen borzasztó szokás által, sok ártatlan teremtmény vész el évenként. Tulajdonképi soknösség (polygamia), mint ez közönséges értelemben vétetik, nem divatozik ugyan Emerinában, ellenben egy másik — az europaias érzést sokkal inkább sértő — szokás

áll fön, melly szerint a' férjfi, ugyanazon időben több leánytestvérekkel élhet együtt, vagy valamelly özvegygel 's egyszersmind ennek leányaival, a' nélkül hogy ennek helyes voltáról legkevesebbé is kételkednék. — Egy másik borzasztó szokás náluk, a' mérég által eszközöndő istenítélet (ordalia), mellyet ők Tanghen-nek mondanak, 's melly a' legutolszor kihalt fejedelemnek, Radama királynak országlása előtt, igen gyakran használtatott. De ez, az Euro paikkal való gyakortábbi érintődése által valamennyire fölvilágosodván, eltiltá ezen mérég itéletnek gyakorlását; azonban hölgye, a' királyné, ki őt az uralkodásban követte, ismét föléleszté ezen utálatos szokást 's megparancsolá 1830ban újlag annak haszná lását, midőn azt erősíté, hogy ő egy varázslóné ál tal bizonyos nemü betegséggel megboszorkányozta tott, melly baja, csak a' gonosz hölgynek illykép történendő megíteltetése által volna meggyógyítható. Minthogy a' Tanghen a' vétkesség vagy ártatlanság kikémlelésének vagyis megtudásának bizonyos eszkö ze gyanánt tekintetik, az országlás mindig bizvást fo lyamodhatik ezen szerhez, hogy megtudhassa, valyon egyik vagy másik alattvalója igazi hivséggel viselte tik e a' fejedelem iránt vagy sem. — A' királyné pa rancsolata következésében, 30 személynek, 's ezek között több előkelőnek kellett 1830ban mérget inni. Az előkelők nagyobbára sérelem nélkül ivák ki azt 's csak a' közönséges születésűekben lön a' mérég halá los munkálata. — Ez után egy hónapra ismét 30 ma dagaskari nőszemélyre került a' méreghörpölés sora, kik között az elhalt király hölgyei, az ő nőttestvérei 's más királyvérbeli 's a' nagy érdemrendet viselő as szonyok 's néhány birák leányai voltak. Ezen szám hoz még néhány férjfiu 's ezek között egy biró is kapcsoltatott. Ismét egy hónappal később, meg újított ezen próbatétel, és pedig ekkor egyenesen a' Tanghent elrendelni 's a' mérget nyujtani szokott személyeken; utoljára pedig magoknak a' Skideknek

vagyis a' próba megfejtőinek 's igazmondóinak is alá-
ja kellett magokat a' hiveség vizsgálatának vetni, 's
többen lettek közülök annak áldozatjává. A' méreg
használatása csak hamar divatba jött ismét egész or-
szágban, 's nem ritkán történik meg, hogy kétes ese-
tekben a' bírák mind a' két féllel méregpoharat itat-
nak. Sok ember üríti ki így évenként a' halál poharát.
— Minthogy a' méreg nem mindig halálos munkála-
tu, 's a' gazdagok és főbb rangúak közönségesen te-
temes baj nélkül menekedhetnek meg: nagyon hihető
hogy a' méregpoharat nyújtó férjfiak rendszerint meg-
vesztegettetnek, 's azok enyhítik a' méreg halálos ere-
jét. — A' Tanghen egy belföldi fának a' gyümölcse,
melly némellyek állítása szerint kétféle gyümölcsöt
terem, t. i. mérgeset és méregtelent, mellyeknek
ereje, a' szerinta' mintérettebb vagy éretlenebb korok-
ban szedetnek le, különbözik. Azon mód melly sze-
rint a' méreg nyújtatik, e' következő: Minekutána a'
bevádoltatott fél annyi főtt rizst evett, mennyi csak
gyomrába fért, valamely madárnak bőréből — dol-
lár nagyságu — három darabot nyel el rágatlanul, ek-
kor az istenitéletnek poharát issza ki, mellyben a'
Tanghen-diónak levakart belével elegyített bananen-
lé van. A' panozondoha (vádoló tiszt) a' vádoltatott-
nak fejére teszi ekkor kezét 's egy átkot mond, melly-
ben a' legirtóztatóbb büntetéseket hívja le reá, ha
vétkesnek találatnék. Ezután tüstént nagy mennyisé-
gü rizsviz-ital adatik neki, melly gyomrát az előbb
elfogadott szerektől erőszakosan megtisztítja. Ekkor
megvizsgáltatik, valyon a' három darabka madárbőrt
is kiadta e a' gyomor; ha így találatik, madio-nak
(fejérnek, tisztának) nyilatkoztatik a' vádoltatott, 's
törvényszék és lelkiesmeret előtt büntelennek hirdet-
tetik. Ellenkező esetben, a' vétkesség bélyege hom-
lokára nyomatik, 's így lemoshatlan becstelenséggel
jeleltetik meg. Gyakran olly erősek a' méreg által
okozott rágások, hogy nyomban halál következik
reájok; ha ez nem történik mindjárt, 's a' bűnösnek

ítelt még életben marad: töbnyire ott helyben a' nézők által verettetik agyon nehéz dorongokkal; néha megfojtatik, 's még rángalódzva, félelevenen vitetik a' vesztőhelyre. Sokszor megtörténik, hogy az illy szerencsétlen, még hosszasan kinlódik az irtózatossal, a' nélkül hogy valaki végkép megkönyörülne rajta; mert barátjai, esmerői, rokonai, 's mindenek részvétlenül odahagyják őt. A' rabszolgák sorsa ezen tekintetből nem annyira nyomorult, mert ők nem vonatnak illy rettenetes bíróság eleibe, hanem eladatnak vagy elszállítatnak olly tartományokba, hol előbbi életek folyása nem esmertetik; csak a' királyi házhoz tartozó rabszolgákra nézve van kivétel; gonoszágaikért ők is életükkel szoktak lakolni. — Még egy más balvélemény is uralkodik Emerinában, t. i. a' boszorkány- vagy varázlat- (bübájosság-) hívés, mellynek a' szegénység minden szerencsétlenséget tulajdonit, 's minden kárt reá rov. A' varázsnokokat az emberek iránt ellenséges lényeknek gondolják, kiknek az emberek szenvedéseiben 's kinjaiban örömmük tellik; kik éjelenként erdei vadonokban és a' sirok között szerte bolyognak, bagollyal és vadmacskával élnek, 's ezektől nyerik azután az ő ártalmas erejüket. Azt hiszik a' lakosok, hogy ezek bizonyos ösztön által kinszerittetnek a' kártékonyságra; különösen pedig arról vádolják őket, hogy a' házakban a' vizi korszókat megmérgezik, 's így egész nemzetséget egyszerre eljegyeznek a' veszélynek. Ezen varázsnokokról vagyis бүбájosokról való hit, olly mély gyökereket vert az egész nemzethen, a' királytól fogva a' legközönségesebb pörig, hogy a' térítő papok igen kétségeskednek a' Madagaskariaknak e' részben valaha eszközölhetendő fölvilágosításán.

Nagy lelki szabadító.

Richardson, angol hajós kapitány, a' danzigi partnál igen erős szélvészről támadtatott meg 1776

Martius 20kán. Egész éjel küzködött a' fölzudult tenger habjaival, 's bár hajója tetemesen meg volt is roncsolva, olly ügyesen 's elszánt férjfiúsággal vezette azt, hogy nap följöttekorra szerencsésen a' kikötőbe ért. De nem elégedvén meg azzal, hogy csupán az ő vezérletére bizott hajót szabadithatá meg, egy másikat is meg akart menteni a' haboktól, mellyet hasonló veszedelemben látott volt. Eleinte egy más kapitányt bátorított 's biztatott erre, kinek hajója horgonyon (Anker) feküdt. „Tizenhat ember várja ohajtva a' megszabadittatást“ szölla ő „'s ha segítséget nem nyerhetnek, tizen hat ember lesz a' bizonyos veszély martalékává. Siessen kegyed! Szabadítsa meg őket!“ De a' tompa érzésü tengeri férjfiu, ki a' lélekszabadítónak lelki boldogságával esmeretlen volt, a' nagy veszedelmet hánytorgatá, 's hidegen visszautasítá magától a' fölszólítót.

„Jól van tehát“ monda Richardson „ha te a' veszélytől rettegsz, bármilly fáradt vagyok is, én magamra vállalom ezen merészletet, csak legénységedet engedd által nekem, mert az enyimek szerfölött elerőtlenedtek 's kifáradtak az éjeli nagy munka miatt.“ — De még csak ezt sem akará megcselekedni a' keményszivü, sőt naszádját (Schaluppe) is vonakodott átengedni, mivel az elveszhetnék.

Haragra lobbanván Richardson illy érzéketlenségben, odahagyá a' könyörületlen ember hajóját és saját embereihez sietett. — „Angolok — szölt ő — én itt sziv nélkül való emberekre találtam. Mutassátok meg ti, hogy férjfiak, hogy valódi emberek vagytok; jőjjetek, segítsetek néhány szerencsétlent a' veszélyből kiszabadítani.“

Mindnyájan készek voltak erre. Saját naszádjuk tüstént fölkészítették, de csak ekkor látá Richardson, hogy annak kormányja a' szélvészben elmaradt. Erőszakosan csikarta el most ama kőszivü kapitánytól hajója kormányát, 's legényeivel együtt tengerre bocsátkozék. Bátran hasiták keresztül a' hánykódó hul-

lámhegyeket kisded hajójokkal, 's szerencsésen elértek a' zátonyon akadottakhoz. A' szabadítók jelen voltak tehát, de a' szabadítás eszköze nem volt elég-séges; a' kicsiny naszádba nem lehetett egyszerre tizenhat embert bele szállítani, a' nélkül hogy mindnyáját a' könnyen elmerülés veszedelme ne fenýíténé. De ez nem ijesztette el az emberszerető nemes lelkű kapitányt. Annyit fogadott be, a' mennyit lehetségesnek talált, 's így háromszor vivta magát keresztül a' dühödő habokon; háromszor veszélyezteté saját életét, szerencsésen partra szállitá mind a' tizenhat férjfiut, kik mindnyájan lengyelek valának, 's hajójok Danzigba való volt. A' lengyel király megindult e' nemes cselekedeten, arany pénzt verete annak emlékezetére, melly ez időtől fogva minden olly nagy lelkűeknek osztogatatték, kik az emberiséghez vonszó szeretetüket valamelly jeles tett által bebizonyították. A' nemes szívű kapitánynak, innepélyesen, a' tisztviselő személyek és a' Danzigban tartózkodott Angolok jelenlétében, adatott által az első illynemű érdempénz.

Boreczet-folyam.

A' parisi tudományos academiának 1832dik évi October 22 tartott ülésében, a' tudós Baussingault utazónak egy levele olvastaték föl, mellyben az általa chemiai vizsgálat alá vont délamerikai boreczetfolyamról (Rio Vinagre) nyujt tudósítást. Ezen folyam egy igen magas hegyláncznak oldalából ered, Popoyan közeletében, 's mintegy $1\frac{1}{2}$ — 2 óráig tartó földalatti folyása után, hirtelen előömlik egy kősziklatömeg alól. Napvilágra jövetelének helyétől nem igen messze, fölötte pompás — mintegy 300 lábnyi magasságu — vizhullást (zuhatagot) képez, melly az ujjvilágnak (Amerikának) ezen részében, egyike a' megnézésre legméltóbb tárgyoknak. E' helyen azonban csak némelly nehézségekkel küzdve 's alkalmatlanságot türni kénytelenítette juthatni közel hozzá, 's nem lehet kö-

rülötte soká késedelmezni, mert a' ködként szerte szállongó csipős vizet nem lehet hosszabb ideig kiállani, melly a' szemet szerfölött nagyon ingerli.

Az ezen vízben (melly elemzés végett alárohanása tövénel merítettett) találtató idegen nemü államányok a' következők:

Kénsavany	—	—	—	0,00110
Gyulóklórsavany	—	—	—	0,00091
Timsó föld	—	—	—	0,00040
Mész	—	—	—	0,00013
Soda	—	—	—	0,00012
Kövecsföld	—	—	—	0,00023
Vas-és Magnesia-félsavany nyomai.				

Könnyen elgondolható, hogy illy savanyu vízben halak nem élhetnek, sőt nem csak ezen Rio Vinagre-ben, hanem még a' Cauca folyóban sem, a' vele összefolyáson alól több óranyi messzeségre; noha annak eczetvize eme közönséges vízének mennyiségéhez képest igen csekély.

Képek és hasonlatok.

Mint az idő viszontagságai a' magánosan álló tölgyet, ugy a' szerencsétlenségek az elhagyatott nagy lelket, csak szilárdabbá 's erősebb önállásuvá teszik.

Sok szerelmes szív hasonlít egy pusztán álló épülethez, mellyben szállást találhatni ugyan, de sem ételt sem italt nem lelhetni fiókjaiban.

Találós mese.

Melegség szült, szárnyra ez bocsátott,
 És azóta nem vet semmi gátot,
 Hogy bejárjam az egész világot.
 Nem kérek én ételt, italt, ruhát;
 Ha hozzám jösz, leszek vad mostohád;
 Kisajtolom könnyeid záporát.

M. L.

Jegyzet: A' 28-dik számbeli Találós mese: Szunyog.

H a s z ñ o s

M u l a t s á g o k .

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

30. szám.

October 12-kén.

E m l é k .

Büszkén, mint egekig fölnyúló bérczek fölében
A' kőszáli fenyő, álltatok hős daliák;
És mint hullámozó folyamok jótékony özönje,
Elborítatok a' hont győzelem árjaival.
Most a' sír' éje fődöz; 's nincs emlék]hamvaltoknál,
Melly kimutatná hol nyugszik erős]karotok.

K.

Vizesések avagy Zuhatokok.

Egy egészen sajátnemű jelenet az, mellyet 'a' folyók, különösen hegyes tájékokban, a' vizesések avagy zuhatagok által nyujtanak. A' zuhatag ugy támad, ha azon földdarabnak, mellyen a' folyó keresztül ömlik, egyenessége hirtelen megszűnik, 's ha nem tökéletesen is, de majdnem fal-forma meredekségű lehanyatlása következik. Minél függőlegesebb 's magasabb ezen lehanyatlás 's minél szélesebb és mélyebb azon folyam-meder mellyben a' viz alá rohanik, annál tetemesebb a' zuhatag.

Az eddig esmeretes zuhatagok legmagasabbika, Éjszakamerikának Columbia tartományában *Tequendama* mellett van, mintegy nyolcz franczia mértföldnyire *Santa-Fe de Bogota*-tól. — A' *Bogota*, az *Orenoko* mellékfolyója, olly magasságról zuhanik itt hirtelen alá, melly *Bougiers* szemmértéke szerint — mert pontosan még senki sem mérte meg — mintegy 1200 vagy 1800 lábnyi. Alatt azután, egy mély 's nehezen hozzá jutható völgyben olly csendesen folydogál ismét annak vize, mint a' legszebb libebb csermely. Azon vidéknek éghajlata, mellyen

a' Bogota ezentul keresztül folyik sokkal enyhébb, mint azon 9,600 lábnyi magasságu síknak levegő-mérséklete, mellyet ez a' zuhatag előtt öntöz. Ezen magasságban ugyanis olly durva a' lég, 's olly hideg a' viz, hogy azon hirtelen átmelegülésnél fogva, mellyet ez lerohanása közben szenved, fejér vastag köd vagyis fölhő származik, melly csendes tiszta reggeleken, a' nap fölkölte előtt, lepel gyanánt borítja el a' zuhatag környékét. — Minthogy azon szikla hanyatlása, mellyen a' Bogota alá rohanik, nem függőleges, hanem csak hárántékos, talán mintegy 45 foknyi szegletet képező: ennél fogva nem válhatik köddé a' folyam, mint ez olly zuhatagoknál történni szokott, hol a' viznek esése egészen függőlegesen történik. Itt ugyanis a' folyó, minekelőtte a' mélységbe lejutna, már szélyel porzik, vagyis inkább köddé, számtalan parányi vízhólyagocskákká változik.

Az illy nemű legnevezetesebb tüneményt Schweiz Bern megyéjének ugy nevezett Porfolyama (Staubbach) nyújtja. Ezen folyó, mellynek valódi neve Wyss állítása szerint Pletsch-folyam, a' Pletschen havason, hét — egymáshoz közel fekvő forrásból ered, 's innét két órányira, mély szikla-mederben foly alá egy fenyves erdőn keresztül egy magasán kiálló sziklafalig, melly alólról valamennyire bolthajtásosan befelé simul. — Itt képződik az első vagyis felső zuhatag, melly magában véve ugyan nem csekély, de a' másodiktól — vagyis a' tulajdonképi 's tőle ötven lépésnyi távolságra lévő por-zuhatagtól sokkal fölülmulatik. — Ezen utóbbi zuhatag előbb 1100 lábnyi magasságának tartatott; de azon szorgalmas mérések után, mellyeket Wyttenbach és Wolf sinórral tettek, csak 900 bernni lábnek, Tralles barometrumi méréseinek következtetésében pedig 925 franczia lábnek találtatott. Wyss leirja ezen fönséges zuhatagnak különbéle tüneményeit, mellyeket ő az év szakaszainak különbélesége és a' folyam vizének válto-

zó mennyisége alkalmával tett vizsgálatainak tárgyává. — —

Először ugy ábrázolja ezen zuhatagot, a' mint az nyári napon mutatkozik. „Kelleme teljességének — így szól ő — első megkivántatósága, a' napfény, melly itt a' leghosszabb nyári napokban is, mintegy reggeli 7 órától délutáni fél óráig tart. Nem csak a' kazánban (hol az elporlott viz összegyülekezik) képződendő szivárványoknak van arra szükségek, hanem a' levegőben szállongó viz-hólyagocskáknak is. — Eltérve azon utról, melly a' völgy mélyébe vezet, a' folyó bal partján, egerfák között fölfelé megy az ember 's nem sokára észre veszi, hogy — bár az ég legtisztább legyen is — esőzaporban áll, melly ellen méltán fegyverkezik ernyővel. Valamennyire fáradságosan juthatni a' szikladarabokkal fedett dombra, mellyet a' folyam, lerohanásától balra megkerült, 's mellyről egy tágas medenczébe nézhetni le, mellyben szakadatlanul pezsegnek a' tajtékszó viz habjai. A' tulsó parton is düledékeket pillant meg az ember, mellyek fölülről hullottak alá, 's nem elragadtatás nélkül látja, eme két halmozat között a' folyamot szabadon tovább csörgedezni. — —

Ha a' kazán jobb felére megy az ember, könnyü lemenetelt talál annak téres alljába, hol a' kémlelődő, kétszeres szivárványtól vétetik körül, melly fölibe borított sugárkoszoru gyanánt látszik vele kapcsolatban állani, ugy, hogy mig ő a' napfényen 's a' ködfölleg között késedelmez, mindaddig nyomon kísértetik általa, 's az ő mozdulatai szerint előre vagy hátra felé lebeg; sőt a' ruhára fecskendezett vízcseppek is kimondhatlan pompával csillognak. De a' nedvesség miatt lehetetlen ezen tündéri köntösben soká gyönyörködni, és a' halandóságnak borzogató emlékezete annyival is sürgetősebben int a' partra vissza fölmenetelre, minthogy a' mélységben igen nyilvánosan fenyeget azon veszély, melly szerint valamelly történetből lesodortatott kő által hirtelen és halálosan

megsebesíttethetik az ember. — Biztos távolságban letelepedik ekkor a' kémlelő vándor, 's gondtalanul nézi a' természetnek kellemeit, mellyeknek összeségét mindeddig nem láthatá. Bámulva, csüggedetlen figyelemmel emeli föl szemeit a' magas kékségből lesetétedő folyamágy felé, honnan a' zajgó viz ketté válva szökell alá. — A' folyamnak egyik fele, melly azonban csak alig észrevehetőleg szakad el a' másiktól, majdnem függőlegesen rohanik le, 's a' sziklafalon sikamlanék alá, ha ez fölülről mintegy félignyire hátra felé nem üregesednék 's a' vizoszlopnak szabad esést nem engedne. A' folyamnak második fele valamivel merészebben rohanik elő, 's mintegy köddé szakadozva, illatosan lebeg alá a' föld felé. A' viznek közép tömege, hullásának közepe táján, egy hárántékosan kiálló sziklapadra esik, mellyen ugyszólván meg akar tartózkodni; de itt megzuzódva, 's ezernyi ezer — habjaiban megtörő sugaraknak fényét visszarágyogva csorgadoz le tovább a' barna kövön, szinte kazánjáig, míg azonközben a' szélső vizosztályoké, rohanásuk sebessége 's a' levegő ellenállása miatt, mindig apróbb habhólyagocskákra oszlik 's jókora távolságban, örökös harmat gyanánt száll alá a' földre. Mulatságos, a' magas sziklacsatornából kiömlő vizet, fölülről szinte az ő szélyelporzásáig figyelmes szemekkel kísérni. Eleinte olly szörnyü sebességgel rohanik elő, hogy az ember szinte megijed azon irtóztató zuhanástól, mellyet következni vél; de alig rohanik az mintegy 100 lábnyi mélységre, midőn már szélesen kiterül, 's az előb összeállott vizoszlop, egyes hóféjérségü föllegekké válik, mellyek mintegy lángoló vonással jelelik utjokat, míg végre — ugyszólván vizszikrák gyanánt — végkép elszélyednek 's láthatlanokká lesznek. — —

Kellemes ezen zuhatag körül a' szélnek különféle játéka is. A' folyó ugyanis már magában levegővonást okoz, midőn a' mélységbe lerohanik; melly (levegővonás) mindazáltal csak a' parányibb csep-

pecskéket viszi harmatként tovább. De ha valódi szél támadja meg a' zuhatagot, ekkor többféle tünemények mutatkoznak, mellyek az értelmes vizsgálódót szerfölött gyönyörködtetik. (Folytattatik.)

Rafael csontjai.

Romában a' mult hónap 14kén találtatott föl a' Pantheon templomban Rafael csontváza, melly végett már nyolcz nap óta tétettek fürkésző ásások. Mindennap találtattak ugyan csontok, mellyek közül némelleyeket néhányan ama nagy férjfiuénak lenni állítottak, de szorosabb vizsgálat után mindig kivilágosodott, hogy nem annak maradványai. Azon személyeknek nemi és testnagysági különbfélesége, kiké hajdan azok a' csontok voltak, 's azon helyezet mellyben találtattak, semmi kétséget sem hagyott hátra az iránt, hogy ezek olyan csontvázak, mellyek nagy mennyiségben szedettek ki a' katakombákból (ravatal) 's a' Pantheonba vitettek át, midőn ez IV Bonifacius pápa alatt keresztény templommá tétetett 's Sancta Maria ad Martires nevet nyert. Már félben is akarták hagyni Rafael csontjainak keresését, különösen mivel Fea apát azt erősítette, hogy Rafael tetemei nem a' Pantheonban hanem a' Minerva templomában, név szerint pedig a' degli Urbaniti kápolnában volnának eltakaritva. Azonban elhatározák még azon helyet is megkeresni, mellyet józanul mindjárt legelőször kellett volna fölásniok, mivel Vasari, a' Rafaellel egykoru férjfiu 's ennek életirója, egészen kijeleli azon helyet hol az eltemetteték. Azt mondja ugyanis a' most említett iró: Rafael megparancsolta végrendeletében, hogy az ő költségén a' St. Maria della rotonda, egyike a' régi tabernaculumoknak megújittassék, ott egy oltár 's a' b. szűznek egy marvány szobra állittassék föl 's azon hely legyen halála után az ő temetkezési helye. Minthogy pedig ezen oltár mellett a' templom falán, nem csak a' Bembo cardinalis által készített sirvers van meg, hanem a'

Rafael mellé temettetni kívánt Zuchari és Caracci Hannibal sirversei is ugyanott találtak, 's ezen oltár (l' altare della Madonna del Lasso) még ma is azon ház béréből huzza jövedelmét, melly hajdan Rafaelé volt: nem lehetett kétségeskedni az iránt, hogy Rafael csontjainak valóban a' Madonna szobra alatt kell nyugodniok, melly az ő hagyományából fizetett költségen Lorenzetto által készítettett. Midőn tehát az oltár asztallapja elvetetett 's a' fióknak azon alsó része hol a' szobor áll — föltöretett, egy boltozat tűnt elő, melly minekutána kibontatott, megtaláltaték benne a' csontváz, eredeti helyzetben 's nem igen megromladozva. A' csontváz hosszasága 7 romai araszt és 6 hüvelknyi; azaz 5 parisi láb, 1 hüvelk és $10\frac{1}{2}$ vonatnyi. Két koporsónak darabjain kívül, mellyeknek egyike festve volt, semmi szembetűnő sem találtaték a' sirboltban. A' mi Rafael csontjainak valódiságát még bizonyosabbá teszi, az, hogy az oltár jobb felén a' templomfal gyámoszlopán, bibienai Divizio Bernardo cardinal kishúgának Bibienának sirverse is megtaláltaték, ki Rafael jegyese volt, 's melléje kívánt eltemettetni. Ezen fölírás azért nem tűnt eddig szembe, mivel fogadási ajándékokkal annyira be volt akgatva, hogy általok egészen elfödeték. — Ezen föltalálása a' halhatlan festő maradványainak, igen nagy lelkesedést gerjesztett a' városban. Néhány nap óta ki vannak téve a' csontok a' közönség szemlélésének, ugy a' mint azok nyughelyökön találtattak; megtekintésükre csoportosan gyülekezik össze a' nép. Most már bizonyosan tudatik az is, hogy, ama kaponya, melly a' st. Luca academiában van, 's mindeddig Rafaelének tartatott, sőt Gall doctor által is azének lenni mondatott, a' Pantheon egyik kanonokjáé, név szerint pedig Adjutorié volt, ki, Rafael halála után mintegy 30 esztendővel, a' Vertuosi di st. Giuseppe di terra santa mivészi rendet alapította, olly egyesületet, mellynek tagjai különbféle mivészetben jeleskednek, 's

melly maig is főáll. Ezen társaságnak köszönhetni leginkáb a' jelen vállalkozatot is. Egy (Rafaelnek álitandó) emlékoszlopra aláírás nyittaték meg 's így rövid idő alatt már tetemes summák jegyeztettek föl. Valyon ezen emlék magában a' templomban, vagy más valamelly helyen emeltetik e föl, még bizonytalan.

Tiko-pálma.

Brasília legnevezetesebb fanemei közé tartozik kétségen kívül a' Tiko, mellyet a' lakosok len- és enyv-pótolékul használnak. Ezen fa a' pálmafa ne- meihez tartozik; levelei hosszúk, eresek (rostosok) és apró tövésesek. Az erek avagy rostok, leveleiből hosszában kihuzdaltatva, igen erős fonál gyanánt használhatók. A' fa 20—30 lábnyi magas; törzsöke ököl- nyi vastagságu 's tövises hejázat által födetik. Van ezen fának gyümölcse is, melly szőlőgerezd (fürt) idomu 's az ágnak csucsain függ; ize kellemes, hév- ségben enyhítő; magva — kicsinben — olyan mint a' kokusdió, 's belsejében mandola nemü bél van. Ezen gyümölcs leginkáb a' rio-janciroi vásártérre szokott hordatni 's ott C o c o a - nak nevezetik.

A' bor nevezetes munkálata.

Zink Benedek, kora ifjuságában mind a' két fülére olly keveset hallott, hogy csak a' tüdőknek nagy meg- eröltetésével lehetett neki hallhatólag kiáltozni. De egyszersmind olly tekintete is volt, mintha a' természet, a' lelki tehetségek kiosztásában iránta mostoha anyaként viselte volna magát, 's nem volt remény- ség, hogy ő valaha magát jelessé tehetné. Ennélfog- va a' házbéliek nem legméltóbban bántak vele. Egy rokona azonban szánakozással viseltetett hozzá, igye- kezett kedvére cselekedni, 's egyszer a' csapszékebe is elvitte magával. Itt annyira itatta őt, hogy végre mint félholt vitetett haza az atyiaházba. A' gyermek

24 óráig aludt, Ekkor is csak másoknak kiáltozásairá ébredt föl; de fölébredvén panaszkodott, hogy azon lárma, mellyel vele beszélnek, neki ellenére van. Csudálkoztak eleinte ezen, 's azt gondolák hogy a' fiu még nem aludta ki egészen mámorát; de végre csakugyan meggyőződtek, hogy az ő hallása megjavult, 's láták hogy füleiből genyedség folyt ki. Ezen időtől fogva mindinkáb élesült az ő hallása, 's jobban jobban fejlődtek elmetehetségei is, különösen pedig hangászati ügyessége, ugyannyira, hogy idővel egyike lön a' legjelesebb 's magának érdemeket szerzett hangmivészek közül. — Sokan az emberek közül annyira isznak, hogy látásukat, hallásukat is elvesztik; Zink tehát kivételt szenvedett, mert ő annyira ivott, hogy hallását visszanyeré.

Képek és hasonlatok.

A' legtisztább vizü tó is megposhad a' szél hallámoztatásai nélkül, 's a' legszebb lélek is elaljasul lhenyélve és munkátlanul.

A' jó ember barátságát nem könnyen lehet elveszteni, elvesztettet pedig könnyüismét visszaszerezni; az arany edény nem egykönnyen törik el, eltörtvén pedig, nem nehéz annak kiegészítése; de a' cserépedény hamar elzuzik, 's nem lehet többé haszonvehetőleg összeállítani.

Találós mese.

Kicsin vagyok bár, nélkülem élne
 Olly leirhatatlan inség,
 Mellyben nem is lehet reménylne
 Hogy lássad mint mosolyg az ég.
 Nélkülem a' szőlő nem ad bort,
 A' vetésből nincs mit várnod;
 Ha elköltik utánad a' tort,
 Végkép be kell engem zárnod.

Kóris János.

Jegyzet: A' 29-dik számbeli Találós mese: Füst.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

31. szám.

October 16-kán.

Önesmeret.

Az, ki az emberiség jogait méltányolni képes,
'S érzi, mi szent, mi igaz: tiszteli, őrzi is azt.
Ellenben ki magát 's társát nem tudja becsülni,
Öldököl és pusztít rengetegek vadakint.
Hogyha tehát az erény magvát fogamítani törekszel,
Esmertess meg előbb kitkit ön érdemivel.

K.

Vizesések avagy Zuhatokok.

(Folytatás.)

Némellykor ugyanis olly erővel rohanik neki a' déli szél, hogy torkolatjánál a' vizet egészen föltartóztatja, 's így néha egy két perczig nem zuhanik alá viz. Máskor ismét egész átlátszó föllegcsoportokat ragad el a' szél az alant lebegő ködből, a' mi hasonlókép igen szép látványt nyújt. Legmulatságosabb az, midőn a' szél oldalaslag fú 's az alá rohanó vizet úgy félre viszi hogy a' folyammeder szinte üresen marad 's az abban játszadozott halaknak alig marad annyi vizök, hogy csak meg élhessenek. Az illy szeleket esmerik a' vidék lakosai, 's ekkor a' gyermekek seregenként jönnek a' folyamágyhoz, különbözőféle edényeket hozva magokkal, 's örömjajjal fogdozzák a' menekedni nem tudó pisztrángokat. De ezen vig zsákmánylás közben megszűnik a' szél fuvallata, a' vizoszlop egyenesen zuhanik alá, a' kiapadt mederben egyszerre viz ömlik el, a' szorongatott halacsák szabadulást nyernek, a' térdig vízben álló gyermekek kiugrálnak a' folyam partjaira 's prédájokat magokhoz véve, tarka seregben ögyelegnek haza.

Télen ellenben egészen más látvány nyílik meg itt a' szemeknek. Ha a' völgyet hó lepi, beborítja az a' folyam sziklafalát is 's a' hozzá járult vízzel együtt jégkéreg gyanánt vonja be azt, melly azután száz és száz kisebb 's nagyobb jégcsapokat képez, 's igen kellemes tekintetet nyújt a' haldokolva is bámulandó szépségü természetben. Pompás fény terjed el fölötte, melly — ha a' nap sugarai egyenesen neki tűződnek, majdnem vakító csillogást nyer, 's az egész hegy világos kék ragyogó színnel látszik kisimítva lenni. Lanyha időben 's ha déli melegebb szelek fúnak, roppant nagyságu, több ezer darabokból összefagyott jégcsapok rohannak alá a' mélységbe, a' mi messze elhallatszó zajjal történik. Alant pedig a' kazánban halomra gyülik 's föltornyosul a' lehullott számtalan darab, annyira, hogy kicsinyben jégsikámot (Gletscher) képez. Az alá hulló víz cseppek gyakran még esés közben megfagynak, 's szemmel láthatóvá teszik a' magasb levegőkörben néha nyári napokon történni szokott jégcsö-képződést. A' felső meder szélén, a' víz előrohánásánál két temérdek nagyságu jégoszlop nevezszik, mellyek mintegy varázs kezek által látszanak alá függőleg építve lenni; ezek lanyházó napon vagy a' déli meleg szél fuvaltával olly irtóztató eséssel hullanak az alattok lévő jégsikámra, hogy az egész vidék megrendül miatta, 's az ember földindulást vél következni. — —

Ismét egészen más alakban mutatkozik ezen zuhatag az olly viharos égi háboru után, melly a' Pletsch-hegy ormain vonul át. A' hatalmasan megáradott 's a' fölolvadt sárnak vele összeelegyedése miatt fekete színbe öltözött folyam, ordítva rohanik le a' 900 lábnyi magasságu sziklafal közül, mellynek csucsai körül illyenkor a' zivataros fölhök borongnak. Temérdek kisebb 's nagyobb — néha mázsányi — köveket sodor magával, mellyeknek egy része messzire elhajtatik, más része pedig óriási kőzapor gyanánt hull le függőlegesen, 's elcsapódva a' kiálló sziklapadtól, is-

métli iv forma ugrását. A' kazánba leesésekor irtóztató csattogást okoz, hol már halomra gyült vagy a' fölszökellő viz által eleibe hozott társaiba ütközik. De a' szörnyü rohanásu viz fatörzsököket 's gyökerestül kitépett fenyő szálakat is hoz magával, mellyek közül — nagyságuk szerint — némelleyek kerengve jönnek alá, mások gígási nyilak gyanánt lövelnek elő, 's alant mélyen befurják magakat a' fölázott part hantjaiba. Az egyébkor fejer lepelkint elterülni szokott szelid lebegésü köd, zavargó barna füsthez hasonlít, mellyen a' fölötte elvonuló fekete fölhök villámtüzei cikázva rontanak keresztül, iszonyu dörgés által kísértetve, melly mindeneket megráz, úgy, hogy a' természetnek ezen borzasztó de egyszersmind kimondhatlanul fölséges jelenetében a' végítéletet gondolja az ember lefestve. (Vége következik.)

Két halálos rab, a' Hayti szigeten.

Néhány hónap előtt pallosra ítelteték egy Eriaz nevü Mulatt, mivel egy kereskedőt a' szigeten megölt, kevés nappal azután pedig egy ifju Portugalra mondaték ki a' halál, minthogy kedvesét szerelemföltői dühében meggyilkolta. Mindenik szerencsétlen ugyanazon tömlöczbe téteték, de mindenik külön osztályba. Eriaz, kinek testi ereje 's vadsága esmertették, egy sötét szugolyba záratott, mellybe a' levegő is csak egy kicsin rostélyozott nyiláson hathatott be, melly szellőző lyuk a' tömlöcz egyik tornáczába szolgált. A' napnak egyetlen sugára sem mosolyghatott be annak borzasztó belsejébe; fényes délben is olly homályos volt az, mint az éjjél rémletes óráiban. Dardeza ellenben, kevésbbé irtóztatos bünt követvén el 's megnyervén egyszersmind a' tömlöcztartó szána-kozását is, csinosabb 's szellősebb szobába vitették, mellynek a' szabad mező felé egy rostélyos ablaka volt. Mind a' két halálra ítéltnék bilincsek voltak kezain és lábain. Mind a' kettőnek tudtára adatott, hogy

harmad nap mulva kivégeztetnek, 's ezen időközre bőven elláttattak kenyérral és vízzel.

Már hosszabb időtől fogva készítgetett mind a' két fogoly szökési plánumokat (terv.) Dardeza, kinek megengedettett hogy barátainak 's esmerőseinek látogatását elfogadhassa, azoktól czélját előmozdító némelly eszközöket, szerszámokat is kapott már, de az elhatározatlan fiatal ember gyenge és segédtelen lévén, híjában valónak, kivihetlennel látta igyekezetét, 's így szabadulhatási reményétől megfosztva, csüggedező bátorsággal 's levert lélekkel várta a' hóhér eljövetelét. — Ellenben az izmosabb a' vakmerőbb Eriaz nem esett kétségbe; ő mindenre elszánta magát, hogy a' szörnyü büntetéstől megmenekedhessék. Az ő börtönének fekvése, és azon ut, mellyen oda vezetett, arra a' gondolatra bírák, hogy az őt körülvevő egyik falnak végsőnek kell lennie, mellyet ha áttörhetne, a' szabad mezőre jutva megszökhetnék. Ezzel a' bizodalommal munkához fogott. Minekutána néhány darab vakolatot bilincse lánczával levert, a' mennyire lehetett, vakargatá, áskálá annak köveit is. — Időről időre mutatkozott ugyan egyegy fölvigyázó, 's hogy foglya jelenlétéből meggyőződjek bevilágított lámpájával a' szük nyíláson. Eriaz mindig figyelmesen hallgatódzott: minden legkisebb zajra félben hagyá munkáját, 's mikorra a' fölvigyázó oda ért, már ő szunnyadó helyzetbe összezsugorodott.

Már jó nagy része keresztül volt ásva a' falnak; de valyon milly vastagságu lehetett ez? Eriaz nem tudhatá, mennyit kellend még dolgoznia, sőt még csak azt sem gyanithatá, mennyi ideje van még hátra a' vesztőhelyre vitetése órájáig. Az ő sötét tömlőczében, hol örökös éj tanyázott; semmikép nem szerzetett magának bizonyosságot a' lefolyt idő mennyiségéről; nem tudhatá mikor foly le a' kiszabott három nap, 's melly pillanatban nyilik meg börtönének ajtaja, hogy onnét a' halál karjai közé vezet-

tessék. Irtóztató bizonytalanság. Minden kis zörej hallatára összeborzadt 's azt gondolá hogy vége a' szabadulásnak, hogy a' poroszlók ő érette jönek. Illy bizonytalanságban lévén az iránt, valyon mennyi munka 's erre mennyi idő volna még hátra: bátortalanodni kezdett 's lehullottak megerőltetett karjai az áttörhetlennek vélt falról. De még egy 's talán utolsó próbát akart tenni; fogcsikorgatva dült neki egész erejével a' falnak, 's — szabadulva lön; a' kő, melly kaparásainak nem engedett, ki mozdult helyéből a' nagy lökés miatt. De ő nem látott maga előtt mosolygó mezőt megnyilni, nem szivhatott uj levegőt, 's a' szabadság reménylt térsége helyett egy másik börtönt pillanta meg, világosítottat egy mécs gyenge fénye által. Onnan mély sohajtatok 's tompa szózat hangzának eleibe; ő lassudan válaszolt, 's közeledve, látá, hogy Dardeza tömlöczében van. — Eriaz közlé fogoly társával szándékát, 's midőn észre vé, hogy innen ablak szolgál ki a' mezőre, bizonyosnak tartá szabadulásukat. — Most azt tudakozá, valyon mennyi idő folyt le azóta, mióta önekik ítéletük kimondatott, 's megtudá Dardezatól, ki a' napokat és órákat is képes volt megszámlálni, hogy az épen bekövetkező éj az ő utolsó éjelök, 's hogy a' legközelebbi reggel föl kelendő nap az ő hideg teteimeikre fogja lövelleni sugárait. — Ezen hir újabb bátorságot 's elszánt merészséget ébresztett Eriazban, a' helyett, hogy őt bizodalmától megfosztotta vagy reménységében elcsüggesztette volna. Dardeza is bátorságot nyert, midőn illy csüggedetlen társat látott maga mellett. Most használá azon aczélráspud, mellyet neki barátai azon célból adtak, hogy vele ablakának rostélyait elfürészelve, magát megszabadithassa, de a' mellyet ő levert lélekkel nem is próbált e' célra használni. Most nem sokára el lettek fürészelve a' rostélynak néhány vesszei, úgy hogy a' nyílás elég téres volt menekedhetősökre, ha mintegy hatvan lábnyi magasságból hajlandók lettek volna aláugorni.

Nem volt egyéb hátra, mint kezeikről 's lábaikról fűrészelni le most a' bilincseket. De ezen munkának sok időbe kell vala telni; az éj nagyobb része már elmúlt, a' nap rövid idő lefolytával földerüendő vala, az a' nap, mellynek ők csak hajnalhasadtát szemlélhették volna. A' szabadító eszközt nem használhatá mindenik egyszerre; alig volt hátra annyi idő, hogy csak egyikök is lereszelhesse bilincseit; pedig az irtóztató nehezségü vasakkal lehetlen volt a' megszökés. — Szörnyü villongás támadt most a' két halálra íteltetett között. A' szabadságot adandó szerszám Dardeza kezében volt; ő akarta azt először használni bilincsei lereszelésére; de így Eriaznak vesnie kell vala, pedig a' gonosz olly nagyon szerette az életet, hogy mindent kész vala elkövetni, csak a' haláltól menekedhessék meg. Rá rohant tehát Dardezára, hogy tőle a' szerszámot elvegye. Ezen szük helyen, e' lánczokkal terhelt 's néhány óra mulva a' halál fagyaló karjai közé dülendő férjfiak között, szörnyü viaskodás, élet és halálküzdés támadott ekkor. Eriaz, a' testi erőre hatalmasabb, földre terité fogolytársát. Dardeza meggyőzvelátá magát, de összeszedte utolsó erejét, fölkelt, 's hogy egyikök se szabadulhasson, hanem mind ketten a' hóhér pallosa által vesszenek: az ablakhoz akart menni 's a' mentő szerszámát alá hajítani. Eriaz visszatartóztatá. „Nem, kezeidbe nem fog kerülni“ kiáltá majdnem kétségbe esve Dardeza; kiszabadítá magát végső megerőltetéssel annak kezei közül, szájába dugá a' rásput 's elnyelé. — Ennek látására magán kívül rogyott a' földre Eriaz. Elveszettnek gondolá magát; szemei előtt látta lebegni az irtóztatós halált. — A' küzdés által kifáradtan elterülve hevert Dardeza is; lélekezése halálhörgéshez hasonlitott; közel volta a' megfuladáshoz, mert a' lenyelt rásput torkában akadt.

Most hirtelen egy borzasztó elhatározás tünt föl Eriaz lelkében. Rá rohanik Dardezára; erősen rázza, fojtogatja őt, gégéjébe nyul 's keresi ama becses sza-

badságadó eszközt. Végre kihuzza azt véresen; sietve munkához fog, teljes erővel ráspulja bilincseit, 's leoldja azokat tagjairól. Ekkor levonja Dardezáról ruháit, kötelet csinálандó belőlök, mellyen a' magasságból leereszkedhessék. Megerősíti tehát azt egyik rostélyvesszőhez, 's lebecsátkozik. Midőn már annak végére jut, csak akkor látja milly rövid az, 's hogy még mintegy 30 lábnyi mélységbe kell alá ugornia. De ő nem késedelmezék; élet-halál között elereszté a' kötelet 's leesett egy erkélyre, honnan még ujabbi szabadulást kell vala merészelnie. Tagjai zuzódva voltak; az erkély kövei kíméletlenül fogadák az aláesettet. Azonban ő ezt szívesen tűrte volna, csak már szabadon láthatta volna magát; de még egy falon is keresztül kell vala jutnia, 's midőn nézegetné hol mászhat legkönnyebben keresztül, megtámadá őt egy kutya. Eriaz vakmerőn eleibe futott ennek, 's hogy ugatását megszüntesse, öklét szájába taszította; de a' dühöngő eb elharapta a' szerencsétlennek keze fejét. És ő még sem csüggedett el. Tudván, hogy egy pillantatnyi időt sem lehet ott veszedelem nélkül töltenie, arra irányzá lépteit, hol a' falon több repredéseket látott, 's így, bár fáradtan, zuzott tagokkal 's betekercselt csonka kézzel, keresztül jutott a' falon. Megszabadítá magát.

Virradatkor a' hörtönökbe mentek a' poroszlók, hogy a' bünösöket a' vesztőhelyre vigyék, 's íme — csak egy fosztogatott holt testet találnak. — Hamar hire futamodott a' történetnek az egész vidéken; hirdetések küldettek szélyel a' szökevény személyének leírásával, 's minekutána a' megfojtott kutya torkában keze feje is megtaláltatott, ezen körülmény is hozzá mellékeltetett a' tudcsításhoz, egyszersmind pedig hajduk küldettek szélyel az ő nyomozására.

Eriaz, noha fáradsága, fájdalmai és étlensége miatt a' halálhoz közel volt, egy órányi távolságra futott. Itt egy magános kunyhó előtt megállapodék,

's elhatározá magát lakosai vendégszeretetéhez folyamodni. Egy öreg negerné barátságosan fogadta őt, 's neki eledelt adott. Eriaz épen távozni akart, midőn Caro, az öreg negerné fia, a' városból visszatérve betopant, 's első dolga volt a' hallott híreket elbeszélni. Eriaz elhalaványult 's hirtelen ruhája alá rejté csonka kezét. De Caro észre vette a' hirtelen mozdulatot, rá rohanik a' gyanus emberre, lerántja köpönyegét 's föltakarja a' vérző sebet. Eriaz ügyesen visszaugrott, kezébe ragadott egy szegletben álló fokost 's megtámadta Carot, ki azon közben szinte fölfegyverzé magát egy nagy doronggal 's elhárította magáról a' reá mért halálos csapást. Eriaz fokosa lesikamlott Caro botján 's összezuzá a' szegény öreg negerné agyát, ki fia segítségére sietett. Ezen pillanatban mintegy dühödve rohant Eriazra Caro, egy hatalmas csapással földre terítette őt, alkalmatlanná téve a' további viadalra, 's szerencsétlen anyja ápolásához fogott, kit azonban többé föl nem éleszthetett.

Ekkor léptek a' kunyhóba a' nyomozásra kiküldetett hajduk, hola' vétkes ujabbi gyilkosságának lettek tanúi. Eriaz lófarakhoz köttetve hurczoltaték vissza fogóságába. Ide megérkezvén, egy üveg rumot és papot kívánt, kinek bámulásra méltó egykedvűséggel mondta el megszökése minden körülményeit; azután egy hajtásra ki ivá a' rumot. Alig távozott el tőle a' pap, midőn öntudat nélkül összerogyott, 's mire a' poroszlók érte jövének, hogy a' vesztőhelyre vigyék, már halva találták.

Rejtett szó.

Két tagu szó, szántó földünk rakványa egészen;
 Hogyha fejét vágod, szükséges nedve belednek,
 Melly nélkül gyomrod nem képes emészteni étket,
 'S bár keserű, még sem készülhet nélküle téjnedv.

Lencsés.

Jegyzet: A' 30-dik számbeli Találós mese: Szem.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

32. szám.

October 19-kém.

Idv és Kin.

Néha öröm 's vigaság magas érzete tiszta sugárkint

Szállja meg a' kebelet, 's istenesíti a' port;

Néha sötét bú és fájdalmak tengere dulja,

Millyen a' kárhozaté, melly örök éjben emészt.

Benned, o emberi lény, idv és kin bimbaja éled!

Ápold híven amazt; irtsd ki hatalmasan ezt!

K.

A' szerelem áldozatai.

Solignac nevű francia faluban, hosszabb idő óta vágyott egy ifju bizonyos leányka kezére; de olly szerencsétlen volt, hogy szavait szerelmese meg nem hallgatá, 's azon idő alatt mig még ő a' házhoz járt, a' leányka egy másikkal, szive kedveltebbjével, valószínűságon jegybe is lépett. A' megvetttetett szerelmű ifju, ennek hallatára egészen magán kívül volt, 's nyilvánosan kijelenté, hogy a' leányt, mind azokkal együtt kik az ő vele való egyesülésének akadályai voltak, még a' menyegző előtt meg fogja gyilkolni. Azonban látogatásait egyre folytató a' mondott háznál, hol mindenkor barátságosan fogadtaték, minthogy attól a' lelki megrázkódás pillanatában nyilatkoztatott fenyegetéstől, legkevesebbé sem féltek annak tagjai. Az összekelés idejét megelőzőt napokban, éjjel 's nappal erdőn és mezőn bolygott a' bús-komollyá lett szerencsétlen fiu, kétszemes puskát hordozván magával. Így találkozott össze egyik napon szerencsétlenségére kedvesének atyjával, ki a' szomszéd Limogesből tért haza. Ezt azzal vádolá a' fiu, hogy a' törvényhatóságot fölszólitotta volt az ő lefegyverkeztesére; egyszersmind pedig agyonlövésselel fenyegeté,

A' lineaseregek gyámolítására állítottatott föl a' függetlenségi háboru óta a' jól gyakorlott vegyes katonaság (miliz), melly a' 18—40 esztendős földbirto-
kosokból áll. Ezen katonaság csak akkor nyer zsoldot az országos kincstárból, midőn hadi szolgálatot tesz. Egyébkint pedig minden hónapban összeseregeltetik 's a' fegyverforgatásban szorgalmasan és szigoruan gyakoroltatik. Ezen seregheli tiszték, mindnyájan a' leggazdagabbak közül választatnak; csak a' major és ennek segéde vétetnek a' rendes seregből, minthogy ez a' hadi tudományokban sokkal inkább járatos és gyakorlott. Az országnak minden illy vegyes katonasága egy tábornok 's a' melléje adott két felügyelő hatalma vagyis inkább vezérlete alatt van. Az egész fegyveres test 48 ezeredre osztatik, mellyeknek mindegyike ugyanannyi főt számlál, mennyit a' rendes seregnél; ezen kívül Lissabon városa részéről különösen volt 6 csoport. Az összeséges szám, mintegy 49,000 férjfiu; a' lord Beresford által készített rendszerezés következtében 52,000nek kell vala lennie. Az értelmességre nézve, ezen vegyes katonaság teszi a' nemzet igazi magvát; őnekik van elhatározó erejek a' politicalai viszonyokban és az országlás lételére nézve, 's csak azért kétes még mindeddig a' mostani háboru kimenetele 's az országlás mibenléte is, minthogy ez még nem határozá el magát végképen. — Az ordonnanszok neve alatt az egész országnak 16—60 esztendős férjfiunépeisége értetik. Ha már a' lineasereg 's a' vegyes katonaság hadi száma megtelt, akkor a' többi fegyverfoghatók az érintett név alatt gyülekeznek össze csatarendekbe; ők tehát annyik, mint Spanyolországban a' guerillák, 's azok a' mi Franciaországban a' leveé en masse (népfölkelés) vagy Németországban a' honvédősereg. Az 1804ki végzés szerint 441 kapitányságra van osztva az ordonnansz, mellyekismét csapatokra vannak szakgatva, mellyeknek egy kapitány, sergent-major 's egy segéd parancsol. Az ordonnansz a' ren-

portugal katona, t. i. nagy mértékletességgel, a' fáradtságot és idő viszontagságait, általában pedig a' háboru minden nehézségeit elviselni tudó keményült-séggel és engedelmességi készséggel fölsőségei iránt. A' szárazföldi erő mindenkor három nagy osztályból állott Portugaliában, névszerint a' linea seregből, a' vegyes katonaságból és az ugy nevezett ordonanszból vagyis fölfegyverkeztetett pórságból. A' lineasereg, melly az utrecht béke után szinte az 1762ik évig mintegy 8—10,000 rosszul fegyverzett, ruházott és gyakorlott csapatra olvadt össze: 1816 marsall Beresford hadi parancsolatának következtében, mintegy 62,000 emberre szaporodott; olly számra, melly az ország népességéhez alkalmazva viszonyilag sok volt. Az 1796ki év előtt a' portugal sereg 24 gyalog ezerezből, mindenik ezeređ csak egy zászlóallból (bataillon); 12 lovas ezerezből, mindenik négy — 48 legénységű svadronból; 's 4 pattantjus ezerezből állott. Az 1821ki lázadáskor megkettőztetett a' sereg száma; a' kétkét zászlóallból állott 24 gyalog ezeređhez 12 zászlóall vadász adatek, egy zászlóall minasó, rendőrség és 72 földmérő allittatek föl, ugy hogy a' sereg száma öszveégesen 49,000 fejre nevedett. Az akkori cortesek (országgyűlési rendek) ismét békelábra állították a' hadi sereget 's a' 24 lineaseregbeli ezeređnek mindenikét egy zászlóallal, 's a' 12 lovas ezeređ mindenikét egy svadronnal kevesítették meg; miután a' hadsereg még csak 29,600 embernyi volt, a' generalstab 220 tiszt helyett csak 100ból és a' földmérőtest 72 helyett csak 64 tagból állott. De még ezeknek tartása is súlyosan esett az országnak; 's minthogy az 1821től fogva egymásra következett zendülések a' katonaságnak folyvást való hadi lábón lételet mindekkorig szükségessé tették és teszik: el gondolhatni milly ohajtva várja a' portugal nemzet azon időpontot, mellyben az illy számos katonaság tartásának nehézségeitől megmenekedhetik. Az angol rendszerhez képest 15,600 emberre kellene a' portugali hadseregnek leszállitatni. —

's alig telt bele egy perczenet midőn már azt egy lövése által földre is terítette. — Ez, a' vérében fetregő atya házához közel történt, 's most a' gyilkos egyenesen a' takarmányos kert felé irányzá lépteit, hol előbb, az agyonlőttnek fiát pillantotta meg. Ez szemtanuja volt szüleje életveszedelmének, a' nélkül azonban, hogy neki segítségére mehetett volna. Most ön személyét is veszélyben forogni gyanítván, hirtelen berántotta maga után az ajtót, de a' szerelem-kábitotta dühöngő ifju benyitotta azt valamennyire 's ellobbantá a' viaskodás közben fegyverét, melly azonban semmi kárt sem okozott. Ekkor ismét a' mezőre futot ki, hova, a' mint már előbb észre vevé, kedvесе egy szolgálóleánnyal ment. Kivül újra megtöltötte fegyverének mind a' két csőjét, átugrott egy gyepün, melly őt az áldozattá leendő kegytelennek szemei elől elfödte, a' puskáját tőle elvenni szándékozó szolgálóleányt földhez ütötte, 's a' szerencsétlen kedveltnek fejét keresztül lövé. Ekkor levetette egyik lábbelijét, a' töltött csőt álla alá tartotta, lábujjával a' sarkányt megnyomta, 's az öldöklő ön átjárta szerelemkábitotta fejét. Azon gondoskodása, melly szerint még egy pisztolt tartott készen azon esetre, ha az első lövés elegendő nem fogna lenni, — felesleges volt; mert még előbb meghalt néhány percczel mint a' szerencsétlen áldozat, kinek oldala mellé rogyott. — Az atyán, nem elkerülhetlenül halált okozó sebet ejtett a' szánandó fiu, 's ennél fogva reménység van megmenthetése iránt.

A' portugáli hadi erő karaktere rövid történetei és statistikája.

A' portugál nemzet már természeténél fogva hadakozó; az ő tengertuli hódításaik, az ő Afrikában viselt egykori háboruik, később a' Spanyoloknak elüzetése, legujabban pedig a' brazíliai táborozás és a' függetlenségi háboru eléggé bebizonyították vitézségét. Három tulajdonsággal jeleskedik különösen a'

alá egy — fákkal benőtt kised sziklaszigetig melly épen a' folyam közepén fekszik 's mintegy 12—14 lábnyira, szinte a' vízrohanás helyéig elnyulik 's azt két egyenetlen részre osztja t. i. a' délnyugoti, melly az erősebbik és éjszakeleti ágra. Azon szakadás által, mellyet a' sziget eszközöl, fölötte nagyon szépítettik a' zuhatag tekintete. A' délnyugoti részen sokkal jobban hömpölyög 's tajtézik az elborított sziklák fölött a' víz, 's mindent magával ragad, a' mi csak távolról közelít is hozzá; nyilsebességgel 's ellenállhatlanul sodorja azt magával a' mélységbe. Még minekelötte a' folyam lerohanásához érne, észrevehetőleg hanyatlik fölölete 's vize helyenkint annyira összeszorul, hogy fejér habnak látszik lenni 's magasan földagadoz. Leirhatlan azon szörnyü zugás, mellyel a' folyam két ága a' mélységbe alárohanik; közeleten olly iszonyu erős az, hogy a' beszéd teljességgel nem hallatszík. Még Niagara-erősségben is igen jól kivethető annak zugása, holott pedig az a' vizeséstől mintegy 6 francia mértföldnyire fekszik; sőt némelly utazók állítása szerint 45 angol mértföldnyire is elhallík. A' lerohant víz mintegy 40 lábnyi magasságra duzzadoz 's hempelyg ismét fölfelé 's tajtékozó hab és hullámként hanyatlik vissza a' fölibe zajduló víztömeggel együtt. Egyszersmind pedig egész föllegem emelkednek föl a' szélyel fecskendező víz gőzéből, 's tiszta napon messze ellátszanak, mint valamelly füstoszlop, mellyet irtózatossal erdőgyuladás szült; a' benne megfőző napsugarak pedig a' legpompásabb szivárványokat tüntetik elő. Télen alá ereszkedik a' köd, megszállja a' fáknak ágait 's jegesülve cristallokat hépez azokon, mellyek az erőtelen napnak halvány fényében is gyönyörűségesen csillognak, mint megannyi becses drágakövek. Alant, a' vizesés örvényén tul, tetemes nagyságu sziget halmazódott a' lesodort kövekből, földhantokból 'sat. melly Saszigetnek neveztetik, minthogy naponkint gyülekező helyül szolgál egyegy csapat sasnak vagy más egyéb

vix. annos. XXXVII. integer. integros
quo. die. natus. est. eo. esse. desiit.

VIII Id. Aprilis. MDXX.

Ille hic est Raphael timuit quo sospite vinci
Rerum magna parens et moriente mori.

Bibiena cardinalis kishugának sirverse pedig ez:

Mariae. antonii. f. bibienae, sponsae. ejus.
quae. laetos. hymenaeos. morte. praevertit
et. ante. nuptiales. faces. virgo. est. elata
balthassar. turrius. piscien. leoni, X. datur
et. joannes. baptista. branconicus, aquila. a. cubic

B. M. ex. testamento. posuerunt
curante hieronimo, vagnino. urbinati

Raphaeli. proginquo

qui. dotem. quoque. hu.us. sacelli
sua. pecunia. auxit

Vizesések avagy Zuhatokok.

(Végzet.)

Sok nagy magasságu zuhatog van még Helvetiában mint p. o. a' Rajna, Hüni, Beaten, Trümmel, Aar'sat. folyóvizek esései. De még sokkal pompásabbaknak mondatnak az amerikai zuhatagok; mellyek magasságokra nézve nem mérkőzhetnek ugyan emezekkel, de ellenben vizök mennyiségére és szelességökre nézve sokkal fölülmulják. Igy p. o. a' Rabfolyam egyik zuhataga két angol mértföldnyi szélességűnek mondatik, melly körül iszonyuan pompás jelenetek mutatkoznak. Minden amerikai vizesések között azonban legesmeretesebb a' Niagara folyóé, mellyet számos utazók leirtak. A' Niagara, kifolyása az Erie-tónak, melly ebből éjszaktelet felé ömlik 's majdnem egyenes irányzatban siet éjszakknak az Ontario-tóba, mellyel 8 geogr. mértföldnyi futása után egyesül. Eleinte fél mértföldnyi szélességű ágyban folyik; mintegy öt mértföldnyire már keskenyebbül, de ellenben sokkal sebesebb lesz, mignem Niagara-erősséghez közeledik, hol ama hires zuhatagot képezi. Mielőtt rohanásához jut, keskeny mederben folyik

des sereggel és vegyes katonasággal együtt, 4 vagy 500,000ernyi hadi erőt tesznek; de ők nagyobbreszint tanulatlanok, 's fölszólittatások, mellynek nyomma IV János királyig megy föl, néha nagy vizsgálásokra adott okot és alkalmat. Mind e' mellett az ordonnanszok hathatós támasza voltak a' Portugalok nemzeti függetlenségének, midőn a' Francziák hazai földükről kihajtandók valának, 's midőn még nekik (az ordonnanszoknak) még alig rendezetteknek a' Spanyolokat kell vala országukból kihajtaniok. A' cortesek megszüntették ugyan egy izben az ordonnanszokat, de don Miguel ismét uj lételt adott nekik. — A' Portugalok tengeri ereje, 1793 virágzásban volt; ugyanis 34 hadihajót számlált 1556 álgyuval. De a' gondatlanság, rossz rendszabások, az országos kincstár elapadása 's az uralkodó háznak Braziliába költözése miatt, melly alkalommal a' hajóknak legnagyobb része roncsolva tért vissza onnan, annyira lehanyatlott a' tengeri hatalom, hogy a' gyarmatok kereskedését sem őrizheté meg többé a' rablóktól. A' legutolsó időben 4 linea- 's 24 egyéb hajóból, tehát öszvesen 28ból állott, mellyen mintegy 900—1000 álgyu volt; de szolgálatra azok is nagyobb részint haszonvehetlenek valának. A' tengeri katonaság az előtt rendszerint 5200 férjfiuból állott; de most ez is fölötte nagyon megkevesült.

Rafaël sirverse.

Általunk e' lapoknak 30ik számában érintett 's Bembo cardinal készítette sirverse Rafaelnek a' Pantheontemplom falán ez:

D. O. M.

Raphaeli. sanctio. joann. f. urbinati
 pictori. eminentiss. veterumq. aemulo
 cuius. spirantes. prope: imagines. si
 contemplere. naturae. atque. artis. foedus
 facile. inspexeris

Julii. II. et. Leonis. X. pontt. maxx. picturae
 et. architect. operibus. gloriam. auxit

ragadozó madaraknak, mellyek itt a' megölt állatok husából vendégséget szoktak tartani. A' viz ugyanis lesodor ide egy vagy más nemű állatot; mert még jóval előbb a' tulajdonképi esésnél már olly iszonyu sebességű lesz, hogy halakat, mindenféle vizi madarakat, állatokat, szóval mindent a' mi benne uszik, ellenállhatlanul magával ragada' szörnyü mélységbe. Az uszást kedvelő állatok gondatlanul átengedik eleinte az ő sebes folyásának 's kényökre hagyják magokat általa vitetni, mig végre — midőn már tévedéseket észre veszik — minden erőködésök mellett sem szabadulhatnak meg a' veszedelemtől; nincs többé menekvés az alárohanástól. Különösen a' szárnyas állatok közül egész csapat lesodortatik néha; hijában igyekeznek a' vizből kiemelkedni 's szárnyra kelni; a' hullámok nem bocsátják el többé zsákmányukat. — Beszélük, hogy egykor elaludt legyen csónakjában egy indus nő 's elragadtatott a' folyam által; de, mint mondják, olly sérelem nélkül szállt alá a' zuhatag örvényébe, hogy még csak borszeszes (pálinkás) üvegét sem vesztette ki csónakjából!

Képek és hasonlatok.

A' hízlekedők hasonlítanak az iszalaghoz, (fölfutó növény) melly arra tekerődzik, a' mit legközelebb ér.

Az ember hasonlít a' könyvhöz. Mind a' kettőnek többszöri javításon kell keresztül mennie, hogy hibátlanul jelenhessék meg; a' mit azonban egy könyvről 's egy emberről sem lehet állítani. Minél gondosabb volt a' nevelő 's minél vigyázóbb a' javító: annál kevesebb hiba leend mindenikben; és megfordítva.

Találós mese.

Főltalálhatsz engem rengetegben,

Leány-, piperkóczy-, 's dolgozó kezekben.

Ott ugyan fa- itt ércdarab vagyok,

De hasznaim mindenképen nagyok.

M. L.

Jegyzet: A' 31-dik számbeli Rejtett szó: Kepe.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

33. szám.

October 23-kán.

Ő s z.

Ködbe borultan ögyeleg az enyészet siri fuvalma;
Hervasztó kebelén elhal az életerő.

Ott, hol'előbb nyájas rózsákról illatözön szállt

'S a' természet iránt hű szív örökre hevült:

Most tövises kóró leng pusztán, díszefogyottan,

'S közte az éjszaki szél jéghidegen suhog el.

K.

Jutalomkirdetése a' londoni királyi tudományos academiának.

Nem véltük fölöslegesnek honosainkkal is tudatni azon hirdetést, melyet a' londoni kir. tudományos társaság, titoknoka által, a' müncheni kir. tudományos társaságnak illyenkép küldött: „London. Aug. 5. 1833. Ó királyi magassága, a' tudományos társaság elölülője, azon megbizással tisztelt meg, adnám értesére a' tudományos academiának, miképen ő felsége helyben hagyá azt, hogy két érdempénz, mindenik 50 font sterlingnyi, osztassék ki ezentul minden esztendőben azoknak, kik a' természet- és számtudományok valamelyik fő ágában a' legnyomosabb fölfödözéseket teendik. Mivel ő királyi fölsége azon kívánatot méltóztatá kegyesen kinyilatkoztatni, hogy minden nemzetbeli tudományos férjfiak hivatalosok legyenek elmetetehetségök szerint e' célhoz járulni 's vizsgálódásaiknak fölfödözési sükerét közölni: megbizattam még ezen kívül a' király ő fölsége 's elölülő által az academiának jelenteni, hogy egyike azon érdempénzeknek az 1836ki évben a' csillagtudomány osztályabeli mindedig közönségessé nem tett legnyo-

mosabb értekezés írójának, a' második pedig az állati psychologia köréből meritett 's eddig nyilvánossá nem tett értekezés szerzőjének fog adatni. Ezen értekezéseknek mostantól fogva az 1836ki Jnnius hónap előtt kell beküldetnie a' kir. tudományos társasághoz, a' Transactionsba fölvétel végett. A' jelen való 's a' következő két évre nézve, helyesnek találta a' társaság a' király ő fölsége jóváhagyásával, a' királyi érdempénzeket olly nyomos fölfödözések jutalmául adni, mellyek a' legközelebbi három évben, az elítélés idejéig közhírré tétettek. Az 1833ra esendők már odaítéltettek, és pedig az egyik Herschel F. W. Jánosnak, a' mozgó kettős csillagok pályájának nyomozásáért (melly értekezése a' kir. csillagvizsgáló társaság által kiadottaknak V-ik kötetében), a' másik pedig Decandoll tanítónak, az ezen czimü munkájában: *Physiologie végétal foglalt nyomozódásaiért a' növény-physiologiáról.* Aláírva König C. a' tarsaság titoknoká. — Ohajtjuk, hogy hazánkban egy második Horváth Ádám támadjon, ki az itt hirdetve lévő érdempénzeknek egyikét — ön és hona diszére — megnyerni tudhassa.

Különös menyegző.

Egy lakodalmi népsereg, melly tizenöt férjfiu's ugyanannyi nőszemélyből állott, névszerint pedig egy vőlegényből és menyasszonyból, négy tanuból, tizenhat meghívott vendégből és nyolcz bérkocsisból, vig kedvvel kocsizott ki Paris kapuin egy mezővidéki mulató vendégfogadóba. Az uj hitesek igen pompásan valának öltözve, a' vőlegény külső ruhája a' legujabb angol divat szerint készült; haja csinosan föl volt kondorítva, fűrtjei boglárókkint lengtek halántékai körül; nyakkendője indiai arany szövetből volt; melényét (gilée) nagy arany láncz diszesítette 's rajta sulyos óraékekségek csüngtek; ujoin dragaköves gyűrűk ragyogtak; lábait selyemharisnyák 's szatyánczipők fűdték. Szinte illy fényes volt a' menyas-

szony (ara) is. Fejér atlasz ruha, rózsás szegélyekkel ékesítve hullámszott sudár termetén; gesztenye színű haját a' legfinomabb parisi főkötő borította be valamennyire, 's belőle gyémántkő csillogott, melly a' házaspárt milliommokkal birónak gyanittatá; nyakán hasonlókép sulyos aranyláncz nyugodott 's egy kisdéd arany óra, melly kék szalagról (pántlika) függött kebelén. — Megérkezvén a' mondott helyen, olly könnyűséggel lebegtek alá a' kocsiról, mint gratziák és szerelemistenek. A' vendéglő minden legénységével együtt udvarlásukra sietett, 's mély alázatossággal hajtotta meg magát a' földig, míg magában már előre számítgatá azon tetemes nyereséget, mellyet e' gazdag násznéptől nyerendene, 's örömeiben lelke is repesett, midőn ezen egyetlenegy napon legalább is 600 frankot vélt zsebébe dughatni. — Minekutána az egész gyülekezet a' nagy palotába költözött, 's a' nemes uj párnak az asztal elején a' karszékek ülésül kijellettettek, parancsolatokat osztani ment egyik tánuszemély az előszobába, hol már a' vendégfogadós oldala mellé összecsoportozott annak szolgálatra kész legénysége, a' szakácstól fogva szinte a' fahordóig. Egész méltósággal téteték a' rendelés; a' legválogatottab étkeket hordatni az asztalra 's el nem felejtkezni a' csemegékről is, ugy szinte első alkalommal elégséges ó macont, másodizben bordeaux-it, harmadszor pedig champagnert (pezsgőt) adni föl elegendő mennyiségben. — Minden cseléd mozgásba jött, minden kéz foglalatoskodott 's rövid idő mulva terítve 's étkekkel és italokkal rakva lön az asztal. A' fényes gyülekezet evett és ivott, elkezdé zajgó vigságait, a' mi szinte a' tulságig pajkos és lármás lön. Tíz órakor minden szerencsekívánások végződtek; a' vendégek fölkeltek helyeikről, 's bucsuzásképen megcsókolák a' hazas pár kezeit. Menni akartak, de a' puntsch még hátra volt, mellyel minden innepiségek végződni szoktak Parisban. A' mint látszék, a' vendégek sietve készülének eltávozni; a' puntschot csak állva hörpöntették föl,

's töbnyire nyomban elhagyák a' palotát ezen szavakkal: „Legény! ime egy kis borraivaló; az étel nagyon jó volt; nekem háznépem van, haza kell sietnem.“ Némellyek pedig, mint mondák, rosszul lettek; nem voltak a' korhelységhez szokva, rendes életet éltek. 'sat. Végre egészen megüresült a' palota, 's a' vendéglő behozá a' számítást az uj hiteseknek. „Mi itt fogunk hálni, volt a' felelet, majd holnap reggel mindenek iránt elégséget teszünk.“ Amaz ránczba szedé homlokat. Uram — monda — az én házam nem ollyas féle vendégfogadó, hanem csak — — — — Kérem, méltóztassék csak most fizetni 's azután haza kocsizni. Alig végzé ezen szavakat, midőn a' palota ajtai megnyiltak 's egy haragos villámtekintetű férjfiu lépett be négy poroszlóval. A' hites pár elkisérteték, 's a' most már gyanított tetemes veszteségen bánkódó vendégfogadósna tudára adaték, hogy az egész társaság valódi korhelyek gyülekezete volt.

A' franczia törvényhozó test politicalai osztályása.

A' franczia hirmondó következőkép osztályozza a' két kamara tagjait, eredetük 's politicalai véleményök tekintetéből: A' 257 pair közül 18-an az 1789ki lázadáséi. 42 a' régi nemes-aristocratiaéi, 13 a' régi parlamenteké, 34 a' császárság idejebeli kormányé, 57 a' császárság katonai szelleméhez ragaszkodók, 17 az udvaréi és 76 a' restauratio okfejeihez szítanak. A' 459 tagból álló követek kamarája közül 25 a' köztársaságiak és országláskárhoztatók oppositioját képezi, 6, (mint p. o. Salverte és Tracy) a' bal oldal puristáit teszi, 113 országalkotmányi oppositionalista, (illyenek például: Barrot, Odilon, Clauzel marsall, Mauguin, Merilhou, Laurence, Real Felix 'sat), 71 független neutralis (mint Dupin, Berenger, Etienne, Bignon 'sat), 96 független ministerialis (mint Garneron, Delessert 'sat), 77 egészen ministerialis, 17 ministeri 's ujabban magasra emelkedett személyi (mint

Thiers, Barthe 'sat), 10 tiszta doctrinaire (mint Guizot, Remusat 'sat.), 8 udvari tisztségben lévő, 23 a' restauraiohoz és aristocratiához hajlandó, 8 legitimista, vagy velek rokon gondolkozásu (mint p. o. Berryer, Laugier de Chartrouse), 8 pedig hibázik.

Varázs-óra.

Nem könnyen találhatni csudálatra méltóbb 's egyszersmind gyönyörűbb mivét mint azon álló óra, mellyet Ingold jeles mechanicus nem régen Parisban készített. — Ezen óra megaranyozott bronz készítmény, egy templom csarnokát (Halle) ábrázoló vagyis képező, mellynek fedezeti orma két oszlopon áll. Azon egy zománcsos (emallirt) földgolyóbis nyugszik, mellynek sarkpontjain, két — kövekkel ékesítet kör mozog, ellenkező irányban. A' földgolyóbis fölött egy kolibri (madár, a' legkisebb fajból) lebeg, melly a' legpompásabb kövekből olly mesterségesen van alkotva, hogy élő kolibrit vél az ember szárnyára kelve; a' természetes színek a' csalódásig hiven vannak utánozva külsején; a' mi itt azonban csak mellékes ékesítés gyanant szolgál. — Midőn a' néző ennek vizsgálatában szinte elmerült, hirtelen megnyilnak a' templom szárnyajtai 's egyszersmind édesen ömledező muzsika (hanga) zendül meg. Belől egy alakos (szemfényvesztő) látszik, kis asztalka mellett ülve 's minden oldalról tükörrel körülvéve. Ennek szemei, ajkai 's feje mindig inkább inkább mozognak, minél élénkebben hallatszik a' zengzet; különösen pedig akkor, midőn a' kolibri énekelni kezd, melly élő madárka gyanánt a' száját kinyitja 's ragyogó szárnyait és farkát jobban kiterjeszti. — Most fölemelkedik helyéből az alakos, meghajtja magát 's ugy látszik, mintha a' szokott előbeszédet akarná tartani mestersége elkezdése előtt, midőn egy parányi légy-madár, melly arany kosaracskában nyugszik, csevegése által megjelenti, hogy ura most munkájához

kezdend. Az tehát valóban hozzá fog alakoskodásához, majd jobb majd bal kezét emelgeti 's a' kobakot (mellyel az illy nemü alakoskodók az ő mesterseégeiket mutogatni szokják) majd az egyik majd a' másik oldalra helyezi, 's temérdek golyóbisocskát, lapdát, különbféle gyümölcsöt tüntet el, különösen pedig a' kicsin légy-madarat, mellyet kétszer boszorkányoz el arany kosarackájából a' varázs-kobak alá. — Ezen csudás mesterség szinte hihetlennel látszik, 's valóban, szemtanunak kell az embernek lennie, hogy magát a' felől teljesen meggyőzhesse 's valódi képzeletet szerezhessen róla magának. — Az egész varázsjáték csak négy perczig tart; azután a' templom szárnyajtai becsukódnak ismét magoktól, 's az óra ekkor olly egyszerűen, olly csendesen üt, mint akár-melly más közönséges. — Az egész rendkívülies művszer csak 20 hüvelknyi magas, 14 hüv. széles és 9. hüv. vastag; noha 500 legfinomabb darabból áll. Az óra maga bámulatos pontossággal jár. Három igen kellemes muzsikadarabot játszattathatni el vele, és pedig majd az egyiket majd a' másikat, a' mint — és a' mennyi ideig tetszik. Az alakoskodó is kifáraszthatlan, 's tüstint mestersegei mutogatásához kezd, mi-helyt a' hanga megzendül. — Valyon kételkedhetni e illy világos bizonyság után is, a' művszorgalomnak napenkénti előhaladásán?!

Pompás vízvezetés.

Azon csatorna, melly Lissabon városát egyébkor iható vízzel ellátá, de most Dom Miguel hadserege által elvágatott: az építési mivek legszebbek közé tartozik Európában, 's nagyneműségére nézve, a' hajdankorból fönmaradt egyik vízvezetésnek sem áll utána. A' Lissabontól mintegy mértföldnyi távolságra, az Alcantara völgyben fekvő része kitünően szép izléssel 's helyes rendezéssel van építve; 35 ívboltozaton nyugszik, mellyek fölött, az egymással átellenest fekvő hegyektől képeztetett völgy.

nek legtisztább vize folydogál a' város felé. A' közép ivbolt 263 lábnyi 's 10 hüvelknyi magasságu és 107 lábnyi 's 8 hüvelknyi szélességü. Ezen derék építési mivnek főállását V János királyuknak köszönhetik a' Portugalok, ki annak alapkövét 1713 tétette le; 19 esztendő mulva az egész építésnek vége lön. A' költségeknek legnagyobb része azon adóból került ki, melly a' fővárosban minden font husra 1 realjával (pénz nem) vettetett. Némelly régi faldüledékekből, mellyek a' helyen találtattak, azt lehet következtetni, hogy már a' Romaiak is szándékoztak ott vízvezetést építeni.

R é g i s é g e k.

A' legnevezetesebb tudományos fölfödözések közé tartozik kétségkívül az utolsó évtizedben, a' Nilus partjainál lévő csillagvizsgálati emlékeknek föltalálása, mellyek eddig elveszetteknek gondoltattak. Seyffart leipzig-i tanító, a' király kegyelme által olly állapotba helyezettvén, melly szerint Olasz- és Franciaországban, Angliában és Hollandban tudományos utazást tehetett: egy új csillagzatát (a' hatodikat) lelte föl az egyiptomi állatkörnek, Turinban a' papyrus darabok között; melly tulajdonképi kulcsa a' régi Egyiptomiak csillagvizsgálati fölírásainak vagyis emlékjegyzeteinek. Ezen maradványok, mellyek József és Abrahám idejétől fogva Konstantinig, 2000nél is többen találtak, részint az európai museumokban, részint még Egyiptomban: arra szolgálnak, hogy a' történetírás köréből meritett tudomány és hit minden oldalról bővítették, megerősítették vagy javították. Különösen nagy nyomossággal bírnak pedig az idő-, történet- és hitrege-tudomány (mythologia), a' nyelv- és csillagtudomány 'sat. körül. Már Newton gyanítá, hogy az időtudomány (chronologia), a' régi történetírások 's egyéb kéziratok bizonytalan sőt egymással gyakran ellenkező évszámai által egészen megzavartatott, 's hogy az régi csillagvizgá-

lati számos nyomozódások nélkül, soha sem is javíthatatik meg tökéletesen. Ezen új — számvetőileg bizodalmas kutfők szerint, az egész történetírás idősebb 400 esztendővel, mint az közönségesen tanítatik. Az Izrael fiainak kiköltözése, mellyet Manetho és Jósef ugyanazon időre tesznek, Syncellus és Eusebius állításával megegyezőleg a' Kr. előtti 1908 esztendőbe esik; a' trojai háboru pedig 1555be szinte Kr. e. Az érintett csillagvizsgálati emlékjegyzetekből, mellyek az eddig napfényre jötteknél mintegy 1000 — 2000 esztendővel idősebbek, még az is kitetszik, hogy a' hold, 3664év óta, midőn az égi testek állása II Amos születésekor figyelmesen megvizsgáltatott 's a' X Károly museumában lévő nagy monolithre följegyeztetett, mindig kevesebb idő alatt futja meg körpályáját, 's hihetőleg időszakazonkint közelebb jön a' földhez; a' mi a' Chinaiaknak legrégebbs csillagtudománybeli vizsgálatai által is megerősítetik.

Képek és hasonlatok.

A' gyermekek azt beszélik 's mondogatják a' mit cselekesznek, az ifjak a' mit képzelnek, a' férjfiak a' mit tanultak, az öregek a' mit tapasztaltak, az eszelősök a' mit cselekedni ohajtanának, a' szerencse- és hir-vadászók a' mit véghez vinni képesek volnának; a' bölcs azt, a' mit cselekedni kell.

A' valódi szemérem hasonlít a' hajnalkához (virág) melly még az öt éltető napnak sugarai előtt is bezárja kebelét, ha azok annyira följöttek az ég körén, hogy kelyhébe tekinthetnének.

A' jeles férjfiak szive hasonlít a' kokusdióhoz; kívülről kemény, belől — élesztő drága nedvet rejt.

Találós mese.

A' természetben füvek 's fák ékeskednek énvelem.

Fejér színbe ha öltözöm, titok-tár a' kebelem.

Kóris János.

Jegyzet: A' 32-dik számbeli Találós mese: Tő.

M u l a t s á g o k.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

34. szám.

October 26-kán!

Erő. Ész. Szorgalom.

Pusztá homoktenger, zordon szikláju kopasz bércz,

Vizborította lapály, mint lehet édenivé?

Hogyha erőt ész és csügedetlen szorgalom ébreszt. —

E' három nélkül, minden örök-sivatag.

K.

H a n s á g.

Ez, gyaphantokkal rakott nagy kiterjedésű mocsár, vagyis inkább folytatása a' Fertő tavának, Sopronyvármegyében, melly Eszterházán felül kezdődik, hol a' nyílt tiszta tó megszűnik, 's szinte Győrvármegye Lébeny és Baromháza helységéig nyulik. Hossza 16,000, szélessége pedig 6,000 ölnyi; felülete 6 négyszegű mértföldön terjed el. Ott hol a' Fertő tavához kapcsolódik, legkeskenyebb, 's ezen helyen készítettete herczeg Eszterházy 1777—1780, egy, 10, 400 lépésnyi h. töltést vagyis gátot, mellyen fákkal sorosan béültetett kocsí-ut viz keresztül, Eszterházától Pomogy (mosonvármegyei) helységig. Ezen töltés mintegy elválasztó falat képez a' tiszta Fertő és a' süppedő gyephantokkal (zsombékokkal) tele Hanság között, mellyeken egyedül nád, káka és szittyó terem, kivéven az Ikva folyó és a' Rábának kapuvári ága között lévő egerfaerdőt 's némelly más eger- és fenyőberkeket. A' süppedő gyep egy része, száraz időben rét gyanánt használtatik ugyan, de a' rajta kaszált 's gyűjtött eleség, nem igen kedves tápláléka az ottani marháknak 's leginkább a' bécsi 's utazó bérkocsisok göbéi által emésztetik meg. A' vidék lakosa bá-

torságosan járhat a' léptek alatt ingadozó gyepségen, de az idegen, 's helyet nem esmerő, minden pillanatban a' lesüllyedéstől tarthat. Ezen uszó földterület, csak mintegy három lábnyi vastagságu; alatta tiszta viz hullámzik, melly színére 's izére nézve a' Fertőéhez hasonlít, sőt egyenes közösülésben látszik ezzel lenni, mert mihelyt ennek vize nagyobbul, azonnal magasabbra emelkedik a' Hanság földterülete is, 's mihelyt ellenben az megapad, ez is alább száll; kivévn az egerfa-erdőt, melly mindig egy állapotban marad, 's azért a' nevedő viz által gyakran elborítatik. A' Hanságból sok viz folyik át a' Fertőbe, különösen vizenyős évek alkalmával, mert mind azon vizek, mellyek az uszó gyepségben elenyésznek, a' nyílt tóba nyomulnak fel. Innét a' Fertő tavának szembetünő áradása és apadása. — Azonban a' Hanságban magában is sok tó van, mellyeknek legnagyobbika az ugynevezett K i r á l y t ó. Ez, mindjárt partjainál 9—12 lábnyi mély, hirtelen felzudul 's nagy habokat ver; mire nézve nem is bátorkodnak a' lakosok rajta kicsiny sajkákkal járni, sőt a' halászat is csak télen gyakoroltatik benne. Minthogy pedig sok ezen tavak közül a' leghidegebb télen sem fagy be, körülök sok szárnyas vad találtatik, mint p. o. lud, kácsa, szalonka, vizityuk, sárca, kócsag, gödény, gólya 'sat. Sőt a' négy lábuak közül is igen örömost 's számosan tanyáznak nádasaiban 's bozótjában a' farkasok, rókák, vadmacskák és vidrák, mellyek a' halásznak gyakran kellemetlen vendégei. — Vannak a' Hanságban több halmok, nagyobbak 's kisebbek, mellyeken épületeket is lehetne emelni 's pinczéket ásni; csakhogy azok ne felette nagy kiterjedésűek 's nyommasztók, ezek pedig ne igen mélyek lennének. Illyen felemelkedettségek többek között az ugynevezett Földvár, Rókadomb és Földsziget — Hogy a' Hanságnak lecsapolása 's kiszáríttatása felette bőven jutalmazó cselekedet volna érezte már a' legrégiebb kor is; 's ha igaz az, hogy a' Fertő ugyanaz Aurelius Victor

Peis o-jával: bizonyos, hogy annak vizeit, még a' Romaiak idejében lecsapoltatá 's a' Dunába vezeteté Galerius. De e' mivet elpusztitá a' hatalmas idő; sőt az ujjabb időkben 1786 kezdett 's 1813 elvégzett erre czélzó munkálatokat 's csatornát is hirtelen haszontalanokká tevék a' vizek gyakor áradásai 's köntései. A' fő csatornán kívül még két mellék csatorna is készült; az egyik, hogy a' Rábának kapuvári ágát, a' másik, hogy a' Rábca kiáradt vizeit a' fő csatornába vezessék. Ugy látszik azonban, hogy a' Hanság 's Fertő lecsapolására intézett munkálatok mindaddig kivánt siker nélkül 's hamar pusztulók lesznek, mig-nem előbb a' Duna rendeztetvén, vize alább szállittatik, 's ehez képest a' Hanság és Fertő tavának vízvezető árka is mélyebbre ásathatik.

K. E. T.

C o o k.

Minden idők és nemzetek legnevezetesebb tengerhajósainak sorába tartozik kétségen kívül az angol születésű Cook James ki 1728diki November 3. Yorkshireben láta elsőben napvilágot. Atyja, vagyontalan földmives, 13 éves korában 7 esztendei inasságra adta őt egy szénszállító hajóhoz, ki Newcastleből Londonba járt. Ez idő alatt több utat tett így Cook Londonba, sőt egykor a' hajóbeli szakács helyét is pótolta. Végre egy kormányosnál segéd lett. Itt minden megtakarított pénzét a' mathesis és hajóstudomány magános tanulására fordította, 's ezekben sebes előmenetelt tett. Majd messzebb utakat vállalt a' keleti tengerre, Pétervárába, Wiburgha és Norvegiába, 's mint mestersegéd Loiusbourg és Cap Breton ostrománál jelen volt. Esmeretei, pontos, hiv és feddhetlen viselete által, 1759, midőn Anglia Quebec ellen fegyverkeznek, Saundres admiral hajósseregénél hajómester lett. Itt szinte olly bátorságot, mint előrelátást és ügyességet bizonyított. Innen Newfundland fölvétele reá bizatott; 1764—67 a' déli

partokat egészen, az éjszakiakat pedig legnagyobb részben fölvette, 's helyes földképeket adott rólok. Itt egy szerencsétlen eset, jobb kezén hüvelykétől 's még egy ujától megfosztá. A' kevéshez szokott 's maga ellen sanyaru hajós ezentul esztendei kárpótlásul 4 font sterlinget fizettete magának, a' mit mindenik tengeri szolgálatban megsebesültnék megadnak, egy olly pénztárból, mellyhez a' legutolsó hájoslegény is öt pencet tartozik zsoldjából hónaponként adni. 1759 lord Hawke azon hajónak, melly Venus által menetelének szemlélésére a' Déltenger szigeteire küldetett, hadnagyává és parancsolójává nevezte. Banks József, doctor Solander, és más tudósok vettek részt ezen otaheiti utban, mellynek leírását Hawkesworth, Cook és Banks kézirataiból adá ki. Bánásmódja által hamar megnyeré bizodalmodkat az Otaheitiaknak, kiknél a' Francziák kegyetlenkedése még emlékezetben volt. Venus áltmenetelének szemlélete 's Otaheiti geographiai fekvésének fölvétele legczélirányosabban hajtattott végre, ezenkívül az egész sziget körülveztetett, más szomszéd szigetekkel együtt. Cook is fölfödezte, hogy Neuseeland két szigetből áll, a' mellyek között fekvő tengerszoros Cook szorosának neveztetett. Fölfödezvén azon tengerszoros is, melly Uj-Hollandiát Uj-Guineától elválasztja, visszatért Angliába, hol a' király kormányozó-hajómesterré tette. Ezután az országglás „The resolution“ és „The aventure“ két hajót készítetté föl 1772 a' nagy Déltenger pontosabb megvizsgálására; az elsőt, mint az egész munkálat feje, Cook, a' másikat pedig Furneux Tobiás, mint hajómester, vezérlé. Mind a' két Forster Cook utitársa volt. Csak azon helyes rendszabások, mellyeket Cook és Forster közösen ténének, eszközlék azt, hogy a' scorbutot elkerülték, 's a' hajósnépet olly jó egészségben megtartották, hogy három esztendei utazás alatt, mellyet Forster leírásából esmerünk, csupán egy ember holt meg e' betegségben. Cook megevezte a' világtengert a' déli szé-

lesség 60° és a' poluskarika közt, örökös hajótörés veszélyének lévén kiteve a' jéghegyek miatt. Majd — csaknem füstbe is ment az egész próbatétel, mivel Cook halálos beteg lett. Végre jobbulása mutatkozék; de tökéletes fölgyógyulhatására elkerülhetlenül fris hus kívántatott, pedig egy otaheiti kutyán kívül, melly Forsteré volt, a' hajókon semmine-mű állat nem találtatott. Forster ezt tüstént leölette, 's csak így lehetett Cookot lábra állítani. Így, minekutána 28 hónapig a' tengeren voltak, Caphoz jutot-tak. Cook most flottakapitánya lett, 's a' greenvichi kórháznál egy helyet nyert. Távollétében az éjszak-földsarki vizek vizsgálatjával is próbát tettek, de eb-ben Philipps kapitány (később lord Mulgrave) nem igen volt szerencsés. E' miatt egy parlamenti végzés annak, ki a' Déltengerből az Atlanticum tengerreéj-szaki áltmenetet talál, 20,000 font sterling jutalmat, 's ha a' földsarkhoz egy gradusnyira közelíteni képes len-ne, 5000 ft. sterlinggel még többet tett föl. Erre is Cookot javasláék, ki Juliusban 1776. két hajóval, mel-lyek közül a' „Resolution“ nevűt maga, a' „Discoveri“ cziműt pedig Clarke kapitány vezérlé, ismét a' sik tengerre szállott. — Nov. 9én hagyák el Capot. Leg-elébb megvizsgálta Cook a' Manian és Kerguelen fel-találták szigeteket, ezután meglátogatta Uj-Hollan-diát, Uj-Seelandot, és a' társasági szigeteket. Az Ota-heitiaknak különféle állatokat vitt 's néhány uj-hol-landi muskátdiófát ültetett nálok. Az esztendő végén éjszak felévezett, 's a' következő évi Martiusban elér-te az amerikai partokat. Ezek hosszában fölfelé hajó-zott 's az eddigi földabroszok hibáit kiigazgatta; Ásia és Amerika közt feltalálta a' tengerszorost, melly éj-szakketre vonult, 's már vágyai céljánál képzelé magát, midőn egyszerre jég fogá körül. Mivel a' po-lus felé földet vélt, az ásiái oldalrai fordult hogy a' Siberiai partok hosszában előre nyomulhasson. De innen is vissza kelle fordulnia azon utra; mellyet el-hagyott. Innen oldalast kitértében a' keleti hosszóság

200° és éjsz. szélesség 22° alatt a' Sandwich szigeteket fölfödezt. Itt Ovaihi mellett horgonyt (vasmacskát) vetett, hol jól fogadták 's minden szükségességgel ellátták. Tovább evezvén, egy erős szél hajója előárbóczát ketté töré, 's így visszafordulni kényteleníté. Most tolvajoknak 's ravaszoknak mutaták magokat az ovaihi lakosok. Egy csolnakot elraboltak. Ennek visszanyerése végett a' sziget fejéhez akara Cook menni. Egy a' lakosok közül vakmerő sértegetésekkel támadta meg: Cook heves mérgétől elkapatva rálőtt, 's ez által okot adott tüstinti fölláldoztatására. Azt is beszélik, mintha Cook, hogy tüzi fát kaphasson, egy a' parton álló kunyhót rontatott volna le, nem tudván, hogy az valami elpusztult szent hely; és az gerjesztette volna föl ellene a' szigetbelieket, kik rárohantak 's négy emberével együtt agyonverték. Ez Febr. 14. 1779. történt. Testét darabokra tépték 's csak egyes tetemeit tudták az Angolok megmenteni. Így mult ki eme nagy fölfödező, ki mind a' két föld-sarki övbe, 's a' délbe, mellyet előtte senki nem esmert, három izben nyomult be, 's kinek a' Dél-tengerről és déli Indiáról, a' legelső hiteles tudósításokat, a' csillag-és fűvésztudományokban, ember-és népesmerethen számtalan felfedezéseket köszönhetjük. Szerencsés természeti ésszel fáradhatlan munkásságot, nem csökkenő bátorságot, 's társai szükségében eleven részvételt párosított. De elmulasztott nevelése minden tudósság gyűlölésére eltántorítá, 's kapzsvá, morgóvá, és társaság kerülővé tette. A' mi volt, ő egyedül maga által lett. Az újabb felfedezők Portlack, Dickson Wilson 's mások az ő tanítványai voltak. Utazásait, mellyek Angliában többször leirattak, a' Németek részére különösen uti társa, Forster, dolgozta ki.

F i g y e l m e z t e t é s.

A' Hazai 's Külföldi Tudósításokban,
1833. 2dik Félészet. 24dik szám, olvastatik: a'

St. Petersburgi gazdasági Társaság 2000 rubelt és egy arany emlékpénzt tett fel jutalmul a' legjobb értekezésért e' tárgy felett: „mi az oka a' gyermekek első éveikben uralkodó természet kívüli halandóságnak, és micsoda szerekkel lehetne annak elejét venni? A' szereknek mindazáltal olyanoknak kell lenniök, mellyek a' parasztok' életmódjával egyezők, 's mellyeknek használatát a' földbirtokosok, jószági tisztek és falusi előljárók felvigyázások alá lehetne tenni.“ Az értekezések irattathatnak orosz, Franczia, vagy Német nyelven, a' szokott módon, különös jelszó mellett, melly az író nevével együtt külön borítékba bepecsételtetik. A' beküldés' határnapja 1834dik év Martius 1ső napja.

A' szereknek tehát háziaknak, minden esetben együgyűeknek kell lenniök. Ez alkalmat ad emlékeztetni a' Tudós orvos urakat arra, hogy 'a régi Zsidók, mint kitetszik Ezekiel XVI: 4, újonnan született gyermekeiket a' megmosás után megsózták, vagy pedig sós vízben feresztették. Ők ezzel bizonyosan azt a' kelleténél több és rossz nedvességet akarták kihuzni, a' mi a' gyermekben lehetett. Vagyon is a' sónak szívó es szárító ereje. Mit ítélhetni erről az újabb orvosi esméretek szerint?

Holéczy.

Jegyzet az ásványország köréből.

Mindig közelebb közelebb jut az emberi szorgalom 's fáradhatlan munkásság a' nemes érczeknek termővagyis anyakövéhez. Oroszországban olly serpentin rétegek találtattak, mellybe chromvas-ércz és tiszta termés-platina van bele nőlve; 's egyébiránt is igen gyakran találatnak nagy darabokban a' nemes érczek. A' platina leginkáb az Uralhegy keleti oldalának hanyatlásán, a' vizmosta föld fölső részében, különösen pedig a' posványban mintegy három rőfnyi mélységre. Több darabok találtattak, mellyeknek sulya 18—21 fontnyi. Arany, jobbadán csak az Uralhegy eur opai felén 's valamennyire mélyebben az omlásföldben rej-

tezik ebből is találtak néha olly darabok, mellyek több fontnyi nekézségűek. Az eddigelé legnagyobb aranydarab a' permi kormányásban, Bogoslofskban találtak, melly 27 fontot nyom. Általában fölvehetni, hogy az idén Sibiriában mintegy 1000 pud (egy pud = mintegy 40 font) ezüst, 200—240 pud arany, és 110—130 pud platina hozatik napfényre. — Kitetszik ebből mennyire emelkedhetik Oroszországban időnkint a' pénzbeli állapot jóléte, különösen pedig az országlásé; mert a' magán emberek által miveltetett bányáktól 15 vegyes procentumot nyer a' császári kincstár, 's a' koronának egyébiránt is sok jó saját bányája van.

Képek és hasonlatok.

Az elvalás, sziklája a' hitveseknek, reménye a' vágytársaknak, kijózanítása a' szerelmeskedőknek, élelme a' tiszta kebel valódi lángjának, de gyakran — az elhidegülés pilanata.

Mély érzésű emberek mindent forrón ölelnek át, de hijában igyekeznek a' természet rendelkezésénél fogva hideg tárgyakkal, szívök melegségét megosztani. Ugy járnak ők mint azon gyermek, melly a' szállangó hó-pelyheket kised meleg kezével kíváncsilag fölfogja; azok elolvadnak, 's ő csalódva látja magát.

Néma fohászok, néma kívánatok, néma szenvedések teszik legtöbbnyire a' jó emberek életrajzainak főbb szakaszait.

Rejtett szó.

Négyemet a' szegény polgár ritkán eszi,

Hacsak a' piacon vagy boltban nem veszi.

Három utolsóban lelhetni újat, ót,

— Mindenféle étel- és italra valót;

Két lábamra mivész sőt kocsis is szorul;

Kár ha egészem, — a' bórral telt, felborul.

Kóris János.

Jegyzet: A' 33-dik számbeli Találós mese: Levél.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

35. szám.

October 30-kén.

Boldogság.

Nincs — kit az életben gondoknak terhe ne nyomjon ;

'S nincs — kire bánat után néha ne várjon örömm

Am legboldogab itt , ki a' napnak tiszta sugárit

Legtöbbször látá'fön mosolyogni egén.

K.

Könyvjelentés.

Tchygraphia, vagyis Gyorsírás theoretikai 's practikai oktatása magyar nyelvre alkalmaztatva Bor sos| Márton ügyvéd által. Pesten, nyomtatta Fűskuti Landerer 1833.

A' gyorsírás kétségen kívül egy az emberi észnek legszebb 's nemesebb találmányai közül. Magyar nyelvre legelőször T. Kovács Imre ur kezdte alkalmazni; de még ekkor (1826) igen csekély vagy semmi figyelmet ébresztett a' nálunk egészen új tünemény. Mellynek köztünk is terjesztése 's tökéletesbitése végett Méltós. Andrássy és Károlyi György hazafi lelkü gróf urak által száz arany jutalom tétetvén fel, ezt különös szorgalma 's ügyessége által Bor sos Márton táblai ügyvéd ur volt szerencsés elnyerni. Most ugyan e' tiszt. ügyvéd úr practico-theoretikai gyorsírási oktatását Méltós. Buzini gróf Keglevics István ő Nagyságának ajánlva közkézre bocsátja. Ohajtjuk, hogy a' tudni 's tanulni vágyó magyar közönség, szives részvétellel fogadja 's érdeméhez képest méltassa e' könyvecskét!

Huszár és Hajdu.

T. Rummy ur a' Hajdu névnek eredetét nyomozván, arról mások' véleményjét is közölni vele 's

Második Félveztetendő

a' Hazával a' Hasznos Multságok' lapjaiban kéri, Haszn. Mul. 1833; 2dik Félést. 24dik szám. Előadván a' Hajdu névnek magyarázatját Leschka, Gyarmathy, Stephanovics Wuk és Voltiggi szerént, ő maga Rummy ur úgy gondolja, hogy Hajdu ezen Magyar szótól származott, hajtó, 's első értelme ez volt: abigens, abactor, in specie abactor pecoris. Kezet fogok az Értekezővel, én is olyan értelemben lévén, hogy Hajdu a' hajtók igéből származott. Hogyan? kimondom véleményemet, a' hol egyszersmind a' Huszár név' eredetéről való véleményem is előfordul.

A' mi tehát a' Huszár nevet illeti: legközönségesebben származtatják azt a' husz viginti, és árprium összetételéből. Azt mondják t. i. hogy Mátyás király egy lovas sereget állítván fel, ehhez a' birtokosok minden husz telektől, vagy háztól, egy fegyveres lovagot tartoztak adni, 's az illyent husz telek' árának vagy váltságának, röviden Huszárnak mondották. — Vagynak mások, kik a' Huszárt Máramaros vármegyében azon Huszt nevü erősségtől akarják neveztetni, melly körül egykor leginkább tanyáztak. — Volt a' Huszár nevezetről emlékezet a' Haszn. Mulban 1821, 2dik Félést. 39dik szám, hol a' névtelen értekező azt mondja, hogy ez a' nevezet megvan a' Törököknél is, így nevezetvén Kem Huszár Agának a' Serail' legfőbb kamarájában, a' Hazodában, hivatalt viselő 12 ifjak közül az, ki a' Nagy Urnak öltözeteire vigyáz. Azonban ebből a' Magyar Huszár nevezetre semmi következtetést sem csinál. Mennyire van, vagy nincsen igazok ezen vélekedőknek, nem vizsgálom mostan; mint vélekedem én, mingyárt ki fog tetszeni.

Már Mátyás' idejében a' hadseregnek főbb ereje 's lelke a' gyalogságban állott. Zsigmond Huszárjait Ziskának gyalogsága törte meg: Mátyás Huszárjai Podiebrádnak leginkább gyalogjaitól tartottak. A' de-

rék harcra a' gyalogságon fordult meg, ez mozdította ki helyéből az ellenséget, 's ez futtatta és hajtotta meg. Innen a' gyalogság Hajtónak mondatott, a' mi az idegenek' ajkán Hajdu lett, ez utóbb a' Magyarok közt is elterjedvén. *) Igazolja állításomat a' Huszár nevezet. Ugyan is kimozdítván helyéből a' gyalogok, 's meghajtván az ellenséget, üzni, befogni, behuzni kellett azt, a' mi már a' repülő könnyű lovasság' kötelessége volt. Ez tehát a' futóellenség után huzítatott, vagy huszítatott, 's neki huszult sebes vágatással: és ezen huzulástól vagy huszulástól vette Huszár, vagy Huszár nevezetét. Mert, mint a' Debreczeni Grammatika is szól, lap 169: az Igékből ár, ér végezettel formált szók, jelentenek olytant, a' mi a' gyökér' értelmét gyakorolja; p. o. buv-ár, hat-ár, kuf-ár, vez-ér, füz-ér, stbb. Ehhez tehát hasonlóan Huz-ár, vagy Husz-ár, a' ki t. i. a' futónak behuzásával és a' huszulással foglalatoskodik.

E' szerént a' Hajdu igen is magyar eredetű szó, még pedig tulajdonképen Veles, miles expeditus, a' mint Páriz Pápai adja; vagy Dr. Gyarmathy Sámuel szerént Heros, bajnok. Gyalogok a' mai szellemű Hajduk is, és szinte Hajtók; ám tekintsük meg az Urasági Hajdukat. A' Tót hajdi, ito, perge, innen származott. Helyesen mondja Stephanovics Wuk: Ajduk, in diesen Lande weniger abscheulich (mert nem Strassenräubert jelent), und näher dem Heldenthume. Az idegenek, nevezetesen a' Törökök, Szerbek, Bosznyákok, Dalmaták nevezhetik Hajduknak a' tolvajokat, kivált a' marhalópókat, marhát orozva elhajtókat, utonállókat: mert cselekedték is ezt a' Hajduk az ellenségre nézve, szint úgy mint most is

*) A' Hajduságon minden Magyarok gyalog népet értünk, valaminth a' Huszárságon lovas. Gyalog Huszár, lovas Hajdu nincsen.

a' katonák, kik utját állják az ellenségnek, és marháját, a' hol csak lehet, elhajtják. Rólok a' név általment minden tolvajokra, ha katonák nem voltak is. De a' főtétel, hogy t. i. a' Hajdu Magyar eredetű szó, mindenkép megmarad; mert a' szónak igaz értelme, 's az a' gyökér, a' miből több hasonló értelmű 's értelmes szavaink is származnak, nem más nyelvben, hanem a' Magyarban vagyon.

Holéczy Mihály.

Esmertető vonatok Bugia és Oran városairól.

Bugia, mellyet a' francia országlás által Toulonból kiindított hadsereg f. e. Sept. 29dikén foglalt el, (l. H. 's k. Tudósít. 34. sz.) mintegy középtájon fekszik Algier és Constantine között, kevés francia mértföldnyi távolságra a' Zowahnak, ezen tartomány legtetemesebb folyamának kiömlésénél, mellynek partjain Constantine városa épült. Bugia kikötője sokkal tágosabb mint Algieré, de a' szél által fölzejditott tenger habjai ellen nem annyira bátorságosító. Hadi tekintetben olly pont ez, melly szerint helyzeténél fogva második Gibraltarrá erősíthetnék. A' 16 század elején a' Spanyolok által foglaltatott el elsőben, kik az algieri kormányságnak nyugotra fekvő részét sajátjoknak követelvén, hódító hatalmukat Bugiára is kiterjesztették. 1509ben I Károly kiskorusága alatt, 's aragoniai Ferdinand kormányzása idejében, engedelmet nyert Ximenes cardinalis Orant elfoglalni, melly akkor virágzó város volt, 's mellynek tartománya a' tremeseni bey védelme alatt állva mintegy önállásu köztársaságot képezett. A' most említett engedelem föltételei azok valának, hogy az elfoglalandott vidék a' cardinalé 's a' toledoí érsekségben öt követendő utódoké legyen mindaddig, mig az országló, a' cardinal által viselendő táborozási költségeket — az átszállításiakon kívül — a' toledoí érseknek visszafizetendi. — Minekutána tehát Ximenes cardinalis 10,000 gyalog és 4000

lovas katonaságból álló sereget állított elő 's fegyverkeztetett föl, parancsoló hadvezérévé pedig gróf Navarrio Pedrot (Pétert) kinevezte: szélnek bocsáttatá a' vitorlákat 's Oran szomszédságában a' Marselquivir kibötöben szállott partra, melly 1504 óta már a' Spanyolok birtokában volt. Minekutána az egész gyalogság és a' lovasok közül 2000 a' hajókból kiköltözött: másodszeri kiszállást parancsolt a' cardinal a' hajósoknak, mellynél fogva a' hátra maradt lovaság Orant bekeritheté. A' Maurusok, kik illy család rendelésről nem is álmodtak: elhagyák a' várost, hogy a' Spanyolokkal sik mezőben ütközhessenek meg. Így tehát Oran, hol egyébkint a' cardinalissal egyetértők is voltak — a' mondás szerint, minden ellenállás nélkül elfoglaltatott; a' Maurusok pedig, kik eleinte vitézül harczoltak, de ezen körülmény megtudása után bátorságukat elvesztették: részint levagdaltattak, részint, futásban keresendők megmenekedésüket, elszéledtek. A' cardinalis néhány nap mulva visszatért Spanyolországba, átadván ott a' fő parancsnokságot gróf Navarronak, ki hódításait az egész kormányásra kiterjesztette, 's minekutána Bugiát bevévé, a' tunisi és tremesi bey-eket is adófizetésre kinszerítette; sőt magára Algier városára is adót vetett. De minthogy a' spanyol jármotigen sok tartományokra akará nyomorítani, fölingerlé maga ellen a' függetlenséget kedvelő népek boszuállását. Tripolisnál véresen megvereték 's elveszté az ütközetben néhány ezer legvitézebb bajnokait. Minthogy azonban a' kormányzó a' háboru folytatására mind e' mellett is elhatározottnak nyilatkoztatá magát, kihirdetteté egyszersmind, hogy személyesen fogja a' sereget vezérelni, 's ennélfogva az egész országban nagy hadi készüléteket tétetett. E' miatt annyira megrettentek a' Maurusok, hogy egész készséggel alája vetették magokat 's tetemes évenkénti adózást ígérének. Ettől az időtől a' Spanyolok hatalmában maradt Oran, szinte 1708, a' midőn tőlök ismét elvetetett. De 1732 ismét

birtokába jutottak ezen városnak, melly következve, 1790ben, egy földindulás által egészen elpusztított, 's ez alkalommal mintegy 2000 embert ölt el. A' romladékaiba temetkezettet odahagyák ekkor a' Spanyolok, 's azóta feléje sem mentek. Időközben ismét fölépült Oran, 's most megszállva tartatik az Afrikában lévő francia sereg által, melly tetemes csatákat vivott legujabban a' vidéknek Maurus származatu lakosai ellen.

Még valami a' Péter Lepadójéből.

I. Remek művek.

Igaz becsben voltak, 's eleitől fogva a' kedves ritkaságok közé számítottak azon művek, mellyek olly parányiak, hogy azokat az emberek szemügyre venni alig voltak képesek; — vagy azon mesterek, kik az óriás 's tömött levelü könyveket igen kitsiny helyre leszorították, vagy legalább ezeknek velejét, egy kis könyvbe befoglalták. Híresek lesznek ezek között mindig:

a. A' miletumi Myrmeides, a' ki egy négy lovas kotsit kotsisostul elefánt csontból, ollyan kitsiny helyre kimetszett, mellyet egy légy szárnyával egészen bé lehetett fedezni; — és egy tengeri gályát minden készületeivel olly parányi alakban tüntetett elő, hogy azt egy kis méhecskének szárnyával el lehetett takarni.

b. Az egy tseresznye magból készült meklianai kosaracska, mellyben 15 pár kotzka találtatik.

c. A' Nerlinger' kis poharatskája, melly egy bors szemből készítettett, magában foglalt még ezerkétszáz apróbb poharakat, mellyek elefánt tetemből készültek, meg aranyozott széleik voltak, és mindeniknek lába is volt: még is ebben a' bors szemből készült pohárban az említett tizenkétszázon kívül elfértek volna még négyszáz illyen poharak.

d. Az Urbin hertzeg úján viselt gyűrűje, mellyben ütő óra volt. Azt mondja vala Cardanus, hogy

nem csak a' mutató minden órát helyesen megmutatott, — hanem azon kívül, valamikor óra volt, mindenkor tett egy ütést.

e. Az ifjú Zápolya által Solimánnak ajándékozott olyan parányi óra, mely a' gyűrűje fejében volt elrejtve.

f. Galiénus írja, hogy egy bizonyos mester egy gyűrűbe lerajzolta Phaetont, ülven egy szekérben, melyet négy ló húzott, úgy hogy a' lovak hámjait, fogait 's mozgásait is meg lehetett különböztetni.

g. Callicrates híres metsző, Homerusnak egy egész versét egy kölesszemre lemetszette; — elefánt csontból szekeret, és hangyát faragott, melyet egy szunyog szárnyával betakart.

h. Homerus „Iliás“ czimű könyve, annyi hártýára leiratott, hogy egy dióhajba belefért; — mint ezt a' szemmel látott Cicero bizonyítja.

2. A' vér nem változik vízzé.

Dárius, — Utaphernes persa fő nemest, több büntársaival, támadást csináló rokonival, 's gyermekivel együtt fővételre bünteté, azért, hogy ajtón álló katonáinak, kik őtet a' királyhoz helytelen időben be nem eresztették — füleiket 's orraikat levagdalta, mit a' király felség-bántásra magyarázott. De, mi előtt a' véres nap elkövetkezett, Utaphernes neje naponként a' Király ajtajába járt sírni 's jajgatni. Dáriusnak szíve meg esett a' siránkozó személyen, szabadságot adott neki: a' rabok közzúl, a' kit kedvellne, választhatni. 'S ő testvérjéért könyörgé. Kérdeztetvén pedig, miért azt, és miért, nem férjét választá, imigy felelt: „Oh király! ha az Isten akarja más férjem, 's más gyermekeim lehetnek nekem, ha ezeket elvesztem is; de minekutána szüléim elhaltak, azoktól más testvérem nem lehet — E' feleleten annyira megnyugodott a' Fejedelem, hogy nem csak testvérjét, hanem nagyobbik fiját is visszadatta a'

kesergő nőnek. De férjét 's a' többieket lenyaztatá.

3. Nagy Sach-hista.

Philidor (And. Damican) előbb a' fzaneczia királyi udvari kápolnában éneklő gyermek, utóbb híres Componista. „A' ló patkoló kovács; a' sidoni kertész; a' szemfényvesztő katona; Tom Jónes; a' foltozó Jankó csizmadia; a' magát tettető kertész; Sanchó Pansa; az első hajókázó“, — czimű operák szerkeztetője — olyan nagy hírű Sach-hista volt, hogy kevéssel halála előtt (melly Londonban 1795. 31 Aug. történt) be kötött szemekkel játszott két legjobb játszóval egyzersmind két partiet, és mind a' kettőt, mind a' kétszer megnyerte. —

T — — — s.

Képek és hasonlatok.

Ön- és mások esmeretére jutni, nem egyéb, mint öröme vagy fájdalomra ébredni-föl. De ez mind a' kettő egyiránt hasznos, egyiránt tanuságos szokott lenni.

A' szineskedők (képmutatók) hasonlítanak a' kénköhöz, mely szép tetszetős kék lánggal ég, de egyzersmind olyan gözt bocsát, mely a' lélekzetet elfojtja.

A' valódi szemérem hasonlít a' hajnalkához (virág) mely még az őt éltető napnak sugarai előtt is bezárja kebelét, ha azok annyira följöttek az ég körén, hogy kelyhébe tekinthetnének.

Rejtett szó.

Csak gyermekek 's vakok nem esmerik
Nagy hatalmát, mely ezer gyümölcsűt
Teremt, néha egyetlen virágból.
Hagyd el fejt, 's szabj neki tömlöczöt;
Meg ne fosszon senkit sajátjától.

M. L.

Jegyzet: A' 34-dik számbeli Rejtett szó: Sajtár.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

36. szám.

November 2-kán.

Titok.

Kémleld bár az eget, taglaljad a' mûszeries lényt,
Nyisd meg a' hegy kebelét 's szálj üregébe alá;
Ölts bár szárnyakat és levegőben utazd be a' földet,
Vagy pedig a' tenger mély fenekén honosulj,
Gyenge halandó ész; a' nagy természet öröklő
Titkait ellesned, hidd, soha nem lehetend.

K.

A' különcz Hindu.

Kalkuttában egy titokteljes d g o g h i vagy szenteskedő férjfiu jelent meg a' mult évi Juniusban, kinek sok más egyéb példás buzgóságot jelentő neveken kívül, Mahapurusch melléknév adaték; ő, idejére nézve mintegy 40 esztendőnek látszik, 's a' mintátlyuggatott füleiből ítélhetni, valamellyik hindu néposztályhoz tartozik; termete nagy, bőrének színe elég fejér, 's arcza kellemes vonásokkal bir; szemei majdnem mindig zárva vannak. Egyébiránt minden ruházat nélkül való, 's mezitelenen mindig ugyanazon fekvő helyzetben van; úgy látszik hogy előbb nagy haja, nagy szakála és hosszú körmei voltak, de ez most mind le van metszve. Ő soha nem eszik 's nem iszik semmit is, a' természet egyéb szükségeit sem végezi, mellyek más embereknél elkerülhetlenek. Több izben szándékoztak neki tejet adni, 's azt szájába öntögeték, de ő nem látszott hajlandónak a' lenyelésre; mind ki hagyta folyini szájából. Rendszerint a' legnagyobb némultságban van; soha sem hallatszott tőle csak egy szó is; úgy látszik, hogy bizonyos elmei vizsgálódásokba merült el olly mélyen. A' lélek-

zésen, 's ez által okozott kevés testi mozdulaton kívül semmi más életjelet nem lehet rajta észre venni. A' Hinduk azt hiszik, hogy az istenség által van megihletve, 's azzal titkos szövetségben áll. Minden felül számtalan látogatók tódulnak hozzá 's csudás tisztelettel járulnak közelibe. — Egy tudós brahma, a' Reformator czimü idősziaki irás kiadója, következőkép emlékezik ezen rendkívüles férjfiuról: „Az mondatik, hogy ezen személy két különös sajátsággal bir, minélfogva a' hiedékenyeket könnyedén magához hódítja. Egyik sajátsága az, hogy eledel nélkül él, a' másik pedig, hogy — bár legfinomabb teste van, mégis egyáltalán érzéketlen. A' mi azonban az elsőt illeti, bizonyosan tudatik, hogy minden nap adnak neki egy kis tejet, mellyet ugyanaz ő buzgó követőielégtelennek mondanak tápláltatására, 's innét azon következtetést vonják, hogy az valamelly természet fölötti eledellel él, vagy a' halandók testeinél tökéletesb valóval bir. De mi meg vagyunk győződve, hogy olyan ember, ki semmi mozgást sem tesz, igen parányi táplálattal megéri élete föntartására, 's tudjuk, hogy Kalkuttában egy eléggé esmeretes ember van, ki szinte csekély tejet eszik csak 's mellette igen jó egészségben van. Tehát azon épenséggel nincs mit bámulnunk, hogy olly parányi étel mellett is életben marad. A' mi másik tulajdonságát illeti, azt t. i. hogy minden külső sértésekre nézve érzéketlen: e' részről mi egészen ellenkezőt állithatunk egész meggyőződésünknel fogva, 's hitelesen bizonyíthatjuk, hogy más emberekéhez hasonló érzékisége van. Tegnap meglátogták őt Graham és Egerton orvosok. Megtapintották az ő életerét, 's tapasztalák, hogy egy perczen hatvanszor ütött; a' mi más egészséges állapotban lévő embereknél is így van. Azután szén-savanyas lugsóval töltött üveget tartottak órra alá, 's az érzéketlennek állított Mahapurusch (szent ember) szagló érzékét annyira ingerelte, hogy hirtelen fölemelkedett, (mert hanyatt feküdt) 's olly erősen tús-

szögött és kehelt, mint akárki más fogott volna illy ingerlés után; egyezersmind pedig életere (ütere) is sokkal gyorsabban vert. A' természeti kémlelődés után is be van tehát e' szerint bizonyítva, hogy a' Mahapurusch is épen olly érzékeny mint akár melly halandó. Egyszersmind pedig ezen körülményekből azt következtethetjük, hogy azon állapot, mellyben emez — a' Hinduk által szentnek gondolt — férjfiu él, vagy valamely betegségben, vagy álmhozó szerrel való élésben, vagy a' könnyen hívő népet megcsalni szándékozásban gyökerezik.“

Ugyan ezen férjfiuról illy tudósítást foglal magában az Enquirer (Vizsgáló) czimü időszakí irás, melly Babu Sotti Schaum Ghosalnak maga mentségére írt közleményéből vétetett, ki t. i. ezen Mahapuruscht Kalkuttába vivé. „Babut azon ok indította ezen állított Mahapuruschnak Kalkuttába vitelére, hogy azon csudás természetet kitanulja, melly ezen férjfiunak tulajdonittaték. Ő személyesen elment Sibpurba, a' hol ezen csalárd ember lakott, 's rá tudta venni, hogy vele mezei jószágára, Bukoylaschba elmenjen. Babu mindjárt vizsgálat alá vonta annak minden ételtől is italtól való önmegtartóztatását, 's becsuká őt három napra, minden élelemszer nélkül. Félvén azonban, hogy ezen fanaticus éhen haland, megengedé, hogy minden este téjből, mangobogyókból, bananokból, mangostanalmákból, 's más egyéb gyümölcsökből álló eledel adassék neki. Ebből tehát kitetszik, hogy nem csak hatalmasan rágni, de nyelni is tud. A' testi érzéketlenségre nézve is több kémlelődéseket vitt körüle végre a' Babu, mellyek közül némelleyeket sükeresen, másokat ellenben foganat nélkül. Ő (Babu) soha sem ellenzé hogy rajta 's körüle vizsgálódások tétessenek 's ő épen olly megelégedett volt arra nézve, mint akárki más, hogy Graham és Egerton orvosoknak sikeresült bebizonyíthatni az érzéketlen Mahapuruschnak közönséges ingerelhetőségét.

Ő soha sem hitte, hogy ezen férjfiu isteni erővel vagy megihletéssel bír. Ő soha nem nyilatkoztatott illy véleményyt senki előtt. Ő csupán tetszékenységből engedte meg annak szemlélhetését a' Hinduknak és Europaiaknak, 's a' hozzá való menetelt udvariságból és vendégszeretetből nem tilthatá meg. Ha a' Hinduk ezen csalárdat Isten küldöttje gyanánt imádták, az nem az ő hibája; ő soha nem szolgáltattott nekik erre példát; de nem akadályozhatá meg erőhatalommal, hogy a' látogató személy, magát a' Mahapurush előtt buzgólkodva meg ne hajtsa 's tisztelkedéseket ne tegyen neki; következőleg épenséggel nem tartozik ezekre nézve vádmentséget keresni, vagy, a' felelet terhét magára venni. Ő nem tehetett különbséget (mert ez illetlen lett volna) a' Hinduk és keresztények között, midőnazok bebocsáttatást kértek, 's úgy szólván kinszerítve volt általános engedelmet adni kinek-kinek, hogy így a' közönségnek a' Mahapurusch iránti kíváncsiságát minél előbb kielégíthesse. Ő az ember eknek házába való tódolgasából semmi hasznót nem nyert, tehát annak előmozdítására különös oka nem lehetett 's ő siet ezennel ama férjfiunak csalárdságait fölfödezni. Ő minden esmerőseivel közlötte azon különféle híreket mellyek a' Mahapurushról a' bensülöttek között szárnyaltak és hitelt nyertek; általában pedig mind azt, a' mit ezen nyomorék körül látott és tapasztalt, még annak előtte mielőtt azt Kalkuttába vitte volna. Ezen egész történet hasonlít azon meséhez, mellyben az mondatik, hogy a' hegyek nyögtek 's végre egy kis egér született általok. Ama szerencsétlen ugyanis, szintugy eszik és iszik mint más, 's egyéb természeti szükségeit épen úgy véghez viszi mint akárki. Babu még nem végezte el ugyan minden kémlélődéseit, 's ennél fogva elhatározá a' szegény fanaticust mindaddig magánál tartani, mig nem az megszólaland 's kinyilatkoztatandja, ki és honnét való legyen; a' mit még eddig senki sem volt képes napfényre hozni.“

Végre egészen fölvonatott a' titok fátyola; a' mi egy indus hírlapnak mult évi Julius 4kén közlött tudósításából kitetszik, mellynek szavai a' többek között ezek: „Épen most jött értesemre, hogy a' Mahapurusch megesmerteté. Neve Verdoucet János. Ha igaz a' mi mondatik, épen a' közügyelethez (politia) akar ezen rendkívüles férjfiunak anyja folyamodni, hogy annak kieszközlésénél fogva fiát ismét magához vehesse. A' fiu hajdan a' tábornoksegéd iróosztályában viselt hivatalt, hol eléggé beszédes volt. Egy idő óta közönségesen azt hitték, hogy ez előtt mintegy hat esztendővel, midőn a' főparancsnokkal a' nyugoti tartományokból visszatérendő volt, egy szélveszben elveszett légyen. Hihető azonban, hogy ezen alkalommal, csupán esztét vesztette el.“

Képek Marokkóból.

Ezen ország, melly másik fő részének megemlítésével Fez és Marokko nevet is visel, Afrika éjszaknyugoti csúcsán fekszik, 's több mint 13,000 négyszegű mértföldnyi térségén 9 és $\frac{1}{2}$ millio lakost számlál. Határai: keletről Algier; délről a' magas Atlasz hegyesség, melly majdnem egész Éjszakafrikán keresztül húzódik; nyugotról az atlanti-, éjszakra pedig a' földközépi tenger. Ezeknek hűsítő szele által mérsékeltetik az egyébkint tikkasztó hévségű éghajlat, 's az Atlaszhegy, mellynek 15,000 lábnyi magosságu orkait örökös hó borítja, oltalomul szolgál neki a' pusztaból jövő meleg szelek ellen, 's akadályozza azon kártékony befolyást, melly szerint annak hervasztó lehelete az egész termékeny országot rövid idő mulva szomorú pusztasággá tenné. Öntöztetését Marokko tartománya, az esőzéseken kívül a' hó által nyeri, melly a' hidegebb évszakaszban az Atlasz ágait befűdi, tavasszal pedig elolvad 's hegyi folyamok- és csermelyekint ömlik alá a' termékenyülő síkságra. Alig olvadt el a' hó, tüstént mezei foglalatosságaikhoz kezdenek a' lakosok 's könnyű erővel megmun-

kálják a' földet, melly igen hamar pompás zöldségbe öltözik 's völgyein és halmain nyájakat és csordákat táplál. Ezen tartomány a' legtermékenyebb országok közé tartozik; egy mag helyett ugyanis husszal, harminczsal, sőt néha 60—80nal fizet, és pedig évenként háromszor, mert a' lakosokat háromszori aratással örvendezteti 's áldja meg. Csak ezek volnának iparkodóbbak 's több tudománnyal bírnának a' földművelés köréből; ugy ezen termékeny országot Afrika nagy részének vagy több europai tartományok élelemtárává varázsolhatnák. — Noha az ország természetményeinek 's kincseinek mennyiségéről bizonyos esmereteink nincsenek, annyit mégis mondhatunk az utóbbiról is elégséges tudósítások után, hogy majdnem minden hegyekben találtak ásványerek, mellyek arannyal, ezüsttel, rézzel, ólommal, ónnal és vassal bővelkednek; de a' mellyek szinte olly kevésé munkáltatnak mint a' gazdag sótelepek; noha ez utóbbiaknak mivelését a' tavakból 's tengerből könnyen és bőséggel nyerhető só, ugy szólván fölöslegessé teszi. De kétségkívül leggazdagabb ezen tartomány a' növényország termékeire nézve, mint ezt már fölebb is említettük; a' többi gabonafajokon kívül különösen természetik a' durra, mellynek magva 150-, sőt 200-szorosan is fizet 's a' népnek közönséges eledelül szolgál. A' magas Atlashegy dombjait 's völgyeit nagyobb részint rengeteg erdők borítják, mellyekben oroszlányok, parduczok, hienák, majmok, hiuzok 's más egyéb számtalan vad állatok tanýáznak, 's a' szorgalmas méhek odukba hordják özsze édességeiket. Az ország házi állatai közé tartoznak a' tevék, lovak, öszvérek, juhok, mellyeknek igen puha 's szép finom gyapjok van, és a' kecskék, mellyeknek finom szőre tetemes kereskedési cikkelyt tesz. Az Atlashegyeken tul fekvő tartományokban lakik a' pusztáknak röpülésre alkalmatlan szárnyu királya, a' strucz, melly sebes futással járja be határtalan tartományát. Az itt honos füröknek csattogása

temérdek hangvegyületbe olvad össze, 's nyomára vezet a' gyilkoló vadászt a' temérdek sokaságban pezs-gő madárnak. A' folyók pedig halászatra édesgetik a' jó izü falat után esengő Marokkait, 's bőven fizetik fáradozását. Mindenütt bőség uralkodik tehát; de ha a' pusztáról sáskasereg jön, rövid idő mulva pusztasággá változik azon vidék, merre az átvonul. Elborítja azoknak temérdek sokasága az egész levegőt 's fölfogja röptében a' nap sugarait; ha pedig valamely tájékon leszáll: hüvelknyi vastagon lepi el a' földet, 's a' vándornak meg kell állapodnia, hogy utat ne tévessen. Nagy hirtelenséggel megemésztenek minden zöldelőt, úgy, hogy a' növényélet egyszerre kihalva látszik, a' gazdag vetésnek csak kopasz földje marad, 's a' leveleiktől megfosztatott fák téli komorságban sötétednek. Illy pusztításoknak, nem ritkán éhség a' következése. (Folytattatik.)

K ü l ö n b f é l e .

Egy öreg 's két fiatal, de azzal majdnem egyforma nagyságu medve tartózkodék nem régen hosszabb ideig a' tiroli Nauders tartománykerületben, különösen pedig a' Rojervölgyben, 's tetemes pusztítást tett a' szerte legelésző juhnyájak között. Híre futamodván ennek a' lakosok között, egy bizonyos pór is megindult nyájának fölkeresésére, melyet egyszersmind bátorságos helyre szándékozáék hajtani. Minekutána már juhait valósággal meg is találta 's haza felé terelgette: három állatot vett észre a' dombon nem messze ő tőle ballagcsálni, mellyeket ő az esti szürkület homályában fekete szőrü juhoknak vélt. Utánok indult tehát, hogy azokat visszahajtsa 's a' tájékon öldöklő vadak körmeitől megmentse: de nem kevéssé ijedett meg, midőn hozzájuk érve, a' három medvét szemlélné maga előtt. Látván azonban, hogy az állatok nem csak ellene nem támadnak, sőt lassu lépésekkel a' domb teteje felé igyekeznek, bátor volt utánok menni, olly célból, hogy azokat lakásától

minél messzebbre eltávoztatandó, a' hegynek tulsó oldalára fogja hajtani. Az állatok jó darabig engedték magokat hajtani, mignem egy sziklafalhoz jutának, melly mind a' két oldalról kerítve volt, 's így tovább meneteleket gátolá. Itt, hirtelen megállott az elöl menő két fiatal medve, az öreg pedig sebesen visszafordult 's szörnyü ordítással rohant vakmerő hajtójokra; egy csapással hasába vágta körmeit 's olly sebet szakasztott rajta, hogy belső részei is kilógtak. De az mégis kifejté magát a' duhösködő állat körmei közül's futás által igyekezett menekedni; de hirtelen futása közben elesett s irtózatosan összezuzta magát. A' medvék hátra maradtak; ő egy darabig még előre vándorzorgott segítségért kiáltozás közben; de csak hamar egészen összerogyott 's vérében fetrengve találtaték a' segítségére sietett emberek által, kik őt halálos vonaglásai közt vivék lakhelyére.

Lancaster Jósef, kinek neve, az általa föltalált oktatásmód jelessége következésében, majdnem az egész világon esmeretes háznépével együtt igen szükölködve él most Canadaban, hova Angolországból pénzfogyottsága miatt kénytelenítettett költözködni. Találkoztak azonban emberbarátok, kik ezen érdemes férjfiunak fölsegíthetése tekintetéből, aláírást nyitottak meg részére Londonban.

Találós mese.

Esmerik hangomat 's kedvelik mindenek,
 Bár rendes dalokat én nem zengedezek;
 Egy vékony hangzatot váltok két vastaggal,
 'S ezt ismétlem folyvást este és hajnalal.
 Mégis hálóba csal az álnok madarász,
 Vagy husomért el-ló a' szívtelen vadász.

P. M.

Jegyzet: A' 35-dik számbeli Rejtett szó: Kor.

Igazítás. Hasznos Multságaink 35. sz. elsőbb példányaiban „tachygraphia“ és „tahygraphia“ hibásan van nyomtatva „tachygraphia“ helyett.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

37. szám.

November 6-kán.

Áldás; Béke.

Vérkönyü harmatozék fiainak ezernyi sebéből

A' csata térmezején, szent kebeledre, o hon:

És le mosá a' kemény átkot, melly pártra szakadtat,

Öldökölő sullyal néha a' sirba nyomott.

Áldás hamvaikon, kiket akkor igaz szeretetnek

Lángja dícsóított; béke a' hűtlenekén.

K.

Képek Marokkoból.

(Folytatása.)

A' mi a' föld népét 's lakhelyeket illeti: azt vélhetné az ember a' fön érintett természeti gazdagságnál fogva, hogy ott magas palotákkal fénylő számtalan jeles városok is találtak, mellyekben a' kereskedés virágzik, a' kézi mesterségek és művészetek gondosan ápoltnak 's tenyésznek, és a' tudományok boldogító elmegyümölcsöket termenek; vagy legalább azt gondolhatná, hogy csinosan 's jól rendezett falukra találand, mellyekben szorgalmas emberek, fáradhatlan munkásságu földmivelők honolnak 's fáradságaik jutalmát örvendezve, édes megelégedés közt vígan költik el. Pedig ez koránt sem így van. Az arab és maurus belföldi lakosoknak egy része sátorokban tanyáz, vagy könnyen fölszedhető 's mintegy 8—10 lábnyi magas, gyapju- vagy kecskeszőr-szövettel fődött kunyhókban tölti henye életét. Száz illyen kunyhó vagy sátor, egy mecset gyanánt szolgáló magasabb körül építve, képez egy falut, mellynek egy scheikje vagy is feje van. Néha több falu is engedelmeskedik ugyanazon egy scheiknek. Az ősi Mauru-

soknak és Araboknak azonban állandó hegyi faluik vannak, mellyeket agyagból vagy kőből épült kunyhók képeznek 's ágakkal födette agyag sárral mázoltatnak be. A' tisztaság és jólét esmeretlen e' nyomorult népnél. Városaik közül csak a' tengeriek és császáriak, azaz olyanok, mellyekben néha az ország-ló fejedelem tartózkodik, érdemelnek azutazótól valamennyire nagyobb figyelmet; a' többiek csekély tekintetűek. — Az egész ország hajdani fővárosa: Fez, fekvése sok hegy által övezett 's jól mivelt gyönyörű völgyben van, mellynek vidéke a' legkellemesb virágos és gyümölcsös kertekkel diszeskedik 's citrom és granátalmafákkal van beültetve. A' fallal körülkerített városnak egyik része már a' 8 század elején épített 's általában hajdani nagyságából sokat vesztett. Most csak 90,000 lakosa van; utzásai keskenyek, homályosak és kövezetlenek; házai fölötte magasak 's nagyobbrészt boltozatokon nyugosznak, mellyek sok helyen az utzáján is keresztül nyulnak. Mecsetjeinek száma még most is tul megy százon, mellyek közül egy, különösen arról nevezetes, hogy a' legnagyobb gonosztévőknek is menedékhelyül szolgál mig abban tartózkodnak. A' zultánnak roppant palotája egy dombon fekszik, 's különös részét teszi a' városnak. Vannak továbbá Fezben számtalan fürdők, részint kényelmesek, részint gyógyító erejűek; azonkívül a' tébolodtak és [gyógyíthatlan elmehibások számára, jól rendezett kórháza. Minden mivészetnek megvan a' maga saját utzásja, 's egy boltban redszerint csak egyféle áru találtatik. Azon áruk, mellyek más tartományból vitetnek be, 2—3 emeletes karavan tárokbán gondviseltetnek. A' városbeli készítmények az egész országban, sőt idegen tartományokban is hiresek.

Az ország mostani fővárosa hasonlókép Marokko nevet visel és sokkal szebb 's csinosabb mint a' hajdani, Fez; ámbár előbbi virágzásából 's népességéből az is sokat vesztett 's 700,000 lakos helyett je-

lenleg csak 30,000ret számlál. Az egész város 30 lábnyl magasságu 's minden 50 lépésnyire tornyakkal megrakott fallal van körülvéve, mellynek kerülete 2 mértföldnyinél tovább tart. A' császári fölötte pompás tündöklő lakhely, melly azon kívül fekszik, egészen négyszegü kövekből [van építve és Olaszhonból 's Spanyolországból való legfinomabb simitott márvánnyal van diszesítve. Kerülete háromnegyed mértföldnyi. A' város tetemes kereskedést üz a' tartomány mindennemü termékeivel. Lakosait egy földalatti csatorna látja el szükséges iható vízzel. A' városon kívül helyeztetik a' fekélyesek vagy ragadványos bélpoklosok tanyája. Ezek, a' nemzetségről nemzetségre terjedő szörnyü nyavalyában sinlödök, egészen ki vannak rekesztve a' városból; ugy szinte a' város lakosainak sem szabad ezeknek lakhelyeihez csak közelitni is. — Az ország legrégeb lakosai a' Berberék; mellyek a' mondás szerint Hamtól, Noe második fiától származnak, kinek maradékai Egyiptomot megnépesítették. Ezek mindenképen igyekeznek függetlenségüket 's szabadságaikat a' marokkoi császár hatalmátl mentve tartani. Fejedelmeiket magok választják, 's részint hozzáférhetlen hegyes vidékeken, részint síkságon laknak kőből vagy fából épült helységekben, mellyeket magas falak övedzenek, de a' mellyeken számos nyilások vannak, belölök kilövöldözhetés végett. Testük bőrének színére nézve kevésben különböznek az Europaiaktól, kik azon vidékeken honolnak, termetük magas, erős és izmos; hajok nem ritkán szöke. Ruházatjok igen egyszerű: ujjatlan ing és gatyá 's legfölebb még egy más darab szövet, mellybe beburkolódva őrizkednek az idő viszontagságaitól. Fejeket rendszerint megnyirve hordozzák 's csak hátulról hagynak valamellyes csomót lefüggni hajokból; bajuszt és szakált viselnek. Lelki tulajdonságaikra nézve heves indulatuak, merészek, megbántatásukat nem hamar feledik el. Főfoglatosságuk a' földmívelés és méhészkedés; legkedvesb multságuk a' va-

dászat; minélfogva a' puskákat szenvedélyesen szeretik, 's azoknak kiékesítésére sok ezüstöt és elefántcsontot fordítanak. — Nagy hasonlatosságuk van ezekhez a' tartományba későbbben bevándorlott Araboknak. A' Maurusok ellenben, kik töbnyire a' városokban laknak, igen különböznek tőlök. Ezek ugyanis több szorgalmat fordítanak öltözeteikre; bő ujjú ingeik és bő száru gatyáik fölött világos sárga vagy ég színű rövid ujjú köntöst viselnek, még e' fölött pedig egy vereses színű köpönyeget is, pamutszövetből vagy selyemből. Fejüket veres süveg födözi, melly körül azok, kik Mekkába bucsura mennek, fejei muselin kendőt tekergetnek turbán gyanánt; lábbelijek papucs, vagy félszáru sárga csizma. Majdnem szinte így ruházkodnak a' nőszemélyek is, csakhogy ők gyöngyökkel, arany- és ezüstpénzdarabokkal ékes nyaklánczokat és karpereczeket is hordoznak, 's hogy az ő felső ruhájok, arannyal himzett karmazsinveres bársony öveiknek arany vagy ezüst csatjai által összeszorittatik. Harisnyát, sem férjfiak sem nőszemélyek nem viselnek. — Természetes dolog azonban, hogy ezt a' leírt viseletet a' tehetősb osztályuakról kell érteni; mert a' szegénység vastag vászonszövetű darócczal is megelégszik 's süveg nélkül és meztelen lábbal is eljár. — A' nálunk szokásban lévő házi butorokat 's egyéb eszközeinket nem esmerik p. o. asztalt, széket, kést villát, annál kevésbbé pedig pamlagot, készsámolyt 'sat.; ülésökül a' föld, evő eszközeikül pedig ujjaik szolgálnak. Kávét helyett bizonyos fülevet isznak 's dohány helyett valamely kender fajú növény leveleivel füstölnek.

A' Maurusok erkölcsi állapotja a' legirtóztatóbb; benne minden gonosz, minden utálatos föltaláltatik. A' boszuvágy, fösvenység és csalárdság, legkitünőbb tulajdonságaik. Náloknál alábbvaló iránt kevélyek és kegyetlenek; fölebbvaló iránt pedig alant mászók; megsértetésüket soha sem felejtik el; átható elméjeket árulkodásra és hivatlenkedésre használják. A' rokon-

ságnak vagy barátságának semmi köteléke sem szent ő előttök, ha egyszer bizodalmatlanságuk fölédredt; már pusztá tekintetük elidegenítő, 's háladatlan-ságot 's sötét vadságot árul el. A' fájdalokat leírhatatlan egykedvűséggel szenvedik; láttattak olyan Maurusok is, kik gonoszságaik miatt füleiknél, karjaiknál 's lábszáraiknál fogva leszegezve lévén is egész nyugodtan kértek egy edényt, hogy belőle ihassanak, vagy egy pipát, hogy füstölhessenek; mások, kiknek egyik keze elvágatott, hirtelen fölkapták azt a' másikkal, 's elfutottak. — A' nőszemélyekről keveset lehet mondani, mivel őket csak az atyáknak, testvéreknek és férjeknek lehet szabadosan szemlélni; egyéb-
 biránt be vannak zárva az ő osztályaikban 's fogoly életüket egész megnyugvással töltik; sőt megsértésnek fognák tartani, ha férjek, őket valamely idegen előtt be akarná mutatni. Illy csendes életmódjoknál fogva igen megvastagodnak 's kövérülnek, 's a' Maurusok képzelete szerint elérik a' szépség kisebb vagy nagyobb valódi bélyegét; mert az ő izlésök szerint a' legvasztagabb hölgy a' legszebb ideál. (Vége következik.)

II. M o h a m e d.

Mohamed török császár, illy néven a' második, nagy Bujuk melléknévvel, szül. Adrinápolyban 1430; atyját II Amuratot 1451 váltá fel az uralkodásban. Megujitá ugyan a' görög császárral az elődjei által kötött békét, de azon terv (planum) ébredett benne, hogy a' már igen elgyengült görög császárság meghodítását Konstantinápoly bevétele által elvégezze. M. Apr. 6. 1453 megjelenék Konstantinápoly előtt, melyet szárazról 300,000ból álló sereggel, a' tengerről pedig 300 gályával 's 200 kisebb hajókkal kezde ostromolni. Az ostromlottak erős vaslánczokat vontak a' kikötő eleibe, és magokat vitézül oltalmazták, noha az ellenséggel csak mintegy 10,000 embert állithatának szembe. De midőn M. hajósseregének egy részét szárazon által a' kikötőbe rendelteté, ha-

jóhidat készítettete, 's azt ágyukkal megrakatá: elnyomatott a' Görögök vitésége 53 napi oltalmazás után, 's a' keleti birodalomnak vége lön. A' város majus 29. rohanással bevétetett, 's szabad zsákmányolás alá vettetett. A' császár, Drageses Constantinus, mindjárt eleinte fegyveres kézzel elesett. A' féktelen győzödelmesek minden iszonyugásoknak általengedék magokat. A' zsákmányolás alatt egy ifju herczegné, Irene névvel, hozatott Mohamed eleibe. Ez, nem ügyelvén a' szerencsétlennek könnyeire és ártatlanságára, általadá magát három napig karjai közt a' legdurvább érzékiség kicsapongásinak. Néhány janitschár 's egy vezér, szemrehányásokat tettek ezért neki. Mohamed előhozatá a' fogolyt, 's hogy bebizonyítaná el nem puhultságát 's a' testi gyönyörökről lemondani tudást: megfogá hajánál, 's megöle azoknak szemei előtt, illy szavak közt: „Igy bánik Mohamed a' szerelemmel.“ — A' város szétdulva volt. De minthogy ezt birodalmának főhelyévé száná, hogy uj lakosokat vonjon oda, a' Görögöknek teljes vallásszabadságot ada, 's megengedé, hogy uj patriarchát válasszanak, kinek méltóságát ő maga méginkább felemelé. Konstantinápoly ő alatta csak hamar ismét virágzóvá lett. Helyre állitá ő az erősségi épületeket, 's nagyobb bátorság végett, a' Hellespontus bemenetelenél a' Dardanellákat építteté. Hódításainak egy ideig gátot vetett Albánia fejedelme Skanderbeg, tartományának hegyes fekvése által segítettve. Mohamed végre békét kötött vele, de Skanderbeg halála után csak hamar meghódolt Albánia. További előnyomulását Magyarországbán Hunyady János tartoztatá fel, ki őt (1456) kényszeríté felhagyni Belgrád ostromával, mellynél Mohamed 25,000 embert vesztett el 's maga is terhesen megsebesített. A' nagy Hunyady fija, Mátyás király is visszatartoztatá a' Törököket hazánktól, sőt Bosniát is visszafoglalá tőlök. Mohamed ellenben meghódoltatá rövid idő alatt Serviát, Görögországot és az egész Peloponnesust, többnyire minden szigeteket az Archipelagusban, 's

a' Comneneknek, a' 13. század elején, Kisásia partján Trapezuntban felállított görög császárságát. A' keresztyén hatalmak ezen hódoltatások előlépései miatt félni kezdenek, 's II Pius pápa indítására 1459 Mantuában a' Törökök ellen keresztes háboru rendeltett, de a' mi többnyire minden europai statusok rossz alkotmánya miatt elmaradt. Mohamed a' velenzei köztársaságtól, több egyéb birtokain kívül (1470) Negropontot is elfoglalá; a' Genuaiaktól pedig (1477) Kaffát. 1480ban rá ütött Rhodus szigetére, de a' lovagoktól nagy veszteséggel visszaüzetett. Érre Olaszország ellen fordítá fegyvereit, Otrantót bevév, 's hihető hódításait tovább folytatta volna itt is, ha a' halál, vállalatának véget nem vet. Meghalt 1481iki táborozásában Persia ellen. Mohamed 29 évi uralkodása alatt, 12 országot 's 200 városnál többet hódoltatott meg. Sirjára ezen szavakat parancsolá vésetni „Rhodust beakartam venni, 's elfoglalni Italiát“ hihetőleg azért, hogy ez által utódjait kötelességekre figyelmeztesse. Beszél ő görög, arab és persa nyelven, 's a' latint érté; rajzola és festett; voltak esmeretei a' földleírásban és mathematicában, és jártas volt a' régiség nagy embereinek történetében. Egy szóval a' legnagyobb hősökkel lehetne összehasonlítani, ha kegyetlenségei, nevét bé nem fertőztették volna. Mindazáltal azon tettek, melyek embertelenségéről mondatnak, nem mind hitelesek.

Képek és hasonlatok.

A' szerelemtelen emberi kebel, olyan mint a' folyam nélküli völgy; egyikben sincs ömledezés, egyiket sem fenyíti áradás.

Az élet hasonló egy tengerhez, mellyen az ember gőzhajó gyanánt érzelmeinek lángjától föléberedt önrő által ide 's tova hajtatik, 's vágy zátonyon akad, vagy sziklába ütközik; többnyire csak roncsolva jut el az ohajtott kikötőbe.

Magasztalással kapcsolt 's virágos szavakba öltöztetett köszönet, nem egészen hálás tiszta szivre mutat; mert ez, inkább érezi mintsem dicséri a' jótéteményt, 's inkább cselekedettel igyekszik azt megérdemelni, mint magát szóval lekötelezettnek vallani.

A' hegyek és életviszonybeli kellemetlenségek épen ellenkező tulajdonsággal bírnak. Azok ugyanis a' távolban sokkal kisebbeknek látszanak, mint az ő valódi mekkoraságuk, 's annál nagyobbak lesznek, minél inkább közelítünk hozzájuk; az utóbbiaknál épen megfordítva van a' dolog.

Bimbók és fejledező virágok hirtelen elhervadnak, ha csak kevés fényt és meleget nyernek: a' lelki tehetségek bimbái 's a' szelidebb érzések fejlődő virága szinte olly könnyel elsorvad az okosság éltető világa és a' szeretet jótékony melege nélkül.

Az emberi sziv csak kisdud műszer, alig 10 vagy 12 lat nehézségü és mégis képes mind azt magába foglalni, sőt többet, mint a' mi a' föld kerekiségén találatik. Olly világi örömeket t. i. mellyek a' sirtborzasztóvá teszik előttünk, 's olly irtózatot fájdalmakat, mellyeknek megszüntethetése reményéből, legnagyobb készséggel ölelnénk meg a' rettegett halált. De vannak bohó szivecskék is, mellyekben mindenkor marad olly üresség, mellyet — bár az arany jó potolék szokott is lenni — az egész világ aranyával sem lehetne kitölteni.

Rejtett szó.

Mint vagyok, egészen, hasznos edényt eszek;

Fejvesztve férjfinak kereszt neve leszek.

Donátrul. M. S.

Jegyzet: A' 36-dik számbeli Találós-mese: Fürj.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

38. szám. November 9-kén.

Hajnal.

A' rózsás keletet boru leplezi gyakran előtünk,

'S a' csendes nyugoton fürgetegek tüze dúl.

Nem szelid arczu mosolyg mindenkor a' hajnali lángzat;

Nem köd nélkül száll mindig egünkre korány.

És ekkor derülő fényt várni ne merjen e' szívünk? —

Förgeteg ád gyakran tiszta sugáru napot.

K.

Hazai Literatura.

1. **AURORA** hazai almanach; alapítá Kisfaludy Károly, folytatják többen. 1834. 13ik évi folyamata Pesten, Trattner-Károlyi' tulajdona. (Szemere Pál' szerkeztetése alatt.) 6 Aczélba metszett képpel, ára 6 fr. V. Czéd.

Tartalma: Néparczok; Szőlőtő és munkás; Pesten és körüle hárman; Berakott ablak; Clelia; Davy; Theon; Szín-teremtés; Kún László és Mandula; Szép Terka; Hitszegő; Ágnes; Atok; Berkemhez; Költő; Férj; Rózsa; Patak; Nefelejts; Madárka; Szivem; Pirulás; Alkony; Adéle; Puskaporos szövetkezés; Ablakomnál; Keresztesmező; Hazám; Fohász; Intés; Első Ferencz; Hős.

Fényesen, mint tizenkét év óta mindig, derült fel ez idén is Aurora, 's az idő' szelleméhe képest magasítva. Testvérei, mellyek hosszu sorral feküsznek előttünk, 's mellyek a' közelebb mult években kivált, tartalmokra nézve, a' miveltebb külföld' almanachi literaturájában is díszes helyet foglaltak volna, nem közönségest váratának velünk ez' évtől is; várakozásunkban, hálát érte a' köztiszteletet érdemlett szerkesztetőnek, meg nem csalatkoztunk. Tőle, mint Muzáronnak is egyszersmind szerkesztetőjétől, vártuk 's várhattuk méltán, hogy a' művészet' és pub-

likum' kívánatira egyiránti figyelemmel leszen, 's közelebb vezetvén ezt amannak szentségéhez, a' literatura' egészére is ez által jóltevéleg folyjon bé. Több művek, mellyeket Aurora ez által nyújt, név szerint a' sort megnyitó Néparczok, Pest 1800, 1828, 1830 és 1833, Színteremtés, Első Ferencz 'sat. maradandó beccsel bírnak, 's éltöket a' ránk virradó éven túl is terjeszteni fogják. Tekintettel volt, úgy látszik, a' szerkesztetés arra is, hogy almanachunk a' tartalom különfélesége által ajánlkozván, teljes megelégedést nyerhessen az egész olvasó közönségtől, mellynek számára írva vagyon. — Szépeinknek hat képpel kedveskedik Aurora, 's ezek helyett aczélmetszetekkel, még pedig ollyakkal, mellyek a' legjelesb külföldi zsebkönyvmetszetekkel mérközhetnek. Különféleségre tekintvén itt is a' kiadók, tájképet és csoportozatot — Palikárok, Corinna a' misenei tengerfokon, Nápoly' vidéke — adnak hármat, 's arczképet — Claudia — Eliza es Mária ismét hármat. —

Ezzel szívesen üdvözeljük Aurorát, magáért is, igéretiért is: mint üdvözeljük előre reggelében a' szép napot.

— f —

2. Töredék az orvosi hitelről. Irta Rozgonyi Rozgonyi Gábor orvos doctor. Pesten, Esztergami Beimel József betüivel. 1833. Ohajtható, hogy sikeresen munkálkodjék e' kised munka azon balitéletek kiirtására, mellyek a' köznépnél általában, sőt némelly főbb rendüeknél is uralkodnak, az orvosok hasznos voltát és a' gyógyszerék jótékony erejét kétlők, ócsárlók.

Jutalomhirdetés.

A' burkusországi tudományos academia 50 arany jutalmat ígér az olly tudós firjfiunak; ki a' Ptolemaeus Lagi és ennek fija Philadelphus által egykor Alexandriában alapittatott 's gyámolitott Museumnak czélját, rendezkedését, munkálódásait 's következve

történt viszontagságait az erről fönmaradt igen töredékes tudósítmányokból összegyűjti 's birálati éles elmével egy egészszé alkotja. Azonban nem czélja az academiának, hogy a' görög tudományosságnak azon időbeli élet és könyv-irással vegyített története egyes szakaszban elevenítették föl ismét; hanem az, valyon lehet e' még valami újat kifürkészni azokon kívül, mellyeket Bonay, Dedel, Reinhard és Auguis fölföldöztek, megérintetni kívánván egyszerismind a' hires alexandriai könyvtárnak Omar kalifa idejében történt veszedelmét. A' szokott jelszóval fölkészített 's akár német, franczia, angol, olasz vagy latin nyelven irt felelet beküldésének határideje: az 1835diki Martius 31ik napja. A' fön kitett jutalom átadása az ugyanazon évi Julius hónapban fog megtörténni.

Adja Isten egészségére. (Prosit).

(Népszokás.)

Mi annak eredete, a' vallás e, vagy a' babonáság, testi e, vagy erköltsi ok, hogy mikor valaki prüsszent, azt szokták neki mondani: „adja Isten egészségére?“ — A' monda azt tartja, hogy mikor Prometheus az első lényt sárból alkotá, egy skatulyába zárta bé a' napnak súgarait, 's azokat óra alá tartotta; mellyek is hirtelen ennek inait 's ereit úgy eljárták, hogy prüsszenti kezdett — mellyen Prometheus megörölvén, | egészséget, vagy jó szerencsét kívánt a' maga emberének. Az első ember úgy a' fejébe nyomta Prometheusnak ezen jó kívánását, hogy azt soha többé elnem felejthette, hanem minden maradékinak által adta. Valamint többnyire majd minden pogány mesék a' 'sidó historiából vették eredeteket; úgy ez is vagy onnanszármozott, hogy Teremtő lehellett az első ember órába életnek lehelletét, — vagy — a' mint némellyek tartják, onnan, hogy az Eliseus Próféától feltámasztatott gyermek kétszer prüsszentett. — A' Pogány mese tehát nem képes eligazítani

itt bennünket; — de halljuk meg mit irnak erről a' Rabbinusok. Ezek azt regélik, hogy az Isten a' teremtés után azt rendelte, hogy az ember egész életében csak egyet prüszszentsen, 's mihelyt ezt tette, mindjárt meg haljon, bár ha az előtt semmi betegségre nem volt is. Ez is volt azt mondják, az embereknek rendes haláloknak módja Jákób Pátriárcháig, a' ki könyörgése által kinyerte Istentől, hogy bár ha prüszszent is, — ne legyen vége életének. Az egek meg is halgatták őt a' Rabbinusok értelme szerént, mert prüszszentett, és nem halt meg; melly is mindenekben nagy csudálkozást szerzett, 's innen vette eredetét ez a' szokás, hogy a' prüszszentőnek: egészséget kívánunk.

Egynehány keresztyén irók azt vitatják, hogy urunk' születése után a' VIik százban, Sz. Gergely idejében, olly dögleletes nyavalya uralkodott Olaszországban, hogy valakik prüszszentettek, azok szörnyű halált haltak, 's ekkor hatalmazott el az a' szokás, hogy a' prüszszentőknek „egészséget“ kívántak. De ez az értelem sem igaz; mert tudjuk a' históriákból, hogy már nagy Sándor idejében Aristóteles maga is törte azon a' fejét, hogy hol vette az a' régi szokás eredetét, melly szerint a' prüszszentőknek jó egészséget kívánunk? — Olympiodorus a' Pláto Phaedonjára irt jegyzéseiben azt jegyzi meg, hogy a' Görögök a' prüszszentőnek ezt szokták mondani: Éljj! vagy Jupiter segítsd! valamint a' Romaiak ezt: Salve! vagy Prosit. Ezt pedig nem csak másoknak kívánták, hanem mikor valaki magánosan volt is, és prüszszentett, magának is kívánta. — Legalább ezt mutatja ama régi mérges gunyírás (Epigramma), melly egy Proculus nevű embert azzal csúfolt, hogy olly messzére esett az óra vége a' fülétől, hogy nem halhatta meg a' maga prüszszentését, 's nem mondhatta ezt. Jupiter segits! Apulejus írja, hogy mikor Tiberius felségének a' szeretője a' ruha között elrejtett, — elprüszszentette magát, 's Tibérius azt gon-

dolván, hogy talán a' felesége prüsszentett, maga kiáltotta: „Jupiter segítsd!

A' több pogány népek is, a' világnak majd minden részeiben közösen bevették ezt a' szokást, a' kik talán a' Görögökről 's Romaiakról soha semmit sem hallottak. Mikor Monomotapának királya prüsszent, bizonyos jelek által az egész városnak tudtára adatik az, úgy hogy az egész város ezt kiáltozza: „Éljen a' Király! — Mikor a' spanyolok Amerikát feltalálták, már akkor meg volt köztök az a' szokás, hogy a' prüsszentőnek jót kívántak. — Azt írják a' történetírók, hogy mikor a' Cacicu prüsszentett, az előtte állók mind meghajtották magokat, kezeiket a' nap felé kiterjesztették, 's kérték azt, hogy az ő Fejedelmeket oltalmazza.

Aristoteles és mások ennek a' szokásnak alapját keresik abban a' tiszteletben, melyet a' régiek a' fő iránt mutattak, mely az emberi testnek legnemesebb része; mellyben lakik a' gondolkozó lélek, mellyből mintegy királyi székből az egész testet igazgatja. Innen lett, hogy a' régi emberek a' főre esküdtek, az agyvelőt sem illetni, sem megenni nem merték, hanem azt bölcsesség velejének hívták. Illyen nagy becsületben tartván a' főt, nem csuda hogy a' prüsszentésre, melly az egész agyvelőnek megmozdulását jelentette, különösen figyelmeztek. De mint-hogy a' babonáság soha az illendő határookban meg nem marad, ez okból az Egyiptomiak, Görögök, és Romaiak is, a' prüsszentésben nagyobb dolgokat kerestek, 's úgy tartották azt, mint az Istenektől adatott jelt valamely dolognak cselekedésére, vagy nem cselekedésére. — Tömerdek példákat lehetne előszámlálni, mellyekből a' prüsszentésnek, mint Istenektől bocsáttatott jelnek, hatalma kitünik; de csak egy kettőt: Mikor Xenophon a' maga hadi seregét valamely nagy veszedelemmel járó, de szükséges lépésre kinszerítette, szerencsére egy katona elprüsszentette magát, melyet mind Xenophon, mind a'

hadsereg úgy nézett, mint az Istenektől adattatott jelt, hogy feltett céljokban szerentsések lesznek... Mikor Penelope az ő sokkérőjinek ösztönözéseket elunván, könyörgött az Isteneknek, hogy Ulyssesst hozzák vissza, akkor Telemach az ő fija egynehányat igen erősen prüsszentett; mellyből mind Penelope, mind minden cselédjei azt hozták ki, hogy az Istenek meghalgatták az ő kérését, és hogy Ulysses vissza fog jönni. — A' szerelemben is csak nem csalhatatlan jelnek tartatott a' prüsszentés. — Mikor ama híres görög dáma Parthenis, az ő szeretőjének Sarpedonnak levelet irván, azon szókat írta, melly igen szeresse őtet, éppen akkor talált prüsszenteni; mellyből nagy örömmel azt hozta ki, hogy Sarpedon őt szívesen szereti, és hogy abban a' szempillantásban is, róla gondolkozott. A' görög és latán költők különös dicséretnek tartották azt, ha a' szépeknek azt mondták, hogy az ő születésekkor a' szerelem Istene prüsszentett.

Idővel pedig felette kezdetek vigyázni az emberek arra is, micsoda időben, 's alkalommal prüsszentett valaki. Ha az ebéd felett akkor prüsszentett, mikor új tál étel vitetett; az rossz jelnek tartatott. Ha reggel prüsszentett valaki, annak azon a' napon jól magára kellett vigyázni. Délről fogva éjfélig szerencse-hozás volt a' prüsszentés; más egyéb időben nem olyan szerencsés. Vigyáztak arra is, micsoda jel alatt prüsszentett valaki. Látszik azért, hogy ehez a' szokáshoz igen sokat elegyített a' babonáság: de azért kétséges ha valyon egyedül a' babonáság volte' ennek legelső eredete.

Montagne is felteszi ezt a' kérdést a' maga munkájában: Miért kívánunk jó szerencsét a' prüsszentőknek? 's azt az okát adja; mert a' prüsszentés olyan szél, melly a' főből jó, és semmi disztelenség nincs benne. Alexandriai Kelemen keresztyén Atya, keményebben itél a' prüsszentésről, és azt a' puhaságuak, 's az ember maga meg nem

tartóztatása jelének tartja, 's szükségesnek itéli, hogy kivált egyebekkel való társalkodásban, az ember magát a' prüsszentéstől megtartóztassa.

Leghíhettebb, hogy ennek a' közönségesen bevett szokásnak eredete, a' testnek alkotásában vagon, 's minthogy a' prüsszentés az agyvelőtő jó, némelly betegségekben orvosság lehet ez; *) a' honnan megérdemli, hogy a' jelen-valók a' prüsszentőnek örüljenek 's néki egészséget kívánjanak! — Némelly gyógyászok, mint Olympiodorus, Avicenna, és Cardanus, ezt az agyvelőnek igen erős és veszedelmes munkájának tartják, melly a' szívet annyira megszorítja, hogy ha ez a' szorítás sokáig tartana, az ember meghalna belé. Ezek talán nagyítják a' dolgot, de ha igaz a' mit mondanak, úgy is nem helytelenül mondjuk a' prüsszentőnek, hogy: „a z I s t e n a d j a e g é s s é g é r e !“

Minthogy ezen mi felderült századunk már is sok haszontalan szokásokat és czeremóniákat eltörlött, mint p. o. azt, hogy minden vendégnek egészségéért egyegy pohár bort igyunk, 's mikor valamely mulattságokból haza akarunk menni, a' Gazdától, Gazdaaszszonytól, 's azután a' vendégektől sorra búcsuzunk, hihető nem sokára véghezviszi azt is, hogy mikor ránk érik a' prüsszentés, minden köszönetés nélkül szabadon prüsszenthetünk! ? **)

Boriból. T.

Természeti ritkaságok.

A' Debreczen alatti erdőben a' Fördőháznál szemlélhetni egy hizott sertést, mellynek egész hos-

*) Mint a' nevetés (Mikor egy A*** halálos ágyában vergődött, cselédjei már mindenét elrabolták, egy majma is volt, ez látván a' hordozkodást, egy megmaradt parókátcsapott fel a' fejére, a' beteg nevetett rajta, a' torkában lévő kelevény megfakadt 's meggyógyult.)

(Lásd András Meséit.)

**) A' prosit elhagyása már városinkban divatba jött; hihető, hogy a' faluk is nem sokára felhagynak vele.

sza 8. lábnyinál több, vastagsága pedig csak 3. ujjal kisebb a' hosszúságánál, — ez a' sertés mult Lőrincz napkor (August. 10.) megmázsáltatván 7 mázsa és 23. fontnyi nehézségű találtatott; idejére nézve öt esztendő; most is jó étvágyal bírván naponként hizik; bátran lehet felőle állítani, hogy már a' 8. mázsát is túl haladja; hizásának ideje másfél esztendőre tétetik. — Ezen temérdek nagyságú sertésnek bőrét, a' tulajdonos, a' Debreczeni collegium Muzeuma ritkaságai közé kívánja kitömés végett ajándékozni. —

Ugyan ezen a' helyen vagy on egy hat lábú kos bárány is, mellynek két szám feletti lábai a' két hátulsó czombjai közt csüngnek; ezek a' többinél rövidebbek, 's a' hátulsó kereszt csontból nőttek ki. Egyébiránt a' bárány ép, helyes alkatu 's egészséges. —

A' virágok óriásának a' Sumatraszigeten honos *Rafflesia Arnoldi* tartatik, mellynek kerülete, ha egészen megnőtt 's virágzásban áll: kilencz lábnyi. Kelyhének üregébe 18 icze víz tér bele; himszálai mintegy 3 hüvelknyi vastagok, 's csupán maga a' virág 15 fontot nyom.

Statistikai jegyzet.

Angolország egyedülies népessége 24-, az indiai és gyarmati alattvalókkal együtt pedig 140 millio. Franciaország lakosainak száma 33-, Auszriáé szinte 33-, Oroszországé 60-, Burkusországé pedig 13 millio; kerekszámban véve.

Rejtett szó.

Öt betű, hazánk egy része;
De ha hármát veszed fel,
Országunk zászlósai közt
Főfő helyet érdemel;
Az egéz, ha vége kurta,
Szívedet megszorítja.

Jegyzet: A' 37-dik számbeli Rejtett szó: Bődön.

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

39. szám. November 13-kán.

C s ó k.

Csókra ne vágyj; nem erény 's szerelem tüzi mindig ajakra;
 Nem hűség 's szeretet bélyege mindig a' csók;
 Lángja nem ártatlan, nem mindeha isteni lángzat;
 És azon éd, melyet nyujt, nem örömtelen éd.

K.

Könyvjelentés.

Alapvonalatok a' honi nevelés köréből. Jelen időnk szelleméhez alkalmazva. Irá Kunoss Endre. Pesten, Trattner és Károlyi betűivel. 1833. Erdély 's Magyarhon lelkes fianak és leányinak ajánlva. — Felette nyomos azon tárgy, mellynek körében ezen munka föltűnt, 's mellyben annak írca ébresztő szavakkal megszólalt. 'S bár ne reménytelenül szólalt volna meg; 's ne hangzanának el szavai sikeretlenül! Sok szépnek 's hasznosnak magvait igyekszik az Író azokban elhinteni, mellyek idővel gazdag nemzeti gyümölcsöket fognának hozni, ha kopár sziklákra hullva, el nem sorvadnának. — Legyen szabad a' munka, sőt talán az író szivbélyegének tükrözetül is, végszavát szórul szóra ide iktatunak. „Végszó. Szeretem hazámat 's nemzetemet, olly forrón, olly fiúi lelkesedéssel, mint akármelley igaz Magyar; de erővel parányival bírok; ezerszer kisebbel, mint sokan honosaim közül. — Bár tehetségem szeretetemel mérközhetnék! Ugy kétszeresen áldoznám honomnak; így erőtelen, csak vágyok áldozni. Ezen vágy késztetett tollhoz nyulnom is; tiszta szerete-

tem pedig azt sugá lelkemnek: fődözzem föl tehetőségem szerint nemzetem nagyra emelkedésének belső hatalmas akadályait; figyelmeztessem 's ébresszem őt, a' neveltlenségből fajzott számtalan rosznak megemeszésére 's elmozdítására. Én édes örömmel engedelmeskedém. Milly sikerrel tettem légyen ezt: ítéljék meg hazámfiái, kiknek nemzetünk boldogulása — úgy, mint nekem, — szivükön fekszik.

Igen jól tudom, hogy azokat mind, mellyeket e' tárgyban előadni, fejtegetni, javitgatni lehetne és kellene: elő nem adtam, nem fejtegetém, nem javitgatóm. Tudom, hogy mindenben kielégítő munkát nem adhaték; mert a' nevelés millio életet, körülményt és viszonyt tárgyaz, mellyeknek sokasága 's különbfélesége ezer nehézségeket gördít a' korlátok közé szorított író eleibe. — Némellyeket csak érintnem vagy sejdítettmem lehet; másokról egészen hallgatnom kellett. — De csak azokat vegyék is szivökre a' szülék és gyermekek, a' miiket munkám lefolytában egyenes lélekkel mondék 's mondhaték: meg vagyok győződve, hogy egymásban és egymás által legnagyobb örömeiket, a' világban pedig megelégedésöket találандják; meg vagyok győződve, hogy nem leend annyi elbusult atya, kesergő anya, szerencsétlenségekkel küzködő ifju, összeszáradt emberváz, elcsábitott hölgy, pártaut leány, vétkebbe merült gonosztévő, és baromi tudatlanságban tévelygő pórnép, mint a' mennyit még e' szomorú időkben fájdalommal látunk. — — 'S ha mind ezek nem leendenek: milly dicső fényben fogsz tündökölhetni szeretett nemzetem!"

Látni ezekből, milly lélekkel fogott légyen Kunossur e' fontos nemzeti tárgynak megpendítéséhez, mellyet bár ő és mások, szorgalommal 's meleg részvétellel tovább hangoztassanak. Mert a' nevelésnek, mindenek felett jótékony befolyása van a' nemzetek er-

kölcsi és vagyoni állapotjára. — Mi, e' munkának minél kiterjedtebb és foganatosabb kézenforgását ohajtjuk.

— r —

Képek Marokkóból.

(Folytatása 's vége.)

Már fölebb érintettük, hogy a' falukban lakó Berbereknek és Araboknak nagyobb részint majdnem egyedülies foglalatossága a' földmivelés és baromtenyésztés; de ez is csak olly szorgolommal és olly mennyiségben foglalatostkodtatja őket, hogy csupán saját szükségük legyenek általok földözve; minthogy a' bőség, mindennemű zsarolásokra fogná a' kényurias országlást ébreszteni. Nem csuda tehát e' szerint, ha a' mezei gazdálkodás is a' legalsó lépcsőjén van náluk a' mivelődésnek, azon t. i., mellyen még a' IIik században állott. Az ő eszközeik igen egyszerűek 's a' szántásvetés körül csupán ekéből és barnából állanak; a' gereblyéket, hant-zuzókat vagy hengereket ők nem esmerik. Különös szokás, hogy rendszerint az eke eleibe egy ökröt és egy szamarat, vagy egy üsző tinót és lovat; sőt — az emberiség meggyaláztatásával és baromi lealacsonyíttatásával, némelly vidékeken asszonyokat is fognak egybe öszvérekkel 's egy bottal hajtják vagy sürgetik őket, mellynek végén hegyezett vas van. A' gabona csak félszárig arattatik le 's mindjárt a' mezőn kitiportatik; a' megmaradott nagy tarró, még az esőző idők bekövetkezése előtt meggyujtatik, 's így annak hamva által a' föld megtrágyáztatik. Termesztményeik: buza, legnagyobb mennyiségben; árpa, mellyet zab helyett állataiknak eledelül adnak; iszapköles, melly fölötté táplálékony 's ennélfogva a' szegényebb néposztály által emésztetik meg leginkább; és tengeri, vagyis kukoricza, melly tulajdonképen Amerikából származik; továbbá: dohány, kender és henna, mellynek leveleiből, különösen a' nőszemélyek által használt

bőrkenőcs vagyis festék készítették. Azok, kik leginkább baromtenyésztéssel foglalkoznak, sok juhot tartanak, mellyek egész esztendőn által szabadég alatt vannak; továbbá szarvas marhákat, kecskéket, mellyek teherhordásra 's vonásra is használtatnak; ugy szinte tevéket és lovakat, mellyek igen nagy terheltetésekhez vannak szoktatva, de e' mellett igen nagy gondal neveltetnek. Egyébiránt sokkal nagyobb kimélet alatt vannak, mint sok mivelte europai nemzeteknél; veréssel soha vagy csak igen ritkán illettetnek 's csak szelid hizelgő szavak által kormányoztatnak; végre öszvéreik, szamaraik és tyukjaik is nagy számban vannak, 's kivált ez utolsók olly jól tápláltatnak és hizlaltatnak, hogy tizenöt fontos tyuk, a' Marokkoiaknál nem ritkaság. A' mivkésztmények, mellyeket a' lakosok szorgalma ad, leginkább selyemszövetek 's arany és ezüst ékességek; hires azon bőr és szőnyeg is, melly itt készítették 's gyakran igen nagy áron adatik el az Europaiaknak is. — Kereskedésök, leginkább csak gabnakereskedés, Afrika belséjébe. Különös azon mód mellyel ők a' kereskedést Szerecsenország, némelly vásárain üzik. Lerakják t. i. az ő áruikat a' vásárállás egyik halmára 's eltávoznak onnét; azután eljönnek ide a' vevők, megvizsgálgatják a' kirakott árukat, 's azok alá, mellyek nekik tetszenek, annyi aranyport tesznek, a' mennyit érőnek az árut gondolják. Nem sokára visszatér portékáihoz a' Maurus, 's ha a' letett aranyporral megelégszik: kötve van az alku; ha pedig nem: akkor ismét eltávozik onnan, 's bevárja, valyon teend e még hozzá a' venni szándékozó. Igy, rövid idő alatt legnagyobb csendességgel 's békeségesen végbe megy a' vásár. — Ha valamelly kereskedő fizetni nem tud, vagy álnokul nem akar, az 1817diki császári parancs szerint, fiai, testvérei, sőt távolabbi rokanai is köteleztetnek a' hitelezőnek elégséget szerezni; ha pedig az adósságot ezek sem rovhatnák le: bizonyos időre befogatik a' kereskedő, 's napfölkeltkor minden na-

pon pálczaütésekkel illetetik, hogy fájdalmai között csalárdóságára visszaemlékezék.

A' mi fölvilágosodottságukat illeti, ebben ollyannyira hátra vannak a' Marokkanusok, hogy a' keresztényekkel még csak távolról érintődésbe jönni is irtóznak, 's ha zultánjok előtt keresztényről kell szólniok, előbb attól e' miatt engedelmet kérnek, mintha t. i. ollyasról szólnának, a' mi illetlen, utálatos. Vétek, ha valaki keresztényt arab nyelvre tanít. Minden gyengédebb érzés esmeretlen ő előttök; azon öröm, melly mivelte érzésü nemzeteknél a' születék magzataik születésekor elárasztja: épen nem tapasztalható; hetedik napon azonban vendégséget adnak, kecskét vagy juhót ölvén le, mellyre rokonaik hivatalosok, 's melly alkalommal a' gyermeknek névadatik. Ezentul minden különös gond és ápolgatás nélkül nevelszik a' gyermek, mignem hatodik esztendejét elérte 's ekkor oskolába küldetik, vagy pedig kézi mesterségre alkalmaztatik. — Az oskolai tanítás nagyobb részint 's majdnem kizárólag csak írásra, olvasásra és a' Koranbeli számtalan vallásos verseknek könyv nélkül tudatására szoritkozik. Ha a' nevendékek olvasni és írni megtanultak: töbnyire oda hagyják az oskolát; némellyek azonban még tovább is bejárnak, mindaddig t. i. mignem az egész Korant könyv nélkül megtanulták, 's ekkor magasabb oskolákra mennek át. Minthogy a' könyvnyomtatást nem esmerik, nagy becsben tartják az írás mesteriségét. Legnagyobb előmenetelt tesznek a' számvetésben. Orvosi tudományuk babonaság; a' Koran versének elmondása által hathatossá tett viz gyógyítja meg őket. Az ország belséjében nem csak oskolák, de mecsetek sincsenek, 's a' lakosok szabad ég alatt végzik rövid imádságukat, melly ebből áll: Nincs Isten az Istenen kívül, 's Muhammed az ő prófétája. — A' hangát (muzsikát) és tánczot kedvelik ugyan, de tisztességes nőszemély még sem tánczol nálók soha. Közönséges innepek alkalmával, tánczra különösen tanított személyek mulattat-

ják a' közönséget. A' játékok között különösen a' sakkozást kedvelik. De ők ezt nem pénzbe játszzák, hanem a' vesztes félnek meg kell engednie, hogy a' nyertes fél szalmacsutakat tűzhessen süvegébe; a' mit ők nem örömet szívelnek. — Megérintjük végezetre némelly szokásaikat is. Az összetalálkozó Maurusok „béke veletek“ -kel köszöntik egymást; a' keresztényt pedig jó reggelrel, jó nappal 'sat. Egy rangu személyek a' fejét vagy vállait csókolják meg egymásnak, 's kezet fognak. A' nőszemélyek kézcsókolással járulnak a' férjfiakhoz. A' helyett hogy a' férjfi süvegét emelné meg: papucsát veti le. Midőn valamely fő személytől távozik: hirtelen hátat fordít neki 's sebesen megfutamodva hagyja el.

Elmélkedések a' szépnemről.

1. A' szépnem legnagyobb dicséretét Mahomed mondá ki ezen szavaiban: Vége leend az én országomnak, ha az asszonyok erényei megesmertetnek.

2. A' hölgyek szépségét nem lehet többé a' férjfiak büszkeségével ellentételbe hozni, mint azt Spinosza tette. Ő ugyanis, midőn szép kedvese miatt egyik esmerősétől irigy szavakat hallott, mondá: Én nem azért szeretem, mivel szép; hanem azért szép ő, mivel én szeretem.

3. A' tudós Bayle azt erősíté, hogy a' szépnem igen tud hallgatni, de — ugymond — csak az ő éveinek számáról.

4. Nincs édesebb a' szépnem tiszta lángu szerelménél; nincs boldogítóbb, mint annak rendithetlen hűsége. De ellenben

5. Nincs keserűbb mint azoknak gyűlölsége, és nincs kinzőbb mint az ő állhatatlanságuk és lengénádként hajlongó szeszélyök.

6. A' mulékony élet nem egyéb mint egy epigramm, mellynek csipősségei az asszonyok. De elmondhatni viszont más részről, hogy

7. Az élet, kecsegtető képzeletekkel édesített álom, mellynek védangyala — a' szépnem.

8. Az elmés Hippiel, a' nőnemét az írásbeli vonathoz (comma) a' férjfit pedig a' ponthoz hasonlította. „Mert a' pontnál“ — így szól ő — „be van fejezve az egész mondás, 's e' szerint tudhatja a' gondolkozó ember, hogy hányadán van; a' vonathoz ellenben meg nem állapodhatik bizonytalanság nélkül, 's ha azt megérteni igyekeznek, tovább kell olvasnia.“

9. Göthe inkább csak esmerni látszik a' szépnemet, Schiller és Jean Paul pedig — szeretni.

10. A' nőnem úgy áll a' férjfiakhoz, mint költészet a' bölcselkedéshez, vagyis, mint poesis a' philosophiához,

11. A' hölgyek szívének gyakran még árnyékzatai (gyengeségei) is szeretetre méltók. Illy szép árnyékozat p. o. azon hiuság, melly náluk a' híres férjfiak által szerettetésben és csudáltatásban gyökeresik.

12. A' világnak egy-harmad részét bizonyosan az asszonyok kormányozzák, minthogy négy nő közül legalább is három, uralkodást gyakorol az ő férjén.

13. A' szépnemnek közös tulajdonsága' az a' nagy urakkal, hogy semmit sem szeret hallani, a' mi neki kellemetlen.

14. A' szépnem közül igen sokan hasonlítanak a' talányokhoz (charade), mellyek csak addig érdekelnek, míg azokat ki nem találjuk; úgy ezek — míg t. i. őket meg nem esmertük. Illyenek különösen azok, kik szívünkre hatnak addig, míg bennünk érzelmet gerjeszteni nem ohajtanak.

15. Némelly hölgy szerelme Eurydice-ként kísért bennünket. Elenyészik, mihelyt visszafordulunk, hogy azt megtekintsük, vagy bevárjuk.

16. Egyedül a' nőnem bír vele született szerelmi tacticával; a' férjfiak csak tanulás (?) által tehetik azt sajátjokká.

17. Az aszszonyok ritkán gyűlölnek valakit engesztelhetlenül, ha nemha őt előbb szerették; 's ha valakinek valamit barátságból adnak, többnyire a' szerelemtől veszik azt kölcsön.

K ü l ö n b f é l e.

Humboldt Sándor beszéli, hogy utazásai közben az Ernea Duida (délamerikai hegy) hanyatlásán 50 lábnyi magas ingtermő fákat látott légyen. Ezen fa derekát, melly mintegy két lábnyi vastagságu, több darabra elvagdadják az Indusok 's úgy le tudják arról fejteni hajlékony hejázatát, hogy azt hosszában meg sem kell metszeniek. Ezt használják ők, minden varrás nélkül, ing gyanánt, melly rá nézve durvább szövetü zsákvászonyhoz hasonlít. A' lehámlott hejázatnak felső nyílásából a' fej bujik elő; a' kezeknek pedig oldalról metszenek egy egy kisebb lyukat. Ezen ingeket különösen esős időben viselik a' lakosok; hozzájuk nagyon jól illenek azon süvegeik, mellyek gyanánt bizonyos pálma-faj virágai szolgálnak nekik; 's ezek szinte a' csalatásig hasonlítanak a' durvább nemü kötött sapkákhöz.

A' játék abban különbözik a' kereskedéstől, hogy abban mindig vesztenie kell egyiknek, ha a' másik nyer; a' kereskedésnél ellenben, ön személyére néve mindenik nyer, mert mindenkor azt adja el vagy azt vásárolja meg, a' mi neki szükséges vagy a' mi tetszésére van.

Ki az emberekről általánosán rosszul itél: igen gyanus, hogy maga is ros, vagy legalább készül rosszá lenni.

Rejtett szó.

Három betüm egy Apostolt jegyez;

Öt utolsóm kis leánykát nevez;

Három tagos egészem szeszétől

Sok ember megvált már öneszétől

Sarkadról L. F.

Jegyzet: A' 38-dik számbeli Rejtett szó: Bánt.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

40. szám. November 16-kán.

Keresztesség.

Vallás lelkesité a' középkor bajuoki népét ;

Buzgóság , szerelem , hir , csatatérre hívá.

Igy támadt nyugoton a' keresztességi toborzás ,

Melly hadakat gyűjtött , 's halai keletre vivé.

És ezeren hulltak , hirt nem küzdhetve magoknak ,

'S buzgóság- 's szerelem-díjúl ölelve a' sirt.

K.

Az ernyő pálma , Ceylanszigeten.

Kevés nevezetesebb , szebb , 's az emberre nézve hasznosabb növény találtatik a' gazdag természet bájos ölében , mint a' Ceylanszigeten , a' malabari tengerpartvidéken , 's némellyek állítása szerint a' Marquesas- és Barátság-szigeteken honos ernyőpálma (*corypha umbraculifera* Linn.) Knox. azt mondja , hogy olly erőssé 's magassá nevekszik mint egy hajóar-bócz ; Cordiner azonban bizonyosabb leírását adja , azt közölvén róla , hogy egy illyen fa , melyet ő megmért , száz lábnyi magasságu 's földszinti törzsöke öt lábnyi kerületü vastag volt. Egyébiránt a' fának dereka olly egyenes mint a' dárdanyél , 's csúcsa felé lassankint megvékonyul , ugyhogy fön mintegy fél olyan vékony mint alatt , azonban mégis elégerős a' legdühösebb zivatarnak is ellentállani. Ágai nincsenek , csak sudarát boritják levelek , mintegy kört képeznek a' törzsök körül , 's olly szörnyü nagyok , hogy tiz vagy tizenkét (Knox 15—20at mond) egymás mellett álló embert befödhet egyike is. A' fa hegyén , a' levelek fölött kifejlődő virág , eleinte fénylő sárga füzérből áll , mellynek szine ugyan szép , de sokkal is

erősebb szagot bocsát magából, mintsem hogy csak e miatt is kellemesnek mondathatnék. Kifejlődése előtt kemény burok takarja, mellyet hangos pattanással tör keresztül a' nyiladozó virág. A' füzér tetemes nagyságot nyer, úgy, hogya' fa magassága mintegy 30 lábnyival nevelszik általa. Az elvirágzás után nagy mennyiségű gyümölcsöt vagyis magvat érlel, melly cseresnye nagyságu, de meg nem ehető, hanem csak a' fa szaporítására fordíthatik. Azonban úgy látszik a' benszülöttek nem tartják méltónak arra, hogy ők szorgalom által előmozdítsák annak nevelését, hanem egészen a' természet munkásságára bízzák azt. Minden fa csak egyszer virágzik és gyümölcsözik, és pedig — a' belföldiek mondása szerint — csak száz éves korában: Ribeyro azonban, egy portugali író, azt mondja, hogy mintegy harminczadik éve körül, 's ezen adat inkább megegyezőnek látszik az igazsággal, mint amaz. Mihelyt a' gyümölcs vagy is a' mag teljességgel megérett, elszárad a' fa, 's olly hirtelen kivész, hogy mintegy két vagy három hét lefolyta után már földre terülve rothadozni kezd. Knox azt mondja, hogy ha ezen fa még gyümölcsözésének ideje előtt kivágatik, a' törzsökében találató bél igen jó egészséges és táplálékony eledelt szolgáltat 's hogy azt a' lakosok mozsarakban lisztté törvén ollynemű kalácsok készítésére használják, mellyek a' légfejérből lisztből sütötteknek ízével mérközhetnek, sőt szükség idején és aratás előtt minden más egyéb étkeket is készítenek belőle, mellyet rendszerint gabona-lisztből csinálni szoktak. Ezen kalácsról nincs ugyan említés Ceylannak egyik leírásában is, mint-hogy azonban Knox egyéb közleményeiben igen pontos és igazságszerető, elhihetni: hogy a' benszülöttek, ollyasokat valóban készítenek. Esmeretesebb az, hogy ezen fának beléből a' Sago készíttetik. Az ernyőpálma törzsöke hasonlít más pálmákéhoz; külseje igen kemény, de belől, átmérőjének nagyobb része, barnás szivacs nemű anyagból van, melly mozsárban

lisztté töretve a' Sagot adja. A' fának legnagyobb hasonvehetősége mindazáltal az ő leveleiben áll. Ezek , mig a' fán csüggenek , kiterítve igen szép setéztöld színűek ; de azok , mellyek használatra gyűjtetnek , még tökéletes kifejlődésök előtt szedetnek le , 's ilyenkor világos barnás-sárgák , melly színöket folyvást meg is tartják 's majdnem olyanok , mint a' régi pergament. Kikészítettésök módja igen egyszerű ; t. i. egy darab sima kemény fával dörzsöltetnek , melly által minden — netalán még benne lévő nedv is egyszersmind kisatoltatik , 's már természetüknél fogva is nagy hajlékonyságuk méginkább valósittatik 's tökélesittetik. Minden erőlködés nélkül kiterítettethetnek vagy összehajtogattathatnak ponyva gyanánt ; 's valóban a' lakosok nem csak e' helyett , hanem eső- és napernyőképen is használják azt , sőt mezőn sátorokat készitnek belőle ; darabokra metélve pedig papirosul szolgál nekik , mellyre elég alkalmasan írhatni. Az egész levél olly fölötte könnyű , hogy tetemes megeröltetés nélkül hordozhatni kézben is ; minthogy azonban ez egy egészen kiterítettnek nagysága miatt alkalmatlan volna : csak egyes darabokat metszenek le abból a' benszülöttek ; mellyekkel azután magokat a' nap égető sugarai és eső ellen egyiránt szokták oltalmazni. A' keskenyebb rész elől vitetik , hogy annál könnyebben keresztül lehessen vele jutni az országban találató számos erdőségeken és pagonyokon. Fogatyúk nincsenek szokásban , hanem az ernyőhordozó , két szélét fogja a' levélnek. Bár mennyi eső hull is azonban arra : nem vesz magába nedvességet , hanem folyvást száraz és egyiránt könnyű marad. Az Angol hadsereg meggyőződött ennek valóságáról tapasztalásánál fogva , a' Cingalok ellen 1817 és 1818-ki éveken viselt háboruik alkalmával , és sajnosan látta , milly hathatós védszerek azok az eső és ködben. Az ellenséges puskásoknak ugyanis , kik közül mindenik birt olyan ernyővel , mindig száraz volt fegyverükés puskaporuk , 's ennél fogva szakadatlanul tüzelhet-

tek az Angolokra, kik ezen véres köszöntéseket, az eső és köd által nedvessé vált lőszer miatt nem viszonozhatták.

Sátor gyanánt használtatandók, egyenesen állítatnak föl a' levelek, mellyeknek ketteje vagy hármá pompás tanyát szolgáltat. Minthogy pedig könnyüségök mellett igen kicsinyre össze gyöngyörgethetők, e' célra fölötte nagyon alkalmasak. A' főbb személyeknek négyszegű rendes sátoraik vannak ezen levelekből, melly végre csinosan összevarratnak 's könnyü támaszfakra vonatva (feszítettnek) hamar készen állanak, elég alkalmasok és téresek 's viszont könnyen fölszedhetők és kicsiny helyen eltérve odább szállíthatók.

Papiros gyanánt használtatandók, a' mint már említettett, darabokra metéltetnek (mintegy 15 hüvelknyi hosszáságukra és 5 hüvelknyi szélességükre); egy ideig forró vízben áztattatnak, egy darab sima fával mind a' két felökön megdörgöltetnek, hogy így minél hajlékonyabbakká tétessenek, azután pedig gondosan megszárittatnak. A' Cingalok nyelecskével vagyis hegyezett ércrudacskával szántják (vésik) bele betüiket, 's azt későbbben barna színű anyaggal kenik be; melly minthogy csak a' fölsértett (fölszántott) helyeken marad meg állandóul: általa a' betük mintegy kidomborodtakká 's egyszersmind könnyen olvashatókká lesznek. A' színanyag kokusolajjal higittatik meg, 's ha egyszer valamire rászáradt, nem egykönnyen lehet letörölni róla. Közönséges irományokhoz más pálmafaj levelét használják a' bensülöttek; de ellenben országos végzéseknél, nyomos okleveleknek 'sat. készítésekor, az ernyőpálma levelére irnak; ugy szinte könyveik is ebből állanak, 's egy cingal könyv nem egyéb, mint ilyen daraboknak összekötött csomója. Minthogy az ország törvénytudói 's egyéb tanult férjfiak is nagyon csekély idősemrettel bírnak, gyakran történnek e' részben zavarodások, melly alkalommal nem ritkán láthatni, hogy a'

cingal biró a' kétséges oklevél kiadásának vagy egyéb iromány költének idejét annak szagából vagy az általa tett bemetszésekből igyekeznek kitalálni 's meghatározni. Azon olajos szinnek ugyanis, mellyel a' lakosok közönségesen irnak, fölötte nagy szaga van, melly egyszersmind jó oltalomul szolgál az irománynak a' férgek ellen, de a' melly idővel lassankint elmúlik, azonban az ernyőpálma levelei a' nélkül is — már természeti tulajdonságuknál fogva — elég erőseknek látszanak az idővel és férgekkel daczolhatni. — Végre, még igen gyakorta használják a' Cingalok eme leveleket házaik tetejének fődésére; sőt kalapokat is készítenek azokból, és pedig olly nagy szélüeket, mint egy kifeszített esernyő, mellyeket rendszerint a' szoptatós hölgyek szokják viselni, hogy magokat 's gyenge csecsemőiket a' nap hevétől folyvást 's minél biztosabban megőrizhessék. — Egyébiránt ma már ott is ritkulni kezd ezen hasznos fa, 's az olly utazók által, kik csupán a' tengerparti vidékeket szemlélik meg, igen ritkán látható.

Az algieri árva leány.

Egy kereskedő, ki nejével 's magzatával együtt az algieri tábort kíséré 's az utócsapattól egy izben elmaradt, hitvesével meggyilkoltaték nem régiben az Araboktól. Kétségen kívül fölázdozták volna ezek kegyetlen vérszomjuknak a' gyenge leánykát a' tizenegy éves Burette Luciát is, mert egy haramia már hajánál fogta őt 's magasan villogtatá már yataganját (csákányát) hogy az ártatlan teremtménynek nyakát testétől elválassza, midőn a' gazdagabb zsákmány reménye idegen tárgyra voná figyelmét. A' kocsi vezére ugyanis szaladásnak indult, 's őtelfogandók, mindnyájan utána iramlottak a' rabló gyilkosok. A' gyenge leány nem vesztette el öntudatát, 's ezen kedvező pillanatot menekedésére akarván használni, egy közel lévő mocsár nádasába rejtezett. Midőn látá, hogy

a' beduinek az elfutott kocsivezér után mindnyájan elszéledtek az ut melletti erdőbe: hátor volt ismét előjönni, hogy utolsó gyermeki kötelességét betöltse, 's szüléinek hidegült tetemei fölött bánatos könnyűket hullasson. Nem rettegván a' minden perczben őt is halálba dönthető veszélytől, kinos fájdalomak között ölelé át a' már megmerevedt testeket, csókokkal halmozá 's gyász könnyűkkel zokogva öntözé az anyai és apai arczot, mellyeket siri halványság borított. De most ujra közelítének zajongva a' gyilkosok 's minekutána mindent elraboltak, — a' leánykáról, ki hirtelen ismét a' nádasba iramlott, megfélekedve, vagy fölkeresésre nem érdemesítve, — eltávoznak. Halálos félelem 's szivbeli keserű fájdalom között késedelmezett a' szegény árva leánya itt, míg a' beduinek a' ragadmányon osztozkodának 's azután annyira eltávoztak, hogy végre őket szemei elől elvesztette. Ekkor előjött rejtekéből 's minekutána még szüléi tetemeit utoljára könnyűkkel áztatá 's örökbucsu csókjaival illeté, utnak indult egyes egyedül, nem tudva hol leend vad állatok vagy emberek martalékává. Minekutána néhány óráig szerte szélyel bolygott, egy arab kunyhóhoz ért, mellynek ajtajából egy gyermek lépett ki, idejére nézve majdnem egykoru övele. Lucia feléje sietett 's nyakába borult; a' gyermek nyájaszkodva viszonzá ezen üdvözlétet. Azonban kijöttek a' kunyhók asszonyai 's oltalmokba fogadák a' szegény árvát. De néhány óra mulva visszatértek az ő férjeik, kiknek föllobbanandó haragja miatt nem hiában aggódtak a' nők, 's fölgerjedének, hogy az idegen gyermeket azoknak kezei közt láták; sőt egyikök buzgánycsapással akará jutalmazni neje jószívűségét, mivel ez, az éhes gyermeknek két tojást adott volt ennie. A' szelidebb érzésű nők lecsillapíták végre férjeiket, 's nem engedték, hogy a' szegény gyermeknek ártsanak, ki náluk még két napig tartózkodott, a' nélkül, hogy valami enni valót elfogadni hajlandó lett volna. Ekkor — midőn éppen otthon nem valának a'

vad keblű férjfiak — magához vevé őt egy Maurus, ki azután egy kosárban öszvéreére föltevé 's Algierba visszavivé. — Tudtára esvén Voirol generalnak a' leánya szerencsétlensége, megindulva sorsán, örömmel fogadá föl azt egy időre. Későbbben Sapey, a' Caratine kórház igazgatója vevé őt magához; az őrcsapat tisztjei pedig aláírást nyitottak meg, az így összegyülemdő pénzt a' Parisi kimélő pénztárba leteemdők, hogy abból egykor a' szegény árva kiházásítására költség 's menyasszonyi ajándék kerüljön. — Valyon ki ne becsülné az illy férjfiakat, kik — ámbár harczosok — olly szép példáját nyutjtják a' szivességnek és segedelmező könyörületességnek!

L e v é l t ö r e d é k.

Nagy Kátáról 8. 26kán 1833

Kedves Flórim! Tisza szép vidékén három évig lakván (éppen ott, hol majd annyi század előtt dúla a' pogánykar) ennek hanyatlásával, — feltettem magamban, hogy ezen vidék felől tett apró jegyzeteimet veled, hiven közlendem. — Ez a' remek éden, névvel Csongrád, egy igen bájos rónán, messzeláthatár közt terjedetten mintegy 15,000 jámbor 's magyar ajku lakosokkal kérkedve, a'tág Tiszaöböl közepette, egy fertály óra és öt percznyi hosszuzágra, illy anyafolyótul körülöleltetve, terjedel, úgy, hogy éjszakul: Külső Szolnok, és nagy Kunság, keletrül: Békés, Csanád és Torontál, délrül: Bács, nyugotrul: kis Kunság és Zsolt szomszéd megyék határozzák, az által is nevezetesittetve, hogy kebelében, romjai közt fen áll, ama nevezetes Várdomb, mellyről, több történeti könyvek, némelly homályos említést tesznek. — Béla Névtelen írója (223 lap.) szerint elejét ezen várnak Arpád idejére vibetjük fel, a' ki is Pusztá szeren, (két óra távolságu táj, pusztá magányban) lévén, Und vezérjének (Éte Atyjának) ajándékozá; ez öszve

gyűjtven a' Tótokat, Alpár és Böld (Beuld u) között várt építettett földbül, mellyet idő jártával Tsorni vagy Tserni Grádnak (Surum Grádnak) a' Magyarok pedig Csontgrádnak nevezték a' vérengző csaták idején itt elhullottak csontjaitul, később pedig e' mostan korig Csongrádnak mondatik. — Most, fájdalom! alacsony düledékes kalibák tanyjája.

Ettől veszi nevezetét a' megye!, mellynek kebelében, az égnek áldása, nem csak a' föld természetmnyein, hanem a' lelki mivelődésen is napról napra jótékonyabban mutatkozik. Újabb! jelensége ennek 's több népesb tájoknak a' nemzetisedés és csinosbulás ügyében példa gyanánt szolgálhat az is, hogy Csongrád, — minekutána már ez előtt, számos olvasó társaságot létesített, most, egy Nemzeti Kasinóru is gondolkozik; 's bár ne gondolkozzék hoszas ideig.

C seruyánszky.

H a s o n l a t.

Némelly szerelmesek hasonlók az álomjárókhoz; hatszor is el mennek kedveseik ablaka előtt, a' nélkül, hogy erről valamit tudnának, 's csak akkor jönnek magokhoz, midőn a' kikocsizó angyal hintájának dörgése által fölriasztatnak, vagy valamelly esmerős őket karon ragadja.

R e j t e t t s z ó.

Egészemtől reszkess, mert ha fejedre száll,
Bús lelked örömr'e' földön nem talál;
Vágd el felét, 's ugy jó, ha soká érleled;
Három betüjébe kincseid rejtheted.

Donátrul M. L.

Jegyzet: A' 39-dik számbeli Rejtett szó: Pálinka.

Emlékeztetés. Azokat, kik Multságinkba még most is névnapl és más alkalmatossági verseket kívánnak iktattatni, emlékeztetjük e' folyó 1833. Febr. 13diki Figyelmeztetésünkre, mellyhez állandóul hivek maradunk.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

41. szám. November 20-kán.

I v a d é k.

Hintsd el a' nemzetiség magvát; 's látandasz idővel

Testben, lélekben, kelni erős fiaikat.

Mert, hova szellemi lét termékeny magvai hullnak,

Ott kelhet csak idő-járva nemesb ivadék.

K.

A' kereszties hadak rövid történeti rajza.

A' nyugoti keresztény népek által a' 11 század elejétől a' 13. század végéig Palaestina elfoglalása véggett viselt haboruk, kereszties hadaknak neveztetnek, mivel minden, ezen szent ütközetre menő harczoló, a' kereszt jelét viselé. Már régen hadi állapotban voltak a' keresztény és mohamedanus népek, nem csak Ásiában, hanem Európában — névszerint pedig Spanyolországban — is, hol a' mohamed hitü Maurusok vagy Szerecsenek a' pyrenaei félszigeten erős lábra kaptak, 's a' kereszténység az islamismus által igen szorittatott. Mélyen fájlalták nyugot kegyes népei, hogy a' szent földet, hol hitek alapítcája élt, 's a' világ boldogságáért szenvedett, hol a' megváltó sirja még fenállt, mellyhez kegyes zarándokok vándorlottak: hitetlenek hatalmában kelle tudniok. A' keletről visszatérő zarándokok nem irhaták le eléggé azon veszélyeket, mellyeknek a' kegyes bucsujáró ki vala téve miglen a' szent sirhoz juthatott. Kivált a' fatimiticus Hakem kalifa, mint valami Nero festetett le; ki keresztény asszony fija lévén, azon gyanut, hogy ő maga is titkos keresztény, a' keresztények véreben akará lemosni. Ehez járula még azon hadak.

Második Félészteendő

zó indulat is, melly a' középkorban a' frank-német népeket lelkesíté, és az a' haszon, mellyet minden rangu 's viszonyu emberek ígérének magoknak ezen háborukból. A' pápa ugy nézé ezen háborut, mint eszközt a' kereszténység terjesztésére a' hitetlenek között, 's egész nemzetek megtérítésére. A' fejedelmek győzödelmet 's hatalmok nagyobbodását reménylék; a' népek dicső kalandokat váranak véghez vinni; 's az Europa csaknem minden tájain elszegényült földmivelő, örömet ment azon országba, melly paradicsomnak tartatott. A' szent háborukban részvevőknek a' leghathatosabb áldások ígertetének. A' föld legszebb helyeire lépés reményének, minden kegyes szivre hathatosan kelle munkálódnia, 's a' menny örömeire való bizonyos kilátásban, elveszté a' halál az ő ijesztőségét. Ezen okokból kell a' kereszties hadakat, 's a' népek készségét illy tettek iránt magyarázni. Az első kereszties hadra Amiens Péter vagy remete Péter adott okot, ki 1093 más bucsusokkal Jeruzsálembe utazott. Ez visszajövele után II. Orbán pápához ment, előterjeszté a' keresztények szomorú állapotját keleten, 's a' jeruzsálemi patriarchának egy irását adá által, mellyben ez a' nyugoti népeket esedezve kéré: segítsenek nyomtatott testvéreiken. A' pápa megnyitá 1095 Piacenzában a' nagy sokaság miatt szabadég alatt tartatott egyházi gyűlést; Alexius görög császár követeinek előterjeszteté a' kereszténység szomorú helyzetét, és sokakat azon ígéretre bira, hogy segítséget viendenek keletre, nyomtatott testvéreiknek. Még nagyobb volt a' felgerjedés 1096 a' clermouti egyházi gyűlésen, hol minden nemzetnek küldöttjei jelen voltak. Még azon esztendőben számtalan csapatok indultak meg különbféle utakon. Ez volt az első kereszties had. De sokan ezen csoportok közül, minden hadi fenyték hijával lévén, azon tartományokban, mellyeken keresztül mentek, elszéljesztetének, még minekelötte Konstantinápolyt, melly a' közönséges összegyűlés helyéül ren-

deltetett, elérhetőek. Vezettek azután egy jól elrendelt, válogatott 8,0000 főből álló sereget Bouillon Gottfried, alsó lotharingiai herczeg, Hugo, a' francziaországi király Filep testvére, Balduin, Gottfried testvére, flanderni Robert, toulousei Reimund, Boemund, apuliai Tancred 's más vitézek. Ezen sereggel mentek a' tapasztalt vezérek Német- és Magyarországon keresztül, a' gallipolisi tengerszorulaton átteveztek, 1097 elfoglalák Nicaeát, 1098 Antiochiát, és Edessát, 's végre 1099 magát Jerusalemet. Bouillon Gottfried Jerusalemban királyjának nevezteték, de meghalt 1100. Jerusalemban elfoglalásának híre újra feltüzelt a' sziveket; 1102ben 200,000 főből álló sereg indult meg Európából, de a' melly részint az uton, részint az ikoniai szultán fegyvere által elveszett. A' Genuaiak 's más hajókázó népek tengeri hadjáratot is kezdének. Második nagy 's rendesen vezérelt kereszties hadat okozta Edessa elvesztése, mellyet a' Saracénok 1172 vettek be. Ezen veszteség híre nagy ijedséget gerjesztett Európában, 's félték, hogy a' többi birtokok, 's maga Jerusalemban is ismét elfognának veszteni. III Eugen pápa tehát szent Clairvaux Bernhardtól segítettve, meginté III. Konrád császárt, 's Francziaország királyját VII. Lajost, a' kereszt felvételére. Mind a' két fejedelem 1147 nagy számú sereggel indult meg; de szerencsétlen következéssel, mert Jerusalemban királyságát gyengébb állapotban kelle elhagyniok, sem mint találák, Midőn Szaladin szultán 1187 a' keresztényektől Jerusalemban ismét elfoglalta, újra fellobbant a' lelkesedés Európában, 's az europai három fő birodalmak uralkodói, I. Fridrik császár, Filep August Francziaország királyja, 's I. Richard Anglia királyja, elhatározták személyesen vezérelni seregeiket a' hitetlenek ellen (1189). Ez volt a' harmadik kereszties had. Fridrik tettei nem voltak szerencsés következtök; Francziaország és Anglia királyjainak pedig sikerült Acre vagy Ptolemais elfoglalása, melly a' kereszties hadak tökéletes

végeztéig bástyája maradt a' keresztényeknek keleten. A' negyedik keresztes hadat II. András Magyarország királyja vezérlé vizen. A' némethősnek, II. Fridriknek, ki 1228 a' pápától ifjuságában tett ígérete következtében ötödik keresztes hadra kinszerítették, sikerüle Jerusalemet ismét elfoglalni, noha a' tartomány huzamos birását nem eszközölheté. Azon hősök sorát, kik a' keresztes hadakat vezérlék, szent Lajos, Franciaország királyja, dicsőségesen zárja be, (hatodik keresztes had 1248tól) noha a' sors, okosan elrendelt 's vitézséggel kivitt tervét megsemmisítette. Még az alatt, hogy Lajos Egyiptomban késett (mert Egyiptomban, Palaestina akkori uralkodója lakhelyén, akará a' szent földet elfoglalni) egy zendülés ütött itt ki, mely a' szent föld birtokára nézve elválasztó volt. Szaladin háza megbukott, 's a' Mamelukok és szultánok uralkodása állott fel. Ezek hódítók levének, 's a' keresztényekbirtokait Palacstinában tévék céljokul. Tripolis, Tyrus, Berytus lassanként az ő kezekre kerültek, 's Acreval vagy Ptolemaissal 1291 elveszett az utolsó bástyája és utolsó maradványa a' keresztény birodalomnak Asia szárazföldjén. —

Köszönet Rumy úrnak!

Olvastam Rumy úrnak Heves 3kán a' vég óhaj t a s r a. " (Haszn. Multságok 1833 2dik félesztendő 9 szám) közlött esmertető írását: „a' hold és hét napok új magyar neveiről“ — és megvallom, hogy mind addig az ideig, nem olvastam Tiszt Holéczy úrnak derék értekezését, 's nyomban szereztem Tud. Gyűjteményt, 's örömmel olvastam! A' szerény Tudos alaposan kimenti a' felvett tárgyat, — 's gondoltuk volna e' hogy a': „Kis Dobos“ illy körmön font ajánlatokkal vivja ki elkezdett pályáját? — Azon: Hegedű szót *) Hasznos Mu-

*) A' holdnapok Magyarosítására okot szolgáltatott Károlyi 1833dik évi Vándora. Erre adatott a' Hegedű szó. H. M. 5. szám. Erre feleletül Rumy úrtól a' 9 szám. Erre ismét a' Jászberényi S. József, 's így a' Tud: Gyűjtben Holéczy úr.

lats. 1833 Iső fél eszt 5 sz.) nem is olly czéllal közlöttem én, hogy annak mindjárt vakon hódoljanak mindenek (ámbár ennek is látszik már nyoma a' Tratter Károlyi 1834ki Nemzeti Kalendáriumában, a' többin kívül, mert a' Honni vezér példájára, abban is olvashatni már mellékesen a' számmal jegyzett holdnapok magyar neveit) —hanem csak szép mesét akartam jelenteni, hogy a' dologhoz nálom jobban értők, pótolják ki azt a' csorbát, melly e' részben is Nemzeti nyelvünkön mutatkozik. Köszönetet érdemel Rummy úr a' Nemzettől ezen dolog' sokszori szeléd előhozásáért, felélesztéséért, 's bírálásáért! Tiszt. Holéczy úrnak pedig széles olvasottságát, mély belátását, már már tökélyrevitt ajánlatát, azzal jutalmazzuk, hogy hálás köszönettel vegyük a' tőle ajánlott neveket.“

Terelmes.

Rosz kapitánynak legujabban a' földszark körül tett utazása.

Rosz kapitány 1828ben készített föl egy utazó hajót azon szándékkal, hogy megvizsgálja azt: valyon Princ-Regence-Iflettől találtatik e' valósággal éjszakelet felé átjárás. Megindult tehát ő, fiával 's még 19 szabad vállalkozatu legénységgel együtt az érintett esztendei Majus hónapban az éjszaki földszark felé. Victory nevű gőzhajója, több roncsoltatásokon ment keresztül 's első arboczát is elvesztette. Grönlandba érkezvén kijobbittatá azt Rosz 's még ugyan azon 1829ki év Juliusának 27kén innét is tovább indulandó, tengerre bocsátkozék. Az esztendő folyása igen szelid volt 's a' tengert sokkal kevesebb jég borította mintsem ezt Rosz valaha látta vagy reményleni mérte volna. Augusztus 14kén minden nehézségek nélkül eljutott azon helyre, hol 1825 az élelemszerek a' Furyból partra szállítottak, mellyeket épségben megtalált, de magának a' töredezett Fury darabjainak, nyomát sem lelé. Itt minden szükségesekkel megrakta

hajóját 's tovább evezett a' Geary fok körül, honnét a' keleti partvidék mellett délkeleti irányban a' szélesség 72ik foka felé jutott. Itt tartóztatá föl őt legelőször hatalmasabban a' jég, de nem sokára mégis talált keresztül menetelt, mellyen folyvást előre haladott, olly közel a' partvidékhez, a' mennyire csak lehetséges volt, 's néhol néhol ki is szállva, a' földet, szokott innepiséggel birtokha vevé. A' hullámzások és vizömlések sebessége, az éles jég és sziklás fenék miatt, gyakran csak mintegy csuda által kerülheté ki a' hajótörést, mig végre a' szélesség 70dik foka alatt, Fury - pointtól majdnem délre távozó irányban, egy áttörhetlen jégkorlát által egészen megállapodni kénytelenítették. A' tél szigorub részét a' föld legszélső csúcsának egyik öblében töltötte el. Az 1830diki Januariusban barátságos összeköttetésbe jöttek az utazók a' benszülöttek némelly néptörzsökével, mellyek soha sem láttak belfölditársaikon kívül más idegen embert, 's így ezekkel való viszonyban, kellemetesen töltötték az utazók, a' rendkívül szigoru telet. Megtudák itt, hogy a' keleti tenger a' nyugotól egy földszakasz által elválasztatik, mellyet tavasszal megvizsgáltak, 's valónak lelvén, a' keresztül hajózhatásnak minden további reményétől megfosztattak. Az 1830diki ősszel hijában várták, hogy a' jég, most is mint a' mult esztendőben, fölolvadand. Várakozásukban csalatkozva, visszaeveztek tehát nagy nehezen mintegy négy angol mértföldnyire, hol a' legkedvetlenebb helyzetben olly erős tél által lepettek meg 's tartóztattak föl, millyenre még soha nem emlékeztek; a' légmérséklet (temperatura) a' Fahrenheit hévmérőjének 92ik fokán állott, a' fagyás ponton alól. (Vége következik.)

Öngyuladás és égés.

Nem lehet csudálkozni, ha némelly személyekről, kik erős italokkal nagy mértékben szoktak élni,

az mondatik, hogy testek belsejében tűz van. Az ő inaik 's husos részeik, mellyeket az alkohol keresztül jár, valóban eléghetőkkelé lesznek, ugy mint a' borszeszbe mártott tapló vagy más gyulékony anyag, melly tüzhez érve könnyen lángra kap. 'S valóban több példák vannak arról, hogy bizonyos személyek meggyuladtak és elégték. Igy 1725 egy remsi asszony, bizonyos Milet nevű férjű hitvese, a' kandallótól másfél lábnyi távolságra gyuladt meg 's égett el. 1731 veronai Bandi Cornelia grófné, kinek szokása volt kámforszeszen fürdeni, megégve találtaték szobájában, a' nélkül, hogy valódi tüznek más egyéb jelensége találtatott volna. Egy 50 esztendőss asszony, ki minden este egy icze pálinkát szokott meginni, egyik reggel korommá égve találtaték, 's csupán egy csontja maradt valamennyire épségben. Végre egy amerikai bányász, ki szinte szok szeszes italt költögetett el: cigariójának (dohány-sodratának) tüzétől gyuladt meg füstölgetése közben, 's égve mult ki.

Gazdasági jegyzet.

A' külföld egyik gazdasági folyóirása e' következő orvoslásmódját ajánlja a' lovak lábhippójának: Szedessenek le az érett vagy félérett fenyőcsapok (fenyütobozok v. kopancsok), 's tiszta vizben mindaddig főzessenek, mignem az (a' viz) sörétbarna színűvé változik. Ezen lébe mártassanak azután vászondarabok 's burogattassanak a' sebes helyre. Ha a' vászondarab a' seben mármár megszáradt: ismét nedvesítettessék meg, 's ez mindaddig gyakoroltassék, mig a' seb hevessége és mérge elenyészettnek tapasztaltatik, 's az fehéres színű lesz. Ekkor tiszta száraz darabb vászonnal kell a' helyet bekötni, 's egész meggyógyulásáig ugy hagyni; a' mi közönségesen a' negyedik vagy ötödik napra már megtörténik.

K ü l ö n b f é l e .

Sylt-szigeten igen sok ideig az a' szokás uralkodott, hogy olly személyek, kiket a' közvélemény haszontalan kóborlóknak, csalárdoknak, feslett erkölcsűeknek bélyegzett: sötétes éjeken az utszán két beburkódzott férjfiu által meglesettek, elfogattak, karjaiknál fogva ide 's tova vezettettek 's néhányszor vízbe mártattak; melly utolsó, különösen a' más nemmel szabadabban társolkodókkal tétetett. — Illyesmi történik nálunk, a' haszonvehetlen kotlós tyukokkal is.

A' közönséges ember kirekesztőleg csak azokból ítél, mellyeket testi érzékeivel fölfog, mellyek minden nyomzódás nélkül szemébe ötlenek. Innét van azután, hogy olly gyakran csalatkozik, 's olly sokszor igazságtalanul vélekedik másokról. Hasonlóképen történt Guyot-val, egy marseillei ősz férjfiuval is, ki mivszorgalma által tetemes vagyonszerzett magának, de mind e' mellett szinte fűsvénységig gazdálkodva élt 's e' miatt a' pórnéptől gyakran ki is gunyoltatott. Az öreg béketűrőssel viselte a' rajta itt 's ott elkövetett méltatlanságot. Mert, hogy azon gunyolódások valóban méltatlanságok voltak, kitetszett az elhunyt aggnak végrendeletéből, mellyben a' többek között így szól: „Ifjuságomtól fogva tapasztalám, hogy a' marseillei szegénység a' jó víz miatt gyakran szükségét szenved, mert azt drágán kell vennie. Azért zsugorítám össze életem lefolytában pénzemet, hogy neki ingyen, jó vizet szerezzek. Ennélfogva minden vagyonomat egy vízvezetés építésére hagyom és rendelem; hogy a' szegénység pénz nélkül nyerhessen jó vizet.“

Rejtett szó.

Négymmellel a' pórt szólítod;

Ötömmel tested tisztítod.

Kálmán József

Jegyzet: A' 40-dik számbeli Rejtett szó: Atok.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

42. szám. November 23-kán.

Emlékezet

Mint nyugot égköre a' bucsuzó nap szende sugárit,
 Visszamosolygva reánk, fényesen átéleli:
 Úgy a' hiv emlékezet tavaszéltünk hajnalegének
 Tünedező bitorát visszavarázslani tör;
 És ha szívünkben az idv 's örömök bájsillaga elhunyt,
 Játszi reménysugarat gyűjt kiháló nyomaín.

K.

Könyvjelentés.

Kérdezősködő *magyar nyelvmester*, az az: kérdésekbe és feletekbe foglalt *honi nyelvtudomány* világosító jegyzésekkel. Iratott nevendékek' számára K. CS. D. magyar nyelvtanító által. Pesten, Trattner és Károlyi betűivel. 1833. A' pesti tisztos *angol szűzek* jeles virágzatú nemzeti leány-nevelő intézetének szentelve. A' Magyarhaza minden rendű nevendékeinek, ezek között tanítványainak is tisztelettel ajánlja a' szerző. A' munka, Horvát Istvánnak eme szintolly lelkes mint igaz mondását mutatja föl jelszó gyanánt: „Becsülni akármelly idegen nyelvet, illőség, megkülönböztetni más idegen nyelvek felett a' nemzeti nyelvet, szoros kötelesség; 's Előszavát a' szép ajku Anyosnak eme szavaival kezdi: „Olyan nyelven beszélj, a' milyen kenyéren tápláltatol.“ — Minden illy tárgyú munkát örömmel fogadhat a' hazai közönség, mert ezek által nyelvünk mindig mélyebb 's nyomosabb vizsgálatokkal szaporodik, és azon tökéletességhez, mellynek magvait csalhatatlanul magában foglalja, 's mellyet nem sok

idő mulva bizonyosan igen megközelítend, mindenkör közelebb vitetik. De a' jelen munka, nem csak e' tekintetből, hanem azért is ajánlható, mivel a' nevédek elmetehetségeihez alkalmazott lévén, a' nem magyar ajku gyermekek által is sikeresen használható. — Találtatik Eggenberger urnál. Ára, lágy borítékban 40 pengő krajczár, keményben pedig 48.

Az ál-halott.

Megelégedetten élt saját falujában Montrelaisban, a' felső bretagne (franciaországi megye) egyik helységében az újonnan megházasodott Béligué, szeretett hitvesének karjai között. Nem volt irigy lélek, ki boldogságukat megzavarta volna, mert elvonulának a' nagy világ kaján szemei elől, 's csendes mezei magányukban ezernyi örömet izlelének. De valamint minden az ég alatt, úgy az ő földi édenök is hamar kietlenné vált; örömeiket szerte dulá a' sors nehéz csapása. Mig ugyanis a' kedvelt nő, szerelmük gyümölcsét létre hozandó beteg ágyban feküdt, hirtelen megváltozott a' férj egészsége is, 's rövid idő mulva végkép elszenderült. A' gyengélkedő hitves, több ízben tudakozódék férje mikintlétéről; anyja mindenkép igyekezett őt kielégítő feleletekkel megnyugtanni 's a' szerencsétlenséget lehetően palástolni, mert félt azon szörnyü változástól, melly a' szegény hölgyön, mostani állapotjában, a' titok fölfödöttével történendene. De ennek lelkén komor sejtések vonultak keresztül, balesetet gyanítva mind inkább nyughatatlankodék, 's egy alkalommal, midőn a' szokottnál kevesbbé volt rá vigyázat, kiszökött ágyából 's egyenesen férje szobájába sietett, mellyet legnagyobb rémületére pusztán, ürülve talált. Irtóztató gondolat lövelt keresztül agyán. Férjét — a' már négy nap óta sirjában fekvőt — eltemetve gondolá 's hívé; de ehhez még egy irtózatoss sejtés szövetkezék. A' kétségbe esés erőt nyújtott neki. Félmezitelenen, a' legnagyobb rendetlenséggel, sem fájdalmakat sem fárad-

ságot nem érezve, futott a' helységen keresztül; az emberek bámulva néztek utána; de senki sem tartóztatá föl. Így jutott el a' temetőbe. Villám tekintettel nézte ezt által, 's mindjárt megtalálák szemei a' mit keresett. Két munkásember foglalatoskodék egy sirnál, azt egy nagy kőlappal befödni szándékozván. Ezekhez rohant ő, rávésve látá a' kőre férje nevét és czimét, 's így most már egészen bizonyosságban volt. Hirtelen mozdulattal 's nagy erővel taszítá félre a' munkásokat, kik ekkor reá bámultak 's tébolyodottnak vélték. A' dult keblü nő szólni akart; de hiában; érthetetlenül gagyogott valamit; azután végkép elfojtá szózatát forró könnyüi. Egészen magán kívül volt; szinte dühöngve ásta magát a' földbe, hófehérségü gyengéd karjaival. Most elerőtlenülve 's eszmélet nélkül állapotodott meg; szenvedéseinek azon utolsó perczenete látszott jelen lenni, mellyben az életet a' szörnyü fájdalom örökre szédulja. Ezen irtóztató eszméletlenségére a' szülés munkája következék. Ujjonnan született gyermekét messze elhajítá magától 's zavart beszéde után néhány perczig mély gondolkodásba merült. Ekkor hirtelen fölriadt; „Nem — úgy mond — ő nem halhatott meg a' nélkül, hogy előbb bucsut ne vett volna tőlem. Ő nekem semmit nem szólt; ő nem halt meg. Még látnom kell őt egyszer, még át kell őt egyszer ölelnem.“ Ez a' gondolat mindinkább kifejlődött 's meggyökerezett az ő agyában. Kifejtődött az ide sietett 's őt megnyugtanni szándékozó anyának és rokonoknak karjai közül. Egyáltalán kiakarta ásni szerette férjét: saját szemei, saját érzékei által akart meggyőződni arról, hogy az valóságosan meghalt. Eleinte ezek által is tébolyodottnak gondoltaték; de minekutána az igyekezetéről való hosszas lebeszélni akarás közben ellenkezőről győződtek meg: jónak látták kívánságát teljesíttetni. — A' homokos föld, melly az ujontan kebelébe szállítottat rejté, hirtelen elhányaték; kivonatott a' koporsó. A' fiatal nő nagy sebességgel rárohant 's minden erejét

megfeszíté hogy azt föltörhesse. Minekutána ez mások segítségével megtörtént 's az férje tetemét megpillantá: ráborult, beözönlé könyűkkel és csókokkal annak arczát; mellére szorítva olly hévvel ölelte őt által 's ugy elboritá annak ajkait csókjaival, mintha életet akart volna belé lehelni és föltámasztani halálából. A' szomorodott anyának minden igyekezete hijában vló volt: leányát, a' szenvedő ártatlan hölgyet, a' lelketlennek látszott merevült tetemtől elszakasztani. Annál erősebben szorította azt magához 's mindig erősebben nyomá ajkait annak ajkaihoz.

Elhivatott a' tisztes lelki atya is, azon reménység-gel, hogy talán öneki sikerülni fog a' szerencsétlen özvegyet a' sirtól eltávoztatni, hol az férjével együtt megmaradni kívánt. Az egész helységben elterjedt egyszersmind azon hir, hogy Béligué asszonyosság megtébolyodott 's elhatározta légyen magában vagy föltámasztani férjét, vagy vele együtt annak sirjában élve eltemettetni. Csapatonkint tódultak ki az asszonyok és gyermekek, 's a' szomorú jelenethez érve, szaporiták a' rokonok keserveit jajaikkal és siránkozásukkal. Most hirtelen fölemelkedett a' tébolyodottnak vélt nő, azután ismét lehajolt, figyelmezett, fülét a' halott szájához tartá, 's egyet sikoltva eszméletlenül összerogyott. A' körülállók ki akarták őt vonni a' sirból 's kiszabadítani a' halott karjai közül; de ez nem volt halott; melle észrevehetőleg pihegett, 's lassu lélekezés közben megnyiltak szemei. Négy napig feküdt már a' föld alatt, és nem holt meg! — A' nézőket elsőben ijedség azután bámulás fogta el, 's „csuda“-t kiáltva széllyel oszlának, hogy e' különös hirt a' helységbe megvigyék. A' haldokló asszonyról majdnem mindenki elfeledkezék. A' lelki atya gondoskodott egyedül róla 's saját lakására viteté. Nem kétségeskedett senki is, hogy a' férj él, ámbár ujolag elalélt. Életere érezhetőn vert, 's egész testén elterjedett az élet bizonyos jelensége. Befödetvén, nagy gond fordították tökéletes fölelevenítésére. Így mult el két óra, mig végre

egészen magához jött, 's álhalálából, mellybe több napok óta elmerülve volt, végkép fölébredett. — Alig tért vissza teljesen világos eszmélete, tüstént nejét kérdezé. Egy megmagyarázhatlan érzelem, egy homályos sejtes sugalta lelkének, hogy újra ébredését hölgye szerelmének köszönheti. De fájdalom, ez már meg volt halva; az indulatok hirtelen változása, szörnyü erővel hatott érzékeire, 's annyira megrázkódtatá életerejét, hogy az nyomban megszakadna. — Elgondolható, milly szörnyü fájdalmat okozott légyen e' gyászos hir, a' halottak országából csak most visszatért férjnek kebelében. De sőt nem képzelhető annak irtózatossága. Nem fájdalom volt az; hanem bódultság, — kétségbeesés. Ő is meg akart halni; ugyanazon sorsban akart osztozkodni szerette nejével: utálta a' csak most visszanyert életet 's meg akará magát gyilkolni. Erővel kellett őt ezen szándékban akadályoztatni, 's későbbben is csak gyermekének eleibe tartása által lehetett őt arra birni, hogy saját életét megkimélje. — (Folytattatik.)

Rosz kapitánynak legujabban a' földsark körül tett utazása.

(V é g e.)

Az 1831ki nyár, az időszakaszhoz képest, nem sokkal volt engedékenyebb, 's az utazók csak 14 angol mértföldnyivel juthattak előbbre. October hónapban, horgonyt vetettek Victory nevü hajójoknak egy öbölben, hol az jelenleg is van, 's itt majdnem az előbbihez hasonló szigoruságu telet töltötték el. Azonban élelmek elfogyott, 's nem volt egyebet mit tenniük, hanem visszatérniük oda, hol még a' Fury-ból élelemszerek maradtak, a' mi mintegy 200 angol (40 német) mértföldnyi távolságra volt, 's mellynek utja a' sok jég miatt még távolabbá és szörnyü vesződéssé tétetett. 1832ki Majusban végre kénytelenek voltak utnak indulni 's Juniusban eljutottak sok fáradsággal azon partvidékhez, hol a' Furyból kiszállí-

tott eledelneműek maradványa volt. Itt kifizették a' Fury hajó dereglyéjét, de ezzel csak Septemberben értek a' Leopoldszigetekhez, az ő nyomozódásaik szerint, Amerika legéjszakibb csucsához. De itt elzárá utjokat keresztül a' jég; a' tél bekövetkezett, 's így önekik még egy illy kegyetlen időszakaszt kellett eltölteniük, vitorlavászonnyból készült 's örökös hóval fődött sátorjokban, meg lévén szükülve ágyi-és viselőruhákban, husban, 's egy szóval, mindenben. Az új év tavasza és nyara, szép reményekkel kecsegteté őket. Augustus 14dikén megtörött a' jég, 's ugyan az napon érkeztek a' Leopoldszigetekhez, midőn azokat Humphrey kapitány is elérni törekedett, de a' kit egy éjszakkéleti hullámzat, Prince-Regents-Isletbe vert el. Rosz bevárta a' szélvész csillapulását 's eljutott végre Lancastersund rég ohajtott partjaihoz. — Bizonyos tehát, hogy dél felé a' 74ik fok alatt nincsen tengeri átmenetel. Az itt fölfödötetett tartomány, melly Nagybritanniánál is kiterjedtebb, Rosz kapitány által Boothiának nevezteték, Booth Felixről, ki Rosz kapitányt, utazása készületeiben nagyon elősegítette. A' mult hónap 18kán érkezett meg végre ezen utazócsoport Hullban, hol a' kapitány, a' városnak egy követe által tiszteletkészi beszéddel fogadtaték 's későbbben annak polgárságával is megajándékoztaték. Az egész város öröm 's tisztelet érzelmeitől búzogott ezen nagy vállalkozatu 's temérdek szenvedéseket kiállott férjfiu iránt, honnan pompás megvendégeltetése után Londonba megindult. Honfiai által, kik az illy érdemeket kitünőleg méltányolni tudják, szinte a' legnagyobb lelkesedéssel fogadtatott.

Tüz-innep, a' Hinduknál.

Azon számos innepék között, mellyeket a' Hinduk különbféleszertartásokkal szoktak eltölteni, nevezetes a' tüzinnepe, melly a' pulykák istenasszonyának Mariamának tiszteletére van rendelve. Illy alkalommal egy

téres helyen, mintegy 18 lábnyi hosszú és 12 l. széles árok készítették, 's annak feneké, bizonyos magasságra izzó tüzzel töltetik meg. A' nép innepélyes menetelben közelít ide 's tánczolja meg keresztül a' tűzön, melly olly szörnyü hévséget terjeszt el, hogy — mint Welsh ezeredes mondja — idegennek lehetlen az árok széléhez megégés veszedelme nélkül közelítnie. A' tűzben föl 's alá járdalók teste, sárga anyaggal van békenve, 's hihetőleg ez veszi el az izzó tűz szikráinak égetőségét. Welsh azt mondja, hogy ő, szemtanúja egy illy innepi szertartásnak, a' fájdalom legkisebb jelét sem vette észre egy olly személyen is, ki ezen szertartásnak tűzjáró részese volt. Beszéli továbbá, hogy az árokba lemenetelnél, egy szép fiut látott megcsuszamodni és a' tűzbe esni, a' nélkül, hogy valami baja történt volna; sőt egy csecsemőt is szemlélt egy ember hátán, 's csudálkozott, hogy az legkevesb alkalmatlanság iránti türelmetlenséget sem mutatott. Egyébiránt, a' tűzárokban való járkálást minden életkoru és nemü személyek gyakorolják. — Welsh minden igyekezete mellett sem tanulható ki ama tűzellenes kenőcs készítésének módját.

A' Fingal-barlang, vagyis hangzatüreg.

A' Hebridaszigetek egyike, a' kicsin Staffa, mellynek hossza csak egy negyed mértföldet tesz: egészen bazalt kőből áll, melly, különösen a' déli oldalon, igen pompás oszlopfalakat képez, és zivataros idő alkalmával egyáltalán hozzá juthatatlan. Ezen sziget, melly egyébiránt kopasz és lakatlan: a' természetnek egy igen szép nevezetességével büszkélkedik t. i. a' Fingal-barlanggal vagyis hangzatüreggel, melly a' tenger mellett szörnyü sánczat képez, bemenetelnél 100 lábnyi magasságra 's 50 láb szélességre nyilottan, 's hosszában mintegy 360 lábnyira terjedtetten, de egy tó által megszakasztatva, melly kisebb szerü hajóval megevezhető. Mind a' két oldalon, résszint töredezett, de helyesen képezett bazaltoszlopok

emelkednek föl, mellyek csonka végeiken a' boltozatot képezik és tartják, a' tenger felé pedig mindig inkább alacsonyulnak, mignem végre egészen összesimulnak a' víz színével. — A' barlang belsejében alá csepegő nedv által, olly kellemes lassu hangzatok támadnak, hogy az erről tudósítással nem bíró vándor, látatlan kezek alól véli elszállongni a' kellemes hangvegyületet, 's mintegy meglepetve tündérek honába álmodja át magát. Ennél fogva neveztetik a' barlang, hangza tü reg nek; Fingál-barlang nevét pedig, a' varázs-dalu Ossian atyjának tiszteletére kapá, ki ennek dalai által szintugy elhiresedett, mint Achilles Homerus költeményei szerint.

K ü l ö n b f é l e .

Londonban olly kocsit készített mostanában egy szekerező, mellyben 108 utazó személy fog elférhetheni. Némelly ember, csupán nevezetességéért is utazand e' roppant kocsiban; mellyet érintőleg, egy angol időszaki irás azt jegyzi meg: nem sokára annyira terjedend a' kocsik téressége, hogy egy egész kis város lakosai kikocsizandhatnak együtt 's egyszerre, mulatni.

Milly szörnyü nagy befolyása legyen a' szokásnak az életre, bizonyítja a' többek között, egy török effendi példája, ki napjában 30 csésze fekete kávé és három drachma mákonyt (opiumot) hörpentett föl, 60 pipa dohányt szívott ki, 's csak négy latnyi rizst emésztett meg. De ezen ember ugy összeszáradt végétére, mint egy mumia.

R e j t e t t s z ó .

Két tagom, ha első tagját
A' végsővel csapázza:
Többnyire pörös munkáját
Nyereség koronázza.

M.

Jegyzet: A' 41-dik számbeli Rejtett szó: Kendő.

M u l a t s á g o k.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

43. szám. November 27-kén.

Honszeretet.

Még mig az ősi apák kebelében férjfiuerzet
 'S szívökben tisztább honszeretet lakozott:
 Mint Magyarok, hiresek voltak békülve, csatázva. —
 Nemzeti nagyságot 's fényt szül a' honszeretet.

K.

Könyvjelentés.

Magistri Simonis de Kéza de originibus et gestis Hungarorum libri duo. Post binas Alexii Horányi editiones tertiam etc. in lucem emittit Josephus Podhraczký etc. Budae 1833. Főméltóságu Kopácsy József Urnak, érdemei által veszprémi püspöknek 'sat. ajánlva. — A' ki eme jeles munka szorgalmas kiadójának előbbi munkáit olvasá: tudni fogja, mit kelljen a' most említett darab kiadásában az ő buvárkodásaitól reménylnie, mellyeknek gyümölcsét részint a' XXIII lapra terjedő előbeszédi értekezésben, részint a' munka lefolytában, az illő helyekre iktatott jegyzetekben találandja föl. A' munka és szorgalom igazi becsét egyedül csak a' kajánság nem esmeri el. A' szerénység valódi érdeme szerint tudja és fogja méltánylani; de érzendi egyszersmind azon forró vágyódást is: bár ezen jeles mivét anyanyelvünkön birhatnók!

Az ál-halott.

(Folytatása 's vége.)

Álhalotti szenvedéseit 's kínos állapotját illyképen beszélte el későbbben Béligué: „Már 24 óráig voltam elmerülve azon érzéketlenségbe, melly minden természeti erőt ellankaszt, 's melly csak az értelmi erőnek hagyja meg egy kis csekély részét, annyit t.

i., hogy az ember zavarodottan hallani, látni és szenvedni tudjon. Ezen állapotban a' test, külsőkép egészen lelketlennek látszik; nem képes legkisebb mozdulatot is tenni, csak egy újat is megmozdítani, ajkait kinyitni, vagy szemeivel pillantani. — Jól érzem, hogy az orvosok eremet tapogatták, 's hogy ez' mozdulatlan maradt. Kétszer tettek közel számhoz egy tükröt; én erőtetém magamat, hogy rá lehelhessek 's így jelenségét adhassam életemnek; de hiában. Ekkor értelmesen hallám e' szavakat: „valóban megholt.“ Leirhatlan érzés borzadott keresztül lelkemen ennek hallatára; nem tudom ha vágyódás volt e' vagy komolyság; de félelem vagy rettegés nem. Nőmnek emlékezete mindenek fölött legélelnebb volt bennem, mindeneket tudtam a' miket iránta érzék; tudtam, mim volt, 's mije voltam én. Csak Clemencia volna itt, gondolám magamban, az ő csókjai, az ő fohászai ismét föléleszténének engemet; az ő lélekzete meginttaná az enyimet is. Hol van ő? Miért nem láthatom én őt? Így tűnődtem magamban; de nem hívhatám őt, holott érzem, hogy általa megmenekedhetném. Homályos gondolatok 's érzések zavara borongott agyamban és keblemben, 's a' mi különös, — azt hittem, hogy jobban, világosabban érzek, mint gondolkom. — Egy pap jelent meg nálam, az urvacsorát 's az utolsó kenetet kiszolgáltató. Hozzám közelített, néhány pillanatig vizsgált, azután e' szavakkal fordult el tőlem: „Már késő. Legyen irgalmas az Isten, lelkének.“ — E' szavak megrázkodtaták egész belsőmet. Megvallom — szinte boszuságra ingereltek, mert gondolám: az Isten segíthetne, és nem segít. A' kárhozatról és örökéletéről nem gondolkodtam: erre nézve igen egykedvű valék; csak azon kinos állapot lebegett előttem, mellytől magamat meg nem szabadíthatám. Nem vagyok képes leírni, mit érzettem légyen akkor midőn temetkezési ruhámba fölöltöztem. Végre nem maradt egyéb kívánságom, mint

valósággal meghalhatni, hogy ne láthattam 's ne érezhettem volna mindazt, a' mit látnom és éreznem kellett. Lelkem, melly még semmit sem vesztt el életerejéből, egy hideg, merevedett, érzéketlen test által fogva tartaték, mellyet ide 's tova emelgettek, a' nélkül, hogy én minden erőködésemmellett, csak legkisebb életjelenségét adhattam volna is annak. 12 óra mult el illy iszonyu helyzetetésemben; a' félemlítő koporsót mindig szemeim előtt láttam; de hitvesem nem jött felém is; mind ez kimondhatlanul hosszúvá tette nekem az időt; egész előbbi létem nem tetstett illy unalmasan kiterjedettnek. Kérdezém magamtól: valyon új életet kezdten e' már én, 's elkárhozva az alvilág kínos országában vagyok e? Összeszedém minden lelki erőmet; gondolkodni kezdék mind azokról, mellyek velem addig történtek. Kétkedésekre kétkedések gyültek, 's iszonyu borongással tültek föl lelkemben. — Valyon mit cselekedtem én — kérdezém újlag magamtól, — hogy illy rettenetesen kell bünhödnöm. Átkozni kezdém lételemet, átkozni születésemet, sőt mindent, a' mi előttem hajdan szent vala. Belsőmet harag, dühösködés fogta el; boszorkodtam saját tehetetlenségemen, testemnek fásultságán 's lomha erőtlenségén. Gyötrelmes volt reám nézve, magamat élőnek tudni, és mégis megholtnak érezni. Szinte boldogság özöne ömlött végre lelkemen keresztül, midön a' szemfödélbe takargattatva, koporsómba érzém magamat nyomatni. Reménylém, hogy ha koporsóm födele lezaratik 's én így minden levegőtől megfosztva leendek: gyászos öntudatom is el fog enyészni. Nem sokára megtörtént a' mit ohajtottam: a' fődél leszegeztetett. A' kalapács első koccanásakar egész testem megreszketett; úgy érzém, mintha minden erőmet egyesitettem volna, hogy fölemelkedhessem; de hijában. Azután csak hamar halálos szendergésbe sülyedtem, a' tökéletes érzéketlenségnek azon állapotjába, mellyben sem nem hallhaték, sem észre nem veheték többé semmit is. —

Mennyi idő mult légyen el így, nem tudhatám. Csendesen nyugodtam, semmit nem érezve; 's boldog valék. — — Egyszerre ismét földerülni kezdett belsőmben az öntudat gyenge fénye. Azon érzést, melly engem ezen ébredéskor, meg lepett nem vagyok képes megmagyarázni. Már többé nem szenvedtem; egész lételem ujult erőben volt; úgy rémlék előttem, mintha derült kedvvel hosszú álomból ocsódnám föl. Kinyújtózkodtam. De helyem olly szük, olly keskeny volt: karjaim megütődtek a' koporsó oldalában. Ekkor irtóztató világosság nyilt meg elmémben. Visszaemlékezém, hogy elevenen temettek el. Észre vettem, hogy koporsóm fölött a' földet keményre tiporják. Kialtani akartam; ajakim megnyiltak, fogaim összekoczogtak; de nem valék képes hangot adni. Kétségbeesve ajakimat harapdálám 's nyelvemet, és hihető erősen harapdálám, mert az innét származott fájdalom olly nagy volt, hogy hangosan fölkiálték. De ezt senki sem hallotta. Én még egy ideig kinoztam magamat; azután ismét visszaestem ájultságomba. Ezen állapotom, úgy hiszem négy napig tartott, melly idő alatt, semmirül nem tudok legkevesebbet is. Minden erőm le volt győzelve, az életnek legkisebb szikrája is kialudva látszott; én egészen meg valék halva. — Mint jöttem légyen életre, nem tudom. Hihető, hogy hitvesemnek azon meleg lehelete, mellyet belém fuvalt, föléleszté lassankint tudómet 's megmelegitette a' vért, melly ekkor ismét kerengésbe jött. Legelső érzésem az átkaroltatás, volt. A' tiszta külső levegő jótékony benyomással hatott rám. Minden erőmet összevevém, nagyot lélekzék 's fölvetém szemeimet; hitveseméi merően rám valának függesztve; látám őt megijedni, 's lerogyni. Ez annyira megrendített, hogy ismét ájulásba estem. Csak két óra mulva ébredtem föl újolag 's tökéletesen az életre, mellynek örömei már akkor ismét lehanyatlottakm reá nézve; mert az, kinek szabadittatásomat közhöhöttem, nem vala többé.“ —

I. Péter képszoobra.

Ama roppant nagyságu képszoopor, melly első Péter orosz császárnak, Pétervár alapítójának ugyanitt emeltetett, az Izsáktemplommal átellenest, az admirális épület nyugoti végén helyeztetik. Azon temérdek granitdarab, melly neki alapjául szolgál, 's mellynek súlya 3,000,000 fontnyinak mondatik, a várostól másfél órányi távolságra lévő mocsárból vétetik ki 's szállítaték rendeltetése helyére. Átvitelére emberi és műszeri erő egyiránt fordittaték 's az egész tömeg (massa) álgyu-golyókon gördült tovább, mert a' közönséges fahengereket összezuzta volna szörnyű nehézségével. Azon golyók, mellyeken már a' granitdarab elgördült, a' mellyek tehát már hátulról elmaradtak, ismét előre vitettek 's a' kő eleibe a' megkivánt irányban helyeztetek le; a' mozdításra mindenkor egy dobos adott jelet, ki a' szikla tetején állt. Ezen kődarabnak eredeti hosszúsága mintegy 45 lábnyi, szélessége és magassága pedig 20 lábnyi volt; a' képfaragó azonban, ki attól tartott hogy illy magas alapzaton a' szobor, kitünőségéből tetemesen fogna veszteni: megkisebbítetté azt 's egyszersmind idomát is megváltoztatá, a' szoborhoz alkalmazottan. Az emléken ezen egyszerű fölírás olvastatik: *P e t r o p r i m o C a t h a r i n a s e c u n d a* (első Péternek második Katalin); az ellenkező oldalon pedig orosz nyelven ismételtetik ugyanez. Az egész emléket ékesen dolgozott korlát övedzi körül. Maga a' szobor, egy Francia képfaragónak, Falconnetnek a' mive, kit második Katalin bizott meg azon rendkívüles férjfiu szobrának elkészítésére, kinek hatalomszava a' néhány haláskunyhóból ezernyi fényes palotákat varázsolt elő. Falconnet megtudá adni a' császár képének a' lángésznek 's bátorságnak azon élénk kifejezését, melly minden akadályokon győződelmeskedik. Ennélfogva egy szilaj lovon ülve ábrázolá őt a' mivész, melly egy meredek szikla fokán fölágoskodik. A' császár maga-

tartása főséges nyugodalmat árul el. A' mén, két hátulso lábain tartózkodik, türehtetlenkedve a' zabolá miatt, míg azonközben Péter alkotói pillanatot vet a' mocsárból virágozva fölemelkedő városra. Jobb kezét kinyújtja oltalmazólag, 's mintegy kinszerítve az akadályokat, mellyek a' munka természetéből származandók; olly állás, melly rendkívüli merészséget mutat. A' lónak alá csüggő farka, az egész szoborra nézve támasz gyanánt szolgál 's egy kigyón nyugszik, melly az egész allegoricus ábrázolatnak még nagyobb teljességet ad. Az mondatik, hogy a' lovag képszobor egyetlenegy öntés által képeztetett; azonban némelly oroszok azt állitják, hogy — mivel a' munkalat alkalmával a' mintából (modell) kifolyt légyen, az ércznek egy része: némelly hiányosságok maradtak a' szoborban, mellyeket csak későbbben egészített ki egy ügyes svéd harangöntő. Nagy Péter arczképe a' Calat leányasszony által készített minta szerint van formálva; mellyben a' mivészné a' császár characterét jól találva ábrázolá. Az alak (Figur) 11, a' ló pedig 17 lábnyi magasságu. Az ércz vastagsága, a' legvékonyabb helyeken is $\frac{1}{3}$, a' legerősebb helyeken pedig egész hüvelknyi vastag. Az egész érczcsoportozatnak nehézsége 36,000 fontnyi súlyosnak mondatik, Midőn ezen emlék ábrázolatának ideája a' mivész lelkében teljesen kifejlődött: közlé azt a' császárnéval, 's a' mint mondatik, azon megjegyzést tette, hogy nagyon nehéz volna egy férjfiut lovon, olly vakmerő helyzetben ábrázolni, a' nélkül, hogy illy nemü eleveny példane legyen a' mivész szeme előtt. Ennélfogva a' lovaglásáról különösen elhiresedett Melissino gróf ajánlkozék, hogy Orloff Elek gróf legjobb paripáin fog mindennap egy olly mesterségesen készített halmon lovagolva megjelenni, melly a' granitsziklát fogja képezni; így volt lehetsége Falconnetnak a' legczélirányosb állást illő mineműségben kitalálni. Így készíté el azon hibátlan, sőt talán lehet mondani legszebb lovagszobrot, melly esmertetik.

Török bassa környékli levele.

En ky vagyok az Nagos Mamhwtt Bek az gwzhetlen Czyazar fw Zanczyokya es Zolnok Waranak heltartoa.

Hagyom es paranczyolom erwssen, Minden falwkon es Warossokon walo Byraknak polgaroknak, Itth az Tyza Menteben es tekerwletyben lakozandoknak, az gwzhetetlen Czyaszar hazanak epwletyre, Mynden ket keth haztwl, egh egh embert, Asowal, lapattal, kazawal, fawal Ide be jwyenek Mingyarast, Tymagatokys Byrak Polgarok be jwyetwk, es Mynd Laystromba Irattassatok Itt, honnath Menny fatth es wezwwth hozattok. Mert az en hytelemre, az en hytemre, es az gwzhetetlen Czyaszar hytyre eskwzwm hogh egh hetth Mwlwan, Vdwarbyramat waydamat czyawzymatt kwldwm reatok, ez othan ne Mongyatok hogh megh nem hattam es megh nem paranzoltam, ne Mentessetek Magatokat Feyetekre Zemetekre paranczyolom el ne halgassatok. Myngyarast Mynden Varossokrol falwkrol jwtnw jwyenek, kyk ezen Zanczyoksagom alat wattok. 5 Septembris 1577.

Alairás helyett, török oldal-írás. —

Kivül

Mynden Varossokrol Varosokra, es falwkrol falwkra, jtth az Tyza jwwetelyben es tekerwletyben, Zent Myklosra, Fegwernekre, es Mynd Rendel Azon hamarsaggal jarton jarton ez lewelem.

kivüloldalt

Fegwernektol kezdetyk el ez lewel jarassa, megh latom howa koldytek, mert ez lewelet ez othanys

negh keresem, fejeteekre paranczýolom egy oraygys
sohol ne kesleltessetek.

Az eredetirül leírta és közli
Hollóssy Mihály.

Emberi különködések.

Harmadik Henrik nem tudott egyedül maradni
olly szobában, mellyben macska tanyázott.

Epernon herczeg mindenkor ájulásba esett, va-
lahányszor fiatal nyulacskát látott.

Albret marsall minden olly vendégség vagy ebéd
után rosszul lett, mellynél malacz- vagy borju-fő ada-
tott föl az asztalra.

László, lengyel király, nyughatatlanná lett 's
tüstént eltávozott onnan, hol almát látott.

Erasmust hideglelés (láz) fogta el, ha hal ke-
rült szemei elejbe.

Scaliger mindannyiszor reszkedni kezdett egész
testében, valahányszor zsázsát (salátatormát) látott.

Tycho Brahe összeroskadt, ha nyulat vagy ró-
kát vön észre.

Baco cancellar, a' hold fényének megfogyatko-
zása alkalmával, mindenkor elájult.

Bayle testét rángatódások szállották meg, ha va-
lamelly csatornából vagy csőből leomló viznek zaját
hallotta.

Lamoth-le-Vayer semmiféle muzsika eszköz hang-
ját nem szenvedhette; az ég dörgését ellenben nagy
gyönyörűséggel hallgatta.

M e s é k.

1. Nevemnek fő divatja van
Ha röpülhet is visszásan.
2. Arczot és növényt rutítok
Visztásan sebet hasítok.

Jegyzet: A' 42-dik számbeli Rejtéltiszó: Ügyész.

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

44. szám. November 30-kán.

Szerelmem tárgya.

Nyugtomat elrabolád; csendvesztve ügyeltem időkig,

'S mint rohanó tenger, dult kebelemben a' vész.

Enyhült végre kinom; szelid érzelmek fakadoztak

A' mult bájos öröm könyborította nyomán.

'S újra hevülök most; de ne véld: megszegtem az esküt;

Tárgya szerelmemnek, tudd, kívülötte — a' hon.

K.

Új Artésikút Tatán.

Tatát, ezt a' magyar föld édenét, a' távolhoniak kedvökért előbb, hogy sem az új kútról szóljak, legyen szabad mintegy árnyékrajzban előtüntetnem. — Szépet a' hasznossal ha valahol, lehet valóban párosítva látni Tata kellemes vidékén. Ez a' tündérkedő természetnek pazér jobbja által megáldott mezővárosa Komáromvármegyének, nyugot- éjszakra nyilt síkján a' pompás Duna szőke habjait nézheti: a' mennyire pedig éjszak-keletre a' Vértesi hegység gyönyörködtetve fogja föl a' néző figyelmét; nem kevesbé bájolja dél-nyugatra a' távolban kékellő, 's hires Pannon halma. Flóra illatos kincseivel tarkázott rétek; a' harmatos völgyekkel váltott halmokon hullámozó nehéz kalászkok; a' szomszéd Neszmély nektárával vetélkedő italt termő dombok; az olly sok tekintetben hasznos, 's Bakony rengetegivel határos erdők, a' gazdag természet annyi ritkaságaival szaporítva, mi tsoda? ha a' külföldit, 's más arraz utazót bámulásig ragadják. Ugyan is, ha ki itta' természet bő kincseit közelebbről szemügyre méltatja 's jó vizet buzogó

számtalan kisebb, nagyobb forrásokon kívül, az úgy nevezett Anglában, most hattyu ligetben, egy olly nagy forrásra talál, melly azonnal tóvá alakúl, ez pedig mesterséges ágokra oszolva, 's csak néhány lépésnyire haladva több kerekű malmok, azután posztó 's szűr kallók használatát eszközli. Némelly ágai más tavak készítésére virágos partok mellett kigyóznak, 's magok körül örökös tavaszt éltetnek. Nem lehet nem meg-lepve, midőn itt a' folyam medrét a' leg-szigorúbb tél közepén is zöldellő növényekkel bé von-va; ott annak macanderes partjain tollászkodó hat-tyuk seregét látja. Hát ha az esztendőnkint tetemes hasznot hajtó tavakat; a' szamatos gyümölcsökkel bő-velkedő kerteket; a' bájhegyi nagy pinczében több öt-hatszáz akós hordók között büszke méltósággal dom-borodott két ezer akósnál nagyobb hordót meg tekin-ti? valóban ollyakra talál, miknek hason mássát, nagy földet bėjárva, hijában keresendi. Sokat lehetne még a' keletkező ásványos fördőről, a' kék vörös-purhanyokó bányákról, valamint egyéb mestersé-gi, művészeti, 's a' kor szellemével emelkedő tsinos-bulási tekéntetekről említenem: de azokat el-mellő-zöm, telve édes azon hiedelemmel, hogy a' szép lelkű Tiszt urak, vagy honosi közül, nem sokára támad Ta-tának- is, mint Bonyhád-Paks-Földvárnak egy sze-mes, ügyes Egyedje, ki azt topo-oryo-hydrographiai (föld hegy-vizi) leiratokban, 's talán rajzolatokban is közlendi; vagy a' sok szépet, és hasznost terjesztő Tudományos Gyűjteményünk révén Tatát, már első sz. királyunk kereszt attyának Teodatnak nevéről di-csöültet, halhatatlan Mátyásunk gondoszlató, 's kedv-derítő lakát, dicsőn uralkodó Ferenczünk borúlt sorsá-nak enyhelyét, az olvasó magyar közönséggel bőveb-ben meg- esmértetendi.

Ezen mező városban a' hadjankori vár, és gróf lakon kívül, jelesebb épület az ájtatos rendbeli Atyák szerzetes háza, melly 1764. Eszterházy Miklós arany gyapjas vitéz, gróf 's földes úr által jobbára vörös

márvány dombon alapítván, a' pesti Dunánál szélesb halas tóra, 's a' szomszéd romantos környékre nézdell. Ezen köz haszonra készült falak között, sok fő 's nemes rendü ifjak képzék el eddig, 's naponkint zsenge korokat, és idővel fő méltóságok, rangok 's hivatalok viselésére lettek, és lesznek alkalmasokká. Ezen szerzetes háznak 1817. fogva mostanig fáradhatatlan előljárója Nagytiszt. Faisz József, ki a' nagy reményü úrfiak, 's az oskolai ifjúság célirányos nevelésére, 's a' háznak haszonnal rokon diszére szánt fáradozásait azzal főkép halhatatlanítá, hogy itt a' márvány dombon egy artési kútát fúratott. Ugyan is eleve tapasztalván tizenhat év alatt milly alkalmatlan olly népes háznál a' víz szüke, jeles physikai esméreteinél fogva pedig el gondolván, hogy a' forrásokkal annyira boldog vidék nem lehet ezen tekintetben a' közjónak szentelt dombhoz mostoha; csak a' természet kegyeihez szorgalom nyisson utat: azért Székes Fehérvárott az efféle kutakat jól megvizsgálván, hős elszántsággal minden fáradság, 's költség viselésére magát elhatározá. De sikerült is a' derék terv és bátorság, mert a' vörös márványba rég vésett tizenhárom öl mélységü üres kút feneke alig fúratott nyolcz lábnyira; azonnal a' márvány, 's tüzekő földél alatt rejtekezett kincs, — a' legtisztább, 's egész-égesb víz — olly erővel 's mennyiséggel lövellett-föl, hogy az ott munkálódó ember, a' véletlen szerencsén meghökkenve, ne talán életét veszedelmeztesse, magát hirtelen fölhuzatá. Azonban a' kút nyolcz ölnyire a' legjobb vízzel csak hamar megtelt. Ezután a' kész csövek belé alkalmazása végett a' víz egy hétig éjjel nappal meretett-ki: de ennyi munka daczára is, az előbbi mennyiségü víz kinalta használatát; mivel az hihetőleg, a' négy hüvelknyi átmérős (diameter) furaton kívül, a' termés szikla repedésén is buzog föl. Már most, ha a' domboldalból csöveken a' víz ki igazítatnék, örökös folyamú artési kút volna: de mivel bent a' szerzetes házban van vizére

szükség, azért szivatyús kúttá idomítatván, réz csőveken a' konyha, és az egész ház minden ebbeli szüksegeire könnyü móddal fordítatik. Éljen a' közhaszonra illy nagy lélekkel törekedett férfiú!

J.

C i r c a s s i a.

Ásiának egy tartománya, a' Kaukasus északi oldalán, a' fekete tengertől a' Caspium tengerig. A' lakosok magokat Adigének nevezik, a' Törököktől és Tatároktól pedig Cserkasoknak (azaz haramiáknak) az Araboktól Memalikoknak 's az Ossetektől, egy hasonlóképen Kaukasus melléki néptől, Kasachoknak neveztetnek. Lakhelyeik e' következő kerületek; 1.) Nagy Kabarda: 2.) Kis Kabarda: 3.) Beslen, a' nagyobb Lubánál melly a' Kubanba ömlik; 4.) Termirgái, a' Sagwasánál; 5.) Abasech, a' Psaha vizénél; 6.) Bsoduch, a' Khuas alsó tájékain; 7.) Hadukai; 8.) Bsana. Ezen erős és hadakozó nemzet rettenetes lehetne, ha a' helyett, hogy most sok apró fejedelmek alatt van, egyetlen egy fő alá adná magát. Legnevezetesebbek a' Kaban melléki circassia nemzetségek közt a' Temirgáik: kik 40. nél több megerősített falukban laknak 's két ezer embert állíthatnak ki. A' Sagakik, kik Anapán (egy orosz váron) alól laknak, fejedelme hajdan a' fekete tengeren hajókat tartott. A' kabardai Circassiak, egy félig pallérozott nemzet, termékeny tartományt birnak, mellynek északi határa a' Terek, 's szépségekre nézve minden Kaukasus melléki népeket felülmulnak. A' férjfiak magas termetűek, szép testalkotásuak 's kardjokat hasonlíthatatlan készséggel tudják forgatni. Az asszonyoknak szelid 's nyájas vonásaik, fejér bőrök, barna hajok, karcsu termetek 's teljes melleik vannak; honnan a' török császár haremébe, mellyben ők tartatnak legszebbeknek, számosan vitetnek. A' circassiai herczeg vagy nemes, azaz, mindenik a' ki nem szolgál, 's egy lovat tart, mindig fel van törrel és pisto-

lyokkal fegyverkezve's ritkán megyen ki házából kard és kézivnélkül. Fejét és melyét sisak és pánczél fedi. Egész Kabarda 1500 nemest vagy uzdot 's 10,000 fegyvert fogható parasztot vagy szolgát állithat ki a' csatamezőre, és így hatalmas tartomány lehetne, ha fejedelmei egymást szüntelen való ellenséges kedéseik által nem vesztegetnék. Kabardának földje miveltezésre igen alkalmas; csak hogy tele kemény és tartós, nyara ellenben igen rövid. Lakosai gondatlanul elmellőzik a' természet ajándékait; nevezetesen a' gazdag vas- és réz- (mellyből fegyvereiket készitik) bányákat nem igen doldozzák. Gazdagságok nagy része kecskéből, juhból, szarvas marhából és lóból áll. Gyapjut 's viaszt eladnak. Lovaik különösen szépek, erősek és gyors-futók. A' jó faju csikókra bélyeget sűtnék. Megjegyzést érdemel feudale systemájok. A' jobbágy t. i. a' fejedelem tulajdona, mindazáltal ez őt el nem adja, hanem minden személyes szolgálatra kötelezi, adót ellenben nem fizettet vele. A' nép közt való jó rendet a' nemesség tartja fen, melly a' fejedelemnek katonai szolgálatot teszen. A' házasság, gazdagság 's születés szerént köttetik. Ha a' fejedelem gyermeke világra jó, azonnal elvitetik szülejitől, 's egy nemes emberre bizatik nevelése, ki a' gyermeket, ha fiu, vadászatban, ragadozásban és katonáskodásban, ha pedig leány, varrásban, kötésben és szalmafonásban oktatja. — A' Circassiak közt szentnek tartatik a' vendégi jus, mellyet ők kunadinak neveznek, 's ha ezt valamelly idegennek a' Circassi megígérte, éltét is feláldozza annak bátorságban maradásáért. A' gyilkoson a' megöletettnek rokonai véres bosszút állanak, és nincs az a' temérdek kincs, melly ezeket megengesztelhetné. Hajdan ezek a' népek keresztény hiten voltak; most Mohamedanusok, mindazáltal az Islam rendszabásainak nem igen buzgó követői. — A' Chazarok országának elpusztulása után a' Circassiak, úgy látszik, az Arabok, Tatárok, 's talán a' Georgiak alatt is voltak. A' 16. század vége

felé oroszok vasalusiak lettek. Wasiliewits Iwán czár Doskow vezére alatt 1565 egy kicsiny sereget küldött Temrukknak, egy circassiai fejedelemnek, segítségére, melly alkalmatossággal a' Circassiaknak egy része orosz felsőség alá hajtattott; hanem Iwán halála után az orosz udvar keveset gondolt ezen messze lévő alattvalóival, kiket a' krimi Tatárok khánjai, élvén az alkalmatossággal, adófizetőjikké tettek. A' Tatárok felsősége alatt igen nyomorultul éltek a' Circassiak; mivel a' tatár tisztektől igen sanyargattattak, a' honnan egyszer fegyvert ragadván, a' Tatárok 30,000 emberből álló seregén győzedelmeskedtek 's a' tatár jármot levetették. Most Circassia (Cserkessia; 1500 nsz mf. 600,000 lak.) orosz védett tartomány. Oroszország a' Persiával kötött béke által itteni határait az Araxesig terjesztette ki, 's azolta Eriwant, Etsmiasint 'sat. is birja.

E. T.

A' Baskirek varázslói.

A' Baskirek legnagyobb tisztelettel viseltetnek az ő varázslóik és jövendőmondóik (jóslóik) iránt, kiket mindnyájan tudósoknak és bölcseknek tartanak. Ezek, a' nép hiedelme szerint olly könyvek birtokában vannak, mellyek az alsó világban irattak, 's azt hirdetik magok felől, hogy ők a' multat, jelent és jövendőt, egyiránt esmerik. Azzal dicsekednek, hogy a' lelkekkel közlekedésben vannak 's általok a' leghalatlantabb csudákat véghez vihetik; ők eszközlik — állításuk szerint — a' nap és hold fényének fogyatkozásait; leragadják az égről a' csillagokat 's a' földre hajtják, 's tetszéseik szerint támasztanak szélveszeket és zivatarokat. Ha pénzre van szükségök: tudtára adják ezt egyik vagy másik alvilági léleknek, 's ez tüstént megszerzi nekik a' kívánt mennyiséget, valamelly gazdag ember erszényéből. Foglalatosságai közben bizonyos mondatokat használnak 's némelly szertartásokat követnek, nem hagyván ki néha a' csu-

da erejü gyökerekkel és füvekkel való bánást is. Ha valamely Baskir a' jövendőt akarja megtudni: mindeneknek előtte egy kövér juhot visz a' jóslóhoz, melly ajándékol 's egyszersmind a' jövendőmondás kutféjéül szolgál. A' jósló megöli az állatot, 's megvendégeli annak husával az ő egybe gyűjtött rokonait; melly a' midőn megtörtént, elégeti az állat vállapoczka-csontját 's azután szorgalmasan megvizsgálva, jelenségeiből elmondja jóslatjait. — A' Baski-
rek azt hiszik, hogy a' csillagok, lánczakkal vannak az éghez kapcsolva; földünkről olly véleményben vannak, hogy ezt három irtóztató nagy hal tartja, mellyek közül már egyik megszűnt élni, 's a' másik kettőnek kimultakor ez is elenyészik. Önmagok 's általában az emberiség iránta' fatalismusnak adnak helyet 's azt erősítik, hogy minden embernek napjai meg vannak számlálva, 's pontosan ki van mérve azon élelembeli mennyiség, mellyet kinekkinek elfogyasztania lehet és kell. Egyébiránt, valamint más számtalan balvéleményeknek, úgy többféle babonás cselekedeteknek sincsenek híjával.

Gazdasági jegyzet.

A' régiebb gabonában meghonosodni kezdő zsizsékek legkönnyebben 's legbizonyosabban kipusztítottak, ha a' gabona fölé vízbe mártott de ismét kifacsart kendervászon ponyvák terítettnek. Minthogy 2 óra elfolyása után, majdnem minden — a' gabonában rejtezett zsizsék, a' ponyvákra gyülekezve fog találatni, mellyek ekkor gondosan összetakargattatnak 's hosszasabb időre vízbe áztattatnak, hogy a' zsizsékek elvessenek.

Minthogy némelly anyalovak, gyenge csikaikkal nem igen gondolnak, sőt azokat még szopni sem örömet engedik, tanácsolhatni a' lótenyésztő gazdák-

nak, hogy a' veinhes lovak csecsbimbait naponkint többször huzogassák vagy huzogattassák meg, hogy így azok a' szoptatáshoz mintegy hozzá készítettessenek, 's annak ingerlékenységét megszokják.

Emberi különködések.

Voltak, sőt vannak több emberek, kik a' dobolást sokkal örömöstebb hallgatják, mint akármi nemü hangszernek legfölségesebb 's másokra nézve legérdeklőbb zengedezését.

Sainte-Foix azt mondja, hogy egy bizonyos Angol, Jesaias könyve 53dik fejezetének olvasásakor, a' legnagyobb kinokat szokta érezni.

Egy spanyol mindenkor elájult, valahányszor ezen latin szót hallotta: lana (gyapju); holott pedig az ő saját köntöse is gyapjuból volt.

Cambacérés főcanczellar, nem nézhette a' pókot borzadozás nélkül.

Napoleon ki életét a' legnagyobb veszedelmeknek tette ki számtalan csatákban: szerfölött érzékeny volt a' legkisebb fájdalomra nézve is; csekély bőrsértés, karczolat vagy tőszurás, kimondhatlan nyugtalanságba ejtette őt.

M e s e.

Minden fegyver nélkül győztem nagy várakat,

Különbnél is különb roppant városokat.

Megsemmisitettem nagy épületeket,

Összeroskasztottam kőerősségeket.

Pedig testem nincsen, látható nem vagyok;

Magam után mégis nagy károkat hagyok.

H. Kovács Antal.

Jegyzet: A' 43-dik számbeli Mesék közül az 1ső Nász, a' 2dik Ragya.

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

45. szám.

December 4-kén.

C s á b í t ó.

Mint viharos fölhő, némán, éjféli alakban
 Indul a' csábító, 's kémelei áldozatát.
 Ovd magad' illyentől szeplőtelen ifjui lélek!
 Ót a' bűnök ragadós mételye fogja körül.
 Nyelve fulánk, szava tőr, álnokság táborozajkán;
 Pusztá tekintete már árthat, a' szörnyetegé.

K.

M a g l i a b e c h i.

Magliabechi Antal 1633ki October 29kén született Florenczben, szegény nemzetségből 's olly szegény atyától, hogy ez, fiát még csak oskolába sem járathatá, 's miveletlenül egy gabona- és lisztkereskedőhez adá inasképen. Ezen állapotjában nem volt a' gyermeknek — noha, mint érintők, olvasni sem tudott — nagyobb gyönyörösege annál, ha a' gazdája boltjában találtatott hulladék írásokat 's nyomtatott könyvek széthullott leveleit forgathatá. Egy közeleten lakó könyváros, észrevette azt egykor, 's mivel tudtára volt, hogy a' gyermek olvasni nem tud, kérdezé tőle, mi örömét leli azon régi papirosnyomtatmányoknak forgatásában; Magliabechi azt felelé, hogy ő maga sem tudja sajátképen cselekedetének jökát; de érezi, hogy semmi a' világon olly nagy örömet nem nyujthat neki mint ezen foglalatoskodás; egyszersmind pedig kinyilatkoztatá az ő életmódjával való megalégedetlenségét, 's irigylendőnek mondá a' könyváros sorsát, mivel ez mindig könyvekkel bajlódhatik. Ezen nyilatkozás föltünő

volt a' könyváros előtt, 's minthogy a' gyermeknek egyébkint is tetsző külseje volt, megkedvelte őt, azt az ajánlatot tévén egyszersmind neki, hogy ha kedve tartaná, 's gazdája nem ellenzené, kész volna őt magához fogadni. Magliabechi örömittasan borult a' jó szívü könyvkereskedő labaihoz; forróan köszöné annak iránta mutatott szives részvételét. Azután kinyeré előbbi gazdájától elbocsáttatását 's egész lelki megelégedettséggel lépett uj munkálkodási körébe. Állapotja megengedé, hogy elmulasztott lelki mivelődésének alapját megvesse, 's magát a' tudományokban, időről időre, kettőzített szorgalommal gyarapítsa. Minekutána a' tudományok alapzatait magáévá tette, azon nyelveknek tanulására adta magát, mellyekben a' legjelesb munkákat írva lenni tudá; későbben pedig a' tudományosság történeteiben buvárkodott. Ezen foglalatosság közben annyira kifejlődött jeles emlékező tehetsége, hogy nem csak azon szerzőket mind, kik valamelly tárgyról irtak, munkáikkal együtt megnevezni, hanem az általa olvasott akármelly mondanak szakaszát, sőt lapját is képes volt megmondani. Legszenbetűnőbbben nyilvánosította 's bizonyítja rendkívüles emlékező tehetségét a' következő történet: Bizonyos író átadá Magliabechinek egyik munkáját, azon ürügy (praetextus) alatt, hogy annak minőségéről az ő ítéletét meghallhassa. Magliabechi átolvasá a' kéziratot, 's közölvén az íróval az iránti észrevételeit, visszaadá neki egyszersmind kéziratát is. Néhány hét mulva eljött ismét hozzá az író, panaszkodván, hogy kéziratát elvesztette legyen, 's kéré egyszersmind Magliabechit: volna olly szivességgel iránta 's jegyezné föl számára azokat, mellyek a' munka tartalmából, elméjében megmaradtak. Magliabechi, nem sejtván, hogy ez csupán csak kísértés volna az ő csudálatos nagyságu elmetehetségének kikémlélése végett: néhány pillanatig eszmélkedett, azután asztalhoz ült, 's az egész értekezést leirá szóról szóra. — Gondolhatni e' szerint, milly temérdek esmerete-

ket gyűjtött, 's milly kiterjedett tudományossággal birt legyen ő; 's nem csudálhatni; ha őt a' vele egykoru tudósok mintegy oraculumnak tekintették, 's a' földnek majdnem minden vidékeiről folyamodtak hozzá utasításért. Tudományossága híretől indittatva, udvari könyvtárnokának nevezte ki őt II Ferdinand, az akkori florencziai nagyherczeg. Itt egészen kedve szerint való helyen állott Magliabechi 's ugyannyira a' tudományoknak szentelé magát, hogy még csak testének is alig engedett elégséges nyugalmat. Este ritkán vetkezett le; többnyire egész reggelig olvasott, 's ha azon közben az álom elnyomá: vagy a' széken ülve töltötte el az éjet, vagy ruhásan vetette magát egyszerű nyoszolájára, melly rendszerint könyvekkel volt terítve, 's csak egyetlen szörderekallyból állott. Midőn azonban egy súlyos betegségéből fölgyógyult: saját palotájának egyik szárnyékát jelelé ki neki lakásul a' nagyherczeg, 's több inast rendelt kényelmes szolgálatjára. Nem térhetvén ki nagy lelkű jótévőjének ajánlása elől, el kellett fogadnia szíves kínálatát, 's kinszerítve látá magát, azon — reá nézve — nyommasztó állapotban maradni, mellyet sok ezeren boldogságnak fogtak volna tartani. Alig érezte magát azonban eléggé megerősülve, tüstént odahagyá a' fényes — de neki kelletlen — lakhelyet, 's előbbi magányába költözött vissza. De éveinek számával mindinkáb nevedett betegeskedése is 's hogy életét lelki és testi nyugalomban végezhesse, a' florencziai „Beata Maria Novella“ klastromba költözött, hol 1714diki Julius 4kén hunyt el, életének 81ik esztendejében. Válogatott darabokkal biró könyvtárát közhasználatra, vagyonát pedig a' szegényekre hagyá, végrendeletében. — Azon szerzetes gyülekezet egyik papja, mellynek kebelében életét bevégzé, a' Machiabellius Antonius névből, ezen igen nagyon ráillő anagrammát készíté: *Is unus bibliotheca magna*: azaz: ő maga, egy nagy könyvtár.

A' Sz. Cyr katonaintézetbeli nevendék és az öreg harczosok.

Egyik napon, midőn a' Tuileriák udvarában néhány őrsereg ezredei fölött szemléletet tartá Napoleon: a' sz. cyri katonaintézet nevendékei is föl lévén állítva, egy különösen szemébe tünt a' vizsga hadvezérnek, mivel az ifju magatartása lelkes és elhatározott volt. Napoleon, ki jövendőbeli tisztjeinek lelki és testi tulajdonságait korán szemmel tartá 's kifürkészé: előszólitotta a' feszes ifjut 's parancsolá neki, tétessen néhány fegyvergyakorlatot az előtte elvonuló öreg (idősb) harczosokkal. Meg kell jegyezni előlegesen, hogy ezek inkább gondoskodtak az ütközetekről és győzödelmekről, mintsem a' mechanicus (műszeries) fegyvergyakorlatról; holott a' sz. cyri nevendékek, ebben kitünőleg jeleskedtek, 's mint fegyvergyakorlottak, egész Francziaországban hiresek voltak. — A' fől szólitott ifju tehát eleibe lépett az ezerednek 's nyugott szóval kezdé fegyvergyakorlati parancsszavait,

„Vigyázz!“ — „Vállhoz!“ —

A' mozdulat megtörtént ugyan, de lassacskán és nem a' kivánt egyes pontossággal. — „Éz nem ér semmit,“ monda az ifju, „figyelmezmezni kell, 's megtartani az időközt“ (tempo-t)

A' császár mosolygott; 's néhány öreg közvitéz nevetséges bohóságnak tartá az egészet. — Az ifju ismét elől kezdé:

„Vigyázz!“ — „Tisztelkedj!“ — „Vállhoz!“

Az ezered teljesité ugyan a' parancsszavakat, de az előbbi rendetlenséggel. Napoleon hahotára fakadt, az ifju pedig neheztelni kezdett; 's midőn harmadszori próbatétele is csak illy rosszul sült el, haragra lohbanva, tuskóknak nevezé az ügyetlen harczosokat. Ezek morogni kezdének, 's néhol néhol hallatszék a' „sárga orru!“ „oskola-pipők!“ csufnevezet a' sor között. Ennek hallatára eleikbe lépett a' császár, 's mind-

nyájan elnémulának. Azután a' parancsolt ifjuhoz fordult, 's elkérvén tőle fegyverét, a' sz. cyri oskola nevendékeit kezdé személyesen gyakoroltatni. Ezek fölbuzdulva a' történtek által, 's lelkesítette a' császár parancsszavaitól, remek pontossággal teljesíték a' kívánt mozdulatokat. — Minekutána a' császár ekképen időt engedett, hogy az öreg harczosok boszuságukat kifujhassák: mosolyogva feléjek fordult, 's monda, a' nevendékekre mutatván, „Nemde barátim, meg kell vallanotok, hogy ez a' dolog csak ugyan nem megvetendő.“ Ekkor ismét hirtelen az ifjuhoz fordult, 's visszaadván neki fegyverét a' méltóság hangjain így szólt hozzá öreg bajnokai hallatára: „Mindazáltal uram, midőn ifjak valánk, nagyobb dolgokat is vitünk mi véghez.“ E' szavai mindent helyrehoztak a' csatákban még lemedett harczosok között, 's vig „Éljen a' császár!“ hangozott a' megengesztelődtek ajkairól.

Marengoi ütközet.

Marengo mezőváros az Alessandria és Tortona közti sík téren a' montferrati herczegségben, Sardiániában, az itt Junius 14kén 1800 esett ütközetről hires. Bonaparte, a' mi lehetetlennek tartatott, Majus 16tól 27ig az Alpeseken keresztül ment 60,000 emberrel. Az austriai fővezér Melas csak későn esmerte meg a' veszélyt; mert Bonaparte már Jun. 2 elfoglalta a' Bardo nevű sziklavárt az aosztai völgy bemenetelénél. Murat erre Majland felé előre nyomult. Suchet megvette Nizzat, 's Berthier Monte-Bellonál megverte Ott altábornagyot. Jun. 13. Desaix Egyiptomból Bonaparte fő hadi szálásán megérkezett; a' főseregek Marengonál egyesültek; Desaix a' consuli őrsereget vezérlé. Így esett meg Jun. 11 kén azon véres ütközet, mellyben a' vitéz Desaix életét veszté, az austriai sereg Melas alatt pedig 7000 fogoly 's 1200 holt veszteségével egészen a' Bormidán tul nyamatott. Napoleon, ki a' holtak hírét kivésb éirigylé mint az élőkét, e' győzedelmet Desaixnek tu-

lajdonitá, azonban ezen dicsőség Dumas Mátyás szerint, Kellermann generált illeti. A' marengoi ütközet napján ugyanis dél tájban a' Lannes és Victor alatt álló francia seregek, felényire megfogyasztva 's löszereikből kifogyva, a' csatamezőt oda hagyni kénytelenítették. Ők Kellermann general lovas osztálya védelme alatt huzódtak vissza, míg az Austriaiaknak lassu előnyomulása 's számos lovasságjoknak hibás irányzása, időt engedett a' francia sereg romjainak, hogy ezek Desaix osztálya háta megett magokat összeszedhessék. Az első consul ezen osztályt már Novi felé indítani parancsolta, hogy az ellenségnek Genua felé való visszavonulását elvágja. Desaix hirtelen visszahivatott, 's ő épen St. Giulianonál, a' Tortona felől Alessandriába vezető ut bal felén vette állását, midőn Kellermann lovas osztályával oda érkezett, 's Savury segéd által azt a' parancsot vette, hogy Desaix generál támadását gyámolítsa. Így megújított az ütközet. Kellermannnak csak 400, már 8 órányi vivástól elfáradt lovasa volt; Desaix gyalogsága 3—4000 ember lehetett. Az ellenség bizonyosnak tartotta a' győzedelmet. Desaix mindjárt eleintén halálosan megsebesítették. Az ő, számra nézve olly gyenge seregei az ellenfél megtámadásának nem győztek ellenállni, 's futásnak eredtek. Kellermann látja a' szölök megett, mellyek őt elfedék, hogy 6000 magyar gránatosok az ellenséget üzve egymástól elszakadoztak, azonnal az ellenség közé rohan, melly e' váratlan megtámadáson elrémülve, 's lovasságától elvágva, magát neki megadta. Az austriai sereg azt vélvén, hogy a' francia sereg valami nagy segítséget kapott, hirtelen és rendetlenül a' Bormida felé hátrált. Így határozá el Kellermann e' győzedelmet, melly Napoleon hatalmát megalapítá.

Gazdasági jegyzet.

A' lovak rühességének meggyógyítására a' következő orvosi szert ajánlja egy külföldi gazdasági fo-

lyóirat: Egy font halzsir, hat latnyi terpetinolaj, két lat porrá tört kőrösbogár és hat latnyi kénkö vásároltatván: tétessék legelőször tűzhez a' halzsir 's melegítették egy ideig, azonközben olvasztassék föl a' kénkö, vegyítették össze a' már forrásba induló halzsirral 's kevertessék el benne és vele jól; ekkor újlag főzessék egy ideig ezen vegyület, 's közbenközben folyvást kevertessék. Mi után egy kis ideig főtt vetessék le a' tüzről, 's minekutána meghült, elegyítettessék össze vele a' kőrösbogárpor és terpetinolaj. — Használatása alkalmával mindenkor meg kell ezen orvosi szert melegíteni 's kefével kenni azt a' ruhavagyis koszlepte helyre. A' beteg ló 14 napig tartassék — ha lehet — külön istállóban 's orvosoltassék az érintett egyszerű módon; t. i. szorgalmasan kengettessék. Két hét elfolyása után bizonyosan meggyógyuland.

A' vakondakok nem csak nagy alkalmatlanságot de gyakran fölötte nagy károkat is tesznek a' virágos és veteményes kertekben midőn a' legbecsesebb növényeket is fölturják 's így azokat nem ritkán elhervadni készlik. Kivánatos lehet tehát minden kertészekre 's általában veteményezőkre nézve azoknak kiirthatására foganatos eszközt és orvosságot tudni. Heckl Ignác, Münchenből, saját tapasztalásánál fogva e' sikeresnek talált ellenszert javasolja: Egy kis vesszőcskére kóczot tekergetvén 's ezt fekete kőolajba mártván a' vakondak járásába kell ledugni, 's azt azután ismét földdel jól betakarni. Ezt néhányszor ismételni kell, 's nem fog azon a' vidéken egy hamar ismét vakondak mutatkozni. Hihető, a' kőolajnak messze elható erős szaga által előlettetnek.

H a s o n l a t.

A' halálos betegekkel úgy szoktunk bánni mint homályosan pislogó mécseinkkel, midőn azok az olaj szüke miatt, elalvással fenyegetnek. Előkeressük minden olajos üvegeinket 's korsainkat, kiszivárogtatunk

belőlök minden legkisebb cseppecskét, hogy az így összegyűjtetett olaj által a' mécs világot ismét fölélesztessük; 's nem ritkán történek meg; hogy az olajat egyenesen a' mécs lángjára öntjük, 's így azt ön magunk oltjuk el.

K ü l ö n b f é l e .

A' Tobolsk nevü orosz kormányzágnak egyik helységében, Nachratschinskamban, nevezetes természetünemény mutatkozék e' f. évi Julius hónapban. Délutáni 3 és 4 óra közben ugyanis, zivataros felhő gyült össze ezen helység fölött, nyugoti dühös szélvésszel párosulva, mellyből nagy záporosó közben olly jégdarabok hullottak mintegy ludtojás; de nem csak jég-, hanem négyszegletü kődarabok is, mellyek a' falunak minden ablakait bezuzák 's egyéb tetemes károkat is okoztak.

Egy ollyannal, ki a' kulacsba, kelleténél mélyebben beletekintett, 's abból egyébkor lassudag elméjének élelmet és lángot szivogatott: találkozáék véletlenül egy magas szikár természetü sovány ember, 's vele összeütközvén „Barátom“ szóla a' biczegőhöz, „kegyed egy kicsit sokat ivatt.“ „Kegyed pedig“ válaszola amoz, a' mostani állapotjában eszmés, „ugy hiszem, egy kicsit keveset evett.“

Amerika egyik tartományában, Canadában, az asszonyok együtt szavaznak férjeikkel; és pedig a' törvény rendelése következtében. Sőt gyakran szavazási joggal bir a' nő, midőn attól férje megfosztva van; minthogy ez a' birtok mennyiségétől függ.

Dovenignél, a' Kelettenger partvidékén, két öszenőtt czethalat fogtak nem régiben. Ezen kétfejű csudaállat a' dánországi király parancsára Koppenhága viteték.

M e s e .

Csip, szúr, de nem sebez, nem öl;

Tag-váltva szúr, döf, öldököl.

Jegyzet: A' 44-dik számbeli Mese: Földindulás.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

46. szám.

December 7-kén.

Boldogok.

Hidd: a' süket boldog; nem hall átkozni, zokogni

Boldog a' néma; lezárt ajkai nem bünösek.

Boldog a' vak; nem lát rutságot ezernyi alakban.

Boldog a' tébolyodott, élve önálmaiban.

Boldog a' síri lakó; mert nincs érzéki világa,

'S szent nyugalomnak ülén hamvadoz — — !

K.

Új Könyv.

I. N. Bouilly' Új Elbeszélései Gyöngye Gyermekek' számára. Pesten Trattner J. M. és Károlyi István tulajdona. Ára 20 kr. pen pénz. Ajálva vagon Jó Fiúknak és Leányoknak ajándéku; de méltán is; mert az ezen könyvben foglalt tárgyak jelesebb eredetüektől vétettvén, például szolgálhatnak nem csak a' közép, de még a' fő rendüknek is. Igy a' Granátos süvegben láthatni a' honért harczoló ősz hősök szeretetét fejedelmük gyermekei iránt, midőn azok viszont az ellankadt nyugvó bajnokokat ápolgatják. — A' veres Karmantyú, Károly Lajosnak, ama szerencsétlen XVI. Lajos Király fíjának nagylelkü emberszeretét terjeszti előnkbe. — Az irástanító képezi a' tanítványnak tanítója iránt való érzékeny szívét. Negyedik Henrik szobra az ősoket forrón szerető unokák érzékeny példája. A' könyörű Testvérek; — A' Fehér Kecske; — A' Bokréta; — A' Szegény vak, tükrözik a' nemes szív érzéseit. Az őrálló a' katonák becsét; úgy a' hasznos tanítás, a' mesebéli róka, az illendő maga viseletnek; a' mindenre meg jó

a' sor; a' szolgálúség, a' háladatosságnak; végre a' mezei Vendégség és Juhászka lyiba, a' leereszkedés és emberi szeretet képeit olly erősen nyomják a' serdülők szívébe, hogy ahoz hasonlóan sem tanító, sem gondviselőné még eddig egy nevédek szívébe sem öntötte. Vajha honfiaink kedvelt magzatjaiknak, kivált kik már olvasni tudnak, új esztendei ajándéku l c s e c s e b e c s e helyett illy szívet érzékenyen 's nemesen képző könyvet ajándékoznának !

Sz — — J — —

A' nemzetségi rögzött gyűlölségnek újabb példája.

A' mindennapi tapasztalás eléggé bizonyolja azoknak állítását, kik az embert olly termékeny földhöz hasonlítják, mellyben a' legnagyobb erény a' legundokabb gonoszsággal, a' legnagyobb szelidség és emberszeretetet a' legirtóztatóbb vadsággal és kegyetlenkedéssel versenyt megteremhet; a' szerint, a' mint az vagy emez hajlandóságnak, szenvedelemnek 'sat. magva hintetik el belé és ápoltatik benne későbbben. Ez tetszik ki a' következő hiteles történetből is, melly Skótországban a' dundalki esküdtek széke előtt nem régiben előfordult 's többeknek halálraitétetésével törvényesen elintéztetett. Mintegy 1729 körül villongás támadt a' Sharkey és Finegan nemzetség között egy darab szántásföldért, mellyet mind a' kettő sajátjának lenni állított. A' perlekedés bírószerék eleibe került, melly a' Sharkey nemzetség részére tartozandónak határozta a' föld birtokát. Ezen órától fogva legengesztelhetlenebb gyűlölöje 's ellensége lön egyik nemzetség a' másikának. Még halálos ágyán is mind a' két nemzetség tagjai gyűlölségre inték maradákaikat, 's így történt, hogy az idő nem csak nem enyhítette, de sőt nevelte az ő kölcsönös fenekedéseiket 's szinte kiirthatlanná gyökerezettette meg azt. Az 1729ki évtől fogva 1833ig 85- ször ütköztek meg egymással a' Sharkey és Finegan nemzetségbeliek, részint

egyed találkozásaik alkalmával, részint háznépi közös viadalban. Öszvesen 15 személy öletett meg közülök ezen csatákban; 7 pedig a' hóhér keze által mult ki, a' másik félbelieken elkövetett orgyilkossági bünért. De az isteni és emberi büntetéseknek ezen irtóztató példaadása ellenére is mindenkor készek voltak a' még életben lévők egymást uton utfélen kivégezni. A' most folyó év Januariusa 15kén ismét csatára hívták meg szomszédjaikat a' Finegan nemzetségbeliek, mellyben dorongokkal valának harczolandók, tizen tiz ellen. De a' főlshóllattak azt felelék: elég vér folyt légyen már az ő villongásaik miatt 's ők nem hajlandók még többet ontani. Ezen nyilatkozás következésében ugy bántak velek a' Fineganok, mint pulya hátortalan emberekkel, 's gyávának hirdetvén ki őket, azzal fenyegetöztek, hogy vad állatként fogják agyonlöni akármellyik Sharkeit is, ha valahol meg kaphatják. A' Sharkeik mindazáltal erősen megmaradtak előbbi nyilatkozatásuk mellett, de egyszersmind kijelentették, hogy az erőszakot mindenkor készek leendenek ellenerővel megtorlani, valahányszor azt a' szükség kívánni fogná. Ettől fogva, mintegy megújultan gyakoroltattak az apróbb veszedések 's kártételek; mellyeknek hogy a' Sharkeyk elvalaha véget vethessenek, egy elválasztó falnak építetését határozzák meg a' Fineganok ellen, 's azt nyomon végre is hajtatták. — Midőn a' Sharkeyek egyik ifjabbika, kit anyja, mintegy a' veszélynek előérzetétől ösztönöztetve, mindenkép otthon marasztani igyekezett, minden kérelmének ellenére is ki ment a' kőmivesekhez, hogy a' munkát személyesen megtekintse és siettesse: megtámadtaték több fegyveres emberek által. Ő vitézül oltalmazta magát jó ideig; de lába megakadt valamiben 's földre zuhanva keresztül döfetéék egyik megtámadója által, ki a' vérében fetrengőnek eme szavakat kiáltá: „szállj testvéred után!“ Tudtára esett a' harcz az öreg Sharkeynek, ki utolsó fiával együtt a' megtámadtatottnak segítség-

gére sietett ugyan, de már későn, 's ő maga is kivégeztetett volna, ha leánya épen a' legszerencsésb pillanatban egy csoport katonaságot nem vitt volna apja védelmére. Ezek elől megfutomodtak ugyan a' gyilkosok, de kettőn kívül mind kézre kerültek 's tömlőczbe hurczoltattak. — Ezeknek következtetésében történt, hogy mult October 3kán 11 ember vádoltaték a' szántszándékos gyilkosságról a' dundalki esküdtek előtt; névszerint: Finegan Jamie, a' familia feje, 80 esztendősb agg, ennek 52 éves fia Ritchie, két unokája, egyik 24, az ifjabbik 18 éves; Ritchie négy leánya, kik közül a' legidősb 24, a' legifjabb pedig 18 éves; ezeken kívül még más három segéd-személy. — A' törvényszéki előlülő, Ritchiehez a' vén Jamie fiához intézé első kérdését, ekképen: Igaz e, hogy sok időtől fogva nagy gyűlölséget táplálnak kegyetek-szomszédaik a' Sharkey nemzetség ellen?

Ritchie. Nem, Méltóságos ur, — soha sem.

Jamie, a' vén, boszusan rádördülve; Azt mondd — soha sem? Inkáb szeretném, engem, atyádat tagadnál meg, mint azt, hogy érzelmeidet titkolod. Eléggé gonosz vagy e arra, hogy tetteidért pirulj?

Ritchie. Apám; én nem vagyok gonosz.

Jamie. Ha gonosz nem vagy, vallj meg mindent nemeslelkűen.

Az előlülő (az irtokhoz) Irja föl kegyed, hogy az öreg mindent elesmer.

Ritchie. Egy uttal azt is, hogy a' fiú semmit sem tagad.

Az előlülő. Elesmeri hát kegyed, hogy oka volt légyen a' Sharkeyket gyűlölni?

Ritchie. Igenis: egyszersmind pedig irassa föl kegyed ha tetszik, hogy ezen okok olly hatalmasak valának, hogy elhatározám, vagy saját kezemmel végezni ki magamat, vagy pedig boszut állani.

Jamie. Helyesen fiam, helyesen.

Ritchie. Azt gondolja e kegyed, hogy nekünk nincsenek szenvedélyeink? Azt gondolja e kegyed, ha

én szégyent vallok, nem érzem annak gyalázatát? Azt véli kegyed, hogy én nem birok érzéssel szintugy mint akárki más, mint kegyed. Tuddja meg kegyed, én hegyi skót vagyok, 's meg tudom magamat boszulni.

Jamie. Talpra esetten szólsz!

Ritchie. Igen, igen; hegyi skót vagyok, 's ezt becsületnek tartom! A' Sharkeyk megbántották a' Fineganokat; a' Fineganoknak hasonló tettel kell a' kölcsönt visszafizetniek; előbb a' Sharkeyek ölték meg a' Fineganokat, tehát most a' Fineganoknak is meg kellett ölni a' Sharkey nemzetség ivadékát. Kétséges-sé akarja e kegyetek azon szabadságunkat tenni, hogy magunknak elégtételt szerezzünk? Kegyetek törvényei nyul szivü embereknek valók, nem hegyi skótoknak.

Az előlülő. A' törvények minden ember számára készültek.

Ritchie. Azt csak azért mondja kegyed, mivel kétségkívül maga is dolgozottrajtok. A' Sharkeyek megtöltötték bünök poharát, 's mi megesküvénk, hogy a' keserü kölcsönt visszaszolgáltadjuk; ők a' mi eleinknek fele jószágát elrabolták, minket pedig becsületünktől fosztottak meg; ők a' mi rokonaink közül többeket meggyilkoltak, ennél fogva érdemesek-ké tették magokat a' halálra; 's ezt mi meg akartuk nekik adni. Mi ennélfogva szánt szándékkal indultunk ki e' végre házunkból: a' történet egy fiatal farkast vezetett előnkbe, 's mi őt meg gyilkoltuk. — Ez mind az, a' mit mondhatok.

Elölülő, (az irnokhoz) Jegyezze föl kegyed az ő vallomását.

Ritchie. Lassan, lassan; még van valami mondani valóm.

Jamie. Helyesen fiam! az igazságnak egészen náfényre kell jönnie.

Ritchie. Ne azt írja kegyed, hogy meggyilkoltuk, hanem megfojtottuk, mert Anna kölcsönözé e' végre nyakkendőjét.

Anna. Atyám, én nem; én nem kölcsönöztem neked semmit. Én ellenmondok, hogy — — —

Jamie (öt félbe szakasztván.) Anna! Anna! Meg akarsz e minket szégyeníteni; tüstint valld meg; különben atyai átkomat adom rád.

Anna (zavarodva.) Igaz, — — igen, én kölcsönözém neki a' — — zsebkendőmet; — — nem; — — a' nyakkendőmet.

Ritchie. Az ég tanúm, hogy ő kölcsönözé; 's én fölálodom boszumnak a' farkasfiat.

Jamie. Ugy mond — boszunknak. Nem voltam e én segéd társad? Nálam nélkül talán soha sem érted volna el czéledat,

György (Jamie unokája.) Hát én, ősapám, — nem fogtam e, nem tartottam e én őt derekasan lábainál. Mindent teljesítettem egy betűig, a' mit kegyed parancsolt.

Jamie. Légy csendesen fiam, nem fogsz minket elhagyni, együtt halsz meg velünk; a' Sharkeyk sokkal is inkább félnek tetőled, hogy sem életedet meghagyassák.

Elölülő. (Andráshoz, Jamie másik unokájához.) Hát kegyed mit hozhat föl maga mellett mentségül?

András. Igen keveset. A' Sharkeyk soha sem bántottak meg ugyan engemet; de apám 's ősapám kicsinységemtől fogva gyűlölségre buzditott ellenök; ezek azt mondák nekem, hogy szomszédaink a' mi rokonaink közül többeket megöltek, 's hogy mi, az ő üldözéseiktől mentesen, 's károsításaiktól és viszáldásaiktól nem gyengítette, gazdagabbak lehetnének maiglan is, mint az edinburgi lordmayer; azt mondák, hogy mint jó fiunak, példájokat kell követnem; 's nemzetségem kegyetlen ellenségeit halálosan gyűlölnöm, ennél fogva ugy is gyűlöltem őket, a' mint engem arra tanítottak; véreket ontottam, a' mint az nekem megparancsoltatott. Ha ti azt bűnnek tartjátok, hogy az ember ősapja példáját követi; ha bűn, hogy apja parancsolatinak engedelmessédek: lakoltassatok érte; mert e' szerint magamat bűnösnek esmerem. (Vége következik.)

V e d l é s.

E' kifejezés által, közönséges értelemben, olly állapotja jelentetik az állatoknak, mellyben ezek bőreiket, tollaikat vagy szőreiket, bizonyos időben kivetkezik vagyis elhullatják, és helyette újabbat, az előbbinél tisztábbat 's kellemetesebbet nyernek a' gazdag természettől. Talán egy ember sincs, ki, roppant várasokon kívül nevelkedvén, az állatoknak eme tulajdonságát nem esmerné, 's ne tudná egyszersmind azt is, hogy ezen változás ugyanazon évszakaszban történik, midőn az egész természet, jeges éjeleinek hosszú álmából ébredezni kezd. De ezt mégis fölteszem, hogy ollyanok csakugyan találkoznak, kik még azt észre nem vevék, hogy az állatok legnemesb-ike, az ember, sincs azon újulási állapottól, a' vedléstől, fölmentve; csak hogy az ennél nem olly szem-bentünőkép 's nem olly rendes időszakaszokban történik, mint egyéb állatoknál, 's inkább csak a' bőrnek elporlásában, mintsem teljes lehámlásában áll. De figyelemre méltónak találom még az emberre nézve e' tárgyban azt is, hogy a' vedlés az emberek közül némellyeknél (nem mindenkinél!!) még némelly — belsőnek mondható műszereken (organon) is megtörténik, holott az az állatoknál csupán a' test külsején mutatkozik. Így nevezetesen az izlés műszere, a' nyelv, van ezen változásnak alája vetve; csak hogy nem olly rendes időszakaszokban, mint az állatok külső tagjai. Sokakat hallottam már panaszolkodni arról, hogy nyelvök megvedlett; (a' mi különösen erős vagy penészesdohánynak szivásától vagy pénznek szájban forgatásátul igen gyakran származik;) hallottam egyszersmind nyilatkoztatni azt is, hogy illyenkor az iz-érzéstől megfosztatnak, sőt — különösen az általam érintett második ok következtében — még szólásukban is változást szenvednek, ugy annyira, hogy az illy változáshoz szokatlan fülük előtt teljesen érthetetlenekké lesznek. Ezen rendes esetnek én

nem régiben szem-fül-tanúja voltam, 's ámbár az e' féle tünemény nem egészen esmeretlen volt már előttem, mégis igen különösen hatott reám azon másodsori nyelvvelés, mellyet ezen személyen most másod izben történtnek tudok. Én ugyan magam is doctor vagyok, 's mondhatom, a' betegségeknek gyógyításában nem egészen járatlan, sőt ha magamnak mások szavai után hízkelkedhetem, nem is szerencsétlen: mind a' mellett meg kell vallanom, hogy ezen különös nyavalának orvoslását — tudom is — nem is. Ha valamely mély belátásu hazámfia azon titoknak birtokában volna, vagy azt ezentul fölfödözni szerencsés lenne: hiszem, birand olly keresztényi jószívűséggel, hogy e' lapokban közhírré teendi. —

K. B. Z. E.

K ü l ö n b f é l e .

Ganganelli pápa illy hasonlítást tön a' nemzetek költészete ügyében: Az olasz költészet, olly tűz melly serczeg, a' spanyol ollyan, melly lobog; a' franczia ollyan, melly világosít; az angol pedig ollyan, melly füstölög. Az ő ítélete szerint tehát, egy sem volt melegítő lággal égő.

Egy statistikai összeillesztésből kitetszik, hogy Franciaországnak mostani 32 milio lakosa között, 20,189 süketnéma találtatik; tehát minden 1586ik személy, illy szerencsétlen sorsban osztozik.

Hazánk sz. koronája, 9 márka (egy márka 24 karatot, egy karat 12 granumot nyom) és 6 unczia nehézségü. Drága kövei közt 53 zafir, 50 rubin, 1 smaragd és 338 szem igaz gyöngy van.

R e j t e t t s z ó .

Két elsóm a' szivet tépi
De más hármam megenyhíti;
Fát hasít e g é s z e m vége,
Melly eső 's viz szüleménye.

M

Jegyzet: A' 45-dik számbeli Találós mese: Csalán.

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

47. szám.

December 11-kén.

Lendítés.

Honfi, gyümölcsre ha vársz: igyekezz elhintni a' magvat;

Pusztá kopár földön bő aratást ne reménylj.

És ha dicsőt, nemeset vágyasz látni emelve hazádban:

Szezd meg a' régi szokást, melly csak ohajtani szokott;

Munka körödben ügyelj, lendíts, a' mennyit erőd bír.

Sok becses alkotmány kised alapzatú volt.

K.

Faültetmények.

(Hazatiszogat K..tól.)

Ugy vélem, senki előtt nem esmeretlen a' hazánkban utazott (és nem utazott) külföldieknek szóval és írásban kijelentett csudálkozása az iránt, hogy mi, homokpusztáink termékenyítésével, mellyek több vármegyéinket disztelenítik, — épen nem gondolunk; hogy mi, azon végetlen síkságokat, erdőtelen és árnyatlan róna vidékeket, mellyeken a' nap heve, a' szél hidege és dühösködése, — általában az idő mindennemű viszontagsága miatt elsanyart méneseink, gulyáink, csordáink és nyájaink sinlődnék, nem javítjuk holott ez volna egyedül való út, mellyen indulnunk kellene, ha nemzeti jólétünknek egyik leggyümölcsözőbb ágát a' mezei gazdálkodást előmozdítani 's megalapítani akarnók. Mind ezeken csudálkoznak a' külföldiek; sőt nem csak csudálkoznak, hanem gunyolnak is bennünket henyeségünkért. Nemde, mi nem csudálkozunk? nem gunyoljuk egymást? Lehetne pedig csudálkoznunk; és fájdalommal kellene csudálkoznunk; különösen e' folyó évben, midőn a' nyár kezdetével olly hosszasan tartott hévség, a' homokos az ernyőtelen

sikságot, legelőt és rétet annyira leperkelte, hogy a' marháknak sem kün megkivántató mennyiségű eledele nem volt, — sem, majd ha a' zivataros tél őket tanýára, akolra vagy ólra beszorítandja, elégséges jó takarmányok nem leend, 's az ugy is elsoványult — sőt talán betegeskedő — marhának, legfőlebb is szalmán vagy iszapos sáson kell tengődnie. Lehet valóban, és kell csudálkoznunk; de gunyolódunk nem szabad. Egymást gunyolni, többnyire ellenségeskedés, vagy leggyakortább megromlotttság jele, 's ettől mind a' kettőtől őrizkednünk illik, és kell. De a' más okokból származott, 's néha jó czélből irányzott guny sem mindenkor jó foganatu. A' szerencsétlent, az elkeseredettet, gyakran makacssá, megátalkodottá teszi; a' nélkül, hogy a' szorgalomnak legkisebb csiráját benne felébresztené. Mert, meg kell jegyezni: a' henyé ember nem mindenkor egyszersmind érzéketlen és jobbitatlan, a' szemérem és becsületérzés nincs mindenkor elfojtva lelkében; 's így igen gyakran megesik, hogy a' kiméletlen bánásmód által, a' jobbra 's nemesebbre egyiránt alkalmas ember szívében, a' daczolás és makacs ellenszegülés lelke az által ébresztetik, hogy a' szendergő becsület, szemérem és önérzés, vadul riasztatik föl. A' kimélet, az illő bánásmód, csuda-erővel hat a' legmiveletlenebb a' legelfogultabb ember lelkére is. Ennélfogva a' ki valamit mozditni akar, leginkáb reménylheti igyekezetének teljességét, ha kimélve 's jól megfontolva nyul azon eszközökhöz, mellyek által czélját elérni törekedik. Ismétlem tehát, hogy gunyolódunk nem szabad; hacsak az ügynek ellenkező foganatját nem akarjuk tapasztalni. Egyébiránt is a' pusztá szó csak érzéseket szül, vagy fojt el; de a' természeti világban hol műerő (vis physica) kell, semmit sem létesít; — legfőlebb vágyódást ébreszt. Ha tehát az érintettem bajon segitni akarunk, járuljunk az ügy kiviteléhez testi erővel; a' mennyire ez tőlünk kitelhetik. — Sőt nem is kell (széles értelemben) egyedül csak saját kezeinkkel mun-

kálkodnunk; azokat a' kezeket is hagyjuk dolgozni, mellyek a' mi önnönös foglalatosságainktól feloldoztatva, csak igen rövid ideig volnának ezen munka végbevitelére fordítandók. — Minekelőtte azonban megmondanám, minő kezeket ohajtanék én csak igen rövid időre egy másik munkától feloldoztatni, 's a' mi erőnkkel egyesítve faültetmények létesítésére használni: visszatérek elmélkedésem első pontjaira, 's csak — ha még azokkal összefüggőleg némellyeket előadandók — azután szándékozom itt félbeszakasztott gondolataim fonalát ismét fölfogni 's a' kérdéses csomót megoldani.

Csudálkoznak — mondám — a' honunkban utazó külföldiek, hogy mi, azon homoksíkságok termékenyítésével, mellyek több varmegyéinket disztelenitik, — épen nem gondolunk. Ezt általános értelemben kívánom vetetni, mert vannak megyéink, p. o. Győr, Pest 'sat. mellyek neminemű kivételt szenvednek, 's több kisebb és nagyobb kiterjedésű nyárfa- (és akác) ültetményeket mutathatnak, mellyeknek segítségével a' folyó homokot felfogták, 's részint már fütermő legelőkké és szántóföldekké átváltoztatták, részint pedig évek multával bizonyosan átváltoztatandják. És tudományomra nincs is egyéb mód, melly szerint az ingatag fövenyet 's a' szél által ide 's tova hordható, néha a' termékeny földeket is elborító homokot, megtelepíteni lehetséges volna, — mint ha az illy kopár vidékek fákkal beültettetnek. Minő fa volna pedig e' végre leghasználhatóbb, legbizonyosabban megfogamodó: tapasztalásomnál fogva úgy hiszem, hogy a' nyár- és akácza. Sőt azt még emennek eleibe teném, részint azért, mivel az dombon 's lapályon — általában pedig mindennemű földben — bizonyosabban megered 's fogamszik, részint, mivel emennél sudarasabb'levén, nem vet olly nagy árnyékot (nap-árnyékot) a' vele beültetett vagy csak befoglalt mezőségre; részint végre azért mivel kövérebb — vagy legalább vastagabb levelekkel bírván, sokkal

több trágyaföldet (humus) szolgáltatandna elrothadó 's a' homok közé vegyülő csalitjával. *) A' beültetett vagy befoglalt mezőségre, — mondám; — 's ezen megkülönböztetést azért tettem, mivel véleményem szerint a' faültetvények úgy volnának elrendelendőek, hogy némelyek ugyszólván erdő gyanánt szolgálnának 's a' föld sűrűen megrakattatnék fával, mások ellenben csak mintegy kerítés (gyepü) gyanánt vennének körül kisebb vagy nagyobb területü földet. Azt pedig, hol mellyik módja volna alkalmasabb ezen faültetvények létesítésének: a' föld minősége 's haszonvétele fogná meghatározni, oly képen, hogy a' szélhordta homokú vidék 's a' hol az ültetvények idővel valóságos erdő helyett szolgálndjanak, ott lehető legsűrűbben (megtartván azonban a' szükséges közt) ültetessenek a' fák; a' hol pedig a' homok kevesbbé folyékony — sőt talán valamennyire eke, kapa vagy ásó alá — veteményzésre — is alkalmas, vagy a' fák csak az elsülés ellen 's a' marhák enyhülésére szolgálndók volnának: ott csak igen gyéren (ritkán), három legfőlebb kilencz sorjával, gyepüt képzőleg, ültetessenek. — Az illy — ugyszólván elevegyepüvel körül vett — földet, bizvást lehetne azután használni akár rétnak, akár legelőnek, akár pedig gabonatermesztés alá; mert e' szerint mintegy takarva volna a' telek, a' kevesbbé ingatag homoktériség, 's ha a' szél még oly dühösködő volna is, nem birna elég erővel a' föld színét megszagatni 's a' vetemény — különösen gabona — gyökeréről a' szükséges fedezetet elsodorni. Ha pedig ettől tartani kellene, igen könnyen lehetne a' dolgon segíteni az által, hogy a' nyárfák közei akáczcsemetékkal rakatnának meg; mellyek minthogy sűrűségek 's árnyékban lételek miatt magasra nem nevedhetnek, annál inkább elbokrosodnának 's valóságos védhástyát képe-

*) Csilit, több vidéken közönségesen használt szó, annyit tesz, mint : lehullott száraz falevél.

zendnének. Egyébiránt pedig nem kellene attól tartani, hogy azon árnyék, melyet az illy magas élőfa-kerítés okozna, a' veteményre káros befolyással lenne; sőt ellenkezőleg igen mérsékelné azon hévséget melyet a' homokföld olly mohón magába szokott színi a' nap sugaraiból, 's a' nedveket, mellyek abban olly hirtelen el szoktak enyészni, hosszabb ideig megtartaná, és ez által a' vetemény nevedésére és teljességére különösen jótékony befolyásu lenne.

Nem tartom feleslegesnek még e' helyen azt is megemlíteni, hogy véleményem szerint a' faültetmények nem csak erdőtlen vidékeken 's kirekesztőleg homokos síkságu megyékben volnának eszközöndők, hanem minden más — még a' legerdősebb vidékeknek ollyan helyein is, mellyeket egyéb haszonra fordítani nem lehetre. Illyeneknek gondolom én az utak mellett lévő árok-hátokat, a' nádok és kákán kívül egyebet nem igen termő mocsárokat 's a' folyóvizek és tavak partjait. — Mennyi közvetett 's közvetlen haszon háromlanék ebből nem csak a' tulajdonosra, hanem másokra 's az egész hazára is: azt csak azok nem tudják, kik illyesmiről soha sem gondolkoztak. — (Vége következik.)

A' nemzetségi rögzött gyűlölségnek újabb példája.

(Folytatása 's vége.)

Elölülő (Sárához.) Hát kegyed, fiatal nő, mivel védheti magát?

Sá r a. Semmivel sem. Ha apámat, férjemet, öspámat és testvéreimet kárhoztatja kegyetek: azt akarom, hogy engem is kárhoztassanak.

Elölülő. Ha kegyed ártatlan: nem félhet a' kárhoztatástól. (Anna felé is fordulva) Adja elő kegyetek mind azt, a' mit részökre kedvezőnek gondolnak; kegyetek még fiatalok; az ítélőszék tekintettel lesz kegyetekre.

Anna. Én semmit sem mondhatok olyast a' mi nekem kedvező volna, kivévén, hogy a' kendőt én adtam oda, mellyel ellenségünk megfojtott.

Elölülő (Medeához) Vannak kegyednek bizonyosságai, mellyeknél fogva büntetlen hagyathassék? Födözze föl kegyed azokat, mi örömet meghallgatándjuk.

Medea. Én épenséggel nem akarok büntetlen maradni; de egyébiránt sincsenek bizonyosságaim. Kárhoztasson el kegyetek; teljesítsék kötelelességöket; az én tartozásom az, hogy rokonaim sorsában oszta-kozzam.

Elölülő. Minthogy a' vádoltak semmit sem tagadnak, ennél fogva csak azt kérdem még: ki ölte meg kegyetek közül az ifju Sharkeyt?

Majdnem minden férjfiak egy szájjal; Én! én!

Jamie. Ne hallgasson kegyed az ő csevegésökre; egyedül én öltem meg őt; a' világ minden kincséért nem engedném másnak ezen dicsőséget. Én öltem meg a' nyomorultat, egész erőmből összeszorítván nyakát 's egyszersmind hasára térdelvén. Mért nem semmisíthettem meg egyszerre az egész gyüölt nemzetséget!

A' további vallatások és kölcsönös vitézségi versenyéseik a' vadoltattaknak, semmi ujat sem födöztek föl.

Több napi ülések után a' következő ítéletet hozta a' törvényszék:

Fontolóra vévén azon körülményt, hogy a' Fineganok hosszabb időtől fogva kérlelhetlen gyüöltséggel viseltettek légyen a' Sharkeyk iránt, 's ezen gyüöltség többszöri fenyegetésekben sőt ellenséges cselekedetekben is nyilatkozott; fontolóra vévén, hogy ők a' mult Aprilisban olly tervet készítettek, melly szerint egy éjszaka minden Sharkeyeket megölelendők valának: fontolóra vévén, hogy ezen terv csak az ő akaratjokban nem lévő körülmények miatt

nem teljesíthetett egészen, hanem általok két ember mégis megöletett; fontolóra vévén utoljára, hogy a' vádlottak közül nem mindnyájan egyenlő részt vettek a' gonoszságban 's ennél fogva különb is kellene megítéltetniök: azt rendeli a' törvényszék, hogy 1. Finegan Jamie, Finegan Ritchie, Finegan György és Mov Dobbin a' dondalki tömlöczbe, honnét az esküdtek széke eleibe vitettek, vissza kísértessenek, 's onnét a' folyó hónap 15kén a' vesztés helyre szállíttassanak, hogy ott nyakoknál fogva fölfüggesztessenek, mignem meghalának; testük pedig a' bonczolóknak hagyassék. Könyörüljön az isten szegény lelkeiken. 2. Finegan Anna, Finegan András és a' két segéd Botani-Bayba szállíttassanak; életük fogytaig ott maradandók. 3. Finegan Medea, Sára és Jessie, mint ártatlanok, tüstint szabadon bocsátassanak.

A' kárhóztattak, rendíthetlen egykedvűséget, sőt hidegvérűséget mutattak ezen irtózatos ítéletnek: halásakor 's úgy látszott, mintha mindnyájok közül, a' három utolsó volna legszánandóbb!

Hajdani ragadványok.

Thüringenben 1006 olly veszedelmes nyavalya uralkodott, hogy rövid idő alatt 37,000 embert síroltak el. — Prágában 1382ben egy nap alatt 1116 ember halt meg. — Parisban 1466, néhány holnap lefolytában 40,000 ember lett valamelly ragadványos nyavalya áldozatjává. — Brüssel városa 1489ben 33,000 lakosát vesztette el. — Hazánkban is olly járvány uralkodott 1526, hogy általa, sok vidékeken szerfölött megiritkittattak a' lakosok. Schweiz- Sváb- és Bajorországban szinte nagy számmal haltak az emberek 1538. Silesiának Boroszló nevű városában, az 1542ki évben 22 hét elfolyta alatt 5900 személy mult ki; 's ugyan ezen évben olly nagy halandóság szállotta meg Romát, hogy néha egy egy napon 1000 ember is feküdt egyszerre meghalva. Velenczében 1576, ki-

lencz hónap közben 6000 ember vesztette el életét. Bécsben olly erővel uralkodott 1679 a' járvány, hogy September hónapban szinte felét elsodorta a' lakosságnak; semmit nem lehetett látni mást, csak csupán halottvivőket, temetkezéseket; a' mi utóbb már annyira ment, hogy a' városnak még életben lévő lakosai, dobszó által kénytelenítették sirásokat és halottvivőket toborzani (verbuválni.)

K ü l ö n b f é l e .

Angliában, hol most az utak jóságát bámulva szemléli némelly idegen föld fia, 's majdnem minden faluból csinált uton mehet minden irányzatban: csak 1763 építettett az első országut Edimburg és London között; 's a' mi több, ez még akkor ott is vakmerő és teljesíthetetlen vállalkozatnak kiáltaték számtalanok által, kiket az idő szépen meghazudtolt,

A' württembergi rendek követkamarája újabban megállapítá a' kutya-adót, melly ügyben Menzel így nyilatkozék: Én a' kutyák ellen vagyok; mert tudva van, hogy minél több valamelly országban a' kutya, annál vadabb a' tartomány. Példa erre Egyiptom, hol a' kutyák majdnem polgári jusokkal birnak. Különösen pedig az ölbeli kutyácskák ellen kelt ki, mellyeknek számtalan bohós kedvelői vannak.

R e j t e t t s z ó .

Elsőm második tagommal

Együtt véve hangot ad:

Minden állat bir lábammal,

S' a' viz is ha folydogál.

Egész testem porban hever,

Mégis ha jó idő jár,

És az eső gyakran megver

Meghizlal a' meleg nyár.

Kóris János.

J e g y z e t : A' 46-dik számbeli Rejtett szó: Euborék.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

48. szám.

December 14-kén.

Magy és Föld.

Nincsen oly áldott magy, melly minden földben egyenlőn

Meggyökerezék, és nyujtsa a' munkai bért.

Nincs de oly elhagyatott föld is, sőt szik'atető nincs,

Mellyen semminemű magy ki ne kéne soha.

K.

Faültetmények.

(Hazatiszogat K..től.)

(Folytatása 's vége.)

Minekutána tehát a' homoktérsek megjavításának 's termékenyekké tételének módjáról, azaz: milly szabályokhoz alkalmazva leendő eszközléséről saját nézeteimet — csak mintegy futólag — előadtam; azon kérdés megfejtéséhez fogok: valyon mi által — vagy helyesebben mondva — kiknek kezeivel volnának azon javítások végbeviendők? Erre röviden azt felelem, hogy — véleményem szerint — közös erő által; közös kezekkel; nem pedig talán egyedül csak a' jobbagyéival, mert közhaszon köz áldozatot kíván. Vettek volna uj teher alá szoritni azon vállakat, mellyek őt is elég sulyosat viselnek. De ellenben szükségesnek tartom, hogy a' munkában egyszersmind a' pórság is részt vegyen, 's ezt csak azon oknál fogva is, mivel nélküle millio kéz elvonva lenne ezen országos foglalatosságtól, mellyet csak összefogó általános erő által lehet végbevinni. Hogy pedig ezen munka, különös terhére még se esnék, ugy vélem csak az által volna kivihető, ha a' vármegye közgyűlése határozásának következtében (azaz a' földes uraságok megegyezésével) néhány robotja el engedtetnék a' pa-

rasztságnak, olly képen, hogy azt az egy napot p. o. mellyet egyébként ura dolgában töltene el, faültetésre fordítsa. És azt hiszem, hogy nem is kellene többet (általánosan véve) egy napnál ezen munkára szánni, különösen ha ekkor az egész-helyes jobbágy két munkást, a' fél helyes egyet állítana ki, a' zsellérek pedig csak fél napot áldoznának ezen ügyre. — Lehetne azonban más arányt (proportio) is fölvenni, a' szerint a' mint azt a' beültetendő földek nagyobb vagy kisebb mennyisége 's egyszersmind a' vidék vagy megye népessége megkíváná. Bizodalmasan hiszem pedig, hogy nem találkozná földes ur, kie' hasznos czélra, egy robotot feláldozni a' legtisztább szivvel hajlandó ne volna. De ha találtatnék is egy vagy két olly önnönös, olly szánakodásra méltó együgyü birtokos, ki a' kérdésben forgó munkálat nyomosságát fölfogni 's érezni nem akarná vagy nem tudná, 's ezen szép ügytől közvetlen segedelmét is megtagadni képes volna: ezt, a' nagyobb rész megegyezése, a' közhatározat elfogadására és teljesítésére olly hatalmasan kötelezné, hogy ha eleget tenni vonakodnék, tisztügyészi vád (fiscalis actio) által is kinszerithetendő volna. — Én legalább így érzem, hiszem és vallom.

Azonban nem csak — úgy szólván kölesönözött erő — robot által ohajtanám én a' faültetmények létesítését, mert közös ügy közös munkát, közös haszon közös áldozatot kíván, hanem azt is követelném, hogy a' nemesség közvetlenül, saját erejével is járuljon e' hasznos indítványhoz, olly képen, hogy a' kinek p. o. egy cselédje van, az fél napig, a' kinek három, az egy napig, a' kinek hét — az két napig 'sat. köteleztessék egy emberét faültetésre küldeni. Azért nem tartanám pedig meg a' nemesség által küldendő dolgozókra nézve az egyenes arányt (proportio directa,) mivel minél kevesebb cselédje van valakinek, annál kevesebb számmal vannak jobbágjai is, és viszont, minél több cselédje, annál több jobbágya szokot rendszeren lenni a' földes urnak. Ha tehát a' sok cselédü

és sok jobbágyu 's a' kevés cselédü és kevés jobbágyu birtokosok között, a' munka-napoknak vagy dolgozó személyeknek száma rendes arány (proportio) szerint határozatnék meg: amazok fölötté terhelve lennének emezekhez képest; a' mit még akkor sem vélnék megengedhetőnek, ha azok legkevesebbé nem éreznék is annak súlyát; mert azmindenkor csak igazságtalan teher maradna.

Minthogy pedig az illy munka, czélirányos előkészületek, okos igazgatás és szigoru felvigyázat nélkül nem eszközölhető: semmi sem természetesebb mint az, hogy minekelőtte a' megyék ezen ügy kiviteléhez fognának, tisztí földmérőjök által mind azokat ki kellene nyomoztatniok 's el készíttetniök, mellyek előlegesen megkivántatók ahoz, hogy a' kezeket haszonnal lehessen a' tárgy körül foglalatoskodtatni. Minekutána már azok meglennének, könnyü leendene csak kis gyűlésből is futóiratokat (Currens-eket) bocsátani a' községekhez, mellyeknek hadnagyai, birái, vagy hármí más néven nevezendő előjáróji, a' teljesítendőik teljesítésére nézve felelet terhe alá vonatnának; fönmaradván azonban a' tisztí földmérőnek és járásbeli szolgabiráknak, a' körülményekhez képest netalán megkivántató újabb rendelkezések 's utasítások kiosztása, valamint szinte a' fő igazgatás és fenytéki ügyelet is.

Legyen szabad elmélkedésemet keblem azon forró ohajtásának kiuyilatkoztatásával fejeznem be: bár ezen általam megindított tárgy több nyomozókra is találna; bár a' salaktalan honszeretet többeket serkentene véleményeik közlésére; bár szavaim sikeretlenül ne hangzanának el, miként egy olyané, ki halottak szívében ohajtná fölgerjeszteni a' cselekvés forró vágyait, 's buzdítná őket a' hon felemelkedése egyik hathatós eszközének használására.

Magyar nyelv.

A' Hasznos Mul. (2. fél eszt. 1833.) 6 száma' alatt, a' 47. 48. lapokon olvasám, miként egy magyar tudós azon csudálkozik, hogy azok, a' kik jó 's rossz új

szavakat koholnak, még eddig nem igyekeztek a' sok két értelmű szavakat új szavakkal fölcserélni p. o. Na p dies et sol, h ét septem et septimana, hold luna et jugerum, dél meridies et plaga coeli meridionalis, ég coelum et ardet, ér vena et attingit's a' t. és óhajtáná, hogy a' két értelmű szavak, mellyek a' nyelv' tökéletlenségéhez tartoznak, a' magyar nyelvben megszűnének. Kérdés: Lehet-e ezt óhajtani? — óhajtotta e' Cicero hogy a' latinban az illy két értelműek megszűntek volna, mint: labor, amor (ige és névszó), cachinno (hasonló), halo (lehelek, nap's hold' udvara és borbeteg), erro (tévelygek's tévelygő), furor (lopok, ésdüh v. dühösség) os (csont és száj), latro (tolvaj és ugatok), ligo (kötöm v. kötök és kapa), palus (tó és karó), unio (gyöngy, egyetem és egyesülés), palpo (tapogatom és hizelkedő), pila (lapta, oszlop, mozsár, külű), calx (mész és sark), blatero (csacsogok és csacsogó)'s a' t. Hát még az illyekkel játszani is p. o. Quod dono bono dono, id bono loco loeo, et: ubi dantur bona loca, tua bona ibi loca, et: si qua sedes sedes et est tibi commoda sedes, illa sede sede. etc. Osztán óhajtja-e a' Német hogy szünne-meg majd minden névszava lenni ige is? Sőt ezzel pótolja nyelve' hiányát, hogy a' névszavait nagy's igéit apró betűkkel írja. Nem lehetne-e nálunk is az Ég (coelum) az ég (ardet)'s a' t.? De, minthogy nálunk az illyek' száma kevés, inkább káros lenne, helyettek újakat koholván, a' nyelvet terhesíteni. Orvosolja e a' Német ezeket: öc s (öcse) bá ty (bátya) bruder, n é n (néne) h ú g schwester? Hol okunk nincs gáncsokodni, ne akadjunk fenn. Javítsunk ott a' hol szükséges; de félve és vigyázva, ne hogy inkább rontsunk mint építnénk. Csekély okra (hát ok nélkül?) a' szókat és azoknak kedves hangjokat ne változtassuk, (nem szabad ha lehetne is) és hibákat szükségtelenül ne keressünk. E. G

Valami a' hangművészség köréből.

Serwaczynski Szanislo ur hegedü virtuos több külföldi muzsika-egyesületek' érdemes tagja, hosszab

szünete után f. hónap 5kén Budán a' hét választó fejedelem czimü vendégfogadó' közép kiterjedésü de igen alkalmas teremében társasági hangversenyt adván, ujabban meggyőze bennünket arról, hogy mindazon bélyeges tulajdonságok, mellyeknek öszvete a' gyakorló művészt *virtuos* névre egyedül érdemesítheti, u. m. lelki 'stesti művészi erő, hallgatóinak figyelmét a' bámulásig magára vonzó ügyes készség, mind a' melodiai egyes, mind a' harmoniai többhangzatu tétélekben tiszta és szabatos hangzatás (intonatio,) bizonyos találás, izlés, és ezzel párosult kifejezés, mellyeknél fogva Serwarczynskit már több renbeli külső ujságlevelek az első-rangu gyakorló hangművészek sorába helyheték: benne voltakép feltaláltatnak; — és ha kinek alkalma volt őt több izben, mind közönséges hangversenyekben mind kisebb társasági körökben, quartettekben, fortepiano-kisérésben hallani, 's még ezeken kívül az tudva van előtte, hogy ő a' fortepian játszással is jóformán ösmeretes: illy sok oldalú 's feltünü miveltségü művésztől ama felebbi tisztas nevet vésztehajlás nélkül meg nem tagadhatja. — Az említett alkalommal előadott darabok ezek voltak: Kreutzer-től E moll hatalmas és pompás Concert, Benesch-től, Crociato operából vett 's Peatsek-től eredeti magyar themára készített varirtiók, orchester kísérettel; mellyeket a' hangversengadó nagy tökélyben adván elő: a' terem tágasságához képest szép számmal egybegyült közönségnek gyakori zajos tapsával bravo, bravissimo kiáltásaival, 's végre kihívásával, tisztelteték meg. Említést érdemelnek Kundt, és Batka urak is, kik közül az első, Mauter-től flotára orchester kísérettel készült variatiókat, a' második pedig, nem régólta divatozó Aeolodicen klavir nemü műszeren tulajdon fantasiáját, mindketten szép ügyességgel, 's kifejezéssel adván elő, tapssal jutalmaztattak. Végre a' mi az orchestert illeti: bárha ez a' helyhez alkalmazva kevés számú ugyan de érdemes dilettans férfiakból álló volt, szabatos, és hathatós

kísérése által megmutatta, hogy több függ a' tárgyhoz értéstől, mint a' nagy számtól. Ugyanazért, minekutána örömmel olvastuk újságleveleinkben, hazánk kisebb, városaiban mint Pécsen, Aradon, hangmívelő társaságoknak felállítását: nem lehet illy ohajtásunkat ki nem nyilatkoztatni: vajha a' szépülésü 's tehetős hazafiak nemes adakozásaiból addig is, míg a' hazának, erkölcsi nemesb tettekre hívott fiai, több oldalú mívelődésünk eszközlésére teljesen felébredvén, czélerányos intézetet állitnának: legalább annyi segedelem gyűlne össze, hogy Budán, nemzeti színi társaságunknál egy, ha szinte kevés, de ügyes tagokból álló orchestert lehetne tartanunk, melly által mind a' társaság több hitelt és halgatókat nyerne, mind pedig arra is út nyitattnék, hogy néha néha, szünet napokon, mivelty gyakorló hangművészek hangversenyeket adván, nem csak közönségünknek szereznének szívet nemesítő éledeletet, hanem ez által nevendék hangművészeink' kifejlése is hathatósan előmozdítottatnék. d.

A' jótékony nyerő.

Dublinnak sz. Patrik nevü vendégfogadójában pharot játszó társaság, kíváncsinézőktől körülvéetve. Belépett a' szobába egy esmerősét kémlő altizt 's minthogy azt nem lelé, ő is a' játszó asztalhoz közelített, 's történetből épen annak a' székénél állapodott meg, kinek a' szerencse legkedvezőbb volt. A' szegény tiszt talán örömet játszott volna; de nem volt annyia, hogy bizton közikbe elegyedhetett volna, 's talán méginkább azért tartóztatta magát attól, mivel félt, hogy csekély pénzecskéjétől is megfosztatik 's úgy is elég nagy nyomoruságából még irtózatosabba taszittatik. Nyugodtan nézé tehát a' nyerő Angolt, kinek háta mögött áll, 's ki többször már szép somma pénzt rakott el zsebjebe. Egyszer, midőn ismét egy nagy halom csillagó aranyat sodort az nevelköz-

ve erszényébe: nem tartóztathatta meg magát a' hátul álló tiszt, hogy lassan föl ne sohajtson „Istenem! milly szerencsés lehetnék én azon pénznek csak felével is.“ Az angol megértette a' suttogás savait; röplő pillantatot vetett hátra, 's a' kopott formaruháról elég következtetést vonván magának, szóla: „Fogadja el kegyed mind,“ 's hátra nyujtá neki az erszényt. Az altiszt vonakodott. „Fogadja el kegyed“ szólt amaz újlag „legyen rajta 's kegyeden az Isten áldása.“ Ekkor fölemelkedett székéről 's hirtelen eltűnt, a' bámulónak kezei között hagyváu az erszényt, ki mindenek álomnak, csalékony álomnak tart vala, hogyha a' kezében maradt nehéz erszény a' történetek valóságáról meg nem győzné. Minden körülállók csudálkoztak ezen jótékonytságon, és szerencsét kívántak a' megajándékozottnak; sőt maga a' társaság is dicsérte amannak szép cselekedetét, noha tulajdonképen az ő pénzőket adá a' fohászkozottnak. De mindnyájan becsületes embernek esmerék a' férjfiut, ki csekély zsoldjából szegény élemedett anyját 's két leánytestvérét táplálgatá; 's hogy ezt cselekedhesse, magától is igen sokat elfogott; önmulatságára pedig teljességgel semmit sem áldozék.

Sok idő mult el, évek után évek hanyatlának, 's azok közül, kik egykor a' sz. Patrik vendégfogadóban kártyáznak, ha mindnyájan éltek is, talán egy sem emlékezett már vissza a' megajándékozás estvéjére; legkevesebbé pedig az akkori nyertes jótékony férjfiu. Ez azóta még gazdagabb lön, 's az ifjui könnyelműséget kivetközve, mint előkelő nagy birtoku lord, a' felső háznakis tagja volt. Egyik napon, midőn épen egy szavalatról (oratio) gondolkodnék, mellyet a' felső házban mondandó vala, kopogtatni hall ajtaján 's egy esmeretlen férjfiut lát belépni magához. „Én“ így szólamlík meg a' jött idegen „egy régi adóságotat jövök lefizetni, melly már nehezíteni kezdé vállaimat.“ A' lord csudálkozva viszonozá: ő nem emlékezik, hogy valaha szerencséje lett légyen őt es-

merni, annál kevésbbé pedig kölcsönözés által szorultságból kiségitni. Dublinban történt ez, felele az idegen, a' sz. Patrik vendégfogadóban, a' pharaszatnál. Kegyed szerencsés volt a' játékban 's nyereségével egy nyomoruságban sinlett férjfiat boldoggátón; olly férjfiut, ki kegyednek sem rokona sem esmerőse nem volt, 's kitől kegyed viszonszolgálatot soha nem reménylhetett. Azon buzgó kíváнат, melly kegyed ajándékát kíséré, gyümölcsözövé lön. Az isten minden vállalkozataimat megáldotta, mellyeket azon pénzzel merészelttem; 's az én nyereségeim annál boldogítóbbak, annál édesebbek valának, mint-hogy azokat kegyed által mintegy megszentelve hittem. Azonban kegyed ajándékát, az első szempillantattól fogva, midőn azt kegyed távozása miatt színtekénytelen valék elfogadni, kölcsön gyanánt tekintetem, 's most eljövék, hogy kamatjaival együtt visszafizessem. Hála Istennek, nincs szükségem többé reá; boldogítson kegyed vele más szüköldőköbket, mint a' minő jelenleg én vagyok; tőlem pedig fogadja el a' tiszta hálaérzet legforróbb köszönetét.

Mint valamelly álomra, ugy emlékezek most vissza a' lord, a' játék egykori estvéjére, és a' pillantatával átfutott férjfiura, kikopott formoruhában áll vala háta mögött. — Vonakodott a' pénzt elfogadni, de engedett végre az idegen kérelmeinek, 's elvevé azt, boldogítva érezvén magát azon meggyőződés által, hogy egy becsületes ember szerencsáját alapította meg hajdani jótékonysága.

Rejtett szó.

Három első betűm betegségét jelel;

Véghárommal tilos minden bemeactel.

Az egész öt betűm férjfi személyt nevez,

De gyakran nyomorult sinlőt is bélyegez.

M. L.

Jegyzet: A' 47-dik számbeli Rejtett szó: Kolompér.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

49. szám.

December 18-kán.

Tetszés.

Szép a' mi jó, minden; rutsággal határos ezen tul
 A' legszebb gonosz is, tiszta erényü előtt.
 Hogyha tehát nemesebb lelkeknek tetszeni óhajt,
 Angyali jóságot rejtsen, a' szüzi kebel.

K.

M i o s z o r g a l o m.

1. *Nemzeti türelmi fal-kalándor* 1834 évre. Ezt, a' hónapoknak, nap és holdfogyatkozásoknak, a' budapesti póstajárásnak, a' nevezetesebb bel és külföldi vásároknak 's Budától lévő távolságuknak magyar neveivel 's pontos jegyzékével; a' személyi keresztneveknek pedig szinte magyar, német, serb, görög és zsidó lajstromával fölkészített, könnyü haszonvetelű kalendariumot, a' két alább megnevezendő mivvel együtt, Andreits Uros, a' budai egyetemi könyvnyomó műhelynél napkeleti nyomtatásjavító szerkezteté 's készité, dicséretet érdemelve, hogy az öszves kívánatnak lehetőkép megfelelni igyekszik, 's az ohajtott nemzeti elsőség iránt kellő tekintettel 's szives buzgósággal viseltetik.

2. *Imperial toleranz wand-kalender für das Jahr 1834.* Az előbbivel egészen meg egyező nagyságu, tartalmu és csinosságu miv, azon megjegyzésre és méltánylásra érdemes kitüntetéssel, hogy a' magyar szakasz itt is legelől áll.

3. *Műnz-journal als Stammbuch der Geschichte und Denkmahl des neunzehnten Jahrhunderts.* Pesth 1833. Másod

évi folyamat. 1 Füzet, 4 réztáblával, mellyek különbkülönbféle országok és nemzetek pénzeit esmergetik meg mind két oldalú nyomataikban, 's melléjük jegyzett értékek szerint. Különösen becses munka a' sokféle pénzekkel bánókra 's magára a' pénztudományra (numismatica) nézve is. Ennél fogva örömmel sejtettük a' szorgalmas Andreits ur szavaiból, hogy vele, anyanyelvünkön is megajándékozand benünket.

— r —

M a r e m m e k.

Maremmek közép olaszországban, jelesen az egyházi és toscanai birtokban. Siena körül a' tusci tenger mellett 's az Apenninek nyugoti oldalán, részint a' nápolyi tartományokban, olly egyes vidékek, mellyek nyárban kénkövel és timsóval felette bővelkedő föld kipárolgásai miatt csak egészség kockáztatásával lakhatók. Ez az egészségtelenség különösen a' 15. század óta tapasztaltatik, 's már Volterrán innen Arns felé kezd terjedni, noha Volterra a' tenger felett 3600 lábnyira emelkedik. Az igy megegészségtelenült vidék népsége kénytelen kivándorolni, vagy hideglelés pusztítja el; 's e rossz levegő (mal'aria) már Roma némelly utszáin is uralkodik, 's idővel a' várost lakhatatlanná teheti. Ellenben télen, a' Maremmek buja legelőt adnak, 's veszély nélkül lakhatók is. A' romai Maremmekben, mellyeket az előbbi kis birtokosoktól néhány herczeg megvett, drágaság idején buzát szoktak vetni. Ősszel szántanak 's az aratást közletről 's távolról gyülvöngő napszámosok végzik, 's a' buzát helyben a' szántóföldön kicsépelik. E' munkások olly vígyázatlanok, hogy vagy az ottani néhány fa, vagy a' szabad ég alatt alusznak, 's igen haramatos éj után többnyire hideglelést kapnak, 's ha csak a' halál előbb utol nem éri őket, hegyeik közé vissza visszavándorlanak, hol az egész-

ségesebb levegőn gyakran igen lassan gyógyulnak fel. Minél ifjabbak, annál hamarőbb lepi őket meg a' halálos láz. Egyébiránt sem köd sem gőz nem gyanított itt egészségtelenséget, sőt inkább a' levegő igen tisztának tetszik, 's a' láthatár tiszta kékségű. Toscánában próbálák a' pestises vidékek levegőjét faültetvényekkel javítani, 's valóban a' baj kisebbedett is, de koránt sem harittatott el; mint a' Lago di Bolsena környéke bizonyítja, melly sok erdővel bővelkedik, 's mégis a' mal'ariában szenved. Antium körül már a' Romaiak alatt valának illy egészségtelenségről elhíresztelt völgyek. Most ezek, csak az ember az éjeli szabad levegőt kerülje, teljesen egészségesek, 2000 's 1500 év előtt az egész Campagna di Roma sűrű népességű 's csupa kert volt, de hihetőleg épen ezért akkor szinte olly egészséges, mint most egészségtelen. A' népek vándorlása óta megszűnt itt a' kisebb mezei gazdaság 's az ásómivelés, mellyet Cato major annyira magasztalt, 's minél inkább papi kezekre, 's nemzeti hitbizományokra szálának az itteni jószágok, annál egészségtelenebb lön a' hajdani romai birtok. Lullin de Chateaufieux szerint a' Maremmekbeli búz és gőz, a' mindenütt kiütő kénkőforrásokat árulja el. De e' romlott levegő nem egyedül a' poshadó vizektől, vagy a' föld kopaszságától származik, mert a' hegyek tetején szinte olly veszedelmes, mint az erdők mélyében. A' rossz, alkalmasint a' földnek a' természetitkos menetele által kifejtett chemiai minémüségétől származik; 's nagyon hihető, hogy ha vagy a' romlott levegő javítására valami módot nem találnak, vagy egy új tűzokádó hegy, kirohásai által azt meg nem tisztítja; néhány század mulva közép olaszország az Apennineken tul, télben csupa marha legelésre használható, nyárbán pedig egészen lakhatlan sivatag pusztá leend. A' Maremmekhez nem tartoznak a' Pontini és más mocsárok, mellyek az Apenninek alatti lapályokban tespedő 's le nem csapolt vizekből származnak.

Bikaviadatok Spanyolországban.

A' bikaviadatok még mindegyre nagy divatban vannak a' Spanyoloknál, noha a' nép miveltebb 's fölvilágosodottabb osztálya, az illy vérengző játékokban való gyönyörködést szégyenelni kezdi. Egyébiránt örömetst védelmezik azt a' megtámadók ellen olly okoknál fogva, mellyek az ő szemeik előtt nagy nyomossággal birnak. Minden okaik között pedig az a' legelső: minthogy a' bikaviadal nemzeti mulatság, 's hogy annál csupa hazafiuságból is meg kelljen a' Spanyolnak jelennie. Ezen fölül még azzal mentik mulatságukat 's törekeshnek igazolni izlésöket, hogy a' Romaiak még kegyetlenebbek valának, mint ők; mert ezek az illy nemü mulatságokat emberáldozással gyakorolták, embereket küzdetvén egymással. Azt az okot, mindazáltal, melly talán legnyomosabb volna, hogy t. i. a' bikaviadal szörnyü érdeketességet 's érzelmi zajdulást gerjeszt a' nézőkben: nem merik fölhozni, holott pedig — ha gyengeséget menteni lehet, csak ezen oldalról volna az elsimítható olly emberek előtt, kik indulataikon 'sszenvedélyeiken győzedelmeskedni nem tanultak. Mert meg kell vallani, hogy mind az, a' mi irtózatossággal határos, iszonyatossága mellett is édesgető behatással bir olly személyekre nézve, kik a' vérengzést, bátorságos helyről nézhetik. És az emberiségnek ezen gyarlósága okozza, hogy olly személyek is gyönyörüséget találnak azokban, kik eleinte, csak borzadozással nézheték. Nincs az a' szomorú játék, ha a' veszélyek még olly hiven 's elevenen irtózatossággal színnel föstetnek is benne, melly olly nagy mértékben ingerleni tudhassa a' nézőt, mint a' bikaviadal. Spanyolországban, már az ezt megelőző nap is innep gyanánt tekintetik. Az országnak majdnem minden nagyobb városának van egy illy mulatságra készített helye, circusa. A' madridi 7,000 embert fogadhat magába, kik számos ajtókon járnak ki és be. A' nézők, nagyobb részint fá és kőpadokon

ülnek; csak némelly rekeszekben (loge) vannak székek; pompa és kényelmesség (commoditas) pedig csupán a királyi háznépében találatik. — A' küzdéshely, hat lábnyi magasságu erős karrózzal van bekerítve, 's mellette belőlről két lábnyi magas lépcsőzet van, hogy a' bika által üldöztetett vivó (torreador) annak segítségével könnyen átugorhassa a' kerítést. Ezen védszer csak néhány év óta használtatik, miután t. i. a' közönség nem csak a' küzdőnek megöletése, hanem a' nézők közül is sokaknak megsebesítése sőt halálra ökleltetése következtében megokosult. A' küzdéshely felé négy ajtó nyilik, mellyek közül egy az ólba, második azon helyre vezet, hol az elesett bikák fölkonczoltatnak; kettején pedig a' küzdő személyek mennek be. A' nézőjáték kezdete előtt a' circus mellett lévő téres szobában gyülekeznek össze a' küzdők hol egy Madonna- (Maria-) kép áll, melly előtt midőn imádságukat végezék, mind-egyik dohányosdratra (cigarro) gyujt. A' circus tekintete nagyon élénk; a' viadal kezdete előtt, temérdek sokaságu néző pezseg a' küzdéshelyen. Egy jeladásra azonban az egész hely egyszerre megürül, 's a' bikák, hogy a' nép sokasága és zajgása miatt meg ne rettenjenek, bekötött szemekkel 's bedugdosott fülekkel jelennek meg, 's vezettetnek ólaikba.

Az innep főfölvigyázója által adatott jelre, minden néző kitakarittatik néhány rendőr által a' küzdéshelyről. Azután egy hirnök (herold) lép elő egy jegyzővel 's néhány gyalog lévő hajduval, ki azon tilalmat olvassa föl, mellynel fogva a' küzdéshelyre semmit nem szabad hajítani, sem pedig a' küzdőket, kiáltozás, integetés 'sat. által ébreszteni. Egyébiránt ezen parancs, mellynek különben sem hallatszik a' nagy zaj miatt csak egy szava is: legkisebbé sem tartatik meg; mert a' circusban, — 's egyeül itt, háttartalan szabadsággal él a' spanyol nemzet.

A' küzdők (torreadorok) két részre oszlanak, névszerint *picadorok* a kik lóháton küzdenek, láncsá-

val fegyverkezve, és chulosokra, kik gyalog vannak 's a' bikákat különösen ingerelni szokják; melly végre leginkább vörös posztót használnak. Ezen utóbbiak azonban még két osztályra szakadnak, t. i. banderilleroakra és matadorokra. Mindnyájan andalusiai öltözetet viselnek, majdnem olyan formán, mint Figaro a' Sevilliai borbél című játékdarabban. De selyem nadrág és harisnya helyett, vassal és fával bélelt ruhát viselnek czombjaikon, hogy az által a' bikák döfései ellen valamennyire bátorságosítva legyenek lábszáraik. Egyébiránt csak szélyezett lábbal mozoghatnak, 's ha talán fölböketnek: nem képesek a' chulosok gyámolítása nélkül fölállani. A' lovon ülőknek nagy nyergeik vannak, majdnem mint a' Törököknek, mellyekről fapapucshoz hasonló nagy kengyelvas csüng alá. Hogy pedig lovaikat a' futamodásra elég hatalmasan indithassák: saruikon hosszú sarkantyukat viselnek, 's kegyetlenül verdesik azt a' nyomorult állat oldalaira. Láncsájok vastag 's fölötte erős; hegyezett vége azonban csak egy hüvelknyire látható, mert azon túl be van tekerve kötelékekkel, hogy az állaton egyszerre öldöklő sebet ne ejthessen 's a' „gyönyörűség“ hosszabb ideig tarttasson. — Minekutána a' láncsás lovagok (kik közül rendszerint csak kettő van a' küzdéshelyen, kettő pedig tartalék gyanánt kívül áll, hogy szerencsétlenség esetében a' megsebesültnek helyét kitölthesse) kiszabott helyeiket elfoglalák, 's a' mintegy 12 számú, egymásnak segítségére leendő gyalogküzdők vagyis inkább ingerlők (chulosok), az arena külön részeibe elállottak: dühödve berohanik ide az ólban már döfések által fölboszontott bika, 's közönségesen egyetlen egy ugrással már a' küzdés helyen van, hol néhány pillanatig mintegy bámulva áll. Minden illy bika egy nagy szalagot (pántlikát) hordoz nyakára kötve, vagyis inkább egy kampós vas által bőrébe szegezve; színe azon csordát jelenti, mellyből a' bika választatott. A' chulosok köpönyeg-lebegtetve közelédnek a' meg-

állapodott bika felé, hogy azt valamellyik láncsás lovagnak riaszthassák. Ez mindenik nagy vigyázattal van, 's láncsáját hóna alá fogva szemközt igyekszik lenni a' bikával. Midőn a' bika, feléje rohantában, bökésre szegi meg nyakát: használni akarja a' láncsás ezen alkalmat 's láncsaszurást igyekszik annak nyakán ejteni, egyszersmind balra fordítván lovát, hogy a' bikának mellette kelljen elrohannia jobbról. Az olly láncsás, ki a' bikát máshol sérti meg, mintsem nyakán, ügyetlennek tartatva nem ritkán kicsufoltatik. Ha a' lovag elég ügyességgel és irányzatos erővel bír, lova pedig tanult és gyakorlott, igen ritkán is történik meg ez a' gyalázat.

Midőn a' bika az őt megsebesített láncsás lovag cseles fordulása miatt ártalom nélkül kénytelenített mellette elrohanni: a' gyalogoknak áll kötelességében azt annyi ideig foglalatoskodtatni, míg amaz eltávozik. De gyakran megtörténik, hogy a' bika hirtelen megfordul 's esmert láncsását kergetve lova hátsába igyekszik döfni szarvait, hogy a' sértőt lovával együtt földre teríthesse. Illyenkor segítségére sietnek a' gyalogok az üldöztetettnek, 's rá hányják a' futó bika fejére köpönyegeiket, hogy őt ez által megzavarhassák 's a' veszélyben lévőknek, magokkal együtt, időt szerezhessenek menekedésre. A' spanyol bikák egyébiránt szinte olly sebes futók mint akármelly ottani ló, 's ha a' láncsás lovag a' küzdéshely közepéig talált menni, ritkán szabadulhat meg sérelem nélkül. Ennélfogva a' vigyázékony lovagok soha sem távoznak a' küzdéshely széleitől nagyon messzire, 's a' ki ezt cselekedni bátor volna, az a' közönség által vakmerőnek mondattatnék.

Ha a' sértetett láncsás még elég erővel bír újabb viadalra szállani: ismét lóra ül, és pedig mindaddig csak az előbbire, míg az lábain megállhat; mert ezen személyek nem tudnak kimélni semmit, a' könyörületesség és szánakodás esmeretlen érzés szokott nagyobbára lenni kebleikben. Bár mennyiszer sértse is

meg azonban a' bikát: meg nem ölheti azt, hanem csak ingerli és dühösíti, mignem ez végre kifárad, vagy bátorságát annyira elveszti, hogy a' lovagot megtámadni nem meri. Többnyire azonban csak akkor történik ez, midőn már 3—4 lovat megölt. Ekkor nyugasztalják magokat a' láncsás lovakok, 's jel adatik a' gyalogküzdőknök, banderilláik mozgásba tételére. (Folytatása 's vége következik.)

Gazdasági jegyzet.

A' lovaknak új angol mód szerinti abrakoltatása.

A' báthi gazdaságbeli társaság a' gazdáknak azt javasolta, hogy azon gabonát, mellyet a' lovaknak abrakolás végett szándékoznak adni, elébb főzzék egy ideig 's azután a' főzött gabonát a' vízzel együtt adják lovaiknak. Több angol vendégfogadósok 's némelly gazdák próbálták ezt 's tapasztalták, hogy 3 mérő főzött árpa vagy zab, a' lovat jobban táplálja 's jobb állapotban tartja, mint 6 mérő nyers árpa vagy zab. — Magyarországbán is meg kellene ezt próbálni.

Rumy Károly.

K ü l ö n b f é l e.

A' pusztító epemirigy, olly nagy erővel dühösködik Norvegiának némelly részeiben, hogy a' halottakat temetni is alig győzik. Különösen megfogyasztá Christiania város lakosait, mellyet vidékével együtt hosszasan sűrű köd borított, 's ez a' nyavala rontó erejét gyámolította.

Cooknak, a' világ híres körülhajózójának mintegy 100 esztendőös özvegye még most is életben van, 's Claphamban lakik, hol egy más asszony is él, ki III György királynak 1761ki September 22kén történt koronázási innepe alkalmával már az udvarbeli nézők serege közt volt.

Rejtett szó.

Két tagom egy város; fordítva de malmok is örlik.

Hradnay.

Jegyzet: A' 48-dik számbeli Rejtett szó: Lázár.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

50. szám.

December 21-kén.

V á d.

Nincs olly férjfiusziv, melly hön lángolna örökké,
 'S hamvadozó soha nem lenne szerelmeiben.
 Nincs olly tiszta kebel, — mondád, komoly érzetü sziv nincs,
 Mely csak egyért dobog, és nem hiu, nem csapodár. —
 Lányka! a' vád viszonos. — De ha nyájas ölemre simultan
 Csókot öröklöt adsz: meghamisítva leend,

K.

K é r d é s.

Ha gond epezt, ha bánat öl:
 Ki szán meg engemet?
 Ha könnyezek: ki törli föl
 Szomorkönyűimet?

Ha csillapul, ha szendereg
 A' kin 's buérzelem:
 Rokon szivü ki osztja meg
 Nyugalmimat velem?

'S ha majd boszulva önmagát
 A' sors, pihenni hágy:
 Ki lesz, ki éltem alkonyát
 Megédesíteni vágy?

— st —

Bikaviadalok Spanyolországban.

(Folytatása 's vége.)

A' banderillák, harmadfél lábnyi hosszúságu
 botok, kimetélt papirossal körültekerttek 's hegyes
 törrel bírók. A' gyalogküzdők (chulosok) mindenik

kezökben illy botot tartanak, mellyet az állat nyakába azzal a' csalárdsággal igyekeznek szurni, hogy ahhoz lassan 's oldalvást észrevétlenül közeledvén, összecsaltantják banderilláikat, 's magok ellen bősztik az állatot. A' csattanásra hirtelen mogfordul a' bika 's rárohanik ellenségére. Azon pillanatban, midőn őt mármár földőfni igyekszik, mind a' két oldalról nyakába üti neki banderilláit; a' mi csak ugy lehetséges, ha ő amannak mintegy szarvai között áll. Ekkor sebesen félre ugrik előle, 's a' bika, őt sértetlenül rohanik el mellette. Azonban, csak egy kis szórakodás, egy kis félelem, egy percnyi késedelmezés által elveszhetik. 'S az, a' mesterségben gyakorlottaktól, mégis legkevésbé veszedelmes tettek mondatik. Ha ezen emberek közül valamelyik szerencsétlenül a' bika előtt elesik: fölkelésről még csak gondolkoznia sem lehet; sőt ellenkezőleg mozdulatlanul kell maradnia 's magát megholtának tettetnie. A' bika, ezen esetben ritkán ujitja meg támodását, 's keresztül rohanik rajt, a' nélkül hogy gyakran észre venné. Megtörténik azonban néha, hogy visszafordul, 's hogy az elesettnek haláláról meggyőződjek, végig szaglálja annak tagjait. Életben létét tapasztalván, visszahátrál néhány lépésnyire, 's a' fekvőre rohanandó, leszegi fejét, hogy szarvait annak testébe ölthesse. De ezen pillanatban megtámodtatik a' többi gyalog küzdők által, 's így ezek ellen kényitelttetik fordulni. Ha a' bika bátortalannak mutatkozik, 's minekelőtte több dőféseket kapna, hátrálni kezd: minden oldalról f u e g o - t f u e g o - t (tüzet) kiáltoznak a' nézők. Ekkor a' gyalogküzdők szokott fegyverök helyett tüzjateki puskaporos készítményekkel körültekert láncsákat vesznek kezeikbe, mellyeknek hegyein égő tapló van. Ha ezek a' bika testébe dőfnek, a' tapló a' puskaporos tüzi készülethez taszítódik, ez nyomon meggyulad, 's a' bika minden felülről láng és tűz között van. A' fájdalom és dühösség iszonyú szökelléseket tettek vele, mellyek a' néző közönséget nagy mérték-

ben gyönyörködtek. Valóban szörnyü rendkívüles; de inkább szánakozásra mint vigalomra Indító tüne-
mény, midőn a' dühös állat, a' testébe szurdalt
égő banderillák tüzétől 's füstjétől körülvétetve ide 's
tova ugrándoz. —

Ha a' bika 7 vagy 8 tüzjátéki darabot elszenve-
dett, az illy kinlódásoktól rendszerint meg szokott
továbbra kiméltetni; de azért még nem szabadul meg
a' gyilkos mesterkedők kezeitől! — Egy dobszóra elő-
lép a' kijelelt vivó vagy matador, arannyal himzett
selyem ruhába öltözködve 's veres köpönyegét és hos-
szu egyenes kardot viselve. Minekutána a' játék fő-
igazgatójának rekesze (páholya) alatt magát meghaj-
totta, 's tőle a' bikát megölhetés engedelmét kinyer-
te: földre hajtja süvegét 's viva-t kiáltva egyenesen
a' nyomorult állat felé indul. Minekelőtte azonban
azt megdöfni szándékoznék: eleibe tartja neki veres
köpönyegét, ingerelve kémlelvén, ha messziről akar-
ja e az őt megtámodni, vagy pedig csak közeleten igyek-
szik neki ártalmas lenni. Gyakran láthatni ilyenkor,
miként a' bika fenytőleg emelintgeti fejét, lábaival
a' földet kaparja, 's a' helyett hogy előre menne in-
kább hátra vonul, hogy ellenségét a' tér közepére csal-
hassa, hol ez többé meg nem menekedhetnék tőle.
Mások ellenben egyenes támodás helyett, oldalvást
's mintegy fáradságot tettetve közelitnek a' matador
felé; de midőn már magokat elég közelre jusottak-
nak gondolják, szörnyü sebességgel rohanják meg őt.
Illyenkor köpönyegét veti annak fejére a' matador,
's maga ügyes ugrással menekszik. — Többszöri szin-
leges megtámodás után végre, midőn már a' bikát
elégé esmerni véli a' matador: készen tartja ma-
gát hogy az öldöklő csapást rajta elkövetesse. Ek-
kor erős állásba helyezi magát a' bikával szemközt,
's mozdulatlanul várja annak rohanását. Jobb ke-
zét, mellyben a' fegyver van, mintegy fejnyi magas-
ságra emeli föl, előre nyujtott baljával pedig köpö-
nyegét tartja, melly szinte a' földet éri 's a' bikát fe-

je meghajtására kinszeríti. A' döfés pillanatában teszi az elválasztó csapást, karjának egész erejével, mellynek hatóságát még a' test sulya 's a' bika rohanásának sebessége is neveli. Ha a' csapás jól irányoztatott: nincs többé mit félnie a' matadornak. A' bika mintegy földhöz szegezve marad azon helyen, hol megsebesítették; csak kevés vér folyik testéből; fejét fölemeli, lábai remegnek, 's hirtelen összerogy. — Ezen pillanatban minden ülésekből bódító viva- kiáltozások hangzanak; örömintegetetést hirdetnek a' kalapok és zsebkendők, a' diadalmasküzdő pedig minden feléköszönési kézcsókokat hány.

Ha a' bika első csapásra el nem esik: a' küzdők által mindaddig ingereltetik köpönyegeekkel, 's mind addig forgattatik körben, mig nem végre egészen megbódul 's valamelyik által gyilokdöféssel kivégezethetik. Néha az egész tért bejárja a' megsebesített bika, a' nélkül, hogy a' küzdők faggatásaira (vexa) ügyelne; végre letérdepel, elnyújtózik, 's csendesen kileheli páráját. — Egyébiránt a' matadornak csak azon a' helyen szabad a' bikát megsebesítnie, hol a' nyak a' háttal egyesül, 's a' csapásnak mindig fölülről le felé kell hatnia. Inkább életét vesztené el a' matador, mintsem hogy a' bikát alulról sebesítné meg, mert ez a' küzdés törvénye és rendje ellen volna, mellyel ez szintugy bir, mint a' bajvivás.

Az állat veszte trombita-harsogás által jelentetik meg, mellyet — valamint szinte az elesett lovakat is — három öszvér, sebesvágatva visz ki a' küzdéshelyről, hol ismét egy újabb viadal történik, melly rendszerint, az előbbihez hasonló látványt nyújt 's 15—20 perczig tart. — Megtörténik néha, hogy a' küzdő személy is megfosztatik életétől, a' mi Spanyolországban, évenként, kettőn — háromon szokott történni. — Illo Pepe, a' híres spanyol bikavívó, egész életében 26 szor döfetett meg, 's az utolsó szerencsésen ki is végezé. Egyébiránt a' bikavívókat veszedelmes vállal-

kozataikra nem csak gazdag jutalmok, hanem azon köztetszés és hir is nagyon buzdítja, melyet rendíthetlen bátorságuk által magoknak szerezni vélnek. Innet van, hogy sokszor fő rangu személyek is föllépnek matador gyanánt. — Ezen embereknek hidegvérűsége 's elszánt bátorsága, kétségen kívül méltó a' csudálkozásra; de szeretetre vagy dicséretre — nem! Így p. o. a' hires Sevilla Juan, rendkívüli erőt és bátorságot fejtett ki egykor, midőn lova a' bika által keresztül döfötvén azzal együtt maga is földre rogyott. A' bika ugyanis nem hagyá magát ekkor a' gyalogküzdők által megzavartatni, hanem egyenesen reá rohant, tapodta és döfötte, 's épen midőn mellébe akará szurni vérontó szarvát: fölemelkedék Sevilla, egyik kezével annak fülét ragadta meg, másikat oralyukába feszítette, fejét pedig a' bika homloka ellen szegezte. Hasztalan rázkódott a' bika, hogy ellenségétől megszabadulhasson, hijában tapodta őt lábaival; Sevilla erősen belé fogódzott, 's mintegy összeforradva látszék vele. — A' nézők aggodalmasan várták ezen különös viadal kimenetelét, melly, szerencsére, nem soká tartott. Néhány percz múlva lerázta magáról a' bika Sevillát, 's nem ügyelve többé reá, a' chulosokat kezdé üzőbe venni. Sevilla annyira összeroncsolva látszék, hogy a' nézők szükségesnek vélték, hogy mások segítségével a' küzdéshelyről eltávozzék; de alig állítottott lábra, tüstint egy köpönyeget fogott föl, 's alkalmatlan lovagnadrágja és szörnyü nagy csizmáinak ellenére is, gyalog akart a' bikával megküzdeni. Erőszakkal kellett tőle a' köpönyeget elvenni 's a' bika megtámadásától visszatartoztatni, melly őt, illy állapotban, bizonyosan kivégezte volna. Nyomon lóra ült tehát ismét, 's a' térség közepén támadá meg a' bikát. Az összeütközés olly irtóztató erővel történt, hogy bika és ló egyszerre összerogytanak, Sevilla pedig diadalmasan és sértetlenül állott. A' nézők viva-kiáltásainak alig szakadhatott vége; szinte örömittasak valának eme különös látvány gyö-

nyörősége miatt. Sevilla, e' napon balhatatlanságot vívott a' bika ellen magának. —

Felelet a' „Vedlés“-re.

A' Hasznos Mulatságok 47ik számában N. N. ur (a' ki mint ott állítja, maga is doctor, még pedig a' mások ítélete szerint is jó doctor) világosságra akarta hozni: hogy az ember is, mint a' szőrös, tollas állatok 's mint a' kigyók, megvedlik; állításának okául azt hozá fel, hogy némelly éretlen dohányt pipázó ember nyelve, olykorolykor megkopátslik, fejlik. — Én magam is pipás vagyok, még pedig mások ítélete szerint is — nagy pipás, 's ennél fogva nyelvemet, a' dohány keserü füstje nem egyszer hámozta le, de soha sem hittem volna, ha az érintett értekezést nem olvasám, hogy mikor a' nyelv, mind annyiszor az ember is vedlik, mint a' kigyó. — Azt is jó ideje tapasztalom már, hogy a' fejem teteje vedlik; de a' vedlés helye újra nem szőrösödik be, nem ifjúdom mint a' megvedlett sas. — A' tűz is megégette keze-
met, 's hólyag támadt rajt; — feltört a' lábam, 's annak is az a' következése lön; kezeim felhólyagoztak a' kapanyéltól; a' hólyagszívó flastrom nyakszirtemen ugyan ezt eszközlötte, és ott a' hólyag alatt gyűlt viz ki folyván, meg vedlett ugyan a' testem, — de mindenkor csak úgy gondolkoztam, hogy ez nem egyéb, hanem a' bőrt oltalmazó vékony kérges hártyanak (epidermis) külső erőszaktól lett illettetésének következése; és így mindig azt tartottam, hogy az ember, mint más állat, nem vedlik. — Sőt ha némellykor az ember egészen megvedlik is, mint a' csecsemők szoktak: még ezen esetekből sem merem következtetni, hogy az ember is vedlik mint a' madarak 'sat. Mert az említett vedlések erőszak által, 's csak némellyeknek némelly tagjain történvén, az emberekről közönségesen nem mondhatom, hogy vedlenek, mint a' kigyók. — Ha pedig ezt a' doctor ur értelme szerint el lehet mondani: úgy mikor le vá-

gom kezemről a' bőrt, miért ne mondhatnók: vedlik az ember. Továbbá, mikor a' sömörös fejűnek egy szál haja sem marad, vagy midőn a' pimaszok mérgesen üstökölik egymást, 's hajok fűrtjei ugy maradnak tíz újaikban, mint gereben közt a' kender, — vedlik az ember? — Isten mentsen is meg, hogy vedkezzék mint a' madarak; az az: mindnyájan, és minden nyáron!

A' bőrt oltalmazó külső hártya; (epidermis) mi-helyt a' belső részekre p. o. szájra, nyelvre 'sat. be kerül: gyengül ugyan, de ott is a' bőrt oltalmazó (epithelion) marad az. — És ha a' külső tagokon lévő epidermis az égés, a' törés, a' kőrösbogár 'sat tüze alatt felpuffadván, mintegy kiterjesztett szárnyai alatt védi az alatta lévő gyengébb bőr színét; a' nyelven lévő gyengébb epithelion miért ne őrizné a' nyelv érző inas bimbócskáit (papillas nerveas) a' maga veszedelmév él is, a' dohányynak (mellynek destillált keserü olajjából, mint írja Hermannus Cyn. Mat. Med. T. I. p. 542. egy csepje az állatt nyelvére tétetvén, annak halált okoz) meleg mérges füstje, sok ideig ostromolja azt? — Vedlik tehát a' nyelv, a' mérég miatt, de az egész ember nem, annyival inkább pedig ugy nem, mint az állatok; mert sok a' nem pipás is. — Azért hát, az illyen mások' itélete szerint is jó doctor urtól, nem csak azt várnók, hogy a' rosz dohány által megkopátsolt nyelvre felszólítás által keressen orvosságot a' hazában — (mellyre a' mint írja, maga is tud eleget, 's mellyet maga az áldott természet is meggyógyít 24 óra alatt, 's be vonja a' sérelmes nyelvet takaróval, csak tégye addig félre pipás barátom az orr temjénezőt) hanem azt ohajtanánk, kivált mi falusiak: adná tudtunkra, hogy a' három lefolyt ezteendő óta tartó járvány-hideglelésekből maradott lépdugulások 's dagadások, 's az ezekből ismét származó hideglelés, 's vízkórságok micsoda hathatós orvosságokat kívánjanak; mert a' fenyőmag füstje, és spiritusa, — Decoct. Her-

bae Equisiti — Spir. Nit. dul. a' fészkes nyaválák ellen keveset használnak. — Mind ezek mellett is az oldal lágyak kemények, a' horpaszok puffadtak, az élet tavasza és nyara didereg, 's sáppadt a' viruló kor. —

Egy könyvet olvastam, homlok czimje ez volt: A' pap, és a' doctor; én doctor urat, annyiból esmérem csak, hogy tudunkra adta, hogy doctor, és mások jó doctornak tartják; — esmerjen engem is annyiban hogy én pap vagyok. — Mint pap tehát nem tagadom én is vedlését az embereknek; de ez csak egyszer esik meg mindenben. — Eljő az idő, midőn külső takarója elromlik a' belső embernek; — mikor a' nyavalyák az életnek tüzét csak mint pislogó lángocskát úgy engedik halavánnyan világolni; mikor a' vedkező ember kedvesei, illy érdemes doctorokat keresnek, hogy azok balsamolajjokkal segítsék a' pislogó élet lángjait, 's mikor ők azt tiszta szivből cselekeszik is: nagyobb lángra gerjesztvén: siettetik az elalvást; vagy decoctumokat öntvén reá, egyszerre eloltják. — Ekkor föld-takarójából kivedik a' lélek, itt hagyja azt mint ideig volt sátorát, azzal az áldott reménységgel, hogy ezen itt hagyott pupánkból angyali dicsőséges pillangókká válunk, 's nem virágokról virágokra, hanem világokból világokba repkedünk.

Obernyik László.
Sukoron.

Rejtett szó.

Két betűs tagom malmodat
Hajtja, vagy oltja szomjadat;
B-vel munkádat fizeti,
D-vel senki nem szereti,
K-val adományra vár,
M-mel szab 's jelel határt
T-vel mindent kebelében lelsz,
V-vel benned van, ha jársz, ha kelsz.

Kálmán József.

Jegyzet: A' 49-dik számbeli Rejtett szó: Arad.

M u l a t s á g o k .

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

51. szám.

December 24-kén.

Andalodás.

Kedves ajándokul, óh haza! szólj, mit nyujtsak elődbe?

Mint bizonyítsa be hű érzeit kebelem?

Kérj bár életemet; mindenha sörényen adandom.

Csak te virágozhass, én örömet kimulok.

De hova andalodom! nincs többé harczos időkor,

Mellyben véres aczél küzdhete nemzeti fényt.

K.

Budai furt- v. artézi - kut.

Azon tekintetből, hogy Budapesten, a' mint ez közönségesen tudva van, különbség nélkül majd valamennyi kút viz salétromos kisebb vagy nagyobb mértékben, 's a' testvér város a' jó és egészséges ivóviznek nagy szükében van: a' „Teremtésnél“ czimzett budai Krisztina - városbeli házkert tulajdonosa, még az 1831diki év elején kezdett egy kutat furatni. A' munka mindjárt kezdetben vesződéses lön, mert alig jutottak négy ölnyi mélységre, már kőre jöttek, 's ezentul majdnem folyvást kőbe kellett furniok. A' munka szörnyü fáradságos, költséges és hosszasan tartó volt; de a' vállalkozók állhatatossága győzött 's 32 hónapi erőtetett szüntelen munkálódás után, minekutána 475 lábnyi mélységre hatottak, eleven vízforrásra találtak, és igyekezetükben artézi (furt) kutat létesíthetni: czélt értek. — E' kut azonban, melly az ugynevezett Svábhegy allján, de mégis elég magason helyeztetik; nem löki föl vizét egészen a' föld színére, hanem 20 lábbal alantabb marad, melly magasság azonban, mint ez Petzval József földmérő ur pontos nivellázásából kitetszik, hetven három lábbal ha-

ladja meg a' Duna vitzükrozetét az O fölött, vagyis annak legalacsonyabb fekvését. Vize, mint t. t. Schuster János orvos doctor's Chemiae professor urnak alább előadott vizsgálódásiból kitetszik, valóságos eredeti élőforrásbeli viz, melegségére nézve mindenkör ugyanazon (azonos) mérsékletű, t. i. Reaumur melegmérője szerint $10\frac{2}{3}$ foknyi; kedves izü 's különös frisítő erővel bíró 's olly bőségű, hogy, próbatétel utáni számítás szerint, egy újni öblü csön, minden perczen fél akót ömleszt. Alkatrészei, a' föntisztelt professor urnak chemiai oszlatása szerint ezek: szénsavas szikag (széksó, kohlensäueres Natron oder Mineralalkali) legkisebb mértékben, szénsavas mészag (kohlensäure Magnesie oder Bittererde), kénsav és sósav (Schwefelsäure und Salzsäure) mész és keseraghoz kötötve; nincs benne ellenben kénygulat-szesz (geschwefeltes Wasserstoff-gas) 's nincs vas.

Az ezen munkához megkivánt vasrudakat, és a' föld külön körülményeihez képest szükségessé lett kőés kanál képü furókat, (mellyek az eddig szokásban volt és sok könyvben hosszasan leirt francia 's egyéb furó készületektől egészen különböztek és sokkal egyszerűbbek voltak) a' munkálódást nagy ügyességgel igazgatott Zofahl Mihály ur rendelése szerint, előbb Pesten Holzeland Imre, igen ügyes vasszerkészítő (vasműszergyártó, Zeugschmid), később pedig, a' munkának egész bevégeztéig, Voralbergből ide költözött igen szemes, 's a' maga nemében igen ritka ügyességű furógyártó, Fink Ignác készitő nagy pontossággal, 's a' legjobb mineműségben. —

A' furt-kutakat igen sokféle czélra használhatni; itt azonban csak azokról legyen szó, mellyek a' külföldön már tapasztalásból hebizonyultak. Az emberre 's más állatokra, sőt még a' növényekre nézve is leghasznosabb ezen viz, nem csak alkotó részeinek egészséget eszközlő tulajdonságánál fogva, hanem azon egyenlő mérséklete következésében is, melly soha nem változik 's enyhessége által is már jótékony be-

hatásu. De használhatni még ezen kívül a' furt-kutakat, malmoknak 's különbféle gyároknak mozgásba tételére, sör- és pálinkafőzésre, föld- és rét öntözésre 'sat. — E' szerint talán sehol sem lehetne illy kutaknak nagyobb hasznát venni, mint épen kedves hazánkban, mellynek több vidékei, — ámbár fekvésre 's éghajlatra nézve sok más országok fölött áldottak, jó ivóviz, elégségséges dolgozó kezek 's folyók híjával vannak. Sok hely van, melly ezek bőségsében, vagy furt-kutak által pótoltatva: mostani hásszonvételénél, kétszer sőt háromszorta nagyobb jövedelmet nyujtana. Más környékek ellenben gyakori áradások 's vizkiöntések alá lévén vettelve, többnyire jó, egészségséges ivóviz híjával vannak; mellyhez ismét csak furt-kutak által lehetne jutniok.

Azonban, valamint egy részről nem kell feledni, hogy némelly tájékokon nehéz eleinte helyet találni, hol rövid idő alatt 's kevés költséggel lehetne illy kutat furatni; ugy viszont az is igaz, hogy a' melly környéken illy kut szerencsésen létre hozatott, ott már többek ásatásához is biztos remény lehet; mellyeknek egyike az elsónél talán felényi költségbe sem kerül. — Arra is készen kell lenni, hogy nem minden furt-kutból bugyog föl mindjárt a' viz a' föld színére; 's erre, leginkáb a' hegyektől igen távol eső sík téreken nem tarthatni számot. De ezen esetben is nagy hasznu lehet a' furt-kut, mennyiben t. i. vizét könnyen, kevés költséggel 's fáradsággal föl lehet huzni, vize tisztább 's egészségségs, forrasa pedig gazdagabb és szinte kimeríthetlen, nem ugy, mint a' közönségségs kutaknál; e' mellett öble nem dülhet be, jobbitgatásokra nincs szüksége 's csaknem örökké tartandó.

Van reménységségsünk, hogy némelly pesti polgár is fölbuzduland a' szomszéd sikeres próba következésében, 's az ollyannyira hasznos furt-kut létesítését, mind ön, mind ember társai javát 's egészségségsét előmozdítólag, eszközölni igyekezend. Sőt van reménységségsünk, hogy valamelly közönségségs helyen is fog illy

kut készíttetni általános haszonvételre. E' czélból ugyanis a' nemzeti Casino aláírást nyitott meg ön kebelében, 's már is szép ajánlások tétettek némelly lelkes hazafiak által, kiknek neve között, a' soha eléggé nem magasztalható lángkeblü Széchenyié, ismét legelől 's legtöbbet áldozva tündöklék. — Köszönet mindnyájoknak; köszönet, a' haza és emberiség nevében!

Az emberhus-erő.

(Koch Károly Vilmos után.)

Utolszori Parisban létemkor, hivatalos valék Graffigni asszonyságához, ki egy olly intézetnek főlvigyzónéja volt, mellyben egy fiatal karaib találtaték, rendkívül jeles elmetehetségeinél fogva, magáról nagy reménységet nyujtó. Már hat hónap lefolyta előtt tűrhetőleg kitudta magát fejezni francziául, a' városnak szokásaival jobbadán már megismerkedett, 's körünkben annyival is örömöstebb megszivelteték, minthogy helyes testállása 's kellemesen izmos termete, sajátságait 's módos maga viseletét, mellyek nem minden főség nélkül valók voltak, — kedvelteően gyámolította. — Ennek az intézetbe történt fölvetetése óta, folyvást tömve volt Graffigni asszonyság salonja (vendégtereme) kíváncsi látogatókkal, kik közletről 's távolról jövének ajánló levelekkel, hogy Oukissit, — így nevezék a' karaibot — láthassák 's bámulhassák.

A' háznak egyik kisasszonya, Graffigni asszonyság rokona, miss Herfort, különösen érdekelte látszék az ifju által; gondosan őrizkedett ugyan azon általános kívánságot nyilvánosítani, hogy hozzá közel juthasson, de ha annak szemei, midőn némelly szép hölgyek során keresztül ment, sötétebb fényben csillogának: úgy látszék, mintha az ébredező kinos szerelemfeltés érzete akart volna rajta erőt venni. Még most sem állhatom meg mosolygás nélkül, ha rá gondolok, hogy ezen gyönyörű és gazdag teremtmény, egy karaib hajlandóságát igyekezett volt meg-

nyerni. 'S ha azon érzés, mellyel iránta viselteték, nem sajátképen való szerelem volt is, mégis azon characteristicai (szívbélyegzeti) különködésre mutatott, mellyel az ég a' szépnemet megajándékozá. — Csak egy véletlen esetnek köszönhető, hogy azon barátáktól, mellyeket az első szerelem ifju szivekben hagyni szokott, érintlen maradvá: e' tévedéstől jó idején megmenekedheték. — Graffigni asszonysághoz ugyanis egyik nap mintegy husz vendég lévén hivatalos: az Oukissi helyét a' St. Ange öreg báróné mellett jelelte ki. Oukissi azonban nem ügyelt szavaira, 's az asztal sarkához, a' szép Herfort kisasszony oldala mellé ült, kit ezen kitüntetés kedvesen lepett meg. Nem tudom, Graffigni asszonyság vagy az öreg báróné boszonkodott e inkább ezen udvariatlansággért. Ki várhat azonban egy karaibtól, ki csak az ösztöni vonzódást követi, megfontolt 's udvarisággal meg-egyező cselekedetet? Azonban a' beszéd olly élenken folyt Herfort kisasszony és Oukissi között, 's annyira részvétet talált a' többi vendégeknél, hogy a' két asszonyság neheztelése nem volt föltűnő. Oukissi, szép szomszédnéja iránt volt minden figyelme és gondoskodása mellett is, hirtelen érdekeltetve látszék más valamely tárgy által, midőn az inas egy ürüczomb sültjéből megkinálá.

„Mi ez?“ szolt ő, olly tekintettel, mellyet én soha sem fogok elfelejteni.

Herfort kisasszony megfelelt kérdésére, 's ohajtá tudni, miért indult légyen meg ugy annak láttára.

„Ó!“ válaszolt Oukissi, az ő érdeklletes jargon-szóejtésével — „ez a' hus igen hasonlít egy 5—6 esztendő's egészséges gyermeknek husához. — Rettenés mutatkozik ezen szavak hallatára minden arczokon. Néhány pillanatig csendesség uralkodott; de azt csak hamar megszakasztá ismét a' kíváncsiság. Herfort kisasszony Oukissihez fordult, 's szeretetre méltó nyíltsággal mondá: nem hiheti, hogy valaha emberhust izletesnek talált volna. — „Hogyhogy!“ kiálta a' ka-

raib — „semmit nem esmerék annál izletesebbet.“ —
 „Valóba evett kegyed emberhust?“ kérdé ismét Herfort kisasszony szörnyűködve.

„Ó igen; és pedig a' legjobbat; az én első és egyetleny szerelmemét, a' szép I k a l a -ét.“

Mindnyájan közel valánk az ájuláshoz; bámulattal nézénk egymás szemei közé. Valaki a' társaságban kíváná tudni, miként jött légyen arra, hogy husát eledelül használja. A' tudakozás senkinek sem volt ellenére, 's Oukissi minden haladék nélkül kielégíté a' közönség kívánatát illyképen:

„Tizennyolcz éves valék, midőn nemzetségi törzsököm minden leányait először összegyülekezve látám. Látásukkor, belső megindulást érezék; de az bizonytalan volt és ingatag. Megfejtetetlen ohajtózást tapasztalék belsőmben, minden tárgy és bizonyos czél nélkül. Zordon némaság hatalmazott el rajtam, melyet én legyőzni képes nem valék. Kilopódtam a' szüzek köréből. Egyik estve azonban, vizet akarván vinni egy forrásból, összetalálkozám a' kokuserdőben I k a l a -val, a' szomszéd nemzetségi törzsök fejének leányával. Az ő szeretetre méltó kecasei levonák belső szemeimről a' fátyolt; megfoghatók lettek előttem érzelmeim; kinyilatkoztatám a' kedvesnek szerelmi lángomat és szívéért esdeklém. Ő nem felelt; de észre vevém, hogy elmentekor, arcját felém fordította. — Most naponkint eljártam a' kokuserdei forráshoz; I k a l a is megjelent ott, 's szívesen hallgatá a' szerelem szavait. Végre kinyilatkoztatá, hogy kész leend, velem a' kunyhót és derekalyt megosztani 's hogy enyim kíván lenni. Én öröm-ittasan ugráltam körülötte, 's ő az én hölgyen lett. — Ezentul három hónapig szerencsésen 's teljesen boldogul éltünk az én kunyhóban; 's ezen szerencsét mulhatlannak gondoltuk, mint az örök lényt. Vadászat és halászat minden szükségünket kielégítették. I k a l a megsüté a' vadat és halakat, mellyeket neki vivék, 's én nem gondoltam a' viszátkodásokra és háborukra, mellyek

azoknál ezerszerre ízesebb táplálékot szolgáltatottak volna, — embereket.“

„Egyik napon — az a' szerencsétlenség napja volt — még nap költe előtt elbagyám kunyhómat, 's tovább eltávozván tőle mint rendesen szoktam, csak holdvilággal térheték vissza. Megijedtem, hogy Ikalát vem lelém. Kiáltozék; senki sem felelt. Hirtelen fölfödözé éles szemem a' benyomult idegenek és Ikala nyomait, egyszersmind pedig viaskodását is, melly a' kunyhó belsejében és kivüle történt. Elrohantam a' tenger felé, hova a' lábnyomok vezettek. Épen akkor indult meg egy csónak, mellyen két idegen sziget harczosa volt. Egyik kitelhető gyorsasággal evezett; a' másik Ikalát igyekezett izmos kezekkel visszatartóztatni, ki midőn engem észre vön, egész erejével igyekezett annak kezeiből kifejleni. Villám gyanánt szállott el ivemről egy nyil, 's nem sikeretlenül, mert megszabadítá Ikalámat nyomorgatójától. Ó ekkor a' tengerbe ugrott, 's felém uszva, ügyes karokkal szabdalá a' zöldes hullámokat. Megmenekedett. — De örömöm hijában való volt! A' másik harczos utána ugrott 's evezőjének egy csapásával összezúzá kedvesem fejét. — Én partra vonám Ikalát; ő élt; de szemei nagy álomba merülendőknek látszának. Ekkor kétségbe esve a' földre vetém magamat. Midőn pedig kimondhatlan szenvedéseit látám: elösvontam késemet, és szívébe dőfém.“

Az irtózat kiáltása félbeszakasztá ekkor a' beszélőt; de ő nem igen látszék észre venni megindulásunkat, 's szavait így folytatá és végzé:

„A' halványultat kunyhómba vivém, 's minekutána hosszasan megsirattam, lemetszék néhány darabot testéből és megemésztém, a' többit pedig, a' nagy lélek parancsolata és atyáink szokása szerint, a' földnek adám.“

Ekkor ő mélyen fölsohajtott. Herfort kisasszony pedig mindenkorra gyógyitva volt azon hajlandóságtól, mellyel olly férjfiu iránt viseltetett, kinek fogai hajdan az emberhusban némi kedvességet találhattak.

Az angol törvényhozás néhány különössége.

Minden haszonbérbeli alkuk csak 99 esztendőre köthetnek, mert a' 100 esztendeig való birás saját-sági just tulajdonít.

Azon egyezségek, mellyek vasárnapokon tétetek: egyáltalán erőtlenek.

Azon föld, mellyen temetkezés történt, közbirtokivá lesz ez által.

Ha valamelly férjfiu, adóssággal terhelt feleséget vesz, 's azt a' pap kezéből egyetlenegy ingbe öltöztet fogadja el: nem köteles tartozásait kifizetni.

Ha valamelly nő magát arra határozza, hogy a' halálra ítéltnek hitvесе leend, 's ezt azon pillanatban kinyilatkoztatja, midőn az a' vérpadra föllép: megmenti ez által életét.

A' szamarak tulajdonosai, köteleztetnek azoknak füleit csonkára metéltetni, hogy azoknak hosszúságától a' lovak meg ne ijedjenek.

K ü l ö n b f é l e .

Egy Francia, ki már több ízben nyelt el mérget 's annak rontó erejét ellenorvossággal nyomban ismét megsemmisítette: végre elbizta magát, hogy az illy nemű legerősb próbatételeket is ki tudja állani; de csalatkozék mert a' fejer borba vegyítve lenyelt nagy mennyiségű kéneső irtóztató fájdalmak között halálát okozá.

Évának, vagy mint a' keletiek nevezik Hévának, az emberiség közös anyjának sirját, még ma is mutogatják Djidjánál a' mekkai tengeröbölnél. Az egész, durva emlékkő, mellynek hosszúsága négy, magassága és szélessége pedig ket lábnyi.

Rejtett szó.

Fü-zerszám az egész; 's bár minden házba' találnád;

Fő nélkül emlős állat, de csak északi részen.

Új-Barsról.

Jegyzet: A' 50-dik számbeli Rejtett szó: Er.

M u l a t s á g o k.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1833.

52. szám.

December 28-kán.

Munkapálya.

Álmaimon hévvel esüggék ifjúi tüzemben ;

Mert a' kebel lángját gyózni hívém örökön.

Évek enyésztek el így ; a' jövődő képe derengett.

Szép bizodalma ölen ringata képzeletem.

Végre cselekvőleg fölléptem a' munkai pályán

'S im , viharok dulják álmaimat , tüzemet.

K.

Könyvjelentés.

1. *Familiae Clericorum Regularium Scholarum Piarum* Provinciae Hungariae, et Transilvaniae pro anno M. D. CCCXXXIV. — Ezen névjegyzékből kitetszik, hogy a' kegyes Oskolabeli szerzetes atyáknak Magyar és Erdélyországban találtató 28 házában, az egyházi tisztviselőkkel, tanítókkal 's papnevendékekkel együtt 402 egyházi személy találtatik ; kiknek nagyobb részint az ifjuság neveltetése ügyében való munkás szorgalmát és sikeres fáradozásait, minden igazságszeretőnek 's a' haza boldogulásán örvendező kebelnek, hálaérzettel kell megesmernie. Láthatni ugyanis, a' most érintett jegyzékből, hogy a' lelki épületes oktatásokon 's a' nevelési és oskolai fölügyázáson kívül, köz intézetekben 175 vallásos férjfiu foglalatoskodik a' serdülő nevendékek tudományos és erkölcsi tanításával, 's hogy a' most végződő 1833iki évben 7939 tanuló részesül az ő atyai vezérlések alatt, az élet legdrágáb kincsében, a' célirányos lelki és tudományos nevelésben. Köszönet ; még az utókor nevében is köszönet az illy nagy nemű munkálkodás-

ban fáradozó, 's mint több ízben bebizonyították — nemzetiségünket is szívökön viselő nemes lelkű férjfiaknak!

2. *A' Köszvényről*, mellyet a' tekintetes tudós magyar orvosi kar engedelmé 's helybenhagyása mellett orvos doctori koszorú megnyerésekor tudósok köz itéletök alá terjeszt Kőszeghi Mihál Szathmár vármegyei magyar nemes. — E' munka szerzőjének hazája iránti buzgalmát, bizonyítják értekezésének elejére mintegy vezérmondásul kitűzött eme versek:

Hazám! szent lángra hevül kebelem,
A' hányszor üledbe vissza térek,
Esküszöm, hogy csak néked szentelem
Éltem, míg nem örök véget érek;
Néked áldozom minden kedvemet
Néked csupán élő egészségemet.

Az értekezés, nagyon tisztelendő tudós Bakoss András urnak szinyér-várallyai plébánosnak 'sat. van ajánlva.

— • —

Egy két szó a' sanskrit és czigány nyelvekről.

Professor Tamasko István urnak latin nyelven irt, és Posonban 1831ben világ eleibe bocsátott *De causis linguae Sanscritae* című munkáját, több ízben által olvasván, úgy vettem észre, hogy a' sanskrit és czigány nyelvek igen kevés szókbán egyeznek meg; a' hajtogatásokban és foglalo igékben viszont olly távol vagynak egymástól, hogy közöttök semmi vagy igen kevés atyafiság fedeztethetik fel.

A' szók, mellyekben megegyezni látszanak és a' mellyek az említett munkában elő fordulnak e' következendők:

<i>Magyarúl.</i>	<i>Sanskritúl.</i>	<i>Czigányúl.</i>
Megyek	Gá	dsám.
Tudok	Dsá	dsanám.
Adok	Da	dám.
Tűz	Ágni	jág.
Kéz	Hászta	vászta.
Orr	Nasa	náb.
Meghalok	Mri	merám.
Futok	Dru	drom útat tesz.
Egy	Eka	jek.
Kettő	Duj	dúj.
Három	Tri	tri.
Négy	Tschatur	stár.
Öt	Pantschan	pánts.

A' sanscrit nyelvben hat — hét fogásu szók vagynak; mint p. o. sthavaradschángamám, samprakschalanakalo, de a' czigányban e' ritkaság. Minden szók legfelyebb négy öt fogásból állnak, mint p. o. szomnakuno, avrityhinyilász, krasztavéczósz, bidélvángro.

A' sanskrit nyelvben hat féle hajtogatásu nevek vagynak; a' czigány nyelvben én részemről nem esmerek többet kettőnél. Amabban mind a' három articulus meg van; ebben pedig én csak kettőt tudok, himet és nóstényt jelentőt; a' neutrumnak nyomát sem találom. Amabban a' számok hárman, az ejtések nyolczan vagynak, ebben pedig csak kettő a' szám singularis (egyes) es plurasis (többes) szám; — az ejtés négy, mivel mind a' két hajtogatásban egyenlő végzetű a' nominativus a' vocativussal, és a' genitivus a' dativussal, melly a' sanskrit nyelvben csak a' nominativus és vocativusra nézve tapasztaltathatik.

A' különbség bővebb kitetszése tekintetéből a' hajtogatásnak egy egy példáját rajzolom le mindenik nyelvből. Ezt nevezetesen: atya, melly sanskritul pita, czigányul: dád.

*Sanskrit egyes szám.**Sanskrit többes szám.*

Nom. Pita, atya.
 Gen. Pitus, atyáé.
 Dat. Pitre, atyának.
 Acc. Pitaram, atyát.
 Voc. Pita, atya.
 Abl. Pitus, atyától.

Nom. Pitaras, atyák.
 Gen. Pitrinam, atyáké.
 Dat. Pithibris, atyáknak.
 Acc. Pitrin, atyákat.
 Voc. Pitaras, atyák.
 Abl. Pitribhyas atyától.

Jegyzés. Az instrumentalis és locativus nevü ejtésekét, mint általunk magyarul ki nem fejezhetőket önkényen elhalgattam, és a' dualis számot is.

A' cigány név hajtogatása ekképen megyen:

*Egyes szám.**Többes szám.*

Nom. Dád, atya.
 Gen. Dádeszke, atyáé.
 Dat. Dádeszke, atyának.
 Acc. Dáde, atyát.
 Voc. Dád, atya.
 Abl. Dadesztár, atyától.

Nom. Dádén, atyák.
 Gen. Dádendé, atyáké.
 Dat. Dádendé, atyáknak.
 Acc. Dádén, atyákat.
 Voc. Dádén, atyák.
 Abl. Dádéndár, atyáktól.

És így látni való, hogy a' cigány nevek a' következő végzetekkel hajtogattatnak: eszke, e, esztár én; ende én, és endár. Így hajtogattatik többnyire a' második Declinatio is, melly a' nőstény nevéké. Ez, i articulussal, melly haec-, amaz o-val melly hic; p. o. raj, úr, ó articulust vesz fel, a' rányi padig melly uriasszonyt jelent i articulust. Rajkó, úrfi, rasaj, pap, ó-t, csinyi-rányi, kisasszony, és rasányi papné, i articulust.

Által megyek a' névmásaira.

*S a n s k r i t ú l.**Egyes szám.**Többes szám.*

Nom. aham, én.
 Gen. mama, enyim.

Nom. vayam, mi.
 Gen. asmakam: miénk.

Dat. mahyam , nékem.		Dat. asmabhyam , nekünk.
Acc. mam , engemet.		Acc. asman , minket.
Abl. mat , én tőlem.		Abl. asmat , mi tőlünk.

*C z i g á n y u l.**Egyes szám.**Többes szám.*

Nom. mé , én.		Nom. amén , mi.
Gen. miro , enyim.		Gen. amáro , miénk.
Dat. mange , nékem.		Dat. améngé , nekünk.
Acc. man , engemet.		Acc. amén , minket.
Abl. mandár , én tőlem.		Abl. amendár , mi tőlünk.

Következnek az igék.

A' lételes ige sanskritúl *asmi*, *vagyok*, igy conjungáltatik :

*Indic. Praesens.**Singularis.**Pluralis Nrus.*

asmi , vagyok.		smas , vagyunk.
asi , vagy.		stha , vagytok.
asti , van.		santi , vagynak.

Ugyan ez czigányul *som*, vagy inkább *hom* igy conjungáltatik :

*Egyes szám.**Többes szám.*

hom , vagyok.		hom , vagyunk.
hál , vagy.		hán , vagytok.
hin , van.		hin , vagynak.

A' rendes foglaló igék egy példája.

Sanskritúl: *emi*, *megyek*.

*Egyes szám.**Többes szám.*

emi , megyek.		imas , megyünk,
eschi , mégy.		itha , mentek.
eti , mégyen.		yanti , mennek.

Ugyan ez cigányul így megyen .

<i>Egyes szám.</i>		<i>Többes szám.</i>
dsám, (vagy némellyek szerint dsár), megyek.		dsáha, megyünk.
dsász, mégy.		dsahesz, mentek.
dsál, megyen.		dsal, mennek.

Névmásával így esik:

Mé dsám, tu dsász, o dsal. Én megyek, te mégy 'sat. Amen dsaha, tumen dsahesz, oi vagy omen dsal: Mi megyünk 'sat.

Jegyzés. A' cigánynak nincs passiva formája hanem ha illy erőltetéssel dsámábó, menettetem, kámábó, szerettem, szikávábó, tanittatom. Ő a' helyett, az Infinitivust használja ezen ígéske mellett kámpel, kell; p. o. kámpel dsász, menni kell; kámpel kámesz, szeretni kell; kámpel szikávesz, tanítani kell 'sat. E' mellett a' második és harmadik személyek, némelly ígékben *a* hangatlant, másokban *é*-t használnak, mint p. o. az említett ige dsám, dsász, dsál, *a* betűt használ; de sok ígék mint kamám, szikavám, dsanám, tavám *e* betűt vesznek fel és a' többes számban is azt használják mint távám, távesz, tável; főzök, főzöl, főz.

Az eddig előhozattakból megítélheti mindenki mennyire különbözzék e' két nyelv egymástól; annál fogva nem lévén czélom egyiknek is grammatikáját leírni és világ eleibe bocsátani, itt megállok 's tollamat ezen megjegyzés mellett teszem le: a' legalább való 's utálatos nemzet nyelvét is szép tudni, és igen dicséretre méltó dolog akár egyik akár másik nyelvet a' vég elenyésztéstől megtudni szabadítani.

Kóris János,
Ref. Predikátor.

Tengeri kutyák.

Ezen állatok, mellyek a' természetvizsgálók által leginkáb csak külső formájok 's jeles prémet szolgáltató bőrök tekintetéből irattak le: tarsalkodásaik 's életmódjok körül olly különösségekkel is bírnak, mellyeket megesmernünk egészen méltó. Ő közöttök rendszerint sokkal több a' nő mint a' him, 's pedig olly képen, hogy mintegy 12 nő jut egy himre, melly amazoknál mind testi nagyságára mind pedig erejére nézve hatalmasabb. Megmelegítettve a' déli ég tavaszának jótékony sugarai által, melly az általok lakott vidékeken mintegy November 1őjén áll be 's a' mi Aprilisünknek (vagy Májusunknak felel meg: legelőször is a' himek szállnak ki valamelly partvidékre 's ott bevárják a' nőtényeket, mellyek egy hónappal későbbben szoktak oda érkezni. Ez a' nősési gyülekezés, mellynek idejét, természeti ösztönénél fogva mind a' két nem pontosan megtartja. Midőn az első nőtény a' parton megjelenik, tüstént oltalma alá veszi őt 's megbarátkozik vele egy a' legerősebb himek közül, de legtöbbsnyire nehéz küzdesek által kell magának ezen gyönyörüséget kivívni többi himtársaitól, mellyek vele versenytárs kép szállnak viadalra. Mig a' himek küzködnek, addig a' nőtény békesen ül 's nem kevés öntetszéssel nézi az ő érte esengők véres harczait, mignem ez végre befejeztetik. Ekkor a' büszke győzödelmes elvezeti őt a' küzdéshelyről, előre elkészített tanyájára. És ezt, olly gyengédséggel, olly szeretetre méltó nyájassággal teszi, hogy sok házastárs példa gyanánt vehetné őt. Majdnem minden lépéssel kedveskedő bókot hajt győzödelme új menyasszonyának, 's ajakival gyakran megérinti amannak ajkait. Ha egyszer a' nőtény megtelepedett, legnagyobb gondossággal viseltetik iránta a' him, 's mindent elkövet kényelmességére; (commoditas) azonban illy sziveskedéssel több nőtényeket is megtisz-

tel, a' nélkül, hogy ezek' között csak legkisebb féltékenység is támadna e' miatt.

Gazdasági jegyzet.

A' tejnek hosszú ideig eltartása.

Dr. Kirchhoff Petersburgban egy módot talált fel, a' tejet hosszú ideig el tartani. A' friss tejet t. i. gyenge melegségnél el kell párologtatni mind addig, míg megszárad. Az így nyert tejpport bezárt edényekben kell tartani. Ha ez, kelletekor vízben felolvasztatik, jó tej származik belőle.

R-y.

K ü l ö n b f é l e.

Gloucesterben egy gyermek mutogattatik, melly ámbár tíz hónapos sem, mégis 90 fontnyi nehézségű már. Milly csuda-nyomatéku ember lesz ebből ha azon arányban (proportio) nevelszik, mellyel születése idejétől fogva súlyosodik!

A' karácsonyi ünnepekre olly nagy pástétomot készítettett bizonyos városbeli fiatalság, melly épen egy mázsát nyomott, 's mellynek belsejében két nyul, két fácán, két fogoly, két kacsza, 12 galamb, egy negyedrészes bárány, 4 font marhasült, egy hizott nyársan sült lud és egy palaczk somlyai volt. A' pástétom födele 14 font lisztből volt 's hat óráig volt kemenczében. Az asztalra, két erős legény vivé, vállain.

Rejtett szó.

Adjatok engem Magyaroknak,
 Kedves vagyok asztalán,
 Noha néha könnyek hullnak
 Tőlem vidám arczáján;
 Első felem halott után
 Jöhet be a' ház ajtaján;
 Vég felem jelen idő.

Hradnay Ferencz.

Jegyzet: A' 51-dik számbeli Rejtett szó: Eczet.

Mutató Tábla

a' Hasznos Mulatságokhoz

1833

Második Félésztetendőre.

I. A' Magyar nyelv.

Poesis.

1. Odák.

	Lap.
Hymnus	25
Könyvirág	3

2. Czimversek.

Álbarátság	185
Áldás béke	289
Allapotunk	81
Aratás	9
Átok	73
Boldogok	361
Boldogság	273
Buda	153
Csábitó	253
Csók	305

	Lap.
Emlék	17 233
Emlékezet 329
Erő, ész, szorgalom 265
Ész 225
Gellérthegy 169
Gondolat 33
Gógfí 41
Gyávaihoz 129
Gyermekkor 177
Hajdan, most 161
Hajnal 297
Haladás 49
Hévség 57
Hon 25
Honszeretet 337
Idv és Kin 249
Ivadék 321
Keresztesség 314
Koporsó 122
Köny 209
Lendítés 370
Magv és Föld 377
Magyarország czimere 105
Munkapálya 409
Munkásság 201
Pártosság 145
Önesmeret 241
Ősz 257
Sirkő 193
Szerelmem tárgya 345
Természet 217
Titok 281
Vád 393
Zürzavar 3

3. Költemények.

Kérdés 393
A' jegenyefák és borostyán 15
A' méh és lepke 117
Képek és hasonlatok 224 232 240 256 264 272 280 295 320 359	
N. János és Gyámjai 53

4. Nyelvtérjedés, nyelvkörüli vizsgálata- tok és értekezések.

	Lap.
A' jog új magyar szórol	18
Az esztergomi papi intézet .. .	49
Egy két szó a' szanskrit és cigány nyelvekről	410
Felelet a' Társalkodó 51dik számára	4
Feleség	30
Huszár és hajdu	273
Magyar nyelv	73 379
Magyar színészet Budán	26
Magyar Thalia Budán	17
Még egy szó a' höld és hét napok új ma- gyar neveiről	129 137
Nemzeti színész társaság Budán 38 47 55 61 62 68 69 109	
Nyelvbeli ohajtás	47
Nyelvészi kérdés	156 190
Simand Szimand	79
Egy este a' budai játékszínben	169
Tanuló ifjak játékszini gyakorlása Eszter- gomban	84
Vedlés	367

5. Tudományos dolgok.

A' müncheni-udvari és középponti könyvtár	133
A' nevezetesb német újságok	28
A' téj orvosi ereje	31
Az angol nevezetesb újságok	43
Figyelmeztetés	270
Hathatós házi orvosság a' hideglelés ellen ..	175
Hazai literatura	297
Jutalom hirdetés	298
Jutalom hirdetése a' londoni királyi tudomá- nyos akademiának	257
Könyv jelentés 225 273 305 329 337 410	
Ujkönyvek 57 65 361	

II. Művészetek.

Buda és Pest alap és víz helyezeti térképe	105
.. .. .	

	Lap.
Mivszorgalom	385
Valami a' hangmivésztség köréből	380

III. Természettudomány.

Átnézése a' legesmeretesb olajnövényeknek , 's veteményeknek	173	184
Az ernyőpálma, Ceylan szigetén	314	
Hajdani ragadványok	375	
Jegyzet az ásványország köréből	271	
Tavernier villámhárítása	146	
Természettörténet tára	60	86 103
Tikopálma	239	
Vizesések avagy zuhatagok	233	241 254

IV. Kézi 's egyéb hasznos mesterségek.

Aczélpróba	167
Gőzhajó a' hajdan korban	118
Budai furt- v. artézi kút	401
Honi művészet	97
Ujartesikut Tatan	345
Varázsóra	261
Viziratu papiros készítés módja	167

V. Házi 's mezei gazdálkodás.

Gazdasági jegyzet 127 149' 192 327 351 358 392 416	
Gazdaságos szobafüstölő	55
Művészeket illető jegyzet	198

VI. Új találmányok és fölfödözések.

Rafael csontjai	237
Rosz kapitánynak legujabban a' földszark körül tett utazása	325 333
Újoriasi messzelátó cső	199

VII. Életleírások.

Cook	267
Mohamed	293

	Lap.
A' munkácsi egyesült görög egyházi megye ..	66
Anglia birtokai Keletindiában	23
A' portugalli hadierő és caractere rövid törté- netei és statistikája	250
Bombay	139
Circassia	348
Esmertető vonatok Bogie és Oran városairól	276
Francia gyarmatok népessége 1831ben ..	32
Levél töredék	319
Marengói ütközet	357
Statistikai jegyzet .. 63 118 126 143 224	304
Szada	122
Uj oskolatörvény Franciaországban ..	81 89

XI. Természet és mesterségbeli ritka- ságok.

A' Fingal barlang vagy hangzatüreg	335
A' javai csudakert	101
Boreczetfolyan	231
Brandsteini jégbarlang	153
Közös vakság	151
Kristályüreg	172
Öngyulladás és égés	326
Öröktüz	8
Pompás vízvezetés	262
Természeti ritkaságok	303

XII. Nemzeti szokások, régiségek 's helyírások.

A' Baskirek varázslói	350
Adja Isten egészségére	299
Angol népmondák	177 185
A' regulátorok Amerikában	78
A' Siami királyság	46
A' Skottok joslói sajatsága	116
Az arabok Afrikában	106 113
Az asszonyok Hindostanban	92
Bikaviadalok Spanyolországban	388 396

	Lap.
Egy Európában utazó chinai mandarin levele testvérjéhez	35
Grönlandi népszokás	141
Hanság	265
Igazságszolgáltatás Chinában	13
Indiai cselédség	213
Jegyzések az angol parlamentről	204
Képek Marokkóból	285 289 307
Lengyelek ünnepe Párisban	41
Lloyds	186
Maremmek	386
Montserrat	223
Nápoly	201 209
Negerek	220
Népszokások	225
Palestina	161
Péter szobra	341
Rafael sirverse	253
Régiségek	206 263
Spanyolrabló	33
Törökbasa környéklölevele	343
Tüzinnepe a' Hinduknak	334

XIII. Ritka történetek és apróságok.

A' bor nevezetes munkálata	230
A' dal ereje	190
A' jótékony nyerő	382
A' különcz hindu	281
Apróság 16 32 56 88 104 112 120 128 135 144	200 216
A' Sz: Cyr katonai intézetbeli nevendék és az öreg harcosok	356
A' szerelem áldozatai	249
Az álhalott	330 337
Az algieri árvalány	317
Az emberhus evő	404
Doktor Hufeland örömnépe	98
Emberi különkódések	344 352
Köszönet Rummy urnak	324
Különbféle 183 207 287 312 328 336 360 368 376 392	408 416
Különös menyegző	258

	Lap.
Leány 's pénz	110
Mosolyvirág	24 32 48
Nyilatkozás	56
Péter lepedője	70 80 87 94 103 111 278
Rossini és Totola	12
Thierry tömérdek hagyománya	134

XIV. Találos mesék és rejtettyszavak

1. Találos Mesék.

Csalán 360. — Daru 216. — Földindulás 352. —
 Fürj 288. — Füst 232. — Kender 208. — Levél
 264. — Nász 344. — Pör 120. — Ragya 344. —
 Szalma 136. — Szem 240. — Szunyog 224. — Tó 256.

2. Rejtettyszavak.

Arad 392. — Átok 320. — Bánat 304. — Buvár 368.
 — Bődön 396. — Cserép 8. — Eczet 408. — Epe 16.
 — Ér 400. — Fejér 192. — Gőz 40. — Halál 200. —
 Háló 104. — Kalán 32. — Kendő 328. — Kepe
 248. — Kolompér 376. — Kor 280. — Kosár 80.
 Költész 128. — Lázár 384. — Lép 64. — Öl 48.
 — Úgyész 336. — Pálinka 312. — Pest 56. —
 Sajtár 272. — Sir 72. — Sulyok 184. — Süllő 176.
 Szántó 112. — Szekfü 88. — Szikra 96. — Torma 406.
 Világ 24.

M. ACADEMIA'
KÖNYVTÁRA

K i v o n a t a' S a s

VI-ik Kötetéből.

Figyelmeztetés

a' mostan uralkodó járvány (cholera morbus) nyomaira
's orvoslása módjára régi 's újabb írókban.

Paris Pápai a' 98-ik lapon: Cholera, ae, f. I. Epesár és Köldökesömör.

Orvosi Praxis. Kiadta Rácz Sámuel, Budán 1801. 256 lap.: Ha a' hasmenéshez avagy vérhashoz valami kemény okadás magát adja, és következendőképen a' beteg mind alól 's mind felyül erőszakosan és bővön kiüresítetik, akkor a' nyavalya mindenkor veszedelmes és köldökesömörnek (cholera) neveztetik. —

A. Cornelii Celsi de Medicina Libri VIII. Argentorati 1806. 20-ik lap. IV. Könyv. A' belső részekről a' belekre kell jöni: mellyek mind a' heves, mind a' hosszas nyavalyáknak alája vagynak vettetve. Legelőször is a' choléráról kell említést tenni, mivel ezt a' gyomor és belek közös bajának lehet tartani. Mert egyszerűs mind hasmenésből és hányásból áll; ezekhez felfuvódás (felpuffadás) járul, a' belek csikartatnak, az epe alól felyül kiömlik, melly először vízhez hasonló, azután olyanak látszik, mintha a' vízben friss húst mostak volna, néha fehér, olykor fekete, vagy tarka. Ennél fogva ezen betegséget a' Görögök *χολέρα*-nak nevezték. A' fentemlitettek kivül pedig gyakran a' lábszárak és kezek is öszvehuzódnak, a' szomjuság éget, a' léleket kimarad, mellyek öszvejöven, nem csuda, ha valaki hirtelen meghal. Mindazáltal egy betegségen sem lehet rövidebb idő alatt segíteni. Tüstént tehát, mihelyest ezek kezdődnek, mennél több langyos vizet kell inni és hányni. Alig 's a' t. 's a' t.

Oeconomia Hippocratis Alphabeti serie distincta. Francofurti 1588. 681 lap. — *χολέρα*, cholera betegség, a' hasnak igen nagy zavarodása, melly miatt az epe hányás és hasmenés által kiürítettik. Mellynek fő oka az eledelek felettébbvaló nyersesége, mint Paullus írja 39-ik rész. 3-ik könyv. Kétfele *χολέρα*-t állit Hippocrates *Libr. de*

rat. vict. a' heves betegségekben: nedvest és szárazt. De 's a' t.

Caelii Aureliani Siccensis de morbis acutis et chronicis, Amstelaedami. 1709. Libr. III. Cap. XIX. 253 lap. A' cholerasokról. Némellyek azt mondják, hogy a' cholera szenvedést az epe folyadékáról nevezték, melly a' szájon és hason keresztül történik, mintegy epefolyós szenvedésnek. Mert 's a' t. *Cap. XX. Mik követik azokat, kik choleraiban szenvednek?* A' cholerasoknál gyakran megelőzi a' betegséget a' gyomor megnehezedeése és feszülése, aggodás, hánykolódás-, álmatlanság, bélsikarás, rágas, olly hanggal, mellyet a' Görögök βορβορισμος-nak hívnak. Hasfájás és az alfelen semmit sem könnyebbitő szélfolyás, füstölgő höffögések, csömör, nyálfolyás, a' melynek nehezedeése, a' tagok lankadásával; a' szenvedés kezdetén kemény hányás először a' megromlott eledel, a' mint gyakorta előfordul, és nedv 's epe kihányása, melly elijénte sárgás, azután a' tojás székjéhez hasonló, később zöldes és rozsdaszínű, végre fekete is; és a' hasnak fájdalmas kavargása 's az okadékokhoz hasonló hasmenés, azaz, habos és igen sebes, a' hányás gyakori kívánásával. A' szenvedés nevedekedésével vizenyős és vékony folyadék ürítettik ki, melly némellykor hasonlít a' hus mosadékához. Többnyire ezen nedvekkel fejéres nyálak is hozatnak, ezt követi a' sűrű érverés is, és az izek hidegsége 's feketeséggel barnult arcz, *hévség 's olt-hatatlan szomjuság*, felette szapora lélekzés és a' tagok öszvehuzódása vagy görcsösödése, az idegek, lábszarak és karok feszülésével. A' fodorhártyának felfelé ragadtatása, a' bélfájáshoz hasonló fájdalommal, ollykor véres hasmenés is; az orczák megsoványodnak és megvékonyodnak, a' szemek veresek, és utoljára csuklások. Végre ezen heves 's felette gyors szenvedés emlittetik a' régiek által, *ugy hogy az soha sem tart másod napig.* — Hanem ha 's a' t. (egész fejezet a' kórjelekről).

Cap. XXI. Miképen kell gyógyítani a' cholerasokat 's a' t. hasonlóan az egész fejezet a' betegség orvoslásának és gyógyításának módjáról szól. —

Encyclopedie ou Dictionnaire Raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers. A' Berne et a' Lausanne 1799. 7-ik kötet. lap. 795. Cholera-morbus, egyik a' legrégebbs esmeretes nyavalyák közül, mellyre nézve nyelvünk megtartotta görög nevét, melly származik χολη, epe, és εν, folyás, szóktól.

A' cholera morbus meghatározása. — Ez valóban erőszakos 's felette bő kiürítése alól és feljül, a' csipős,

causticus, közönségesen epes genyetségeknek, a' melly egymás után következő különböző szakaszokban, hol ezzel, hol amazzal folytattatik, 's a' melly ritkán tart másod napig, a' nélkül hogy a' beteget el nem vinne. Nemei 's a' t. 's a' t.

Lap. 797. Nem különben Bontius Indiának természethistoriájában VI. Könyve VI. részében (L' histoire naturelle des Indes de Bontius) és Thevenôt utazásaiban első rész, 2 czikk. X. (Les voyages de Thevenôt) olvassuk, hogy a' cholérák, endemicusok, (nép közt uralkodó nyavalyák, járványok) Indiának, Mauritániának és Amerikának lakossai közt 's a' t. 's a' t.

Aretaeus, des Kappadoziens, Heilart der raschen und der langwierigen Krankheiten. Vier Bücher. Aus dem Griechischen mit beygefügtten Anmerkungen übersetzt von F. O. Dewez, k. k. Hof- u. Leibmedicus, Wien, in der Camesinischen Buchhandlung, 1802. II. Buch, lap. 143. IV. Czikkely: A' cholerával vagy epefolyással való bánás. — Az egész czikk. a' cholérának jeleneteiről 's orvoslása módjáról szól 's némelly figyelemre méltó különösségeket foglal magában; végre azzal fejezi be, a' mi alkalmassint leginkább követtetik: „De ha a' beteg még is mindent kihányna, verejtéke szünetlenül folyna, az ember maga meghidegülne 's meghalaványodnék, az érverés mindég gyengébb lenne 's végre kimaradna: azon esetben legjobb magát szép szerivel a' játékból kihuzni.”

Ezekből kitetszik, hogy a' cholera, ugy a' mint most is mutatja magát, nem volt esmeretlen nyavalya 's hazánkban sem ujság, 's nem olyan rettenetes és gyógyithatatlan, a' millyennek hittük. 's arról elhittettünk; azért álmélkodásra méltó, hogy az orvosok ellene többnyire el nem készültek, sőt az efféle betegekétől rettegtek is, ugy hogy a' legelső, a' leghathatósabb segedelem ellene magyar nemorvosoktól származott, a' kik egyszersmind a' világot természete felől is felvilágosítani kezdték. Költ Sz. István napján 1831.

Αξιωματικός.

